

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Pētījums veikts Valsts kancelejas administrētā projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002)

Aktivitātes Nr. 3.2.

„Strukturālo reformu ieviešanas ietekmes novērtēšana”

(iepirkuma ID Nr. MK VK 2011/27ESF) ietvaros

Projektu 100% finansē Eiropas Sociālais fonds

STARPZIŅOJUMS

PAR

SOCIĀLĀ DARBA LATVIJĀ TIESISKĀ REGULĒJUMA, INSTITUCIONĀLĀS SISTĒMAS UN FINANŠU PLŪSMAS IZVĒRTĒJUMU

atbilstoši līgumam

„Sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējums par iecerētajām strukturālajām reformām profesionāla sociālā darba politikas jomā”

Nr. 10 no 2012. gada 20. februāra

Izpildītājs:
SAFEGE Baltija

2012. gada 10. augusts

Satura rādītājs

Saīsinājumu saraksts.....	3
IEVADS	4
1.Izmantotā metodoloģija	6
2.1. Sociālā darba tiesību un institucionālā sistēma	20
2.1.1. Sociālā darba organizācijas tiesiskais regulējums	20
2.1.2. Sociālā darba institucionālā sistēma, atbildības un kompetences sadalījums starp dažādiem pārvaldības līmeņiem.....	45
2.1.2.1. Sociālā darba jomas politikas plānošana	45
2.1.2.2. Sociālā darba jomas politikas īstenošana	49
2.1.3. Sociālā darba kvalitātes kontrole, sociālā darba uzraudzība un novērtēšana.....	52
2.1.4. Problēmas un risinājumi sociālā darba tiesību un institucionālās sistēmas pilnveidošanai.....	60
2.2. Finanšu analīze	69
2.2.1. Valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanai pašvaldību sociālajos dienestos izvērtējums	70
2.2.2. Sociālo dienestu finanšu plūsmu un piešķiršanas nosacījumu analīze.....	76
2.2.3. Valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējums	77
2.2.4. Sociālā dienesta darbinieku atalgojuma atbilstības novērtējums.....	122
2.3. Sociālā darba izglītības sistēma	131
2.3.1. Sociālā darba speciālistu izglītība	131
2.3.2. Sociālā darba tiesiskais regulējums un izglītības līmeņi	133
2.3.3. Valsts budžeta finansējums sociālā darba profesionālās augstākās izglītības studijām.....	144
2.3.4. Tālākizglītība	149
2.3.5. Sociālā darba augstākās izglītības programmu un standartu izvērtējums	157
2.3.6. Problēmas un risinājumi sociālā darba izglītības jomā.....	167
Pielikumi	183

Saīsinājumu saraksts

BPMA	Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
IKP	iekšzemes kopprodukts
IFSW	Starptautiskā Sociālo darbinieku federācija
ISA	izdevumi sociālajai aizsardzībai
LiepU	Liepājas Universitāte
LKA	Latvijas Kristīgā akadēmija
LM	Labklājības ministrija
LU	Latvijas Universitāte
MK	Ministru kabinets
NLK	nepilna laika klātie
NRC	Nacionālais rehabilitācijas centrs
NSA	nabadzības vai sociālās atstumtības riski
NVO	nevalstiskās organizācijas
PLK	pilna laika klātie
RSU	Rīgas Stradiņa universitāte
SDSPA	Sociālā darba un sociālās pedagogijas augstskola
SIVA	Sociālās integrācijas valsts aģentūra
SPP	Sociālo pakalpojumu pārvalde
TAI	teritorijas attīstības indekss
TS	tehniskā specifikācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VPD	Valsts Probācijas dienests

IEVADS

Izvērtējuma **mērķis** ir veikt sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējumu par iecerētajām strukturālajām reformām profesionāla sociālā darba politikas jomā.

3.starpziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu” **mērķis** ir veikt sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu ar mērķi identificēt problēmas, šķēršļus, kas kavē profesionāla sociālā darba attīstību Latvijā, kā arī sniegt rekomendācijas turpmākai darbībai.

Izvērtēšanā izmantotie dati ir iegūti no normatīvo aktu un dokumentu analīzes, statistikas datu analīzes, intervijām ar izvērtējumā iekļauto sociālo dienestu vadītājiem, darbiniekiem, pašvaldību vadītājiem; fokusgrupas ar sociālā darba speciālistiem, nozares ekspertiem; fokusgrupas par sociālā darba izglītību ar augstāko un tālākizglītības iestāžu, kuras piedāvā sociālā darba izglītības programmas, pārstāvjiem.

Starpziņojuma **1.nodaļā** ir sniegts pārskats par izvērtējumā izmantotajām metodēm, **2.nodaļā** ir apkopoti izvērtējuma rezultāti un konstatējumi. 1.nodaļā ir sniegts starpziņojuma metodoloģijas apraksts. 2.nodaļā analizēti izpētes rezultāti un konstatējumi.

2.1.nodaļā apskatīta sociālā darba tiesību un institucionālā sistēma. **2.1.1.nodaļā** tiek analizēts sociālā darba tiesiskais regulējums, kurā tiek apskatīti tādi aspekti kā sociālā darba definīcija, sociālā darbinieka loma profesionāla sociālā darba nodrošināšanā, sociālais dienests kā sociālā darba pakalpojumu organizators un sniedzējs, citi sociālo pakalpojumu sniedzēji. **2.1.2.nodaļā** tiek analizēta sociālā darba institucionālā sistēma, atbildības un kompetences sadalījums starp dažādiem pārvaldības līmeņiem. **2.1.2.1.apakšnodaļā** analizēta sociālā darba jomas politikas plānošana. **2.1.2.2.apakšnodaļā** sociālā darba politikas īstenošana, analizējot valsts (LM un padotības iestāžu funkcijas), pašvaldību funkcijas un prasības pašvaldībām sociālo dienestu darbības nodrošināšanā. **2.1.3. apakšnodaļā** apskatīta sociālā darba kvalitātes kontroles, sociālā darba uzraudzības un novērtēšanas sistēma. **2.1.4.apakšnodaļā** apskatītas problēmas un risinājumi sociālā darba tiesību un institucionālās sistēmas pilnveidošanai.

2.2.nodaļa ir veltīta finanšu analīzei. Nodaļu veido 4 apakšnodaļas. **2.2.1.apakšnodaļā** sniegts valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanai pašvaldību sociālajos dienestos izvērtējums. **2.2.2.apakšnodaļā** veikta sociālo dienestu finanšu plūsmu un piešķiršanas nosacījumu analīze. **2.2.3.apakšnodaļā** veikts valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējums. **2.2.4.apakšnodaļā** sniegts sociālā dienesta darbinieku atalgojuma atbilstības novērtējums.

2.3. nodaļā ir analizēta sociālā darba izglītības sistēma. **2.3.1. apakšnodaļā** ir apkopota informācija un analizēti dati par sociālo dienestu sociālā darba speciālistu izglītību. **2.3.2.apakšnodaļā** apskatīts sociālā darba tiesiskais regulējums un izglītības līmeņi. **2.3.3.apakšnodaļā** sniegts datu apkopojums un analīze par valsts budžeta finansējumu sociālā darba profesionālās augstākās izglītības studijām. **2.3.4. apakšnodaļā** analizēta sociālā darba jomā strādājošo tālākizglītība un tajā esošās problēmas. **2.3.5.apakšnodaļā** sniegts sociālā darba augstākās izglītības programmu

un standartu izvērtējums. **2.3.6.apakšnodaļā** analizētas problēmas un sniegti ieteikumi par iespējamiem risinājumiem sociālā darba izglītības jomā.

Secinājumi ietverti ziņojuma nodaļās.

Izvērtējums veikts un ziņojums sagatavots laikā no 2012.gada 22.marta līdz 10.augustam.

1. Izmantotā metodoloģija

Mērķis un uzdevumi

Izvērtējuma **mērķis** – veikt sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējumu par iecerētajām strukturālajām reformām profesionāla sociālā darba politikas jomā.

3.starpziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu” **mērķis** ir veikt sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu ar mērķi identificēt problēmas, šķēršļus, kas kavē profesionāla sociālā darba attīstību Latvijā, kā arī sniegt rekomendācijas turpmākai darbībai.

Saskaņā ar tehnisko specifikāciju 3.starpziņojuma mērķa sasniegšanai tika izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

1. Raksturot un analizēt sociālā darba Latvijā tiesisko regulējumu un institucionālo sistēmu:

- sociālā darba organizācija (politikas plānošana, īstenošana un novērtēšana);
- prasības pašvaldībām sociālo dienestu darba nodrošināšanai un uzturēšanai;
- kompetences, atbildības sadalījums (t.sk. uzraudzības un kvalitātes kontroles) starp institūcijām, kas iesaistītas sociālā darba nodrošināšanā valstī (LM, tās padotības iestādes, pašvaldības);
- izglītības jomas normatīvais regulējums attiecībā uz sociālā darba izglītību, sociālā darba augstākās izglītības programmu un standartu izvērtējumu;
- sociālo darbinieku atalgojuma normatīvais regulējums.

2. Izvērtēt sociālā darba Latvijā finansiālo nodrošinājumu:

- valsts un pašvaldību finansiālais nodrošinājums sociālā darba organizēšanā, tā efektivitātes novērtējums;
- sociālā darba veicēju atalgojuma nodrošināšana sociālajos dienestos un tā atbilstības novērtējums.

3. Balstoties uz veikto analīzi, izdarīt secinājumus par sociālā darba organizācijas institucionālās sistēmas darbības efektivitāti un lietderību, iespējām nodrošināt jomas pašorganizāciju un kvalitātes kontroli; kā arī skaidrot cēloņsakarības, īpaši koncentrējoties uz sistēmas finansēšanas shēmu. Piedāvāt iespējamus uzlabojumus institucionālās struktūras un jomu regulējošo normatīvu pilnveidošanai un darbības efektivizēšanai, ietverot ieguldījumu un ieguvumu novērtējumu un norādot ietekmi, kas tiks sasniegta.

3.starpziņojuma struktūra

3.starpziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu” struktūru veido divas

nodaļas. 1.nodaļā ir sniegts starpziņojuma metodoloģijas apraksts. 2.nodaļā analizēti izpētes rezultāti un konstatējumi.

2.1.nodaļā apskatīta sociālā darba tiesību un institucionālā sistēma, 2.1.1.nodaļā tiek analizēts sociālā darba tiesiskais regulējums, kurā tiek apskatīti tādi aspekti kā sociālā darba definīcija, sociālā darbinieka loma profesionāla sociālā darba nodrošināšanā, sociālais dienests kā sociālā darba pakalpojumu organizators un sniedzējs, citi sociālo pakalpojumu sniedzēji. 2.1.2.nodaļā tiek analizēta sociālā darba institucionālā sistēma, atbildības un kompetences sadalījums starp dažādiem pārvaldības līmeņiem. 2.1.2.1.apakšnodaļā analizēta sociālā darba jomas politikas plānošana. 2.1.2.2.apakšnodaļā sociālā darba politikas īstenošana, analizējot valsts (LM un padotības iestāžu funkcijas), pašvaldību funkcijas un prasības pašvaldībām sociālo dienestu darbības nodrošināšanā. 2.1.3.apakšnodaļā apskatīta sociālā darba kvalitātes kontroles, sociālā darba uzraudzības un novērtēšanas sistēma. 2.1.4.apakšnodaļā apskatītas problēmas un risinājumi sociālā darba tiesību un institucionālās sistēmas pilnveidošanai.

2.2.nodaļa ir veltīta finanšu analīzei. Nodaļu veido 4 apakšnodaļas. 2.2.1.apakšnodaļā sniegts valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanai pašvaldību sociālajos dienestos izvērtējums. 2.2.2.apakšnodaļā veikta sociālo dienestu finanšu plūsma un piešķiršanas nosacījumu analīze. 2.2.3.apakšnodaļā veikts valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējums. 2.2.4.apakšnodaļā sniegts sociālā dienesta darbinieku atalgojuma atbilstības novērtējums.

2.3.nodaļā ir analizēta sociālā darba izglītības sistēma. 2.3.1.apakšnodaļā ir apkopota informācija un analizēti dati par sociālo dienestu sociālā darba speciālistu izglītību. 2.3.2.apakšnodaļā apskatīts sociālā darba tiesiskais regulējums un izglītības līmeņi. 2.3.3.apakšnodaļā sniegts datu apkopojums un analīze par valsts budžeta finansējumu sociālā darba profesionālās augstākās izglītības studijām. 2.3.4.apakšnodaļā analizēta sociālā darba jomā strādājošo tālākizglītība un tajā esošās problēmas. 2.3.5.apakšnodaļā sniegts sociālā darba augstākās izglītības programmu un standartu izvērtējums. 2.3.6.apakšnodaļā analizētas problēmas un sniegti ieteikumi par iespējamiem risinājumiem sociālā darba izglītības jomā.

Secinājumi ietverti ziņojuma nodaļās.

Metodes

Izvērtējuma 3.starpziņojuma mērķa sasniegšanai un uzdevumu īstenošanai izmantotas sekojošas metodes:

**Izvērtējuma 3.starpziņojuma sagatavošanai
izmantotās metodes**

<i>Metode</i>	<i>Pamatojums</i>
Dokumentu, normatīvo aktu analīze	Dokumentu un normatīvo analīze izmantota, lai ilustrētu esošo situāciju sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma un institucionālās sistēmas jomā. Izvērtējuma 3.starpziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu” sagatavošanai izmantoti sekojoši dokumenti un normatīvie akti: <u>Plānošanas dokumenti:</u> „Profesionāla sociālā darba attīstības programmas 2005. – 2011.gadam” (apstiprināta MK 28.06.05., rīkojums nr. 413), „Programma sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstībai personām ar garīga rakstura traucējumiem 2009.- 2013.gadam” (apstiprināta MK 05.03.09., rīkojums nr. 157), „Baltā grāmata. Sociālās labklājības sistēmas reformu projekts. Sociālās palīdzības sistēmas administrēšana”, „Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017.gadam”, „Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. – 2017. gadam”, „Rīgas plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma alternatīviem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem 2010.-2016. Gadam”, „Kurzemes plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2011. – 2018. gadam”, „Sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010.-2016.gadam Zemgales reģionā”, 2007.gadā ESF ietvaros Izglītības un zinātnes ministrijas Nacionālās programmas projekta “Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai” ietvaros izstrādātā metodika „Mehānisms sociālo partneru iesaistei profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai”, „Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007-2013” MK 23.02.2007 rīkojums nr.111) <u>Normatīvie akti:</u> • Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums//Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 31.10.2002., stājies spēkā 01.01.2003., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 15.12.2011.//Latvijas Vēstnesis, 19.11.2002., Nr.168; • Izglītības likums//Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 29.10.1998., stājies spēkā 01.06.1999., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 15.03.2012.//Latvijas Vēstnesis, 17.11.1998. Nr.343/344); • Par pašvaldībām//Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 19.05.1994., stājies spēkā 09.06.1994., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 15.12.2011.//Latvijas Vēstnesis, 24.05.1994., Nr.61; • Publisko aģentūru likums// Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 01.12.2009, stājies spēkā 01.01.2010.// Latvijas Vēstnesis, 18.12.2009. Nr.199;

- „Par sociālo drošību”//Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 07.09.1995., stājies spēkā 05.10.1995., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 06.03.2008.//Latvijas Vēstnesis, 21.09.1995., Nr.144 ;
- Attīstības plānošanas sistēmas likums// Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 08.05.2008., stājies spēkā 01.01.2009., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 16.06.2011.//Latvijas Vēstnesis, 23.05.2008. Nr.80; Teritorijas attīstības plānošanas likums// Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 13.10.2011., stājies spēkā 01.12.2011., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 24.05.2012. //Latvijas Vēstnesis, 02.11.2011. Nr.173;
- Augstskolu likums// Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 02.11.1995., stājies spēkā 01.12.1995., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 15.12.2011.//Latvijas Vēstnesis, 17.11.1995 Nr.179;
- Profesionālās izglītības likums// Latvijas Republikas likums. Pieņemts Latvijas Republikas Saeimā 10.06.1999, stājies spēkā 14.07.1999., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 19.04.2012.// Latvijas Vēstnesis, 30.06.1999 Nr.213/215;
- 03.06.2003 MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 03.06.2003., stājušies spēkā 07.06.2003, ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 08.03.2011.//Latvijas Vēstnesis, 06.06.2003, Nr.85;
- 22.12.2009. MK noteikumi Nr.1651 "Noteikumi par valsts tiešās pārvaldes iestāžu amatpersonu un darbinieku darba samaksu, kvalifikācijas pakāpēm un to noteikšanas kārtību”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 22.12.2009., stājušies spēkā 01.01.2010., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 17.04.2012.//Latvijas Vēstnesis 31.12.2009. Nr.206;
- 30.11.2010. MK noteikumi Nr.1075 „Valsts un pašvaldību institūciju amatu katalogs”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 30.11.2010., stājušies spēkā 08.12.2010., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 07.02.2012.//Latvijas Vēstnesis, 07.12.2010. Nr.193;
- 29.05.2012. MK noteikumi Nr.371 "Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 29.05.2012., stājušies spēkā 01.06.2012.//Latvijas Vēstnesis 31.05.2012 Nr.85;
- 22.12.2009. MK noteikumi Nr.1613 "Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” //Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 22.12.2009., stājušies spēkā

01.01.2010.//Latvijas Vēstnesis 30.12.2009. Nr.205;

- 06.11.2006. MK noteikumi Nr.914 "Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 06.11.2006., stājušies spēkā 10.11.2006., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 27.12.2011.//Latvijas Vēstnesis 09.11.2006. Nr.180;
- 21.04.2008. MK noteikumi Nr.288 "Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 21.04.2008., stājušies spēkā 24.04.2008., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 27.12.2011.//Latvijas Vēstnesis 23.04.2008. Nr. 63;
- 30.03.2010. MK noteikumi Nr.299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 30.03.2010, stājušies spēkā 01.04.2010., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 29.05.2012. //Latvijas Vēstnesis 31.03.2010. Nr.51/52;
- 17.06.2009. MK noteikumi Nr.550 "Kārtība, kādā aprēķināms, piešķirams, izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 17.06.2009., stājušies spēkā 01.07.2009.//Latvijas Vēstnesis 26.06.2009. Nr. 4083;
- 04.08.2009. MK noteikumi Nr.867 "Noteikumi par darbības programmas "Cilvēkresursi un nodarbinātība" papildinājuma 1.4.1.2.4.apakšaktivitātes "Sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstība reģionos" pirmo kārtu"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 04.08.2009., stājušies spēkā 12.08.2009., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 12.04.2011.//Latvijas Vēstnesis 11.08.2009. Nr.126;
- 26.05.2009. MK noteikumi Nr.484 "Noteikumi par valsts mērķdotāciju apmēru un nosacījumiem sociālo darbinieku amatalgu paaugstināšanai"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 26.05.2009., stājušies spēkā 10.06.2009.//Latvijas Vēstnesis 09.06.2009. Nr. 89;
- 20.11.2008. MK noteikumi Nr.951 "Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 20.11.2008., stājušies spēkā 26.11.2008., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 03.08.2010. //Latvijas Vēstnesis 25.11.2008. Nr. 183;
- 06.04.2010. MK noteikumi Nr.338 "Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā"//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti

	Latvijas Republikas Ministru kabinetā 06.04.2010. stājušies spēkā 10.04.2010.//Latvijas Vēstnesis 09.04.2010. Nr.57; • 03.06.2003 MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 03.06.2003., stājušies spēkā 07.06.2003, ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 08.03.2011.//Latvijas Vēstnesis, 06.06.2003, Nr.85; • 18.05.2010. MK noteikumu Nr.461 "Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību" 1.pielikums „Profesiju klasifikators”// Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 18.05.2010., stājās spēkā 01.06.2010., ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 07.08.2012.//Latvijas Vēstnesis, 28.05.2010., Nr.84; • 20.03.2001. MK noteikumi Nr.141 "Noteikumi par valsts pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības standartu”//Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 20.03.2001., stājušies spēkā 05.04.2001. ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 29.05.2007.//Latvijas Vēstnesis 04.04.2001. Nr.54; • 27.12.2005. MK noteikumi Nr.1031 "Noteikumi par budžetu izdevumu klasifikāciju atbilstoši ekonomiskajām kategorijām”// Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi. Pieņemti Latvijas Republikas Ministru kabinetā 27.12.2005., stājušies spēkā 01.01.2007, ar grozījumiem, kas pieņemti līdz 11.10.2011.// Latvijas Vēstnesis 30.12.2005. Nr. 210. <u>Citi dokumenti:</u> Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss, pieņemts 10.05.2001; Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) anketu dati, Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012. Papildus izmantotie avoti: M.Moora raksts „Sociālā darbinieka profesionālās identitātes veidošanās problēmas”// Sociālais darbinieks. 2007, Nr.2 - Rīga: SDSPA „Attīstība”; L.Vilkas raksts „Pastāvēs, kas pārmainīsies”// Sociālais darbinieks. 2008, Nr.4 - Rīga: SDSPA „Attīstība”.
Statistikas datu analīze	Statistikas datu apkopošanai un analīzei tika izmantoti valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009.gadu, 2010.gadu un 2011.gadu. Kopsavilkums par 2011.gada ir provizorisks, saņemts no LM 22.06.2012. Statistikas datu ieguvei un analīzei, kura nebija pieejama iepriekš minētajos valsts statistikas pārskatu kopsavilkumos, tika izmantota īpaša, izvērtējuma ietvaros izstrādāta informācijas pieprasījuma forma, kuru aizpildīja 22 izvērtējumā iekļautie sociālie dienesti.

	Citi izmantotie statistikas dati: valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011. gadu, CSP statistikas pārskati, Eurostat statistikas pārskati, Valsts kases dati no pašvaldību pārskatiem, Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības departamenta „Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2011.gadā (galvenie statistikas dati)”; Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības departamenta. „Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2010.gadā (galvenie statistikas dati)”.
Izvērtējuma ietvaros veikta izpēte, izmantojot: • padziļinātas daļēji strukturētas tiešas intervijas • fokusgrupu diskusija • ekspertu intervijas • atkārtots informācijas pieprasījums atsevišķiem sociālajiem dienestiem	Lai iegūtu nepieciešamo informāciju 3.starpziņojuma mērķa sasniegšanai, tika izmantotas sekojošas metodes: 1) padziļinātas daļēji strukturētas tiešas intervijas ar sekojošām mērķa grupām: • sociālo dienestu vadītājiem; • sociālo dienestu sociālajiem darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem. Intervijās iegūtā informācija izmantota 2.nodaļā, lai noskaidrotu mērķa grupu viedokli par sociālā darba jomas normatīvo regulējumu, kā arī iespējamām izmaiņām sociālā darba nodrošināšanā, par situāciju sociālā darba izglītības jomā. 2) fokusgrupu diskusijas 3.starpziņojuma sagatavošanā ir izmantota divās izvērtējuma ietvaros organizētās fokusgrupas diskusijās iegūtā informācija. 2012.gada 14.jūnijā notika fokusgrupas diskusija par sociālā darba izglītību, kurā piedalījās gan augstskolu, gan tālākizglītības iestāžu pārstāvji, kas piedāvā sociālā darba izglītības programmas. Fokusgrupā piedalījās 12 dalībnieki, kuri pārstāvēja šādas institūcijas: Latvijas Universitāti, Liepājas Universitāti, Vadības un sociālā darba augstskolu „Attīstība”, Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolu, Rīgas Stradiņa universitāti, Latvijas Kristīgo akadēmiju, Kristīgās Vadības koledžu, Latvijas Pašvaldību mācību centru, Profesionālās pilnveides un supervīzijas centru „Aisma”, Rīgas Sociālo dienestu un „Sociālo darbinieku biedrību”, kā arī Valsts Probācijas dienesta Mācību un pētījumu nodaļu. 2012.gada 20.jūnijā tika veikta fokusgrupas diskusija ar sociālā darba speciālistiem un nozares ekspertiem. Fokusgrupā piedalījās 10 dalībnieki: 6 sociālo dienestu vadītāji, Rīgas Domes Labklājības departamenta un vienlaikus arī „Sociālo darbinieku biedrības” pārstāvis, Latvijas Pašvaldību savienības, Kurzemes plānošanas reģiona pārstāves, kā arī Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācijas pārstāve. 3) lai iegūtu detalizētāku informāciju par atsevišķiem starpziņojumā analizētajiem jautājumiem, 2012.gada 25.aprīlī tika veiktas ekspertu intervijas ar LM pārstāvjiem. Interviju saraksts ir pievienots ziņojuma 1.pielikumā. 4) Tā kā izvērtējuma 1.ziņojumā iekļautā informācija par sociālo dienestu darbinieku atalgojumu nebija pilnīga, 04.08.2012. pa e-pastu tika nosūtīti atkārtoti informācijas pieprasījumi Gulbenes, Saldus, Vārkavas, Mālpils un Preiļu novadu sociālajiem dienestiem ar lūgumu sniegt korektā formā

	informāciju par darbinieku algām. Visi minētie sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju. 07.08.2012. pa e-pastu tika nosūtīti atkārtoti informācijas pieprasījumi Brocēnu novada sociālajam dienestam (par valsts budžeta finansējumu) un Daugavpils novada sociālajam dienestam un Preiļu novada sociālajam dienestam (par klientu lietu skaitu). Visi sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju. 12.09.2012. visiem izvērtējumā iesaistītajiem 22 sociālajiem dienestiem pa e-pastu tika nosūtīts lūgums precizēt, vai iepriekš sniegtā informācija par darbinieku atalgojumu ir par pilnas slodzes darba laiku? Visi sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju.

Izvērtējumā veiktās izpētes izlase un tās veidošanas kritēriji

Izpētē tika iekļauti 22 Latvijas pašvaldību sociālie dienesti. Sociālo dienestu atlases pamatā ir konkrēti izlases kritēriji, kuru mērķis ir ņemt vērā pastāvošās atšķirības starp plānošanas reģioniem (Rīga, Kurzeme, Vidzeme, Latgale, Zemgale) un apdzīvotas vietas tipiem (Republikas pilsēta, lielais novads, vidējais novads, mazais novads).

2. un 3.tabulā redzams izvērtējumā iekļauto sociālo dienestu skaits atkarībā no piederības plānošanas reģionam un apdzīvotas vietas tipam, kā arī pašvaldību nosaukumi.

2. tabula

Izlases kritēriji

Kritērijs: apdzīvotās vietas tips	Izvērtējumam izvēlēto pilsētu, novadu skaits	Pilsētu, novadu ar attiecīgo iedzīv. skaitu, skaits Latvijā 2011.gadā¹
Republikas pilsētas	4	9
Mazi novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir līdz 5000	6	39
Vidēji lieli novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir 5000 līdz 20000	7	56
Lieli novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir virs 20000	5	15

¹ Centrālās Statistikas Pārvaldes dati par iedzīvotāju skaitu novados 01.01.2011., CSP statistisko datu krājums „Demogrāfija 2011”

Papildus TS noteiktajam, veikta vēl divu novadu – 1 lielā novada un 1 vidēji lielā novada sociālo dienestu sociālā darba prakses novērtējumu. Izlasē iekļautās pilsētas un novadi ir saskaņotas ar Labklājības ministriju.

3. tabula. Piedāvātās pilsētas, novadi izvērtējuma veikšanai

Kritērijs	Skaits	Piedāvātie novadi
Republikas pilsētas	4	Rīga (R) ² , Daugavpils (L), Jelgava (Z), Liepāja (K)
Mazi novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir līdz 5000	6	Skrīveru (Z), Raunas (V), Cesvaines(V), Durbes (K), Vārkavas (L), Mālpils (R)
Vidēji lieli novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir 5000 līdz 20000	7	Grobiņas (K), Brocēnu (K), Aizkraukles(Z), Jaunjelgavas (Z), , Kandavas(R), Cēsu (V), Preiļu (L)
Lieli novadi, kuros iedzīvotāju skaits ir virs 20000	5	Saldus (K), Daugavpils (L), Gulbenes (V), Dobeles (Z), Ogres (R)

Izvērtējuma iekļauto pilsētu, novadu pārstāvniecība plānošanas reģionos: Rīgas – 4 , Vidzemes - 4, Latgales – 4, Zemgales -5, Kurzemes -5.

3.starpziņojumā ir apkopots divu mērķa grupu viedoklis par iespējamajiem pasākumiem sociālā darba kvalitātes pilnveidošanai:

- **sociālo dienestu vadītāji**

Katrā pašvaldībā tika intervēts sociālā dienesta vadītājs. Rīgā tika intervēts arī Labklājības departamenta Sociālās pārvaldes vadītājs.

Kopumā nointervēti **22 sociālo dienestu vadītāji**.

- **sociālo dienestu sociālie darbinieki, kuri strādā ar klientiem**

Intervējamo skaitu noteica novada un sociālā dienesta lielums. Mazajos un vidēji lielajos novados tika intervēts 1 darbinieks, republikas nozīmes pilsētās un lielajos novados 2-3 darbinieki. Intervijās ar sociālajiem darbiniekiem ievērots informācijas konfidencialitātes princips un anonimitāte. Iegūtā informācija izmantota tikai novērtējuma veikšanas mērķiem.

Kopumā nointervēti **36 sociālo dienestu sociālie darbinieki**.

Papildus intervijām informācijas iegūšanai tika veiktas **divas fokusgrupas** diskusijas: fokusgrupas diskusija ar sociālā darba speciālistiem, nozares ekspertiem (10 dalībnieki), un fokusgrupas diskusija par sociālā darba izglītību, kurā piedalījās gan augstskolu, gan tālākizglītības iestāžu pārstāvji, kas piedāvā sociālā darba izglītības programmas (12 dalībnieki). Abu fokusgrupu dalībnieku saraksti tika saskaņoti ar LM.

² Iekavās norādīts pilsētas, novada pārstāvētā plānošanas reģiona nosaukums: R-Rīgas, L-Latgales, Z-Zemgales, K-Kurzemes, V-Vidzemes plānošanas reģions

Izvērtējuma īstenošanas process

1.solis: metodoloģijas un izvērtējuma instrumentārija izstrāde.

Interviju un fokusgrupas diskusijas jautājumu ar identificētajām mērķa grupām (2 mērķa grupas) izstrāde, informācijas pieprasījuma formas sagatavošana. Interviju, kā arī informācijas pieprasījuma jautājumu saraksts tika saskaņots ar LM un precizēts atbilstoši LM sniegtajām norādēm. Sadarbībā ar LM tika sagatavots un saskaņots abu fokusgrupu dalībnieku saraksts.

2. solis: informācijas iegūšana. Interviju norise 22 izvērtējumā iekļautajos sociālajos dienestos ar sociālo dienestu vadītājiem un sociālajiem darbiniekiem. Divu fokusgrupas diskusiju norise: fokusgrupas diskusija ar sociālā darba speciālistiem par LM piedāvātajiem pasākumiem un fokusgrupas diskusija par sociālā darba izglītību ar augstskolu un tālākizglītības iestāžu pārstāvjiem. Ekspertu interviju norise ar LM pārstāvjiem (intervēto personu sarakstu skat. ziņojuma 1.pielikumā)

Papildus informācijas iegūšanā ziņojuma sagatavošanai tika apkopota informācija par:

- sociālā darba organizācijas tiesisko regulējumu (normatīvie akti sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu jomā, nacionālā un reģionālā līmeņa nozares attīstības plānošanas dokumenti). Dokumentu analīzē izmantotie avoti ir minēti 1.tabulā.
- prasībām pašvaldībām sociālo dienestu darba nodrošināšanai un uzturēšanai. Dokumentu analīzē izmantotie avoti ir minēti 1.tabulā.
- kompetences un atbildības sadalījumu (t.sk. uzraudzības un kvalitātes kontroles) starp institūcijām, kas iesaistītas sociālā darba nodrošināšanā valstī (LM, tās padotības iestādes, pašvaldības). Dokumentu analīzē izmantotie avoti ir minēti 1.tabulā.
- normatīvo regulējumu attiecībā uz sociālā darba izglītību, sociālo darbinieku atalgojuma normatīvo regulējumu, sociālā darba augstākās izglītības programmu un standartu izvērtējumu.

Kā primārie datu avoti izmantoti normatīvie dokumenti, kas attiecas uz sociālā darba izglītības jomas regulējumu un sociālo darbinieku atalgojumu (izmantotos datu avotus skat. 1.tabulā), kā arī augstākās izglītības iestāžu sociālā darba izglītības programmu un standartu apraksti, kā arī informācija, kas iegūta fokusgrupas diskusijā par sociālā darba izglītību. *Papildus veiktas konsultācijas ar Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākajiem ekspertiem M.Mekšu un A.Melni (telefona konsultācijas, elektroniska sarakste 06.-08.08.2012.*

Tika iegūta informācija analīzes veikšanai par valsts un pašvaldību finansiālo nodrošinājumu sociālā darba organizēšanā.

Tika apzināti publiski pieejamie informācijas avoti, ievākta un apkopota detalizēta informācija par valsts un pašvaldību finansiālo nodrošinājumu sociālā darba organizēšanā. Kā datu avoti izmantoti ikgadējie valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pilsētā/novadā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu, valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011. gadu, sociālo dienestu gada darbības pārskati, LM ikgadējie publiskie pārskati, valsts un

pašvaldību budžeti, Valsts kases sagatavotie pašvaldību budžeta izpildes pārskati, CSP un Eurostat statistikas pārskati. Tika izmantota izvērtējumā iegūtā informācija no informācijas pieprasījumiem, kas tika izsūtīti pašvaldībām, kā arī sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku interviju rezultātā iegūtā informācija par esošo situāciju pašvaldību finansiālajā nodrošinājumā sociālā darba organizēšanā, problēmām un iespējamajiem risinājumiem.

3.solis: informācijas analīze par sociālā darba jomas tiesisko regulējumu un institucionālo sistēmu. Veikta analīze par sociālā darba organizācijas tiesisko regulējumu (likumi, MK noteikumi, pašvaldību saistošie noteikumi). Veikta analīze par sociālā darba institucionālo sistēmu un atbilstības un kompetences sadalījumu starp dažādiem pārvaldības līmeņiem:

- sociālā darba jomas **politikas plānošanu**
 - i) valsts līmenī;
 - ii) plānošanas reģionu līmenī;
 - iii) pašvaldību līmenī.
- sociālā darba jomas **politikas īstenošanu** (sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu sniegšanā)
 - iv) valsts (LM un padotības iestāžu) funkcijas;
 - v) pašvaldību funkcijas, prasības pašvaldībām sociālo dienestu darbības nodrošināšanā;
 - vi) citi sociālo pakalpojumu sniedzēji (privātie, deleģētie un NVO kā sociālo pakalpojumu sniedzēji)
- sociālā darba **uzraudzību, novērtēšanu un kvalitātes kontroli**,
 - vii) sociālā darba jomas uzraudzība un novērtēšana valsts un pašvaldību līmenī.
 - viii) institūciju funkcijas un atbildība kvalitātes kontroles veikšanā: prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

3.starpziņojumā veikta analīze arī par sociālā darba izglītības sistēmu:

- sociālā darba izglītības normatīvais regulējums;
- raksturota situācija par valsts budžeta finansējumu sociālā darba profesionālās augstākās izglītības studijām;
- veikts sociālā darba augstākās izglītības (profesionālās, bakalaura, maģistra, doktorantūras) programmu un standartu izvērtējums;
- analizēta tālākizglītības sistēma;
- sniegts problēmu raksturojums un ieteikumi.

4.solis: finanšu analīze.

Finanšu analīzē veikts valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanā izvērtējums, kā arī valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma efektivitātes novērtējums. Atbilstoši tehniskajā specifikācijā minētajiem uzdevumiem veikts pašvaldību sociālo dienestu darbinieku (sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku) atalgojuma atbilstības normatīvos aktos noteiktajiem mēnešalgu maksimāliem apmēriem un vidējām algām pašvaldību sektorā strādājošiem novērtējums. Tika veikta izmaksu efektivitātes analīze sociālajiem pakalpojumiem, salīdzinot vienādu sociālo pakalpojumu izmaksas uz vienu vienību (sociālo pakalpojumu saņēmēju personu) dažādiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem,

korelācijas starp izmaksām un institucionālo sistēmu, kurā sniegts sociālais pakalpojums. Saskaņā ar izvērtējuma autoru piedāvāto metodoloģiju un izmantojot valsts statistikas pārskatos par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pilsētā/novadā pieejamo informāciju par sociālajiem pakalpojumiem, tika salīdzinātas alternatīvās aprūpes pakalpojumu (aprūpe mājās, dažādām mērķa grupām paredzētie dienas centri, grupu mājas personām ar garīga rakstura traucējumiem) un institucionālās aprūpes pakalpojumu (ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi pilngadīgām personām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar garīga rakstura traucējumiem) izmaksas. Šie sociālo pakalpojumu veidi analīzei tika izmantoti tādēļ, ka tie tiek finansēti no dažādiem finansējuma avotiem (valsts, pašvaldību budžeta, pašvaldību budžeta ar valsts līdzfinansējumu). Analīzei izvēlētie sociālo pakalpojumu veidi tika saskaņoti ar LM.

Tika veikta finansiālā nodrošinājuma adekvātuma makrofiskālā analīze, vērtējot sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu finansējuma relatīvo īpatsvaru pret IKP uz vienu iedzīvotāju dažādās Eiropas Savienības valstīs, nolūkā konstatēt, cik adekvāts ir Latvijā sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu finansējums.

Izmantojot normatīvos aktus un sociālo dienestu darbinieku interviju rezultātus, analizēti valsts un pašvaldību finansējuma piešķiršanas noteikumi un darbinieku atalgojuma politika.

Valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma **efektivitātes** izvērtējums tika veikts vienīgi ar statistiskām metodēm, salīdzinot finansējuma izlietojumu dažādās pašvaldībās. Tika analizēts sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu pielietojuma īpatsvars pēc sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem izlietoto finanšu līdzekļu apjoma dažādu pašvaldību sociālajos dienestos atkarībā no attiecīgās pašvaldības sociāli ekonomiskajiem un demogrāfiskajiem rādītājiem. Tika analizētas pašvaldību sociālo dienestu atšķirības pēc, piemēram, tajos strādājošo sociāla darba speciālistu skaita uz 1000 iedzīvotājiem un sociālo darbinieku atalgojuma līmeņa, un pārbaudītas statistiskās hipotēzes par sociālā darba speciālistu skaita un sociālo darbinieku atalgojuma korelāciju ar piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitāti.

Tika veikta analīze par atšķirībām sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku atalgojumā republikas pilsētu un dažāda lieluma novadu (lielo, vidēji lielo un mazo novadu) pašvaldību sociālajos dienestos. Tika veikts atalgojuma atbilstības novērtējums, salīdzinot sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku atalgojumu ar citām pašvaldību sektorā strādājošo grupām un ar normatīvajos aktos noteikto maksimālo atalgojumu.

5. solis: novērtēšana. Balstoties uz veikto analīzi, eksperti veica secinājumu izstrādi par sociālā darba organizācijas institucionālās un finansiālās sistēmas darbības efektivitāti un lietderību, sniedza cēloņsakarību skaidrojumu. Tika sniegti secinājumi par iespējām nodrošināt jomas pašorganizāciju un kvalitātes kontroli. Ir sniegtas rekomendācijas par virzieniem, kuros nepieciešams veikt izmaiņas, bet konkrēti priekšlikumi izmaiņām sistēmā un normatīvajos aktos tiks sniegti izvērtējuma Gala ziņojumā.

6. solis: ziņojuma izstrāde. Tika izstrādāts starpziņojums par sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu. Ziņojums iesniegts Pasūtītājam, nepieciešamības gadījumā tiks veikti nepieciešamie precizējumi,

papildinājumi un skaidrojumi. Pēc nepieciešamo komentāru iestrādes Pasūtītājam tiks iesniegts precizēts ziņojums un atbildes uz komentāriem.

Problēmas un ierobežojumi

- Sociālo pakalpojumu vienību izmaksu (sociālo pakalpojumu izmaksu uz vienu tos saņēmušo personu) pilnvērtīgu analīzi neļauj veikt tas, ka detalizēti dati par pakalpojumu vienības izmaksām ir pieejami vienīgi par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem personām ar garīga rakstura traucējumiem³. Nezinot, kādas tieši aktivitātes konkrētajā gadījumā pakalpojuma ietvaros ir veiktas, nav iespējams izdarīt pamatotus secinājumus par to izmaksu efektivitāti. Tik detalizētu informāciju par sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem nesniedz ne valsts statistikas pārskati⁴, ne sociālo dienestu publiskie pārskati. Tādēļ, lai arī sociālo pakalpojumu vienības izmaksu salīdzināšana starp konkrētiem sociālajiem dienestiem ir matemātiski iespējama (skat. visu sociālo dienestu nodrošināto sociālo pakalpojumu vienības izmaksas 2.pielikumā), jēgpilna to analīze, proti, tāda analīze, kas identificētu un izskaidrotu iemeslus sociālo pakalpojumu vienības izmaksu atšķirībās starp konkrētiem sociālajiem dienestiem, ar esošajiem datiem nav iespējama. Tam ir nepieciešama detalizēta informācija no vadības grāmatvedības⁵, t.i. konkrēta pakalpojuma sniegšanai veikto aktivitāšu (telefona sarunu, apmeklējumu, konsultāciju, utt.) uzskaitē un aktivitāšu izmaksu noteikšana. Šādi dati ļautu objektīvi salīdzināt aktivitāšu līmeni dažādu sociālo pakalpojumu izmaksas atsevišķos sociālajos dienestos, kā arī pašu sociālo dienestu nodrošināto un iepirkto sociālo pakalpojumu izmaksas. Šī izvērtējuma ietvaros tāda informācija par pietiekami lielu skaitu sociālo dienestu nav iegūstama.

Tādēļ, šajā ziņojumā tika analizēti tikai sociālo pakalpojumu vienības izmaksu vidējie rādītāji, kuri parāda atšķirības starp republikas pilsētu un novadu sociālajiem dienestiem, starp pašvaldību institūciju sniegtajiem un iepirktajiem sociālajiem pakalpojumiem, un atšķirības starp dažādu sociālo pakalpojumu veidu vienību izmaksām.

- 04.08.2012. pa e-pastu tika nosūtīti atkārtoti informācijas pieprasījumi Gulbenes novada, Saldus novada, Vārkavas novada, Mālpils novada un Preiļu novada sociālajiem dienestiem ar lūgumu sniegt korektā formā informāciju par darbinieku algām. Visi minētie sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju.

^{3, 4} Izvērstāki dati par pakalpojuma vienības izmaksām ir pieejami vienīgi valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkumā attiecībā uz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem personām ar garīga rakstura traucējumiem. Piemēram, pārskatā ir izdalītas ēdināšanas, zāļu iegādes, mīkstā inventāra un sanitāri higiēniskai apkopšanai izmantojamo materiālu iegādes izmaksas uz vienu personu. Tomēr šāda informācija nav pieejama par citiem izvērtējumā iekļautajiem pakalpojumu veidiem, kas neļauj veikt detalizētu vienības izmaksu salīdzinājumu starp dažādiem sociālo pakalpojumu veidiem.

⁵ Vadības grāmatvedība ir organizāciju darba vadības un plānošanas instruments, kas, cita starpā, ļauj identificēt un aprēķināt produkta vai pakalpojuma sniegšanas tiešās un vispārējās izmaksas, un noteikt produkta vai pakalpojuma vienības pašizmaksu

- 07.08.2012. pa e-pastu tika nosūtīti atkārtoti informācijas pieprasījumi Brocēnu novada sociālajam dienestam (par valsts budžeta finansējumu) un Daugavpils novada sociālajam dienestam un Preiļu novada sociālajam dienestam (par klientu lietu skaitu). Visi trīs minētie sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju.
- 12.09.2012. visiem izvērtējumā iesaistītajiem 22 sociālajiem dienestiem pa e-pastu tika nosūtīts lūgums precizēt, vai iepriekš sniegtā informācija par darbinieku atalgojumu ir par pilnas slodzes darba laiku. Visi sociālie dienesti ir snieguši nepieciešamo informāciju.

2. Izpētes rezultāti un konstatējumi

2.1. Sociālā darba tiesību un institucionālā sistēma

Šīs nodaļas mērķis ir analizēt esošo sociālā darba tiesību un institucionālo sistēmu. Tajā tiek analizēts sociālā darba tiesiskais regulējums (normatīvie akti sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu jomā, nacionālā un reģionālā līmeņa nozares attīstības plānošanas dokumenti), prasības pašvaldībām sociālo dienestu darba nodrošināšanai un uzturēšanai, kā arī kompetences un atbildības sadalījums (t.sk. uzraudzības un kvalitātes kontroles) starp institūcijām, kas iesaistītas sociālā darba nodrošināšanā valstī (LM, tās padotības iestādes, pašvaldības, pašvaldības sociālie dienesti). Šajā nodaļā galvenokārt tiek analizētas sociālajiem darbiniekiem noteiktās prasības profesionāla sociālā darba nodrošināšanā. Pārējiem sociālā darba speciālistiem, kā, piemēram, sociālajam rehabilitētājam, sociālās palīdzības organizatoram, sociālajam aprūpētājam, normatīvajos aktos noteiktās prasības tiek analizētas tikai kā viņu loma sociālā darba veikšanā. Izglītības jomas normatīvais regulējums attiecībā uz sociālā darba izglītību tiek analizēts 2.3.nodaļā.

2.1.1. Sociālā darba organizācijas tiesiskais regulējums

Sociālā darba definīcija

Šajā nodaļā analizēta informācija par normatīvajiem aktiem, kas nosaka sociālā darba organizācijas principus un prasības sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu sniedzējiem, kā arī tiek analizēti vispārīgie tiesību principi šajā jomā (likums „Par sociālo drošību”, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, Profesiju klasifikators, Ministru kabineta (turpmāk tekstā - MK) noteikumi, kas attiecas uz sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu nodrošināšanu (2003.gada 3.jūnija MK noteikumi Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem", 2008.gada 21.aprīļa MK noteikumi Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība”, 2008.gada 20.novembra MK noteikumu Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā”, 22.12.2009. MK noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”, 06.11.2006. MK noteikumos Nr.914 „Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus”)). Analizēts arī normatīvais regulējums, kas attiecas uz sociālā darba, sociālo pakalpojumu jomu dažādos normatīvajos aktos (Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, likums „Par pašvaldībām”, Bērnu tiesību aizsardzības likums), Starptautiskās Sociālo darbinieku federācijas (IFSW) kopsapulcē pieņemtā sociālā darba definīcija, un apkopotī nozares speciālistu secinājumi par sociālā darba definējumu un saturu.

Sociālā darba, sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomas normatīvo regulējumu Latvijā veido likumi, tiem pakārtotie MK noteikumi un pašvaldību saistošie noteikumi.

Vispārējos sociālās drošības principus Latvijā nosaka 07.09.1995. pieņemtais likums „Par sociālo drošību”. Likums nosaka:

- sociālās drošības sistēmas darbības pamatprincipus;

- personas sociālās tiesības (tiesības uz izglītību un nodarbinātības veicināšanu, sociālo apdrošināšanu, sociālās garantijas dažādiem sociālajiem riskiem);
- sociālo pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu saņēmēju tiesības un pienākumus;
- personas, kura izmanto normatīvajos aktos noteiktās sociālās tiesības, līdzdarbības pienākumus.

Lai arī augstākminētais likums nosauc tikai sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu jēdzienus, skaidrojumos netieši ir iekļauti sociālā darba profesionālie uzdevumi. Atbilstoši likuma „Par sociālo drošību” 11.pantā noteiktajam regulējumam - personai, kura saviem spēkiem nespēj nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kura nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību, ir tiesības uz personisku un materiālu palīdzību, kas atbilst tās vajadzībām, dod iespēju pašpalīdzībai un veicina tās iesaistīšanos sabiedrības dzīvē. Jēdziens „personiska palīdzība” un definējums „atbilst personas vajadzībām un dod iespēju pašpalīdzībai un veicina personas iesaistīšanos sabiedrības dzīvē” raksturo sociālā darba mērķi⁶ – veicināt sociālās pārmaiņas, atrisināt cilvēku savstarpējo attiecību problēmas un dot cilvēkiem iespējas un brīvību labklājības uzlabošanā.

Likuma „Par sociālo drošību” III nodaļā tiek skaidrots sociālo pakalpojumu jēdziens un uzdevumi. Atbilstoši šajā likumā noteiktajam regulējumam⁷, sociālie pakalpojumi ir pasākumi, kurus nodrošina valsts vai pašvaldība naudas vai mantisko pabalstu vai citū pakalpojumu veidā, lai veicinātu personas sociālo tiesību pilnvērtīgu īstenošanu. Likuma 14.pants nosaka sociālo pakalpojumu sniedzēju pienākumus, bet likuma V nodaļā ir noteikti personas līdzdarbības pasākumi savu sociālo tiesību īstenošanā. Tādējādi, jāsecina, ka šajā normatīvajā aktā tiek noteikti sociālo pakalpojumu sniedzēju pienākumi, bet tiesības tiek regulētas tikai attiecībā uz iespēju pārtraukt sociālo pakalpojumu sniegšanu līdzdarbības pienākumu nepildīšanas gadījumā. Arī sociālo pakalpojumu mērķa definējums - veicināt personas sociālo tiesību pilnvērtīgu īstenošanu saskan ar augstākminētajiem sociālā darba mērķiem.

Speciālais likums, kas regulē sociālos pakalpojumus un sociālās palīdzības sniegšanu, ir 31.10.2002. pieņemtais Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (ar grozījumiem – 19.12.02., 17.06.04., 25.11.04., 25.05.06., 03.05.07., 21.06.07., 20.12.07., 18.09.08., 18.12.08., 07.05.09., 29.10.09., 21.01.10., 07.10.10., 08.07.11., 15.12.11.). Tomēr tiešā veidā sociālais darbs sociālās drošības jomā tiek regulēts tikai Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā ir iekļauta VI nodaļa, kurā ir noteikts sociālā darba mērķis, sociālā darba speciālistu, t.sk. sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi, izglītības prasības sociālā darba speciālistiem. Iepriekš minētais likums citās tā nodaļās regulē tādu jautājumu kā: 1) personu loku, kas ir tiesīgas saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību; 2) sociālo pakalpojumu sniegšanas pamatprincipus; 3) sociālās palīdzības sniegšanas pamatprincipus; 4) klienta tiesības un pienākumus; 5) sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas vispārējos

⁶ Starptautiskās Sociālo darbinieku Federācijas (IFSW) kopsapulcē 2000.gada jūlijā Monreālā Kanādā pieņemtā sociālā darba definīcija, pieejama <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>, skatīta 07.08.2012.

⁷Likums „Par sociālo drošību”, 13.pants pirmā daļa

principus; 6) sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu organizāciju un atbildības (valsts, pašvaldību) jomas, 7) pašvaldības sociālā dienesta uzdevumus, pienākumus un tiesības, kas ietekmē gan sociālā darba praksi, gan pašvaldību sociālo dienestu darbu.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.pantā doti terminu, kuri nosaka regulējumu sociālā darba jomā, skaidrojumi:

„sociālais darbs — profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus;

karitatīvais sociālais darbs — sociālajam darbam analogs darbs, kura mērķis ir palīdzēt personām, ģimenēm, grupām vai sabiedrībai kopumā atgūt spēju sociāli un garīgi funkcionēt;

sociālā darba speciālists ir persona, kurai ir likumā noteiktā izglītība un kura veic sociālā darbinieka, karitatīvā sociālā darbinieka, sociālā aprūpētāja, sociālā rehabilitētāja vai sociālās palīdzības organizatora profesionālos pienākumus;

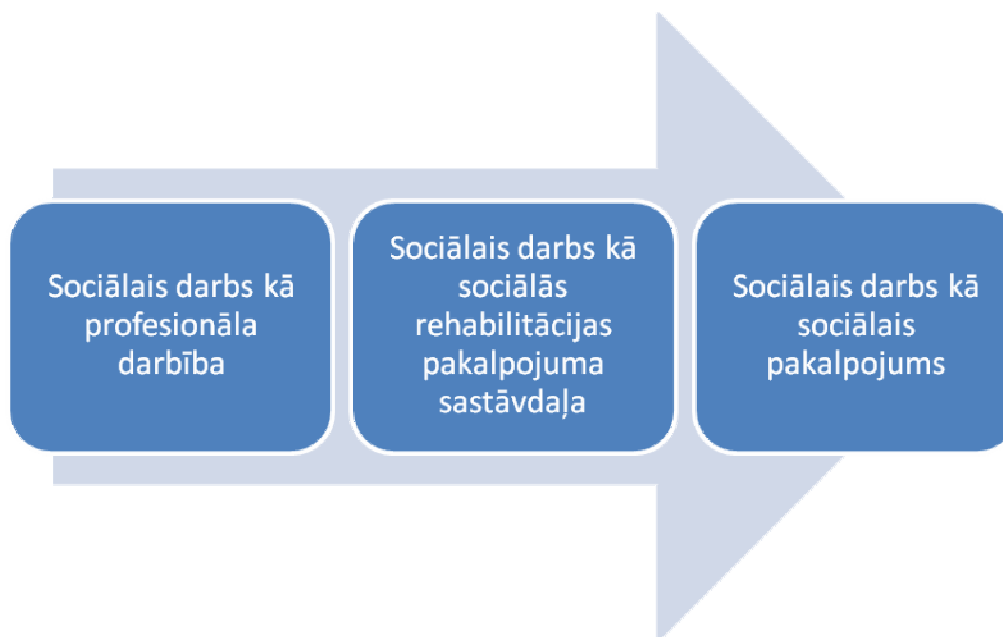
sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personas dzīvesvietā — pakalpojumi, kas ir pieejami dzīvesvietā (individuāls sociālais darbs ar klientu, specializēto darbnīcu pakalpojumi, krīzes centru, dienas aprūpes centru u.c. pakalpojumi);

sociālais dienests — pašvaldības izveidota iestāde, kas sniedz sociālo palīdzību, organizē un sniedz sociālos pakalpojumus pašvaldības iedzīvotājiem;

sociālo pakalpojumu sniedzējs — persona, kas sniedz sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas, profesionālās rehabilitācijas un sociālā darba pakalpojumus.”

1.attēlā grafiski ir parādīta Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā iekļauto sociālā darba terminu mijiedarbība.

Sociālā darba termini Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma terminu analīze parāda, ka sociālais darbs un karitatīvais sociālais darbs definīciju līmenī ir vienlaikus:

- profesionāla darbība ar noteiktu mērķi;
- sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sastāvdaļa;
- atsevišķs sociālais pakalpojums.

Savukārt, likuma 2.pantā (skat. 4.tab.) noteiktais regulējums nosaka, ka gan sociālais darbs, gan karitatīvais sociālais darbs ir sociālais pakalpojums.

4.tabula

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma mērķis

„Likuma mērķis ir noteikt **sociālā darba, karitatīvā sociālā darba**, sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas, profesionālās rehabilitācijas **pakalpojumu (turpmāk — sociālie pakalpojumi)** un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principus, to personu loku, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus un palīdzību, kā arī sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas un finansēšanas principus.”

Avots: Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

Tātad, ja Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma izpratnē sociālais darbs ir sociālais pakalpojums, tad sociālā darba prakses vispārīgos pamatprincipus nosaka normatīvie akti, kas regulē sociālo pakalpojumu sniegšanas (organizēšanas), saņemšanas un samaksas kārtību, proti, 2008.gada 21.aprīļa MK noteikumi Nr.288

„Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība”, kā arī kārtība, kādā tie saņemami pašvaldībā, nosakāma pašvaldību saistošajos noteikumos.

Arī izvērtējumā⁸ konstatēts, ka atsevišķu pašvaldību saistošajos noteikumos sociālais darbs tiek iekļauts sociālo pakalpojumu saņemšanas kārtības un samaksas noteikumos, kas reglamentē sociālā darba nodrošināšanas kārtību, kā, piemēram, visās izvērtējumā iesaistītajās republikas pilsētās, Saldus novadā, Cēsu novadā, Raunas novadā. Kaut gan saņemšanas kārtība ir atrunāta tikai formāli, sociālais darbs ir nosaukts kā sociālais pakalpojums, un tā nodrošināšanai tiek piemēroti vispārējie sociālo pakalpojumu organizēšanas un saņemšanas noteikumi.

Arī 2003.gada 3.jūnija MK noteikumi Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" paredz prasības, kas jāievēro sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas un sociālā darba sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

Ja atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumam tiesības veikt sociālo darbu ir „personām, kas ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā”, tātad sociālajiem darbiniekiem vai karitatīvajiem sociālajiem darbiniekiem, tad atbilstoši MK noteikumos Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" noteiktajam regulējumam sociālo darbu var veikt gan pašvaldības sociālais dienests, gan bērnu un pilngadīgu personu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija, gan krīzes centrs, gan sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējs, gan dienas aprūpes centrs, gan patversme un naktspatversme, gan grupu māja (dzīvoklis), gan pusceļa māja, gan sociālo pakalpojumu sniedzējs cilvēku tirdzniecības upuriem vai no psihoaktīvām vielām atkarīgiem bērniem un pilngadīgām personām, gan profesionālās rehabilitācijas sociālo pakalpojumu sniedzējs, jo atbilstoši prasībām ikvienā sociālajā pakalpojumā ir jābūt sociālajam darbiniekam vai sociālā darba speciālistam, un katras institūcijas uzdevums ir nodrošināt atbalstu klienta problēmu risināšanā, kas ir viens no sociālā darbinieka profesionālajiem uzdevumiem (skatīt 5.tabulu „Sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi”).

2008.gada 20.novembra MK noteikumu Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā” noteiktajā kārtībā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts valsts informācijas sistēmā "Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs". Absurda ir situācija, ka iesnieguma formā sociālo pakalpojumu sniedzēja reģistrēšanai 7.2.apakšpunktā „Sniedzamais sociālais pakalpojums” sociālajos pakalpojuma veidos ir iekļautas arī sociālā pakalpojuma sniedzēju institūcijas:

„7.2.Sniedzamais sociālais pakalpojums:

- ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija
- sociālās rehabilitācijas institūcija
- krīzes centrs
- profesionālās rehabilitācijas institūcija
- patversme
- nakts patversme
- dienas aprūpes centrs
- aprūpe mājās

⁸ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”, 2.4.2.nodaļa

- grupu dzīvoklis
- pusceļa māja
- servisa dzīvoklis
- specializētās darbnīcas
- sociālā darba pakalpojums
- pašvaldības sociālais dienests
- cits⁹

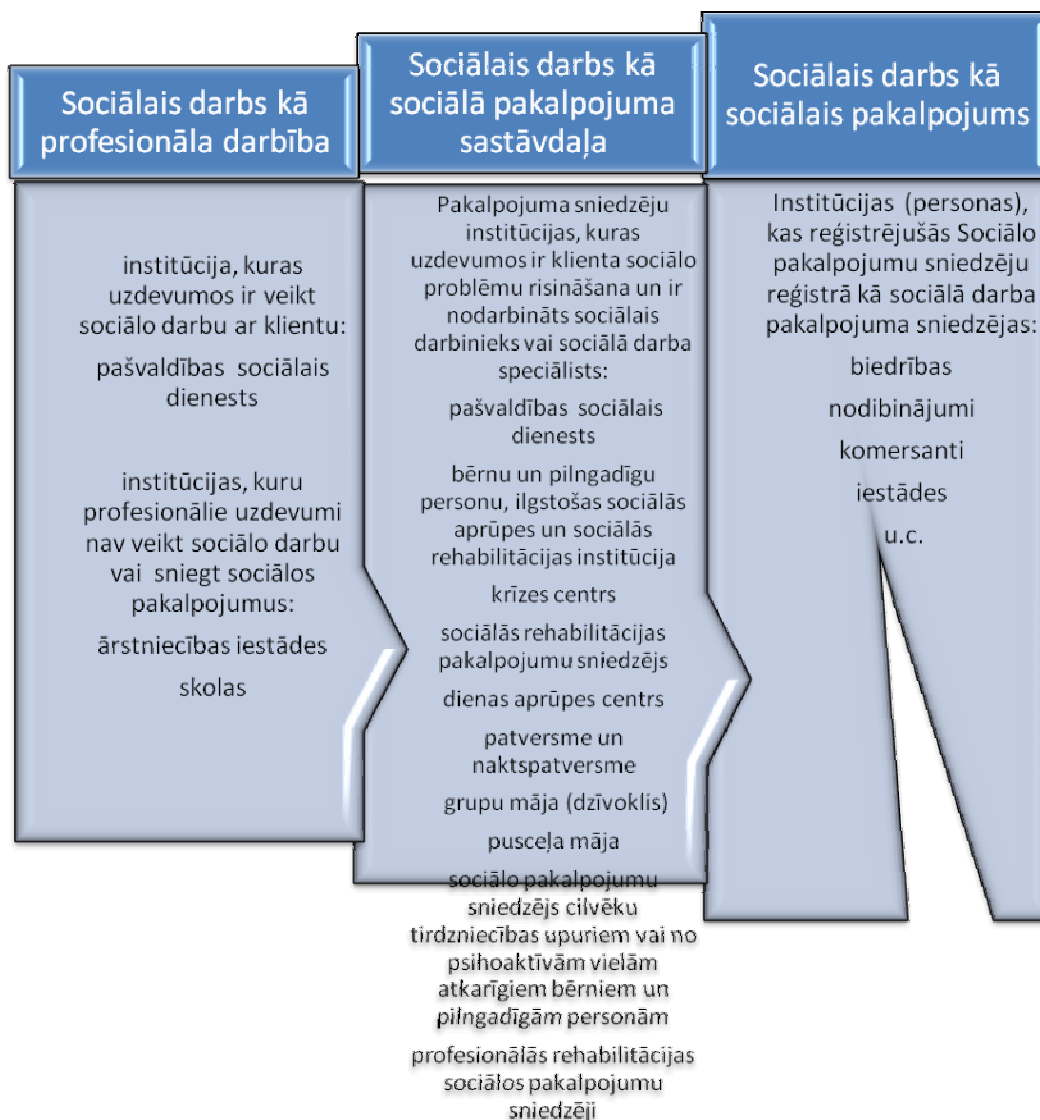
Piedāvātie sociālo pakalpojumu veidi un informācija valsts informācijas sistēmā "Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs" parāda, ka šobrīd kā sociālais pakalpojums tiek reģistrēts:

- gan pašvaldības sociālais dienests kā sociālais pakalpojums, nevis pakalpojumu klāsts, ko sniedz pašvaldības sociālais dienests,
- gan sociālā darba pakalpojums.

Ilustratīvi izveidots 2.attēls „Sociālā darba organizatoriskā struktūra”, papildinot 1.attēlu „Sociālā darba termini Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” ar normatīvo aktu interpretācijā noteikto sociālā darba organizatorisko struktūru.

⁹ 2008.gada 20.novembra MK noteikumi Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā”

Sociālā darba organizatoriskā struktūra

2.attēlā ir atspoguļota šobrīd pastāvošā sociālā darba organizatoriskā struktūra. Analizējot Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktos regulējumus attiecībā uz sociālo darbu, jāsecina, ka sociālais darbs tiek skatīts gan kā profesionāla darbība, gan kā sociālais pakalpojums, gan kā sociālā pakalpojuma sastāvdaļa.

Jau 2007.gadā tagadējais Rīgas domes Labklājības departamenta Sociālās pārvaldes priekšnieks un „Sociālo darbinieku biedrības” valdes priekšsēdētājs Mārtiņš Moors rakstā „Sociālā darbinieka profesionālās identitātes veidošanās problēmas” ir norādījis uz neskaidro un neviennozīmīgo sociālā darba definējumu Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, pretrunām MK noteikumos Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem", Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma un Profesiju klasifikatora regulējuma nesaskaņotību, secinot, ka „sociālā darbinieka profesijas leģitīmā identitāte ir neskaidra un neviennozīmīga, jo sociālā darbinieka profesijas leģitīmo identitāti nosakošie normatīvie akti ir savstarpēji nesaskaņoti un

pretrunīgi, kas veicina sociālā darbinieka profesionālās identitātes neskaidrību sociālā darba speciālistu, citu palīdzošo profesiju pārstāvju, darba devēju starpā, kā arī sabiedrībā kopumā. Normatīvajos aktos ir jādefinē sociālā darba un sociālo pakalpojumu loģiskās attiecības.”¹⁰

Sociālā darba kā sociālā pakalpojuma jēdziena un satura dilemmu atspoguļo arī Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta ceturtajā daļā noteiktais, ka pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu. Kaut arī likuma 8. pants paredz samaksu tikai par sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem, 9.panta regulējums nosaka, ka tomēr šāda samaksas piemērošana un noteikšana par sociālo darbu kā sociālo pakalpojumu ir iespējama. Izvērtējumā¹¹ konstatēts, ka –tajās pašvaldībās, kurās sociālais darbs kā sociālais pakalpojums ir iekļauts saistošajos noteikumos, kuri regulē sociālo pakalpojumu saņemšanas kārtību un samaksas noteikumos, samaksa par pakalpojumu nav noteikta, un samaksas piemērošanas vai samaksas nepiemērošanas kārtība nav atrunāta.

Iepriekš tika analizēti normatīvie akti, kas tieši regulē sociālā darba praksi, bet ir normatīvie akti, kuros izmantota sociālā darba, sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības terminoloģija un kuri regulē pašvaldību darbību sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā.

Likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7.punkts paredz, ka pašvaldības pienākums ir „nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību (sociālo aprūpi) (sociālā palīdzība maznodrošinātām ģimenēm un sociāli mazaizsargātām personām, veco ļaužu nodrošināšana ar vietām pansionātos, bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs, bezpajumtnieku nodrošināšana ar naktsmītni u.c.). Šajā likuma pantā aktualizējas normatīvajos aktos ietverta definīciju nesaskaņa, jo likumā „Par pašvaldībām” sociālā palīdzība tiek skaidrota kā sociālā aprūpe, bet atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajam *sociālā palīdzība ir naudas vai mantiskais pabalsts, kura piešķiršana balstās uz materiālo resursu novērtēšanu personām (ģimenēm), kurām trūkst līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai*. Savukārt, sociālās aprūpes pakalpojums tiek definēts kā pasākumu kopums, kas vērsts uz to personu pamatvajadzību apmierināšanu, kurām ir objektīvas grūtības aprūpēt sevi vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ, un ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās. Tādējādi jāsecina, ka likumā „Par pašvaldībām” ietvertā definīcija ir pretrunīga. Bez tam normatīvajos aktos, kas nosaka pašvaldību autonomās funkcijas nav noteikts, kas ir sociālais darbs un ka pašvaldības pienākums ir nodrošināt iedzīvotājiem sociāla darba pakalpojumu. Likuma „Par pašvaldībām” interpretācijā – pašvaldībai ir jānodrošina:

- maznodrošinātām ģimenes un sociāli mazaizsargātas personas ar sociālo palīdzību,
- pilngadīgas personas un bērni ar ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu institūcijā,

¹⁰ Moors M.Sociālā darbinieka profesionālās identitātes veidošanās problēmas// Sociālais darbinieks.2007, Nr.2 - Rīga: SDSPA „Attīstība”, 10.- 13 lpp.

¹¹ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”, 2.4.2.nodaļa

- bezpajumtnieki ar naktspatversmes pakalpojumu.

Protams, likuma „Par pašvaldībām” 7.pants precizē, ka pašvaldību autonomās funkcijas pildāmas kārtībā, kāda paredzēta attiecīgajos likumos un MK noteikumos un zem saīsinājuma „u.c.” profesionālas pašvaldības saprot profesionālas definīcijas un jēdzienus, tomēr cienot profesiju un vērtējot sociālā darba tiesisko regulējumu, augstākminēto funkciju definējumi ir nekorekti un nepilnīgi.

Arī Bērnu tiesību aizsardzības likumā ne pašvaldības noteiktajās funkcijās, ne pašvaldības sociālā dienesta deleģētajos uzdevumos neizskan termini ”sociālais darbs”, „sociālais darbinieks”. 26.panta regulējums nosaka, ka „ja vecāku un bērna attiecības nenodrošina bērna attīstībai labvēlīgu vidi vai bērns ir hroniski slims, pašvaldība palīdz ģimenei, nodrošinot psihologa, sociālā pedagoga vai cita speciālista konsultāciju, izraugās bērnam atbalsta ģimeni vai uzticības personu, kura palīdz noregulēt bērna un vecāku savstarpējās attiecības. Atbalsta ģimene vai uzticības persona, pamatojoties uz trīspusēju vienošanos, kas noslēgta starp atbalsta ģimeni vai uzticības personu, pašvaldības sociālo dienestu un ģimeni, kurai nepieciešams atbalsts, sniedz atbalstu bērnam vai ģimenei”. Vienlaikus likuma 1.panta 4. un 5.punkts definē, kas ir atbalsta ģimene un uzticības persona:

- atbalsta ģimene - ģimene, kas bērna aprūpē sniedz atbalstu citai ģimenei, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta veiktu izvērtējumu par atbalsta nepieciešamību;
- uzticības persona - persona, kas sniedz atbalstu ģimenē esošam bērnam, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta veiktu izvērtējumu par atbalsta nepieciešamību.

Tātad, minētās problēmas - aprūpes un veselības trūkums sociālā darba izpratnē - ir definējamas kā sociālās problēmas un minētais atbalsts kā sociālais darbs ar ģimenēm ar bērniem, un atbalsta ģimene vai uzticības persona kā sociālais pakalpojums, kas tiek nodrošināts uz veikta izvērtējuma pamata.

Likuma 27.panta piektā daļa paredz, ka „bāriņtiesa pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērna šķiršanu no ģimenes, nekavējoties informē par to pašvaldības sociālo dienestu vai pašvaldības deleģēto personu. Šajos gadījumos pašvaldības sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu.” Bet Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums pašvaldības sociālajam dienestam nosaka veikt sociālo darbu ar ģimenēm un sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi (..). Bāriņtiesa šķir bērnu no ģimenes sociālo problēmu dēļ un ģimenes atbalsta un palīdzības programma vērtējama kā intervence ar noteiktiem mērķiem un uzdevumiem jeb sociālais darbs ar ģimenēm ar bērniem. Līdzīgi apsvērumi konstatējami arī likuma 44.pantā, kurā ir uzdots pašvaldībai bērna ārpusģimenes aprūpes laikā sniegt izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē. Normatīvie akti it kā vairās nosaukt sociālā darba praksē lietojamus terminus.

Savukārt, likuma 58.pantā noteiktais uzdevums likumpārkāpumu profilakses darba organizācijai paredz, ka pašvaldībai ir jāiekārto nepilngadīgā bērna profilakses lieta un jāizstrādā uzvedības sociālās korekcijas un sociālās palīdzības programma, kas

nosaukumā ietver divus jēdzienus – vispārējās izglītības likumā noteikto sociālās korekcijas skaidrojumu - izglītības programma, kas metodiski un organizatoriski pielāgota personām obligātās izglītības vecumā ar sociālās uzvedības novirzēm¹², un sociālās palīdzības definējumu. Tātad likums, definējot precīzu programmas nosaukumu, nosaka profilakses darba ar nepilngadīgo pamatprincipus - speciālās izglītības programmas piemērošana un sociālās palīdzības nodrošināšana, kas ir pretrunā Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajiem principiem par sociālās palīdzības piešķiršanu. Normatīvie akti vairās izmantot terminu „sociālais darbs” darbā ar nepilngadīgo.

Rīgas Stradiņa Universitātes asoc.prof. Lolita Vilka sociālā darba akadēmiskā diskursā „Pastāvēs, kas pārmainīsies” filozofiski ir analizējusi sociālā darba izpratnes un definēšanas jautājumus, norādot uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā minētās sociālā darba definīcijas nepilnīgumu:

- „definīcijā lietotajam terminam „profesionālā darbība” trūkst mērķtiecības. Termins „lai palīdzētu” šajā kontekstā ir ekvivalents „profesionālajai darbībai”. (Patiesībā te ir liekvārdība. Ja noņem vārdus „profesionālā darbība”, definīcija neko nedz zaudē, nedz iegūst. Var lasīt: sociālais darbs - palīdzība personām, ģimenēm, (..) lai veicinātu(..);
- definīcija „apsola” radīt sociālajai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus. (Tas nav nedz sociālā darbinieka spēkos, nedz arī pienākums pēc sociālā darba būtības);
- definīcija ir „pazaudējusi” sociālā darba būtību, kas ietverta atslēgas vārdā „intervence”;
- definīcijā ietvertā vārdkopa „sociāli funkcionēt” ir nesamērojami plaša kategorija darba definīcijai;
- definīcija pieļauj neizmērāmu sociālā darba rezultātu;
- definīcija atrodas ārpus vērtību sistēmas;
- definīcija atstāj klientu pasīvās vērošanas lomā.”¹³

Autore piedāvā sekojošu sociālā darba definīciju: „Sociālais darbs ir vērtīborientēta intervence (iejaukšanās) ar mērķi radīt tādas sociālās pārmaiņas, kuras sekmē tūlītēju un perspektīvu sociālo problēmu risināšanu cilvēku un vides mijiedarbībās (attiecībās), ar nolūku vairot personu, sociālo grupu un sabiedrības kopumā labklājību un dzīves kvalitāti.”¹⁴

Savukārt, starptautiskā Sociālo darbinieku Federācijas (IFSW) kopsapulcē pieņemtā sociālā darba definīcija nosaka, ka „sociālā darba profesija veicina sociālās pārmaiņas, atrisina cilvēku savstarpējo attiecību problēmas un dod cilvēkiem iespējas un brīvību labklājības uzlabošanā. Izmantojot cilvēku uzvedības un sociālo sistēmu teorijas,

¹² Vispārējās izglītības likums. 1.panta otrās daļas 8.punkts

¹³ Vilka L. Pastāvēs, kas pārmainīsies// Sociālais darbinieks. 2008, Nr.4 - Rīga: SDSPA „Attīstība”, 8.- 14. lpp.

¹⁴ Vilka L. Pastāvēs, kas pārmainīsies// Sociālais darbinieks.2008, Nr.4 - Rīga: SDSPA „Attīstība”, 8.- 14. lpp.

sociālais darbs notiek tur, kur cilvēki mijiedarbojas ar savu vidi. Cilvēktiesību un sociālā taisnīguma principi ir ļoti būtiski sociālajā darbā.”¹⁵ Šī definīcija ir plašāka nekā Latvijas normatīvajos aktos noteiktā, un ar to tiek apliecināts, ka sociālais darbs 21.gs. ir dinamisks un pakāpeniski mainīgs, tāpēc nevienu definīciju nevar uzskatīt par pilnīgu.

Šobrīd normatīvie akti Latvijā regulē sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu, bet ir nepilnīgs normatīvais regulējums par sociālo darbu kā pakalpojumu vai profesionālo darbību. Definīciju līmenī sociālais darbs tiek skatīts gan kā profesionāla darbība, gan kā sociālais pakalpojums, gan sociālā pakalpojuma elements. No normatīvajos aktos ietvertā regulējuma nav pilnībā skaidra sociālā darba definīcija un kas ir sociālais darbs. Šis normatīvajos aktos neatrisinātais definīcijas jautājums rada virkni neskaidrību par prasībām sociālajam darbam kā pakalpojumam un sociālajam darbam kā profesionālajai darbībai, kā arī sociālā darba kvalitātes novērtēšanas kritēriju definēšanai un to ieviešanas uzraudzībai.

Sociālā darbinieka loma profesionālā sociālā darba nodrošināšanā

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma¹⁶ IV daļā ir definēts sociālā darba mērķis un prasības sociālā darba veicējiem, t.sk.

- personas, kurām ir tiesības veikt sociālo darbu;
- sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi.

Saskaņā ar šī likuma 45.pantu personai palīdzību un atbalstu sociālo problēmu risināšanā pēc apstākļu izvērtēšanas var sniegt tikai sociālais darbinieks un karitatīvais sociālais darbinieks.

5. tabulā ir apkopota informācija par Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajiem profesionālajiem uzdevumiem sociālajam darbiniekam un karitatīvajam sociālajam darbiniekam.

5. tabula

Sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi

Sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi	Sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālā darbība ir vērsta uz to, lai panāktu un veicinātu indivīda sociālo problēmu praktisku risinājumu un viņa dzīves kvalitātes uzlabošanu, iekļaušanu sabiedrībā, spēju palīdzēt pašam sev.
	Sociālais darbinieks un karitatīvais sociālais darbinieks pēc apstākļu izvērtēšanas: 1) sniedz personai palīdzību un atbalstu sociālo problēmu risināšanā;

¹⁵ Pieņemta IFSW kopsapulcē, Monreālā, Kanādā, 2000.gada jūlijā; pēdējo reizi atjaunināta 2005.gada 4.oktobrī. Šī sociālā darba profesijas starptautiskā definīcija aizstāj IFSW definīciju, kas pieņemta 1982.gadā.

¹⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

	2) palīdz personai attīstīt spēju risināt personiskās, starppersonu un sociālās problēmas; 3) atbalsta personas attīstības iespējas, kā arī tiesības patstāvīgi pieņemt lēmumus un tos īstenot; 4) piesaista sociālekonomiskos resursus un attiecīgos sociālos pakalpojumus personas vai personu grupas sociālo problēmu risināšanai; 5) nodrošina informāciju par sociālo pakalpojumu sniedzējiem un veido kontaktus starp sociālo pakalpojumu saņēmējiem un sniedzējiem.
	Veicot minētos uzdevumus, sociālie darbinieki un karitatīvie sociālie darbinieki ievēro sociālo darbinieku ētikas kodeksu, kuru apstiprina Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācija.

Avots: autoru veidota tabula, balstoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto

Sociālā darbinieka pienākumi ir noteikti arī citos normatīvajos aktos. 22.12.2009. MK noteikumu Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām” 6.3.punktā ir noteikts, ka, kamēr bērns atrodas sociālās rehabilitācijas institūcijā, tiek veikts sociālais darbs ar personām, kas dzīvo kopā ar bērnu vienā mājsaimniecībā, kā arī citām personām, kas ietekmē bērna sociālo uzvedību. 06.11.2006. MK noteikumos Nr.914 „Kārtība, kādā no psihoaktīvām vielām atkarīgās personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus” kā pakalpojuma sastāvdaļa ir paredzēts sociālais darbs ar klientu un/vai iesaistītām personām. 2003.gada 3.jūnija MK noteikumos Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" ir atrunātas organizatoriskās (sociālo darbinieku skaits organizācijā, kvalifikācijas un kvalifikācijas pilnveides prasības, organizatoriskas prasības darbā ar klientiem) un vides prasības (telpas, aprīkojums).

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 41.pantā ir noteikts, ka sociālo darbu var veikt tikai tādas personas, kuras ir ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā.

18.05.2012 MK noteikumi Nr.461 „Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību” nosaka profesijas standartus, tai skaitā tā 1.39.punkts nosaka sociālā darbinieka profesijas standartu. Profesijas standarts atspoguļo sociālā darba profesijas veikšanai nepieciešamās prasmes, zināšanas un kompetences, kā arī sniedz profesijas aprakstu. Profesiju klasifikatorā ir iekļautas vēl šādas profesijas:

- Karitatīvais sociālais darbinieks;
- Sociālais darbinieks darbam ar ģimeni un bērniem;
- Sociālais darbinieks darbam ar veciem cilvēkiem;
- Sociālais darbinieks darbam ar bezpajumtniekiem;
- Sociālais darbinieks darbam ar personām ar atkarības problēmām;
- Sociālais darbinieks darbam ar personām brīvības atņemšanas iestādēs un personām, kuras atbrīvotas no šīm iestādēm;
- Sociālais darbinieks darbam ar personām ar funkcionāliem traucējumiem;
- Sociālais darbinieks darbam ar klientiem ārstniecības iestādēs;

- Sociālais darbinieks darbam ar vardarbībā cietušām personām;
- Sociālais darbinieks darbam ar personu grupām;
- Kopienas sociālais darbinieks¹⁷.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 46.-48.pantos ir noteikti profesionālie uzdevumi sociālā darba speciālistu grupām – sociāliem aprūpētājiem, sociāliem rehabilitētājiem un sociālās palīdzības organizatoriem. Citu grupu, bez sociālo darbinieku, iekļaušana likumā varētu tikt skaidrota ar mērķi atslogot sociālos darbiniekus no administratīvu funkciju veikšanas, lai saglabātu cilvēkresursus tieši sociālā darba veikšanai. Atšķirībā no sociālajiem darbiniekiem, šiem speciālistiem ir jābūt ieguvušiem pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas vai sociālās palīdzības sniegšanas jomā vai profesionālo vidējo izglītību sociālās aprūpes jomā, bet šiem speciālistiem nav izstrādāti profesiju standarti.

Tomēr iepriekšējos izvērtējuma ziņojumos iekļautā informācija par esošās situācijas novērtējumu izlasē iekļautajās pašvaldībās liecina, ka dominējošā funkcija pašvaldību sociālajos dienestos ir sociālās palīdzības sniegšana. Tas nozīmē, ka sociālie dienesti pamatā strādā ar sociālo pabalstu piešķiršanu. Tādējādi, jāsecina, ka normatīvajos aktos ietvertais regulējums, bez sociālajiem darbiniekiem ieviešot arī citas sociālā darba speciālistu grupas, kā, piemēram, sociālās palīdzības organizatorus un sociālos rehabilitētājus, nav ļāvis sasniegt normatīvo aktu izstrādātāju izvirzīto mērķi, atslogot sociālos darbiniekus profesionāla sociālā darba sniegšanai. To apliecina arī tendences, kas tika atspoguļotas iepriekšējos ziņojumos.

Iepriekšējā analīzē¹⁸ par sociālo dienestu darbiniekiem 22 izlases pašvaldībās liecina, ka visvairāk sociālajos dienestos ir nodarbināti sociālie darbinieki, sociālās palīdzības organizatori un citi darbinieki, piemēram, juriskonsults, sekretāre – lietvede, lietvede – arhivāre, informators, personāla inspektors, darba satura analītiķis, kvalitātes vadības sistēmas speciālists, saimniecības pārzinis, automobiļa vadītājs, galvenais speciālists, ekonomists, kasieris, atkarības profilakses speciālists, ergoterapeits, datu bāzes analītiķis, sociālais pedagogs. Savukārt, sociālais aprūpētājs un sociālais rehabilitētājs ir kopumā maz izplatīts amats šajos sociālajos dienestos, piemēram, lielajos novados netiek nodarbināts neviens šīs profesijas darbinieks. Arī mazajos novados netiek nodarbināts neviens sociālais rehabilitētājs. Tomēr iepriekšējā ziņojumā¹⁹ apkopotā informācija liecina, ka, lai gan sociālās palīdzības organizatori un sociālie rehabilitētāji šobrīd ir maz izplatīti amati sociālajos dienestos, tomēr to loma sociālā darba prakses nodrošināšanā ir ļoti svarīga. Sociālās palīdzības organizatora profesija ir nepieciešama sociālā darba praksē, jo profesijas profesionālie uzdevumi: novērtēt personas (ģimenes) materiālo situāciju, noteikt nepieciešamās sociālās palīdzības veidu, apjomu, saņemšanas ilgumu, informēt klientus par viņu tiesībām uz sociālo palīdzību un par šo tiesību īstenošanas iespējām, ir saistīti ar funkciju klāstu, ko izvērtējuma 1.ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.2. nodaļā „Sociālo dienestu funkcijas un sociālo darbinieku noslodze” sociālie

¹⁷ 4.pielikums 2010.gada 18.maija MK noteikumiem Nr.461 „Profesiju saraksts alfabēta secībā pēc profesijas pamatvārda vai pamatvārdiem, kas rakstīti ar latviešu alfabēta lielajiem burtiem” http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/prof_pec_alf_0112.pdf, skatīts 15.06.2012

¹⁸ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”, 2.4.1.nodaļa

¹⁹ Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu 2.1.2.nodaļa

darbinieki intervijās nosauc kā funkcijas, kuras nebūtu jāveic sociālajam darbiniekam, proti, juridisko dokumentu (piemēram, līgumu, lēmumu) sagatavošana, grāmatveža, kasiera funkcijas (pabalstu izmaksa, koriģēšana), lietveža funkcijas (dokumentu reģistrēšana, lietu kārtošana u.t.t.). Tātad, šie ir pienākumi, kuri varētu tikt deleģēti sociālās palīdzības organizatoram vai citam darbiniekam, kuram ir attiecīgas prasmes un zināšanas šo funkciju veikšanai, jo dažādu administratīvo funkciju apjoms sociālajiem dienestiem pieaug, un ir nepieciešams personāls, kas nodrošina dokumentu apriti, pabalstu aprēķināšanu un izmaksāšanu, datu ievadišanu datu uzkrāšanas sistēmās u.c. pienākumus.

Savukārt, sociālā rehabilitētāja profesija ir resurss sociālā darba praksei, jo profesijas profesionālie uzdevumi ir - plānot, vadīt un organizēt sociālās aktivizēšanas darbu tā, lai veicinātu indivīda iekļaušanos sabiedrībā, palīdzēt klientam uzlabot esošās un apgūt jaunas sociālās prasmes, atvieglo sociālā darba praksi, īstenojot sociālās rehabilitācijas mērķus un uzdevumus prasmju apguves un uzlabošanas līmenī. Izvērtējuma 1. ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.2.nodaļā „Sociālo dienestu funkcijas un sociālo darbinieku noslodze” sociālie darbinieki intervijās ir minējuši sociālo rehabilitācijas pakalpojumu izvērtēšanu (personas funkcionālo spēju izvērtējums) kā funkciju, kas nebūtu jāveic sociālajam darbiniekam.

Tādējādi, kā jau minēts iepriekš, izvērtējuma autori uzskata, ka abos gadījumos šo profesiju pārstāvji (mērķtiecīgi vadīti) spētu uzlabot sociālā darba praksi, atvieglojot sociālo darbinieku darbu.

Sociālo darbinieku karjeras attīstība

Viens no pasākumiem, lai uzlabotu sociālā darba kvalitāti, kas tika analizēts iepriekšējā ziņojumā²⁰ ir sociālo darbinieku sertifikācijas ieviešana. 2003.gadā MK noteikumu projekta izstrādes gaitā, rodoties atšķirīgiem viedokļiem par atestācijas un sertifikācijas lietderību, LM un Latvijas Pašvaldību savienība vienojās atteikties no sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un sociālo dienestu vadītāju atestācijas un sociālā darba speciālistu sertifikācijas, jo:

-, sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju un sociālo dienestu vadītāju atestācija tika atzīta par neefektīvu izmaksu metodi sociālo pakalpojumu kvalitātes nodrošināšanā. Efektīva personāla politika un no tā sekojošā institūcijas darba organizācija un sniegto pakalpojumu kvalitāte ir katra darba devēja (pašvaldības u.c.) atbildība. Sociālo pakalpojumu kvalitātes kontroli un sekmēšanu var nodrošināt, veicot sociālo pakalpojumu sniedzēju atbilstības Ministru kabineta noteiktajām prasībām pārbaudi un uzraudzību bez institūciju vadītāju atestācijas mehānisma izveides.

Sociālā darba speciālistu sertifikācijas lietderība atbilstoši Ekonomikas ministrijas iebildumiem tika izvērtēta starpinstitūciju diskusijā, secinot, ka sertifikācijas mērķi – novērtēt un atzīt sociālā darba speciālistu teorētiskās zināšanas, profesionālo iemaņu un profesionālo īpašību atbilstību profesionālajiem standartiem var sasniegt, iegūstot atbilstošu augstāko izglītību, un nav nepieciešams šos speciālistus sertificēt. Tāpat tika atzīts, ka sociālā darba profesija nav uzskatāma par bīstamu profesiju, kurai būtu nepieciešama sertifikācija.

²⁰ „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.1.nodaļa

Atsakoties no sociālā darba speciālistu sertifikācijas, zūd nepieciešamība reģistrēt un uzturēt informāciju par sertificētajiem un praktizēt tiesīgiem sociālā darba speciālistiem.”²¹

Tomēr šī izvērtējuma²² ietvaros konstatēts, ka sociālo darbinieku sertifikācijas process ir nepieciešams, lai nodrošinātu sociālo darbinieku profesionalitāti, bet ir skaidri jādefinē sertifikācijas saturs, mērķi un mehānisms.

Latvijā sertifikācijas process ir attīstīts vairākās nozarēs, kurās ir noteikts reglamentētās profesijas statuss. Likums par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzišanu²³ nosaka, ka **reglamentētā profesija** ir Latvijas Republikā reglamentēta profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums šajā likumā noteiktajās profesijās, kā arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstīs reglamentēta tāda profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums, kuru uzsākšanai un veikšanai attiecīgās valsts tiesību aktos izvirzīta atbilstošas profesionālās kvalifikācijas prasība. Likuma otrajā daļā ir noteiktas prasības izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai reglamentētajās profesijās šādās jomās:

- arhitektūras un būvniecības jomā;
- veselības aprūpes jomā;
- transporta jomā;
- veterinārmedicīnas un ciltsdarba jomā;
- izglītības un sporta jomā t.sk. pedagogs, sporta speciālists;
- elektroenerģētikas jomā;
- juristu profesijām;
- zemes mērniecības un nekustamā īpašuma vērtēšanas jomā;
- atbilstības novērtēšanas jomā;
- detektīvdarbības un apsardzes darbības jomā;
- sugu un biotopu aizsardzības jomā.

Katrai no šīm jomām attiecīgo jomu regulējošos normatīvajos aktos ir noteiktas izglītības un profesionālās kvalifikācijas prasības, kā arī kārtība un atbildīgā institūcija, kas veic attiecīgo personu kvalifikācijas novērtēšanu. Piemēram, medicīnā, nosakot kārtību, kādā apliecina gan ārstniecības personu, gan ārstniecības atbalsta personu profesionālo sagatavotību, norāda, ka ārstniecības persona kā speciālists ir kompetenta patstāvīgi nodarboties ar ārstniecību (speciālista praksi) konkrētajā nozarē. Ārstniecības likuma 29.pantā²⁴ ir noteikta kārtība un atbildīgās iestādes, kas nodrošina ārstu sertifikāciju.

²¹Likumprojekta „Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” anotācija http://helios-web.saeima.lv/bi8/lasa?dd=L.P0657_0, skatīts 18.07.2012.

²² „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.1.nodaļa

²³ Likums par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzišanu

²⁴ Ārstniecības likums

Ārstniecības likuma 29.pants

- (1) Speciālista prakses tiesības apliecina ārstniecības personas sertifikāts un tās reģistrācija normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. [Ārstniecības personu sertifikācijas kārtību](#) nosaka Ministru kabinets.
- (1¹) Ārstniecības personas sertifikācijas procesā lēmumu par sertifikāta piešķiršanu vai atteikumu piešķirt sertifikātu sertifikācijas institūcija pieņem triju mēnešu laikā no iesnieguma saņemšanas dienas. Objektīvu iemeslu dēļ sertifikācijas institūcija var pagarināt lēmuma pieņemšanas termiņu uz laiku, kas nav ilgāks par četriem mēnešiem no iesnieguma saņemšanas dienas, par to paziņojot iesniedzējam.
- (2) Ārstniecības personu sertifikāciju atbilstoši kompetencei veic:
- 1) Latvijas Ārstu biedrība — ārstu un zobārstu sertifikāciju;
 - 2) Latvijas Ārstniecības personu profesionālo organizāciju savienība — funkcionālo speciālistu, funkcionālo speciālistu asistentu, ārsta palīgu, radiologa asistentu, radiogrāferu, masieru, kosmētiķu, laborantu un zobu tehniķu sertifikāciju;
 - 3) Latvijas Māsu asociācija — māsu, zobārstniecības māsu, vecmāšu un zobu higiēnistu sertifikāciju.
- (3) Sertificējamo ārstniecības atbalsta personu profesiju sarakstu un sertifikācijas kārtību nosaka Ministru kabinets.
- (4) Ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu profesionālo zināšanu pārbaudes, sertifikāta noformēšanas, reģistrēšanas un tā dublikāta izgatavošanas maksas pakalpojumu cenrādi apstiprina Ministru kabinets.
- (5) Ārstniecības atbalsta personu kompetenci veselības aprūpes procesa nodrošināšanā, kā arī šo personu teorētisko un praktisko zināšanu apjomu nosaka Ministru kabinets.

Avots: Ārstniecības likums.

Ziņojuma 2.3.nodaļā iekļautie secinājumi liecina, ka no sociālās drošības sistēmas viedokļa svarīgi ir rast tādus risinājumus, kas motivētu sociālā darba studiju programmu absolventus strādāt profesijā. Piemēram, veidojot karjeras attīstības sistēmu.

Šobrīd normatīvajos aktos ir noteiktas izglītības un profesionālās darbības pilnveides prasības sociālajiem darbiniekiem, bet, iepriekš veiktā analīzē²⁵ akcentē problēmu, ka esošā sistēma neveicina sociālo darbinieku profesionālo izaugsmi un pilnveidi, jo nav radīti instrumenti sociālo darbinieku karjeras izaugsmei.

Tādēļ, lai nodrošinātu sociālā darba kvalitāti un nepārtrauktu sociālo darbinieku profesionālo pilnveidi, ir vēlams ieviest sociālo darbinieku sertifikācijas mehānismu. Sertifikācijas un resertifikācijas procesā ir jāparedz minimālās prasības profesionālajai pilnveidei un noteiktu supervīziju stundu skaitu. Sertifikāts būtu nepieciešams lai apliecinātu sociālā darbinieka specializāciju. Sakarā ar minēto, būtu jāapsver iespēja sociālo darbu noteikt kā reglamentēto profesiju. Atbilstoši likumā „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” noteiktajam sertifikācija ir profesionālo NVO kompetence.

²⁵ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.4.nodaļa

Apakšnodalās veiktā normatīvo aktu analīze parāda, ka ir nepieciešams sociālajam darbam noteikt īpašas prasības, ja sociālais darbs pēc būtības nav sociālais pakalpojums, bet ir atsevišķā nozare, tādēļ šīs prasības būtu jānosaka atsevišķā normatīvā aktā, kas paredz precīzu nozares definējumu, mērķus, kompetences, sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību kā resursus sociālās prakses veikšanai, starpprofesionālo atbildību u.c. sociālā darba veikšanai nepieciešamās prasības.

Bez tam ir nepieciešams izveidot profesionālā sociālā darba regulējumu, kurš paredzētu praktizētīgu sociālo darbinieku reģistru un ļautu sociālo pakalpojumu sniedzējiem (pašvaldību sociālajiem dienestiem (aģentūrām), u.c., kā arī klientiem (atsevišķiem pakalpojumiem, piemēram – ģimeņu terapija, mediācija, atkarību terapija un citas, kur klients ir **tiesīgs** saglabāt savu privātumu) izvēlēties sociālā darba praktiķi (sociālo darbinieku) pakalpojuma sniegšanai. No institucionālā viedokļa sociālo darbinieku reģistra uzturēšana varētu būt LM kompetence.

Cits mehānisms, lai sasniegtu mērķi, nodrošināt sociālā darba kvalitāti neieviešot sertifikācijas modeli, varētu būt periodiska sociālo darbinieku pārreģistrācija (noteiktā, samērīgā laika periodā), iekļaujot prasības attiecībā uz darbinieku profesionālo pilnveidi un supervīzijām.

Sociālais dienests kā sociālā darba pakalpojuma organizators un sniedzējs

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 10.pantā ir noteiktas prasības pašvaldības sociālajam dienestam.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka, ka pašvaldības pienākums ir izveidot iestādi - sociālo dienestu, kurā ir vismaz viens sociālā darba speciālists uz katriem tūkstoš iedzīvotājiem un kurš nodrošina gan sociālā darba kā pakalpojuma sniegšanu, gan administrēšanu. No iepriekš minētā izriet, ka pašvaldības sociālais dienests var gan pats sniegt sociālā darba pakalpojumu, gan piesaistīt citas personas, kas sniedz sociālā darba pakalpojumus. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta 4.daļa paredz arī, ka pašvaldības, kas nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu. Izvērtējuma autori uzskata, ka šīs divas likuma normas ir pretrunīgas, jo viena no tām nosaka, ka katrai pašvaldībai ir jāizveido pašvaldības iestāde – sociālais dienests, bet otra norma ļauj pašvaldībai pašai izvēlēties efektīvāko veidu sociālo pakalpojumu t.sk. sociālā darba nodrošināšanā.

Pēc izvērtējuma autoru domām, esošais normatīvais regulējums neļauj pašvaldībām nodrošināt sociāla darba pakalpojumu saviem iedzīvotājiem visefektīvākajā veidā, lai gan normatīvajos aktos ir noteikts regulējums tam, kā pašvaldības var izveidot kopīgas iestādes kopīgu problēmu risināšanai.

- Likuma „Par pašvaldībām” 99.pants paredz, ka kopīgu uzdevumu risināšanai pašvaldības, savstarpēji vienojoties, var izveidot kopīgas iestādes. Šādas iestādes darbojas uz attiecīgo domju apstiprināta nolikuma pamata. Nolikums nosaka pašvaldību kopīgās iestādes (turpmāk — kopīgā iestāde) kompetenci, tās finansēšanas, uzraudzības, likvidēšanas kārtību, kā arī kārtību, kādā notiek izstāšanās no kopīgās iestādes, un citus pašvaldību kopīgās iestādes darbības jautājumus.

- Savukārt, Publisko aģentūru likuma 3.pants paredz iespēju pašvaldību resursu efektīvai izmantošanai, kopīgu funkciju nodrošināšanai un sabiedrības vajadzību apmierināšanai, ja tas ir lietderīgi, pašvaldībām izveidot kopīgu aģentūru. Izvērtējuma ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” iekļautā analīze par pašvaldību sociālo dienestu juridisko statusu un organizatorisko struktūru analīze liecina, ka neviena no izlasē iekļautajām pašvaldībām šobrīd šādu instrumentu neizmanto, lai gan it īpaši mazo novadu sociālo dienestu gadījumā tas, iespējams, ļautu izmantot efektīvāk resursus un nodrošināt augstāku pakalpojuma kvalitāti.

Turpmāk ziņojuma 2.1.3. nodaļā tiek analizēti atšķirīgie sociālo dienestu darba plānošanas un uzraudzības aspekti, kuri izriet no atšķirīgā sociālo dienestu juridiskā statusa.

Bez iepriekš minētā, normatīvajos aktos²⁶ ir noteikts, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt konsultatīvu atbalstu pašvaldības sociālā dienesta un tās izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem. No minētās likuma normas nav pilnībā skaidrs, kas tiek saprasts zem jēdziena „konsultatīvs atbalsts”. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 28.punkts sniedz supervīzijas definīciju: „*konsultatīvs atbalsts sociālā darba speciālistam (supervīzija²⁷) – sociālā darba speciālista darbībai paredzēts metožu kopums ar mērķi uzlabot viņa profesionālo kompetenci un sniegt viņam psiholoģisko atbalstu, lai paaugstinātu darba kvalitāti*”. Supervīziju nepieciešamību nosaka 03.06.2003. MK noteikumu Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 8.punkts, vienlaikus paredzot, ka sociālais dienests katru gadu sociālā darba speciālistiem nodrošina noteiktu supervīziju skaitu. No iepriekšminētā izriet, ka pašvaldības pienākums nodrošināt konsultatīvo atbalstu nozīmē nodrošināt supervīziju pašvaldības sociālā dienesta un tās izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem. Ņemot vērā, ka supervīzija ir process, kas sākas ar pasūtījuma noskaidrošanu – kuriem darbiniekiem un kādu mērķu sasniegšanai supervīzija ir nepieciešama, un noslēdzas ar supervīzijas procesa un rezultātu novērtēšanu, tad pašvaldības loma šajā procesā varētu būt kopējo vajadzību apzināšana, finansējuma paredzēšana supervīziju nodrošināšanai un sasniegto rezultātu novērtēšana, lai saprastu, vai un kā supervīzijas ir sekmējušas darbinieku profesionālo kompetenci un paaugstinājuši viņu darba kvalitāti. Tāpat, ņemot vērā likumā „Par pašvaldībām” noteiktās funkcijas, var pieņemt, ka pašvaldības pienākums ir sniegt konsultatīvu atbalstu sociālā dienesta un tās izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem saistībā ar iestādes darbības nodrošināšanu saistītiem jautājumiem, tomēr jāatzīst, ka šis jautājums spēkā esošajos normatīvajos aktos ir ļoti plašs un būtu nepieciešams konkrētizēt pašvaldības pienākumus konsultatīvā atbalsta nodrošināšanā. Iepriekš veiktā analīze²⁸ liecina, ka sociālā darba specialitāte ir saistīta ar pastāvīgu profesionālās darbības pilnveidošanu. To nosaka gan daudzveidīgās sociālā darba specializācijas, gan pati profesijas būtība, kas ir cieši

²⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta sestā daļa

²⁷ Supervīzija ir **konsultatīvs atbalsts jautājumos, kas saistīti ar darbu un profesionālo darbību**. Profesionālās efektivitātes paaugstināšana ir supervīzijas galvenais rezultāts, kas var ietvert dažādu jautājumu risināšanu: profesionālo robežu apzināšanās, rīcības alternatīvu atrašana konkrētās darba situācijās, attiecību veidošana ar kolēģiem, padotajiem, klientiem, sadarbība komandā, darba stratēģijas, stresa faktoru un izdegšanas mazināšana un daudzi citi jautājumi, kas aktualizējas ikdienas darbā. Pieejams <http://www.supervizija.lv/lv/par-superviziju/>, skatīts 20.09.2012.

²⁸ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.4.nodaļa

saistīta ar izmaiņām apkārtējā vidē un nepieciešamību tām sekot. Tādēļ viens no sociālā darba kvalitātes nosacījumiem ir sociālā darba speciālistiem pieejama kvalifikācijas celšanas sistēma, kas nodrošina papildus izglītošanās iespējas mūža garumā. Kvalifikācijas celšana un profesionālās izaugsmes veicināšana ir viens no pasākumu kompleksiem darbinieku motivācijas veicināšanai. Izvērstāka šī jautājuma analīze tiek skatīta ziņojuma 2.3.nodaļā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantā ir noteikti pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi:

- 1) veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām;
- 2) sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, invalīdiem, pensijas vecuma personām, personām ar garīga rakstura traucējumiem un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams;
- 3) novērtēt klientu vajadzības, materiālos un personiskos (motivācija, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursus;
- 4) noteikt klienta līdzdarbības pienākumus, vienojoties ar viņu par veicamajiem pasākumiem;
- 5) sniegt sociālo palīdzību;
- 6) administrēt pašvaldības budžeta līdzekļus, kas novirzīti sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanai;
- 7) novērtēt sociālā dienesta administrēto un pašvaldības finansēto sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības kvalitāti;
- 8) veikt sociālās vides izpēti, noteikt problēmas, izstrādāt sociālo pakalpojumu attīstības koncepcijas, mērķprogrammas un priekšlikumus jaunu pakalpojumu ieviešanai un piedalīties pašvaldības attīstības plānu izstrādē;
- 9) informēt iedzīvotājus par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Savukārt, 2003.gada 3.jūnija MK noteikumos Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” II un III daļā ir noteiktas vispārīgās prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju darbībai un prasības pašvaldību sociālajam dienestam. Ņemot vērā, ka likums paredz, ka sociālais dienests gan veic sociālo darbu, gan organizē sociālā darba pakalpojuma sniegšanu, tad uz pašvaldību sociālajiem dienestiem ir attiecināmas visas II un III daļā minētās prasības t.sk. MK noteikumu Nr.291²⁹ 7.punktā minētā prasība par to, ka pašvaldības sociālajā dienestā ar klientiem strādā sociālā darba speciālisti (ne mazāk kā trīs), tai skaitā viens sociālais darbinieks darbam ar ģimenēm ar bērniem, otrs – darbam ar pilngadīgām personām un trešais – sociālās palīdzības organizators.

Bez tam sekundāros normatīvajos aktos tiek noteikti specifiski principi un kārtības, kas jāievēro sociālajam dienestam un sociālā pakalpojuma sniedzējiem, lemjot par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzība piešķiršanu, personas materiālā stāvokļa novērtēšanu, un nosacījumiem pabalstu aprēķināšanai, piešķiršanai un izmaksāšanai. Tā, piemēram, 2008.gada 21.aprīļa MK noteikumi Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība” (ar grozījumiem – 20.11.08., 28.04.09., 13.10.09., 21.06.10., 27.12.11.)³⁰ nosaka:

²⁹ 2003.gada 3.jūnija MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”

³⁰ 2008.gada 21.aprīļa MK noteikumi Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība”

- procedūru, kādā persona (ģimene, mājsaimniecība) pieprasa sociālo pakalpojumu un/vai sociālo palīdzību;
- darbības, kuras jāveic sociālam dienestam un/ vai atbildīgai institūcijai (bāriņtiesa, Sociālās integrācijas valsts aģentūra, pašvaldība, Latvijas Neredzīgo biedrība, Latvijas Nedzirdīgo savienība);
- kritēriji dažādu sociālo pakalpojumu saņemšanai;
- obligātā dokumentācija (pašaprūpes novērtējums, kontrindikācijas pakalpojuma saņemšanai).

2010.gada 30.marta MK noteikumi Nr.299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķas personas atzišanu par trūcīgu” (ar grozījumiem – 21.12.10., 29. 05.12.)³¹ nosaka:

- personas materiālā stāvokļa apmērus, lai persona tiktu atzīta par trūcīgu;
- kārtību, kāda administratīvā procedūra ir jāievēro statusa pieprasītājam;
- kādas darbības jāveic sociālās palīdzības sniedzējam.

2009.gada 17.jūnija MK noteikumi Nr.550 "Kārtība, kādā aprēķināms, piešķirams, izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību"³² nosaka:

- kārtību, kā aprēķināms pabalsts;
- formulu, pēc kuras aprēķināms pabalsts;
- vienošanos ar pabalsta saņēmēju, kas tam jāizpilda pabalsta saņemšanas perioda laikā;
- sekas, kas iestājas pabalsta saņēmējam, ja netiek ievēroti nosacījumi.

Izlases pašvaldībās veiktā analīze parāda, ka katrā pašvaldībā atbilstoši sociālā dienesta vai sociālā pakalpojuma sniedzēja kompetencei un sociālā darba speciālistu profesionālajiem uzdevumiem sociālajos dienestos un pakalpojuma sniedzējos tiek organizēta sociālo pakalpojumu, sociālā darba un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība. Pētot sociālo dienestu organizatoriskos modeļus³³, konstatēts, ka sociālajos dienestos sociālais darbs tiek organizēts dažādos veidos:

- sociālajos dienestos sociālais darbs tiek nošķirts no sociālās palīdzības, izveidojot sociālās palīdzības nodaļas vai amatus, piemēram, sociālās palīdzības organizators, kuru kompetencē ir sociālās palīdzības organizēšana un sniegšana (visas republikas pilsētas);
- sociālajos dienestos sociālais darbs daļēji tiek nošķirts no sociālās palīdzības, tas nozīmē, ka novadu centros darbs tiek nošķirts, bet lauku teritorijās sociālā darbinieka pienākumos ir gan sociālais darbs ar personu grupām, gan sociālās palīdzības organizēšana un sniegšana (lielajos novados, daļai vidēji lielajos novados);

³¹2010.gada 30.marta Ministru Kabineta noteikumi nr. 299 „Noteikumi par ģimenes vai atsevišķas personas atzišanu par trūcīgu” (ar grozījumiem – 21.12.10., 29. 05.12.)

³² 2009.gada 17.jūnija Ministru Kabineta noteikumi Nr. 550 "Kārtība, kādā aprēķināms, piešķirams, izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību"

³³ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi", 2.1.nodaļa

- sociālajos dienestos sociālais darbs netiek nošķirts no sociālās palīdzības, tas nozīmē, ka sociālā darbinieka kompetencē ir gan sociālais darbs ar personu grupām, gan sociālās palīdzības organizēšana un sniegšana (daļai vidēji lielajos novados, mazajos novados);
- daļā sociālo dienestu, kuros sociālais darbs ir nošķirts no sociālās palīdzības, sociālo darbu organizē sociālā dienesta nodaļas atbilstoši mērķgrupām, tai skaitā sociālo pakalpojumu nodaļas, jo sociālajos dienestos, kur sociālie pakalpojumi ir sociālā dienesta struktūrvienības, pakalpojuma sniedzēji arī veic sociālo darbu ar personu, ģimeni vai personu grupām.

No normatīvā regulējuma izriet, ka pašvaldības sociālajam dienestam ir jāorganizē un jāsniedz sociālie pakalpojumi, un jānodrošina sociālais darbinieks darbam ar ģimenēm ar bērniem un sociālais darbinieks darbam ar pilngadīgām personām. Tomēr iepriekš veiktā analīze³⁴ liecina, ka faktiski sociālā dienesta darba lauks ir daudz plašāks un ir vērojamas zināmas atšķirības pilsētu un lielo novadu, vidēji lielo un mazo novadu darbā. Iepriekš uzskaitītais sociālā dienesta uzdevumu klāsts liecina, ka sociālajā dienestā ir jābūt arī tādiem darbiniekiem, kuri administrē līdzekļus, novērtē administrēto pakalpojumu kvalitāti, veic sociālās vides izpēti, nosaka problēmas, izstrādā sociālo pakalpojumu attīstības koncepcijas, mērķprogrammas un priekšlikumus jaunu pakalpojumu ieviešanai un piedalās pašvaldības attīstības plānu izstrādē un informē iedzīvotājus par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Arī izvērtējumā³⁵ konstatēts, ka viena pašvaldība - Rīgas pilsētas pašvaldība ir veidojusi divlīmeņu vadību – tas nozīmē, ka pašvaldība ir deleģējusi noteiktai institūcijai - Rīgas domes Labklājības departamentam, kompetenci sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības, veselības aprūpes un veselības veicināšanas nozarē – tai skaitā, vadlīniju, rīcības plānu, programmu projektu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā izstrādē, pakļautībā esošo iestāžu darbības nodrošināšanas pārraudzībā un kontrolē, metodoloģiskā vadībā un konsultatīvajā atbalstā sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniedzējiem, sociālo procesu izpētē, nepieciešamības pēc sociālajiem pakalpojumiem un sociālās palīdzības prognozē. Un tikai divas pašvaldības – Jelgavas pilsēta un Daugavpils pilsēta ir izveidojušas Sociālo lietu pārvaldi, kuras kompetencē ir gan īstenot pašvaldības sociālo, veselības aprūpes un veselības veicināšanas politiku, gan nodrošināt normatīvajos aktos noteiktos sociālos pakalpojumus, sociālo palīdzību un veikt sociālo darbu. Pārvaldes ir arī reģistrētas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā kā sociālais dienests.

Pārējo 19 pašvaldību sociālo dienestu kompetencē ir gan pašvaldības sociālās un veselības politikas īstenošana un veidošana, t.sk. sociālo procesu izpēte un sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības un sociālā darba stratēģiskā plānošana, normatīvo aktu projektu izstrāde, gan sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības organizēšana, gan sniegšana, šo procesu pārraudzība un kontrole, metodoloģiskā vadība un konsultatīvais atbalsts sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniedzējiem. Kaut arī pašvaldība ir neliela, sociālās un veselības politikas veidošana ir svarīgs process pašvaldībā, kas šobrīd pamatā gadījumu ir deleģēts sociālajiem dienestiem vai to pilnībā uzņēmusies darīt pašvaldība, ieklausoties sociālo dienestu viedoklī. Jautājums – vai sociālajos

^{34 34} „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.2.nodaļa

³⁵ Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.1..nodaļa

dienestos ir nepieciešamie darbinieki un vai atbildīgie darbinieki ir kompetenti un zinoši šo procesu nodrošināšanai?

Plašais funkciju klāsts izskaidro sociālajā dienestā nodarbināto citu profesiju pārstāvju nepieciešamību. Iepriekš veiktā analīze³⁶ parāda, ka izlases pašvaldībās tiek nodarbināts ievērojams skaits tādu darbinieku, kuri neietilpst sociālā darba speciālistu klasifikācijā. Tā piemēram, vidēji lielajos novados tiek nodarbināts ievērojams skaits aprūpētāju. Savukārt, gan republikas pilsētās, gan lielajos novados, gan vidēji lielajos novados tiek nodarbināts ievērojams skaits citu darbinieku. Atbilstoši sociālo dienestu sniegtajai informācijai šajā kategorijā ietilpst tādas profesijas kā juriskonults, sekretāre – lietvede, lietvede – arhivāre, informators, personāla inspektors, darba satura analītiķis, kvalitātes vadības sistēmas speciālists, saimniecības pārzinis, automobiļa vadītājs, galvenais speciālists, ekonomists, kasieris, vecākais sociālais darbinieks, atkarības profilakses speciālists, ergoterapeits, sociālās palīdzības galvenais speciālists, datu bāzes analītiķis, sociālais pedagogs.

Iepriekšējā ziņojumā³⁷ iekļautā analīze liecina, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 10.panta 1.daļā ietvertā norma, ka katrā pašvaldībā jābūt vismaz vienam sociālā darba speciālistam uz katriem tūkstoš iedzīvotājiem tiek nodrošināta 12 no 22 aptaujātajām pašvaldībām, t.sk. trīs lielajos novados, piecos vidēji lielajos novados un četros mazajos novados.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta 4.daļā ir noteikts, ka pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu. No iepriekš minētā regulējuma izriet, ka arī attiecībā uz sociālā darba pakalpojuma nodrošināšanu pašvaldība var izmantot iepriekšminēto likuma normu. Ņemot vērā, ka likumā minētā terminoloģija paredz, ka sociālo pakalpojumu sniedzējs ir persona, kas sniedz sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas, profesionālās rehabilitācijas un sociālā darba pakalpojumus, tad faktiski tas nozīmē, ka pašvaldība var slēgt līgumu ar personu, kura sniedz sociālo darbu. Tomēr iepriekš apkopotā informācija³⁸ liecina, ka šobrīd šāda prakse pašvaldību sociālajos dienestos neeksistē.

Kā iemeslu izvērtējuma autori saskata, neskaidrības un nepilnības normatīvajos aktos. Proti, teorētiski sociālajam darbiniekam kā individuālā darba veicējam vai privātpersonai šobrīd būtu iespējams reģistrēties valsts informācijas sistēma „Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs” un sniegt sociālā darba pakalpojumu. Kā jau šis nodaļas apakšnodaļā par sociālā darba definīciju, konstatēts, ka 2003.gada 3.jūnija MK noteikumi Nr.291 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" paredz prasības, kas jāievēro sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas un sociālā darba sociālo pakalpojumu sniedzējiem, tie nenosaka īpašas prasības sociālā darba pakalpojuma sniedzējiem. Savukārt, 2008.gada 20.novembra MK noteikumu Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā” interpretācijā „(..) ja attiecīgajam sociālā pakalpojuma veidam sociālo pakalpojumu sniegšanas jomu regulējošajos normatīvajos aktos nav noteiktas īpašas

³⁶ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa

³⁷ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa

³⁸ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa

prasības, ministrija izvērtē tikai vispārīgās prasības pakalpojumu sniedzēja darbībai³⁹, sociālā darba pakalpojuma sniedzējiem tiktu vērtētas vispārīgās prasības pakalpojumu sniedzēja darbībai, t.i. informācijas pieejamība par sociālo pakalpojumu sniedzēja mērķiem, uzdevumiem, funkcijām, informācija par sociālā darbinieka izglītību un regulāru kvalifikācijas celšanas nodrošināšanu, informācija par uzturēšanai nepieciešamo resursu piesaisti un finansējuma racionālu un efektīvu izlietojumu, darba aizsardzības, vides drošības, ugunsdrošības un higiēnas prasību ievērošana; ar klientu saistītās informācijas iegūšana, lietošana un glabāšana atbilstoši ierobežotas pieejamības informācijas statusam, t.sk. klienta lietas iekārtošana un glabāšana, klienta privātās dzīves neaizskaramības nodrošināšana; iespēja klientam saņemt pirmo palīdzību, sadarbība ar klienta pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām; sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes procesa izvērtēšana ne retāk kā reizi 12 mēnešos vai pēc attiecīgā sociālo pakalpojumu kursa beigām sociālo pakalpojumu sniedzēju institūcijās, kur nenodrošina izmitināšanu, klientam pieejamā informācija par piedāvāto sociālo pakalpojumu un vides pieejamība un piemērotība apmeklētājiem. Bet sociālā darba kā sociālā pakalpojuma uzturēšanai nepieciešamo resursu piesaiste ir sociālā darbinieka kā pakalpojuma sniedzēja atbildība. Tas nozīmē, ka šobrīd sociālo darbu kā sociālo pakalpojumu individuāli ir iespējams piedāvāt tikai kā privātpraksi ar individuālā darba veicēja noteikto samaksu.

Ja sociālais darbs tiek definēts kā sociālais pakalpojums (kā tas ir šī brīža normatīvajos aktos), tad būtu nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos, nosakot sociālā darba pakalpojuma sniedzējiem īpašas prasības, nosakot finansēšanas mehānismu, lai veicinātu profesionāla sociāla darba attīstību, piesaistot sistēmai individuālus sociālos darbiniekus.

Citi sociālo pakalpojumu sniedzēji (privātie, deleģētie un NVO kā sociālo pakalpojumu sniedzēji)

Normatīvajā aktā noteiktais regulējums paredz, ka valsts var deleģēt sociālos pakalpojumus īstenot arī citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem, t.sk. privātiem, nevalstiskām organizācijām, nosakot deleģējumu ar normatīvo aktu vai slēdzot attiecīgu līgumu.

Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem ir noteiktas Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 17.pantā. Atbilstoši šajā pantā noteiktajam regulējumam sociālos pakalpojumus drīkst sniegt tikai tāds sociālo pakalpojumu sniedzējs, kas atbilst MK noteiktajām prasībām un ir reģistrēts valsts informācijas sistēmā „Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā”.

Šobrīd (2012.gada augustā) valsts informācijas sistēmā „Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs” ir reģistrēti 680 sociālo pakalpojumu sniedzēji⁴⁰, kuri sniedz pakalpojumu, un 166 sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri tikai plāno uzsākt darbību. 85 sociālo pakalpojumu sniedzēji ir izslēgti no reģistra. Atbilstoši pakalpojumu sniedzēju juridiskajam statusam situācija ir sekojoša:

³⁹ 2008.gada 20.novembra MK noteikumu Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā” 9.punkts

⁴⁰ Autoru veikts apkopojums atbilstoši Sociālo pakalpojumu reģistrā iekļautajai informācijai, pieejams www.lm.gov.lv, skatīts 05.08.2012.

- **pašvaldības dibināts sociālo pakalpojumu sniedzējs** - 410 pašvaldības, pašvaldības aģentūras struktūrvienības vai pašvaldības SIA dibināti sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri sniedz sociālo pakalpojumu. Tie pārstāv visus reģionus Latvijā, kā arī nokļāj gandrīz visu LM piedāvāto sociālo pakalpojumu un sociālo pakalpojumu sniedzēju klāstu, piemēram, pašvaldību sociālie dienesti, ilgstošas sociālās rehabilitācijas institūcijas, dienas centri, aprūpe mājās, patversmes u.c. pakalpojumi. Ir reģistrēti 44 sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri plāno uzsākt sociālo pakalpojumu sniegšanu, savukārt, 44 sociālo pakalpojumu sniedzēji ir izslēgti no reģistra.
- **privātais sociālo pakalpojumu sniedzējs** - 76 sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA), individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, pašnodarbinātie, bet privātais ir tikai viens sociālo pakalpojuma sniedzējs, kas piedāvā pansijas pakalpojumu. Lielākā daļa pakalpojumu sniedzēju atrodas Rīgā, bet ir arī Jūrmalā, Liepājā, Jelgavā, Daugavpilī, Limbažu novadā, Zilupē u.c. Informācija reģistrā liecina, ka šādi pakalpojumu sniedzēji ir vismaz pa vienam katrā reģionā, kas piedāvā gan ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, gan profesionālo rehabilitāciju, gan aprūpi mājās u.c. pakalpojumus. Ir reģistrēti 17 sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri plāno uzsākt sociālo pakalpojumu sniegšanu, un 9 sociālo pakalpojumu sniedzēji ir izslēgti no reģistra.
- **nevalstiskā organizācija kā sociālo pakalpojumu sniedzēja** -128 dažāda profila biedrības un nodibinājumi, kas sniedz dažādus sociālos pakalpojumus kā aprūpi mājās, krīzes centru, dienas centru utt. Ir reģistrēti 95 sociālo pakalpojumu sniedzēji, kuri plāno uzsākt sociālo pakalpojumu sniegšanu, 24 sociālo pakalpojumu sniedzēji ir izslēgti no reģistra.

Atbilstoši reģistrā iekļautajai un apkopotajai informācijai ir redzams, ka vislielākais īpatsvars (60%) no reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem ir pašvaldību dibinātas iestādes. Privātie pakalpojumu sniedzēji veido tikai 12% un nevalstisko organizāciju pakalpojumu sniedzēji 18% no visiem reģistrētajiem. Atbilstoši reģistrā iekļautajai informācijai sociālā darba pakalpojumu sniedz trīs reģistrēti pakalpojumu sniedzēji (t.sk. divas biedrības un viena pašvaldības iestādes struktūrvienība):

- biedrība „Latvijas Audžuģimeņu biedrība”;
- pašvaldības iestādes Jelgavas Sociālo lietu pārvalde Atkarību profilakses centrs;
- biedrība „Aicinājums Tev”.

Tomēr izvērtējuma ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” iekļautā informācija liecina, ka esošā situācija ir nedaudz atšķirīga, jo visi izlasē iekļautie pašvaldību sociālie dienesti veic sociālo darbu. Šāda situācija rodas no 2008.gada 20.novembra MK noteikumos Nr.951 „Kārtība, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un izslēgts no tā” noteiktās reģistrācijas kārtības, par ko iepriekš tika runāts šī ziņojuma 2.1.1.nodaļā.

Iespējams, pamatojums sociālā darba sniedzēju īpašo prasību neesamībai (sk. šīs nodaļas apakšnodaļu „Sociālais dienests kā sociālā darba pakalpojuma organizators un

sniedzējs”) un reģistrēta sociālā darba kā atsevišķa sociālā pakalpojuma neveidošanās procesam. ir meklējama sociālā darba profesijas iepriekšējās apakšnodalās aprakstītajās jēdziena un satura dilemmā. Tas nozīmē, ka sociālais darbs nav sociālais pakalpojums, sociālais darbs ir atsevišķa sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa - atsevišķa, patstāvīga praktiskās un teorētiskās darbības joma, sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība ir palīdzošie resursi sociālā darba veikšanā, nevis sociālais darbs ir pakalpojums, pakalpojuma daļa vai metode.

Esošā situācija liecina, ka sociālā darba jomā šobrīd pakalpojumu nodrošina pašvaldību sociālais dienests. Šāds pakalpojums ir maz attīstīts NVO ietvaros, un šāda pakalpojuma sniegšanā pagaidām nemaz nepiedalās privātais sektors. Šādu situāciju veicina izveidotā pakalpojuma sniegšanas sistēma, tam noteiktās prasības un paredzētais finansējums, kas nav vērsts uz tirgus regulēšanas principu un mehānismu ieviešanu sociālā darba kā pakalpojuma nodrošināšanā.

Arī nozares speciālisti, kuri piedalījās izvērtējuma ietvaros notikušajā fokusgrupas diskusijā⁴¹, norādīja uz vairākiem aspektiem, kas šobrīd traucē attīstīt sociālos pakalpojumus, t.sk. sociālo darbu:

„Sabiedrībā nav vienota izpratne par publiskā sektora sniegto pakalpojumu rāmjiem, kādos mēs ietilpināmies. Joprojām ir diskusijas, cik plašiem jābūt publiskā sektora pakalpojumiem.”

„Šobrīd pakalpojumus iedzīvotājiem izvēlas pašvaldība publisko iepirkumu rezultātā. Netiek prasīts klienta, iedzīvotāja viedoklis.”

„Sociālais darbs kā profesija ir „pēdējais glābējsalmiņš”, bet atbildībai vienmēr pretī jābūt tiesībām uz resursiem.”

„Uzskatu, ka visi sociālie pakalpojumi nav vienādi:

- 1. Pakalpojumi, ko klienti izvēlas brīvprātīgi (piem., mājas aprūpe, sociālā aprūpe, drošības poga);*
- 2. Pakalpojumi piespiedu klientiem (piem., atkarību ārstēšana, vardarbība pret bērnu⁴² u.c.)*

1.pakalpojumu veidā vajadzētu ieviest privātās - publiskās partnerības principus, „vaučeru” sistēmu klientiem, lai paši var izvēlēties pakalpojumu sniedzējus. Šo pakalpojumu gadījumā sociālais dienests varētu darboties kā administrators starp pakalpojumu sniedzēju un administratoru. 2.pakalpojumu veidā valstij jāpiešķir finansējums šo pakalpojumu līdzfinansēšanai. Ja sabiedrībai šos pakalpojumus vajag, tad vajag arī valsts finansējumu. Tā kā sociālais darbs 80% gadījumu ir darbs ar nemotivētu klientu, valstij būtu jādod finansējums sociālo darbinieku darba vietu radīšanai.”

Iepriekš veiktā analīze par profesionāla sociālā darba nodrošināšanu akcentē divas tendences, kas neveicina sociālā darba jomas attīstību un kvalitatīva sociālā darba nodrošināšanu:

⁴¹ Izvērtējuma ietvaros notikusī fokusgrupa ar sociālā darba speciālistiem 20.06.2012.

⁴² Vardarbības pret bērnu veicējam

- 1) šobrīd izveidotā sociālā darba organizatoriskā struktūra ir vērsta uz sociālā darba kā profesionālas darbības attīstību pašvaldību sociālajos dienestos, kuru galvenais uzdevums ir palīdzēt personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus. Esošā situācijas analīze parāda, ka sociālie darbinieki ir spiesti cīnīties ar sekām un risināt kompleksas daudznozaru problēmas;
- 2) izveidotā sistēma neveicina sociālo darbinieku vēlmi attīstīt savas zināšanas un profesionālo kompetenci, jo sociālā darba nodrošināšanā netiek radīta konkurence starp sociālajiem darbiniekiem un esošā sistēma neveicina sociālo darbinieku privātprakses veidošanos un kvalitatīvāka sociālā darba rezultāta nodrošināšanu;
- 3) tiek liegta iespēja klientam izvēlēties sociālo darbinieku, ar kuru tas sadarbosies savu problēmu risināšanā.

2.1.2. Sociālā darba institucionālā sistēma, atbildības un kompetences sadalījums starp dažādiem pārvaldības līmeņiem

Informācija par attīstības plānošanas dokumentu hierarhiju un sociālā darba institucionālās sistēmas un kompetences sadalījums starp dažādiem pārvaldības līmeņiem ir iekļauts „Starpziņojuma par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.1.sadaļā, kā arī „Starpziņojuma par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.8.sadaļā un 1.pielikumā (turpmāk iepriekšējie ziņojumi). Turpmāk šajā sadaļā ietvertā analīze tiks balstīta uz iepriekšējos ziņojumos iekļautajiem secinājumiem, papildinot ar tādu plānošanas dokumentu un normatīvo aktu analīzi, kuri iepriekšējos ziņojumos netika skatīti.

2.1.2.1. Sociālā darba jomas politikas plānošana

Atbilstoši iepriekšējos izvērtējuma ziņojumos veiktajai normatīvo aktu analīzei viens no LM uzdevumiem ir izstrādāt nacionāla līmeņa attīstības plānošanas dokumentus sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā, kā arī nodrošināt to uzraudzību un pārskatu sniegšanu par sasniegtajiem rezultātiem, kā arī nodrošināt to ietekmes izvērtējumu. Dokumentu izstrādes un ieviešanas uzraudzības nosacījumi ir definēti Attīstības plānošanas sistēmas likumā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā laika posmā no 2005.gada – 2011.gadam bija spēkā LM izstrādātā „Profesionāla sociālā darba attīstības programma 2005. – 2011.gadam”, kas noteica programmas mērķus, politikas un darbības rezultātus.

Vienīgais „stratēģiskais” dokuments ir „Baltā grāmata” – „Sociālās labklājības sistēmas reformu projekts. Sociālās palīdzības sistēmas administrēšana”. Par „Baltās grāmatas” definēto mērķu realizāciju ir veikta novērtēšana (2002.gadā noslēdzoties LM un Pasaules Bankas kopējam projektam), kurā konstatēts, ka mērķi sasniegti daļēji, ir veikta sociālās palīdzības sistēmas vienkāršošana, atdalītas politikas veidošanas un

pakalpojumu pārraudzības funkcijas, izstrādātas prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem, bet līdz šim nerealizēta palikusi iecere par sociālās aprūpes pāreju uz principu „nauda seko klientam”.

LM veiktais novērtējums par „Profesionāla sociālā darba attīstības programmas 2005. – 2011.gadam” galveno mērķu, kas saistīti ar sociālā darba speciālistu ar otrā līmeņa augstāko izglītību skaita palielināšanu, sociālo darbinieku specializācijas un tālākizglītības ieviešanu, izpildi ir atspoguļots informatīvajā ziņojumā par programmas ieviešanu. Izvērtējuma „Starpziņojuma par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 1.pielikumā iekļautā informācija par informatīvajā ziņojumā par “Profesionāla sociālā darba attīstības programmas 2005.-2011.gadam” iekļauto rezultātu novērtējumu tikai daļēji ļauj izdarīt secinājumus par programmas rezultātiem, jo LM veiktais novērtējums ir balstīts uz darbības rezultātu analīzi, bet, lai novērtētu politikas ietekmi, iztrūkst sasniegto rezultātu ietekmes izvērtējuma. Tomēr iepriekš veiktā analīze⁴³ ļauj secināt, ka „Profesionāla sociālā darba attīstības programmas 2005. – 2011.gadam” ieviešanai veiktās darbības, ir sekmējušas sociālā darba speciālistu ar atbilstošu izglītību skaita pieaugumu pašvaldību sociālajos dienestos. Apkopotā informācija liecina, ka 2011.gadā salīdzinot ar 2010.gadu ir pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits un pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, nedaudz pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, kā arī pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību citā profesijā. Kopumā ir samazinājies sociālā darba speciālistu skaits bez augstākās izglītības.

Attiecībā uz plānošanu reģionu līmenī, normatīvajos aktos ir noteikts regulējums, kas paredz, ka reģionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem.

Attīstības plānošanas sistēmas likuma 12.panta sestā daļa nosaka, ka vietējā un reģionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentu savstarpējo saskaņotību un atbilstību hierarhiski augstākiem attīstības plānošanas dokumentiem, kā arī attīstības plānošanas dokumentu sistēmu regulējošiem normatīvajiem aktiem nodrošina plānošanas reģioni.

Attīstības plānošanas sistēmas likuma 10.pants nosaka, ka attīstības plānošanas dokumentus pēc savas iniciatīvas, izpildot augstākas institūcijas uzdevumu, kā arī tad, ja attīstības plānošanas dokumentu izstrādi paredz normatīvais akts, izstrādā valsts un pašvaldības institūcijas atbilstoši savai kompetencei.

Šobrīd ir izstrādāti un ir spēkā piecu reģionu plānošanas dokumenti sociālo pakalpojumu attīstībai. Šo dokumentu izstrādi noteica ESF atbalsta saņemšanas priekšnoteikumi. Atbilstoši ESF plānošanas dokumentā⁴⁴ noteiktajam 1.4.1.2.4.

⁴³ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.2.nodaļa, šī ziņojuma 2.4.nodaļa

⁴⁴ Darbības programmas "Cilvēkresursi un nodarbinātība" papildinājums, 16.07.2012., pieejams http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/dpp/FMProg_1DPP_12062012.pdf, skatīts 04.08.2012.

apakšaktivitātei „Sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstība reģionos” ir divas kārtas, kur atbalsts tiek nodrošināts secīgi. 1.kārtā tiek izstrādāta sociālo pakalpojumu (institūcijām alternatīvo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu) vidēja termiņa attīstības programma plānošanas reģionos, tai skaitā, esošās situācijas un attīstības alternatīvu analīze reģionā; pieredzes apmaiņa Latvijā un citās ES valstīs sociālo pakalpojumu attīstīšanas jomā; attīstības plānošanas ekspertu un sociālo pakalpojumu jomas speciālistu piesaiste (vietējo un ārvalstu), sabiedriskās apspriešanas un informatīvu pasākumu organizēšana. 2.kārtā atbalsts tiek nodrošināts sociālās rehabilitācijas, aprūpes un motivācijas programmu izstrādei un ieviešanai; sociālo un funkcionālo prasmju pilnveidošanai, speciālistu apmācībai un supervīzijām.

Atbilstoši LM speciālistu sniegtajai informācijai⁴⁵ šādu reģionu sociālo pakalpojumu attīstības programmu izstrādes mērķis bija panākt plānošanas principa „no apakšas uz augšu” ieviešanu. Nosacījumi programmas struktūrai un izstrādei tika noteikti 2009.gada 4.augusta MK noteikumos Nr.867 „Noteikumi par darbības programmas “Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.4.1.2.4.apakšaktivitātes “Sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstība reģionos” pirmo kārtu”.

Lai gan pārsvarā izstrādātās plānošanas reģionu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmas ir vērstas uz sociālās rehabilitācijas un sociālās aprūpes pakalpojumu attīstību reģionos, institūcijām alternatīvu pakalpojumu attīstība reģionos nav iedomājama bez pašvaldību sociālo dienestu lomas pakalpojumu plānošanā un nodrošināšanā. 10.pielikumā ir apkopota informācija par piedāvātajām alternatīvām un plānotajiem uzdevumiem alternatīvu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā, t.sk. sociālo dienestu un darbinieku lomu plānošanas reģionu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmu ieviešanā. Apkopotā informācija liecina, ka gandrīz visās programmās tiek akcentēta nepieciešamība pēc integrēta starpnozaru sadarbības mehānisma izveides, kā arī reģionāla līmeņa institūcijas vai speciālista, kas organizētu sociālā darba speciālistu apmācības, supervīzijas un informācijas apmaiņu par pieejamajiem pakalpojumiem reģionā. Tāpat programmās īpašs akcents tiek likts uz efektīvu sadarbības mehānismu veidošanu, kas sekmētu racionālāku resursu izmantošanu. Tomēr jānorāda, ka programmu rīcības plāni akcentē problēmu ar daudzskaitlīgu un sadrumstalotu politikas plānošanas dokumentu izstrādi. Piemēram, Kurzemes plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programmas 2011.-2018.gadam rīcības plāna viens no uzdevumiem ir izstrādāt attīstības plānošanas dokumentus sociālajā jomā, sociālās jomas plānošanas attīstīšanu. Pats par sevi šis uzdevums ir saprotams un loģisks, jo paredz skatīt sociālās jomas attīstību kopumā, tomēr tas parāda sistēmisku problēmu - integrētas plānošanas trūkumu - plānošanas dokumentu izstrādē.

Teritorijas attīstības plānošanas likuma 5.pants nosaka, ka reģionālajā līmenī tiek izstrādāta plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija un attīstības programma. Likuma 11.pantā ir noteikta plānošanas reģiona kompetence, saskaņā ar kuru plānošanas reģions izstrādā un apstiprina plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģiju un attīstības programmu, kā arī koordinē un uzrauga tās īstenošanu.

⁴⁵ Intervija ar LM speciālistiem 25.04.2012.

Situācijas analīze parāda, ka atbilstoši Teritorijas attīstības plānošanas likumā un Attīstības plānošanas sistēmas likumā noteiktajam katram plānošanas reģionam ir jābūt apstiprinātiem vismaz diviem attīstības plānošanas dokumentiem – attīstības stratēģijai un attīstības programmai. Tomēr ES fondu plānošanas dokumentos ir noteikta nepieciešamība izstrādāt specifisku - sociālo pakalpojumu attīstības programmu reģiona līmenī. Teritorijas attīstības plānošanas likumā un Attīstības plānošanas sistēmas likumā ir noteikts plānošanas reģiona attīstības programmas vispārējais saturs un tā izstrādes un apstiprināšanas nosacījumi, tomēr nekur nav skaidri definēts institucionālais ietvars un kompetences specifisku nozares attīstības programmu ieviešanā un uzraudzībā.

Izvērtējuma 2. ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 1.pielikumā iekļauto „Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017.gadam” un „Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. – 2017. gadam” rezultātu uzraudzības un novērtēšanas mehānismu analīze, parāda, ka reģionu līmenī izstrādātie programmu uzraudzības un novērtēšanas mehānismi ir atšķirīgi un neļauj izmantot vienotu pieeju reģiona programmu rezultātu analīzei. Tāpat ne normatīvajos aktos, ne izstrādātajās programmās nav noteikta programmu izpildes uzraudzības un novērtēšanas institucionālā struktūra, pienākumi un atbildība.

Lai gan reģiona līmeņa nozaru attīstības programmu izstrādes un ieviešanas uzraudzības institucionālais un funkcionālais regulējums ir neskaidrs, tomēr lielākā daļa izvērtējuma ietvaros intervēto sociālo dienestu vadītāju izprot nepieciešamību izstrādāt reģiona plānošanas dokumentu, un lielākā daļa sociālo dienestu vadītāju ir bijuši iesaistīti šo dokumentu izstrādē.

Attiecībā uz plānošanu pašvaldību līmenī, plānošanas principi ir noteikti normatīvajos aktos, kas regulē attīstības plānošanu, kā arī normatīvajos aktos, kas nosaka pašvaldību un to iestāžu institucionālo darbību.

Iepriekšējos izvērtējuma ziņojumos („Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”, „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu”) iekļautā informācija liecina, ka katrā novadā pastāv sava attīstības stratēģijas plānošana, un šobrīd spēkā ir gan vidēja termiņa, gan ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumenti. Attīstības plānošanas sistēmas likuma 7.pants nosaka, ka attīstības plānošanas dokumentus izstrādā arī vietējā līmenī. Teritorijas attīstības plānošanas likuma 20.pants nosaka, ka vietējai pašvaldībai ir jābūt izstrādātiem sešiem savstarpēji saskaņotiem attīstības plānošanas dokumentiem, t.sk. vietējās pašvaldības ilgtermiņa attīstības stratēģijai un vietējās pašvaldības attīstības programmai.

Tādējādi, pašvaldībai obligāts nosacījums ir izstrādāt vietējās pašvaldības attīstības programmu, kurā ietver pašreizējās situācijas analīzi, tendences un prognozes, kā arī informāciju par attīstības programmas izstrādes procesu un nosaka vidēja termiņa prioritātes, rīcības un investīciju plānu, attīstības programmas īstenošanai nepieciešamo resursu apjomu un attīstības programmas īstenošanas uzraudzības kārtību.

Normatīvajos aktos iekļautais regulējums nosaka reģiona un vietējās pašvaldības plānošanas dokumentu izstrādes procesu un šo dokumentu saturu. Normatīvajos aktos dokumentu izstrādes ieviešana beidzas ar to apstiprināšanu. Tādējādi, jau normatīvajā

regulējumā iztrūkst institucionālais un atbildību dalījumus attiecībā uz reģiona un vietēja līmeņa plānošanas dokumentu ieviešanas uzraudzību un rezultātu novērtēšanu.

Šobrīd pastāv dažāds normatīvais regulējums attiecībā uz pašvaldību iestādēm atkarībā no to juridiskā statusa. Pašvaldības ietvaros izveidotajām institūcijām pienākumus politikas plānošanas jomā regulē likums „Par pašvaldībām”, kā arī Publisko aģentūru likums. Atšķirīgie nosacījumi, kuri izriet no dibinātās iestādes juridiskās formas, tiks apskatīti nākamajā nodaļā.

2.1.2.2. Sociālā darba jomas politikas īstenošana

Valsts (LM un padotības iestāžu) funkcijas

Sociālā darba jomas politikas īstenošana notiek atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā un MK noteikumos Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” noteiktajam regulējumam.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.pantā noteiktajam valsts pienākums sociālo pakalpojumu sniegšanā ir sniegt atbalstu profesionāla sociālā darba ieviešanai un attīstībai pašvaldībās. Likums arī nosaka, ka atbalsta veidu, apjomu un nosacījumus tā saņemšanai regulē MK noteikumi.

Pamatojoties uz likumā noteikto deleģējumu, 2009.gada 26.maijā ir izdoti MK noteikumi Nr. 484 „Noteikumi par valsts mērķdotāciju apmēru un nosacījumiem sociālo darbinieku amatalgu paaugstināšanai”. Saskaņā ar šajā normatīvajā aktā noteikto valsts atbalstu nodrošina mērķdotācija, ko sadala atbilstoši likumā par valsts budžetu kārtējam gadam piešķirtajai apropriācijai sociālo darbinieku mēneša amatalgas paaugstināšanai un darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Tomēr iepriekš minēto MK noteikumu 2.punkts nosaka, ka mērķdotācija paredzēta darbiniekiem, kuriem ir sociālā darbinieka kvalifikācija vai kuri līdz 2007.gada 31.decembrim uzsākuši vai turpina to iegūt un kuri pašvaldību sociālajos dienestos sniedz sociālos pakalpojumus ģimenēm ar bērniem, izmantojot sociālā darba metodes. Tādējādi normatīvajā aktā ir paredzēts valsts atbalsts tikai vienas specializācijas sociālajiem darbiniekiem. Bez tam jānorāda, ka šāds atbalsts tika nodrošināts tikai līdz 2009.gada 1.jūlijam, jo atbilstoši 2009.gada 26.maija MK noteikumu Nr.484 „Noteikumi par valsts mērķdotāciju apmēru un nosacījumiem sociālo darbinieku amatalgu paaugstināšanai” 19.punktā noteiktajam regulējumam no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim mērķdotāciju pašvaldību domēm un sociālajiem dienestiem nepiešķir. Tādējādi, jāsecina, ka pārskata periodā valsts ir tikai daļēji īstenojusi tai Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.pantā noteikto pienākumu sniegt atbalstu pašvaldībām profesionāla sociālā darba ieviešanai un attīstībai pašvaldībās. Bez tam iepriekšējā ziņojumā iekļautā analīze⁴⁶ ļauj izdarīt pieņēmumu, ka šāda pieeja ir veicinājusi tādas specializācijas, kā sociālais darbs ar ģimeni un bērniem attīstību pašvaldībās, jo 20 no 22 izlasē iekļautajiem sociālajiem dienestiem ir nodrošināta specializācija - sociālais darbs ar ģimeni un bērniem.

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 14.pantā noteiktajam LM uzdevumi sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā ir:

⁴⁶ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.2.nodaļa

1) izstrādāt valsts politiku sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā, kā arī organizēt un koordinēt tās īstenošanu;

2) organizēt šā likuma 9.1 un 13.pantā minēto sociālo pakalpojumu sniegšanai piešķirto valsts budžeta līdzekļu administrēšanu;

3) pārraudzīt šā likuma īstenošanu, kontrolēt sociālo pakalpojumu sniegšanu regulējošo normatīvo aktu ievērošanu, kā arī sociālo pakalpojumu kvalitāti un sociālo pakalpojumu sniedzēju atbilstību normatīvo aktu prasībām un administratīvi sodīt sociālo pakalpojumu sniedzējus par izdarītajiem pārkāpumiem.

Pārskata periodā finanšu krīzes ietekmē tika likvidēta Sociālo pakalpojumu pārvalde (SPP). Līdz ar grozījumiem 2009.gada 7.maijā „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” LM tika nodota viena no Sociālo pakalpojumu pārvaldes funkcijām - *kontrolēt sociālo pakalpojumu kvalitāti un sociālo pakalpojumu sniedzēju atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām un administratīvi sodīt sociālo pakalpojumu sniedzējus par izdarītajiem pārkāpumiem.*

Savukārt, SPP funkcija - *analizē un novērtē sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības attīstību un sniedz priekšlikumus valsts sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības politikas pilnveidošanai* – pārskata periodā ir svītrotā no normatīvajiem aktiem.

Arī LM speciālisti atzīst, ka ar SPP likvidāciju daļa funkcijas tika pārņemtas, daļa nē. Likvidētās Sociālo pakalpojumu pārvaldes nolikums⁴⁷ liecina, ka minētajai iestādei bija noteiktas funkcijas un uzdevumi, gan metodiskā atbalsta nodrošināšanā sociālo pakalpojumu sniedzējiem un pašvaldībām sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā, gan sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības politikas pārraudzībai un novērtēšanai nepieciešamos statistiskos datu apkopošanā un analizē un informācijas sagatavošanā par tendencēm sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības īstenošanā. Iepriekš veiktā analīze⁴⁸ liecina, ka gan sociālo dienestu vadītāji un darbinieki, gan nozares profesionāļi norāda uz nepietiekamu metodisko atbalstu, un sociālā darba institucionālās sistēmas pilnveidošanu saredz caur metodiskā atbalsta uzlabošanu un speciālistu vai metodisko vadības centru nodrošināšanu reģionos.

Tomēr normatīvo aktu analīze parāda, ka šobrīd sociālā darba jomā LM nav pakļauta neviena institūcija, kura nodrošinātu politikas īstenošanu sociālā darba jomā. LM likumā noteikto funkciju īstenošanu nodrošina Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības departaments. Tādējādi LM šobrīd nodrošina gan politikas izstrādi, gan īstenošanu, gan uzraudzību, gan kontroli, gan sodīšanu, bet LM normatīvajos aktos nav noteikts pienākums nodrošināt metodisko atbalstu sociālo pakalpojumu sniedzējiem un pašvaldībām sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā. Lai gan iepriekšējā analīze⁴⁹ parāda, ka LM organizē metodiskās sanāksmes ar sociālo dienestu vadītājiem un sociālā darba speciālistiem par aktuālajiem jautājumiem sociālās politikas jomā, kā arī LM mājaslapā ir pieejama informācija par notikušajām sanāksmēm, labās prakses piemēriem, pārbaužu rezultātu apkopojums, kā arī biežāk uzdotie jautājumi un atbildes,

⁴⁷ 2007.gada 20.novembra MK noteikumi Nr.785 „Sociālo pakalpojumu pārvaldes nolikums”

⁴⁸ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.5.nodaļa un „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.7.nodaļa

⁴⁹ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa

tomēr veidojas situācija, ka šobrīd normatīvajos aktos nevienai institūcijai netiek noteikti tādi pienākumi, kā, piemēram:

- izstrādāt metodiskos materiālus par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības organizēšanu un sniegšanu;
- izstrādāt metodiskos materiālus par valsts statistikas pārskatu aizpildīšanu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā;
- sniegt fiziskajām un juridiskajām personām informāciju un konsultācijas sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jautājumos.

Iepriekšējos ziņojumos⁵⁰ un ziņojuma 2.1.2.1.nodaļā veiktā plānošanas reģionu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmu analīze aktualizē nepieciešamību pēc metodiskā atbalsta un konsultatīvu, izglītojošu pasākumu, kas vērsti uz sociālā darba kvalitātes uzlabošanu un kvalitatīvāku pakalpojumu nodrošināšanu iedzīvotājiem, nodrošināšanu sociālo dienestu darbiniekiem. Sociālo dienestu vadītāji un darbinieki situācijas risinājumu redz reģionālo metodisko vadības centru izveidē. Tomēr jānorāda, ka šādu centru izveide bieži vien tiek pamatota ar metodiskās vadības trūkumu kopumā, lai gan izlases pašvaldību darbinieku intervijas liecina, ka darbiniekiem palīdzētu vienotu programmu un metodiku ieviešana darbam ar konkrētām klientu grupām pašvaldību sociālajos dienestos. Tādējādi, tiek aktualizēta nepieciešamība veikt līdz šim izstrādāto metodiku darbam ar konkrētām klientu grupām apkopošanu un labās prakses sistematizēšanu, kā arī citu informatīvu un sociālos darbiniekus atbalstošu pieredzes apmaiņas pasākumu organizēšanu reģionos. Faktiski tas nozīmē, ka nepieciešams veidot LM un plānošanas reģionu sadarbības modeli, kurā LM loma ir sniegt informāciju par nozares specifiskiem jautājumiem, bet plānošanas reģioniem nodrošināt vajadzību izziņāšanu un atbalstu pasākumu organizēšanā. Bez tam jānorāda, ka par reģionālās attīstības plānošanu valstī atbildīgās ministrijas (Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, turpmāk tekstā - VARAM)⁵¹ pārstāvju nākotnes skatījums uz plānošanas reģionu lomu un funkcijām dažādu nozaru stratēģiju ieviešanā un uzraudzībā, t.sk. sociālo pakalpojumu un sociālā darba attīstībā ir saistīts ar valsts pārvaldes pakalpojumu attīstību reģionos.

Pašvaldību funkcijas

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.pantā ir noteikti pašvaldības pienākumi sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanā. Likuma 9.pantā ietvertais regulējums nosaka pašvaldības pienākumus gan attiecībā uz sociālo pakalpojumu un palīdzības saņēmējiem, gan attiecībā uz sociālajiem dienestiem. Attiecībā uz sociālo pakalpojumu un palīdzības saņēmējiem atbilstoši šajā pantā noteiktajam regulējumam pašvaldības pienākums ir nodrošināt personai, kuras teritorijā persona reģistrējusi savu pamatdzīvesvietu, iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību. Tādējādi, no normatīvajos aktos noteiktā regulējuma izriet pienākums sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību nodrošināt atbilstoši personas pamatdzīvesvietai. Ņemot vērā, ka likuma izpratnē sociālais darbs tiek traktēts kā sociālais pakalpojums, tad no normatīvā regulējuma izriet, ka pašvaldības pienākums ir veikt sociālo darbu ar personu, ģimeni vai personu grupu atbilstoši personas pamatdzīvesvietai.

⁵⁰ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa un „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.7.nodaļa

⁵¹ Intervija ar VARAM VSV 2012.gada 9.jūlijā

Šī ziņojuma 2.1.1.sadaļā aprakstītā situācija ar sociālā darba definīcijas lietojumu dažādos normatīvajos aktos akcentē problēmu, ka normatīvajos aktos, kuri regulē pašvaldību darbību, sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomu nav saskaņota terminoloģija, kas rada neskaidrības pašvaldībām normatīvo aktu piemērošanā. Proti iepriekš veiktā analīze parāda, ka likuma „Par pašvaldībām” ietvertā definīcija ir pretrunīga. Bez tam normatīvajos aktos, kas nosaka pašvaldību autonomās funkcijas nav noteikts, kas ir sociālais darbs, un, ka pašvaldības pienākums ir nodrošināt iedzīvotājiem sociāla darba pakalpojumu.

Lai nodrošinātu pašvaldībai noteikto funkciju īstenošanu, tām saskaņā ar 14.pantā noteikto regulējumu likumā noteiktajā kārtībā ir tiesības savu funkciju izpildes nodrošināšanai likumā noteiktajos gadījumos izdot saistošus noteikumus.

Sociālā darba nodrošināšanas pamatprincipi ir noteikti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma” VI nodaļā „Sociālā darba mērķis un sociālā darba speciālistu profesionālie uzdevumi”, kurā ir noteikts sociālā darba mērķis - „*palīdzēt personai, ģimenei un personu grupai noteikt, atrisināt vai mazināt sociālās problēmas, attīstot pašas personas resursus un iesaistot atbalsta sistēmas*”, un sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi. Likumā ir definētas personas, kurām ir tiesības veikt sociālo darbu – „*tiesības veikt sociālo darbu ir personām, kas ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā.*” Likums neparedz sociālā darba saņemšanas, nodrošināšanas kārtību, kompetences robežas un nepieciešamību piemērot samaksu un piemērošanas kārtību noteikt MK noteikumus vai pašvaldību saistošajos noteikumos.

Jāsecina, ka atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam regulējumam pašvaldības var izstrādāt saistošos noteikumus sociālā darba jomā, kā arī noteikt šī pakalpojuma finansēšanas kārtību, tomēr esošo dokumentu analīze liecina, ka pašvaldības reti regulē sociālā darba pakalpojumu un nepiemēro samaksu par šādiem pakalpojumiem.

2.1.3. Sociālā darba kvalitātes kontrole, sociālā darba uzraudzība un novērtēšana

Sociālā darba jomas uzraudzība un novērtēšana valsts un pašvaldību līmenī

Pašvaldības savas kompetences un likuma ietvaros darbojas patstāvīgi. Tomēr pastāv dažādās uzraudzības un kontroles formas. Vispārējās pārraudzības pamatprincipus nosaka likums “Par pašvaldībām” (5., kā arī 49., 93. u. c. panti).

Analizējot pašvaldību kontroles formas, var izdalīt:

- ārējo kontroli, ko īsteno citas valsts iestādes un sabiedrība;
- iekšējo kontroli, ko īsteno dome (padome), tās amatpersonas un iestādes.

Pēc kontroles satura var izdalīt vairākus būtiskākos veidus.

Pašvaldību darba pārraudzība, tātad ārējā kontrole, ko veic valsts iestādes un amatpersonas. Te izdalāma vispārējā kontrole (pārvaldes funkciju jomā) un speciālā (nozaru) kontrole.

Pašvaldību darbību likuma "Par pašvaldībām" ietvaros pārrauga VARAM. Saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 43.pantā noteikto pašvaldība var izdot saistošus noteikumus par citiem likumos un MK noteikumos paredzētajiem jautājumiem, t.sk. sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību. Normatīvā akta 45.pantā noteiktais regulējums paredz, ka VARAM sniedz atzinumu par izdotajiem saistošajiem noteikumiem. Tādējādi, ja pašvaldība izdod saistošus noteikumus sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā, VARAM likuma „Par pašvaldībām” noteiktajā kārtībā nodrošina pārraudzību pārvaldes funkciju jomā, bet LM nodrošina speciālo nozares pārraudzību normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. LM sociālā darba jomas pārraudzībai un kontrolei izmanto tādus instrumentus kā pārskati un pārbaudes.

Pašvaldību sociālie dienesti atbilstoši 06.04.2010. MK noteikumos Nr.338 „Noteikumi par valsts statistikas pārskatiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā” noteiktajam LM iesniedz 2 pārskatus:

- 1) Ikmēneša pārskatu par sociālās palīdzības sniegšanu novada/republikas pašvaldībā – tajā ir informācija par sociālo palīdzību, t.sk. trūcīgo personu skaitu;
- 2) Gada pārskatu par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā.

LM atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam regulējumam⁵² veic kontroli par normatīvo aktu ievērošanu un sociālo pakalpojumu kvalitāti.

Kā būtiska uzsverama pašvaldības finanšu un saimnieciskās darbības kontrole (likuma "Par pašvaldībām" VIII nodaļa). Te jāmin *auditorfirmas* vai *zvērināts revidents, revīzijas komisija* (ja dome (padome) to izveido) un *Valsts kontrole*, kura savas kompetences ietvaros uzrauga pašvaldību rīcību ar finanšu līdzekļiem un mantu.

Jānorāda, ka sava veida kontroli veic arī *Satversmes tiesa* un *administratīvā tiesa*. Īstenojot savas funkcijas, administratīvajās lietās tiesa veic kontroli pār izpildvaras darbību, kas attiecas uz konkrētu publiski tiesisku attiecību (administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības) tiesiskumu un pamatotību. Jānorāda, ka šobrīd šis uzraudzības mehānisms tiek izmantots visnepilnvērtīgāk, ņemot vērā, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā ir noteikta administratīvo aktu un faktiskās rīcības apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtība. Šobrīd iztrūkst publiski pieejama informācija par sociālo pakalpojumu sniedzēju izdoto administratīvo aktu apstrīdēšanu, kura būtu izmantojama analīzei un sociālo pakalpojumu lēmumu pieņemšanas procesā iesaistīto institūciju darba kvalitātes uzlabošanai. Izvērtējuma ietvaros 22 izlases pašvaldībām tika lūgts sniegt informāciju par pašvaldību sociālo dienestu pieņemto lēmumu virzību. 7.tabulā ir apkopota informācija atbilstoši sociālo dienestu informācijas pieprasījumos sniegtajai informācijai.

⁵² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 14.pants, 03.06.2003. MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”

7.tabula

**Apkopojums par kopējo klientu sūdzību skaitu pārskata periodā 2009.-
2011.gadā
Republikas Pilsētas/ Lielie novadi/ Vidēji lieli novadi/ Mazie novadi**

Pilsētas nosaukums	Sociālā dienesta pieņemtie lēmumi	Pārsūdzētie lēmumi	No tiem spēkā atstātie lēmumi
Republikas pilsētas			
Daugavpils	17311	3	n/a ⁵³
Jelgava	1686	2	2
Liepāja	48328	30	28
Rīga	4277	420	329
Lieli novadi			
Saldus	11480	5	1
Daugavpils	n/a	n/a	n/a
Gulbenes	n/a	n/a	n/a
Dobeles	n/a	n/a	n/a
Ogres	7029	0	n/a
Vidēji lieli novadi			
Aizkraukles	3224	0	0
Brocēnu	2291	1	0
Cēsu	n/a	6	6
Kandavas	n/a	n/a	n/a
Preiļu	1450	2	2
Jaunjelgavas	1686	2	2
Grobiņas	6077	1	n/a
Mazi novadi			
Skrīveru	1616	0	0
Raunas	n/a	n/a	n/a
Cesvaines	2619	0	0
Vārkavas	932	2	2
Mālpils	1505	1	1
Durbes	1017	0	0

Avots: izvērtējuma ietvaros sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums

7.tabulā apkopotā informācija liecina, ka sociālo dienestu pieņemto lēmumu skaits atkarībā no sociālā dienesta lieluma ir ļoti atšķirīgs. Lai gan nepilnīgi iesniegtā informācija apgrūtina secinājumu izdarīšanu, tomēr no apkopotās informācijas ir redzams, ka sociālo dienestu darbā ievērojamu daļu sastāda administratīvo aktu noformēšana. Sociālo dienestu iesūtītie pārskati liecina, ka šādi akti pārsvarā tiek izdoti par pabalstu piešķiršanu. Izdoto aktu apstrīdēšana notiek katrā pašvaldībā atbilstoši likumā „Par pašvaldībām” noteiktajai kārtībai. Informācija par to, vai administratīvā akta saņēmējs pašvaldības spēkā atstātos lēmumus ir mēģinājis apstrīdēt administratīvajā tiesā, izvērtējuma autoriem nav pieejama.

Pašvaldību darba iekšējā pārraudzība, ko veic pašvaldības amatpersonas un struktūras. Piemēram,

⁵³ n/a tiek lietots, ja informācijas pieprasījumā nav norādīta informācija

- pastāvīgās komitejas, kas kontrolē amatpersonu, iestāžu darbu saskaņā ar nolikumu un var kontrolēt, piemēram, domes (padomes) pieņemto lēmumu izpildi pašvaldības iestādēs;
- revīzijas komisija vai iekšējais audits, ja dome (padome) tos ir izveidojusi;
- pati dome (padome), piemēram, prasot pašvaldības amatpersonām regulāri ziņot par lēmumu izpildi;
- domes (padomes) deputāti, kam ir pienākums piedalīties domes (padomes) lēmumu izpilde kontrolēšanā un tiesības ierosināt jautājumu par attiecīgās pašvaldības iestāžu darba pārbaudīšanu (likums *“Par pilsētas domes, rajona padomes, novada domes un pagasta padomes deputāta statusu”*);
- domes (padomes) komisijas;
- pašvaldības amatpersonas, darbinieki saskaņā ar pārvaldes struktūru un pienākumiem.

Pašvaldību darba iekšējās pārraudzības mehānisms būtu tiešā veidā attiecināms uz sociālā darba jomas uzraudzību un novērtēšanu, jo atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam pašvaldības iestāde – sociālais dienests nodrošina sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu un pakalpojumu administrēšanu.

Izvērtējuma ziņojumā ‘Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi’ iekļautā izvērtējumā iesaistīto pašvaldību sociālo dienestu nolikumu analīze liecina, ka sociālajiem dienestiem ir noteikta ļoti atšķirīga padotības un pārraudzības forma.

Likums „Par pašvaldībām”⁵⁴ nosaka, ka *„pildot savas funkcijas, pašvaldībām likumā noteiktajā kārtībā ir tiesības veidot pašvaldību iestādes, dibināt biedrības vai nodibinājumus, kapitālsabiedrības, kā arī ieguldīt savus līdzekļus kapitālsabiedrībās”*.

Savukārt, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums nosaka⁵⁵, ka *„lai nodrošinātu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu un pakalpojumu administrēšanu, katra pašvaldība izveido pašvaldības iestādi — sociālo dienestu”*.

Publisko aģentūru likums nosaka⁵⁶, ka *„pašvaldības aģentūra ir pašvaldības izveidota budžeta finansēta pašvaldības iestāde, kurai ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem ir noteikta kompetence pakalpojumu sniegšanas jomā”*.

Tādējādi, analizējot normatīvos aktus, konstatēts, ka ir iespējams sociālo dienestu veidot kā pašvaldības iestādi vai pašvaldības aģentūru. No izvērtējumā iesaistītajām 22 pašvaldībām lielākais vairums (17 pašvaldības) ir dibinājušas pašvaldības iestādi, bet 4 pašvaldības ir izveidojušas pašvaldības aģentūru, bet viena pašvaldība līdz 21.03.2012. bija pašvaldības domes nodaļa. 21.03.2012. šajā pašvaldībā tika pieņemts lēmums, ka sociālais dienests tiks veidots kā pašvaldības iestāde.

Gan iestādes, gan pašvaldības aģentūras darbību regulē nolikums, bet pašvaldības aģentūras darbība ir pakļauta arī Publisko aģentūru likuma nosacījumiem, kurā ir pastiprināti iestādes tiesiskie pamati, atbildība – funkcijas un pienākumi, padotība, pārraudzība, iestādes vadība, struktūra, darbības plānošana un pārskatu par darbības

⁵⁴ Likuma par pašvaldībām 15.pants

⁵⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 10.pants

⁵⁶ Publisko aģentūru likuma 2.pants

rezultātiem sniegšanas kārtība, kas ne vienmēr ir iekļauti sociālā dienesta kā iestādes nolikumā, piemēram, darbības plānošana un pārskatu par darbības rezultātiem sniegšanas kārtība. Publisko aģentūru likuma 20.pantā ir ļoti konkrēti pateikts kas un kādā veidā īsteno pašvaldību aģentūras pārraudzību:

- 1) pašvaldības aģentūras darbību pārrauga pašvaldības dome.
- 2) īstenojot pārraudzību, pašvaldības dome:

- apstiprina pašvaldības aģentūras vidēja termiņa darbības stratēģiju;
- apstiprina kopējo gada budžeta apjomu;
- apstiprina pašvaldības aģentūras darba plānu kārtējam gadam;
- pieņem darbā un atlaiž no darba pašvaldības aģentūras direktoru;
- novērtē pašvaldības aģentūras darbības rezultātus;
- ierosina pārbaužu veikšanu pašvaldības aģentūrā;
- ierosina disciplinārlietu vai dienesta pārbaudi saistībā ar pašvaldības aģentūras direktora darbību (arī disciplināri soda);
- veic citus normatīvajos aktos noteiktos pasākumus.

3) Pašvaldības domei un tās pilnvarotajai amatpersonai ir tiesības pieprasīt un saņemt informāciju par pašvaldības aģentūras darbību.

Turpretī attiecībā uz pašvaldību iestādes darba uzraudzību attiecināms tikai likuma „Par pašvaldībām” 68.pants, kas nosaka, ka izpilddirektors pašvaldības nolikumā noteiktajā kārtībā ir atbildīgs par pašvaldības iestāžu un pašvaldības kapitālsabiedrību darbu, kā arī Valsts pārvaldes iekārtas likuma⁵⁷ 29.pants, kas nosaka, ka „*atvasinātas publiskas personas orgāns padotību pār pastarpinātās pārvaldes iestādi īsteno pats vai ar atsevišķas iestādes vai amatpersonas starpniecību*”.

Valsts pārvaldes iekārtas likuma III nodaļā ir noteikta pastarpinātās pārvaldes institucionālā struktūra. Šajā nodaļā tiek regulēti vispārīgie principi pastarpinātās pārvaldes institucionālās sistēmas izveidošanai, nosacījumi šādas iestādes nolikuma izstrādei, šādas iestādes padotību un noteikumus, kuri jāievēro pastarpinātās pārvaldes iestādei. Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 30.panta otrajā daļā noteiktajam attiecībā uz pastarpinātās pārvaldes iestādi piemērojami šādi noteikumi:

(1) iestādes vadītājs organizē iestādes funkcijas pildīšanu un atbild par to, vada iestādes administratīvo darbu, nodrošinot tā nepārtrauktību, lietderību un tiesiskumu.

(2) Ja normatīvajā aktā nav noteikts citādi, iestādes vadītājs:

- 1) pārvalda iestādes finanšu, personāla un citus resursus;
- 2) nosaka iestādes pārvaldes amatpersonu un darbinieku pienākumus;

⁵⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likums

- 3) ieceļ amatā un atbrīvo no tā amatpersonas, pieņem darbā un atlaiž no tā darbiniekus;
- 4) nodrošina iestādes gadskārtējā darbības plāna un budžeta pieprasījuma izstrādi;
- 5) izveido iestādes iekšējās kontroles sistēmu, kā arī uzrauga un uzlabo to;
- 6) nosaka pārvaldes lēmumu priekšpārbaudes un pēcpārbaudes kārtību.

Savukārt, pašvaldības aģentūras direktora pienākumi ir noteikti Publisko aģentūru likuma 21.pantā⁵⁸:

(1) Pašvaldības aģentūras darbu vada tās direktors. Pašvaldības aģentūras direktors pilda ārējos normatīvajos aktos un pašvaldības aģentūras nolikumā noteiktos uzdevumus, kā arī:

- 1) izstrādā pašvaldības aģentūras vidēja termiņa darbības stratēģijas un budžeta projektu;
- 2) nodrošina pašvaldības aģentūras vidēja termiņa darbības stratēģijas, budžeta un kārtējā gada darba plāna izpildi;
- 3) sniedz pašvaldības domei vai tās pilnvarotajai amatpersonai pārskatu par vidēja termiņa darbības stratēģijas un kārtējā gada darba plāna izpildi;
- 4) sniedz pašvaldības domei un tās pilnvarotajai amatpersonai nepieciešamo informāciju un priekšlikumus pašvaldības aģentūras darbības jautājumos;
- 5) veic citus uzdevumus, kas noteikti pašvaldības darbību reglamentējošos normatīvajos aktos.

(2) Pašvaldības aģentūras direktors ir atbildīgs par pašvaldības aģentūras finanšu līdzekļu racionālu izlietošanu atbilstoši veicamajiem pārvaldes uzdevumiem.

(3) Uz pašvaldības aģentūras direktora amatu izsludina atklātu konkursu attiecīgās pašvaldības administratīvās teritorijas laikrakstā un pašvaldības mājaslapā internetā.

(4) Pašvaldības aģentūras direktoru amatā apstiprina pašvaldības dome uz pieciem gadiem. Novērtējot pašvaldības aģentūras darbības rezultātus, pašvaldības aģentūras direktoru var apstiprināt amatā atkārtoti vai atbrīvot no amata pirms noteiktā termiņa.

Tādējādi, jāsecina, ka šobrīd normatīvajos aktos ir noteikta atšķirīga detalizācijas pakāpe regulējumam attiecībā uz prasībām pašvaldības iestāžu iekšējās kontroles sistēmai, to darba organizēšanai, uzraudzībai un kontrolei. Tas, savukārt, rada atšķirīgās pieejas sociālo dienestu darba plānošanā, organizēšanā un ieviešanas uzraudzībā.

Sabiedriskā kontrole. Piemēram,

⁵⁸ Publisko aģentūru likums

- politiskās partijas;
- iedzīvotāji ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību; ar sūdzībām, pieprasījumiem un jautājumiem; ar nevalstisko organizāciju starpniecību; īstenojot savas tiesības, kas izriet no lēmumu publiskas pieejamības (turklāt balsošana domes (padomes) sēdēs saskaņā ar pēdējiem grozījumiem ir vārdiska) un no sēžu atklātības; īstenojot līdzdalību pašvaldību izveidotajās komisijās, darba grupās u. tml.;
- apmeklējot domes (padomes) sēdes un pastāvīgo komiteju sēdes, kas ir atklātas.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 6.pantā ietvertais regulējums nosaka klienta tiesības, kas paredz iespējas gan līdzdarboties ar sociālā pakalpojuma saņemšanu saistītā lēmuma pieņemšanas procesā, gan likumā noteiktajā kārtībā pārsūdzēt lēmumu par sociālo pakalpojumu vai sociālās palīdzības sniegšanu, gan vērsties ar iesniegumu par sniegto sociālo pakalpojumu neapmierinošo kvalitāti un klienta tiesību neievērošanu.

Normatīvajos aktos vienīgi pašvaldību aģentūrām tiek izvirzīts pienākums⁵⁹ pašvaldības aģentūras vidēja termiņa darbības stratēģijā iekļaut pašvaldības aģentūras klientu apmierinātības rādītājus par saņemtajiem pakalpojumiem un aģentūras sniegtās informācijas pieejamību, tomēr ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” iekļautā situācijas analīze izvērtējumā iekļautajās pašvaldībās parāda pozitīvu tendenci. Lielākā daļa pašvaldību klientu apmierinātības mērījumus izmanto, lai novērtētu pašvaldības sniegto pakalpojumu kvalitāti.

Paškontrolē, piemēram, ētiska rakstura normu ievērošana.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 45.pants nosaka, ka sociālie darbinieki un karitatīvie sociālie darbinieki veicot sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālos uzdevumus ievēro Sociālo darbinieku ētikas kodeksu, kuru apstiprina Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācija. Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss, pieņemts 10.05.2001. Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācijā - nosaka sociālā darba ētiskos principus un standartus. Jānorāda, ka šajā dokumentā tiek regulēti tikai sociālā darba ētikas standarti. Tomēr iepriekš veiktā analīze⁶⁰ liecina, ka sociālajiem dienestiem ir izstrādāti savi ētikas kodeksi, piemēram, Ogres novada sociālajam dienestam ir izstrādāts iekšējais ētikas kodekss, kuru darbinieki piemēro, veicot amata pienākumus.

Institūciju funkcijas un atbildība kvalitātes kontroles veikšanā

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajam viens no LM uzdevumiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā ir pārraudzīt šā likuma īstenošanu, kontrolēt sociālo pakalpojumu sniegšanu regulējošo normatīvo aktu ievērošanu, kā arī sociālo pakalpojumu kvalitāti un sociālo pakalpojumu sniedzēju atbilstību normatīvo aktu prasībām, un administratīvi sodīt sociālo pakalpojumu sniedzējus par izdarītajiem pārkāpumiem.

⁵⁹ Publisko aģentūru likuma 23.panta ceturtās daļas 4.punkts

⁶⁰ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa

Atbilstoši likumā „Par pašvaldībām” noteiktajam regulējumam⁶¹ pašvaldība atbild par tās izveidoto institūciju darbību, ja likumos nav noteikts citādi.

Atbilstoši likumā „Par pašvaldībām” noteiktajam tikai dome var izveidot, reorganizēt un likvidēt pašvaldības iestādes, kā arī iecelt amatā un atbrīvot no amata pašvaldības iestāžu vadītājus. Likuma „Par pašvaldībām” 68.pants nosaka, domes izpilddirektors, pašvaldības nolikumā noteiktajā kārtībā ir atbildīgs par pašvaldības iestāžu un pašvaldības kapitālsabiedrību darbu. Atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 69.pantā noteiktajam pašvaldības izpilddirektors dod rīkojumus pašvaldības iestāžu vadītājiem, ierosina domei iecelt amatā vai atbrīvot no amata pašvaldības iestāžu vadītājus.

Atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 70.pantā noteiktajam dome nodrošina finanšu revīziju veikšanu, lai pārbaudītu pašvaldības iestāžu un pašvaldības kapitālsabiedrību vadītāju un amatpersonu finansiālās darbības likumību un lietderību, kontrolētu, vai pašvaldības finanšu līdzekļi, kustamā un nekustamā manta tiek apsaimniekota atbilstoši domes lēmumiem un iedzīvotāju interesēm. Finanšu revīziju veikšanai, revīzijas pārskatu sagatavošanai un atzinuma sniegšanai par saimnieciskā gada pārskatu dome ne retāk kā reizi gadā uzaicina auditorfirmas vai zvērinātus revidentus.

No iepriekš minētā regulējuma izriet, ka atbilstoši likumā „Par pašvaldībām” noteiktajam tikai dome var izveidot, reorganizēt un likvidēt pašvaldības iestādes, kā arī iecelt amatā un atbrīvot no amata pašvaldības iestāžu vadītājus, savukārt, domes izpilddirektors ir atbildīgs par pašvaldības iestāžu darbu. Tādējādi, jāsecina, ka par pašvaldības iestāžu, t.sk. sociālo dienestu darbu ir atbildīgs domes izpilddirektors. Tomēr vienīgais instruments iestāžu darbības kontrolei, kas šobrīd ir noteikts ar normatīvajiem aktiem ir likuma „Par pašvaldībām” 70. un 71.pantā noteiktā finanšu revīziju veikšana, kas ietver pašvaldības iestāžu vadītāju un amatpersonu finansiālās darbības likumības un lietderības pārbaudi, pašvaldības finanšu līdzekļu kontroli, kustamā un nekustamā mantas apsaimniekošanu atbilstoši domes lēmumiem un iedzīvotāju interesēm.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam deleģējumam LM veic kontroli par normatīvo aktu ievērošanu sociālo pakalpojumu sniegšanā, kā arī par sociālo pakalpojumu kvalitāti, bet pašvaldības ir atbildīgas par to īstenoto institūciju darbību un pašvaldības iestāžu vadītāju un amatpersonu finansiālās darbības likumību, lietderību un pašvaldības finanšu līdzekļu, kustamās un nekustamās mantas apsaimniekošanu atbilstoši domes lēmumiem un iedzīvotāju interesēm.

LM atbildīgais departaments, veicot pārbaudes sociālajos dienestos, pārliecinās par sniegtā sociālā pakalpojuma atbilstību Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma un 2003.gada 3.jūnija MK noteikumu Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” noteiktajām prasībām.

⁶¹ Likuma „Par pašvaldībām” 5.pants

2.1.4. Problēmas un risinājumi sociālā darba tiesību un institucionālās sistēmas pilnveidošanai

Iepriekš atspoguļotā sociālā darba tiesību sistēmas analīzē aktualizē problēmas, uz kurām jau iepriekš ir norādījuši nozares profesionāļi, un kura izriet no sociālā darba dažādās interpretācijas normatīvajos aktos.

Šobrīd normatīvie akti regulē sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu, bet ir nepilnīgs normatīvais regulējums par sociālo darbu kā pakalpojumu vai profesionālo darbību. Definīciju līmenī sociālais darbs tiek skatīts gan kā profesionāla darbība, gan kā sociālais pakalpojums. No normatīvajos aktos ietvertā regulējuma nav pilnībā skaidra sociālā darba definīcija, kas ir sociālais darbs. Vai sociālais darbs kā pakalpojums vai profesionāla darbība kā sociālā pakalpojuma sastāvdaļa? Šis normatīvajos aktos neatrisinātais definīcijas jautājums arī rada virkni neskaidru jautājumu par prasībām sociālajam darbam kā pakalpojumam un sociālajam darbam kā profesionālajai darbībai, kā arī sociālā darba kvalitātes novērtēšanas kritēriju definēšanai un to ieviešanas uzraudzībai.

Ne likumā „Par sociālo drošību”, ne Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, sociālais darbs nav viennozīmīgi definēts kā sociālais pakalpojums vai sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa (sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa, līdzīgi kā sociālā apdrošināšana, sociālie pakalpojumi u.c.). Normatīvajos aktos tiek lietota atšķirīga terminoloģija un nav skaidras definīcijas, kas ir sociālā darba robežas.

Starptautiskās Sociālo darbinieku Federācijas (IFSW) sociālā darba definīcija: „sociālā darba profesija veicina sociālās pārmaiņas, atrisina cilvēku savstarpējo attiecību problēmas un dod cilvēkiem iespējas un brīvību labklājības uzlabošanā. Izmantojot cilvēku uzvedības un sociālo sistēmu teorijas, sociālais darbs notiek tur, kur cilvēki mijiedarbojas ar savu vidi. Cilvēktiesību un sociālā taisnīguma principi ir ļoti būtiski sociālajā darbā”, ir daudz plašāka, kaut nav pretrunā ar Latvijas normatīvajos aktos noteikto, bet veicina noteikt sociālo darbu kā sastāvdaļu sociālās drošības sistēmā.

Teleoloģiski analizējot Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto un Starptautiskās Sociālo darbinieku Federācijas (IFSW) sociālā darba definīciju, jāsecina, ka sociālais darbs -

1. ir profesionālā darbība, ko veic īpaši apmācīts profesionālis;
2. ir ar mērķi atrisināt vai mēģināt atrisināt klienta problēmas ar sociālo vidi, kas ir gan individuālas, gan kopienas, gan makrolīmeņa problēmas;
3. nekur starptautiskajā definīcijā nav atrunāti ierobežojumi sociālā darba praksei, izņemot profesionālo izglītību, pēc būtības;
4. Latvijas definīcija ir gana pilnīga, kas ietver visas individuālās un kopienas sociāla darba prakses, tomēr būtu jāprecizē, ka sociālais darbs nav saistīts ar atsevišķu institūciju, tas var būt arī individuālā darbība, ievērojot profesionālās izglītības prasības.

Izvērtējot sociālā darba jomas normatīvo un institucionālo ietvaru, jāsecina, ka šobrīd sociālā darba jomu regulē noteiktās prasības politikas ieviešanā un uzraudzībā. Esošā

sistēma būtu vērtējama kā institucionāla, kas rada zināmas problēmas pakalpojumu nodrošināšanai mūsdienu nepastāvīgās ekonomikas apstākļos.

Domājot par iespējamajām izmaiņām sociāla darba politikas jomā, lielāka uzmanība būtu jāpievērš sociālā darba sniedzēju loka paplašināšanai. Tas nozīmē, ka Latvijas pastāvošajā sistēmā un regulējumā būtu nepieciešams veikt tādas izmaiņas, lai veicinātu privātā un nevalstiskā sektora interesi iesaistīties sociālo pakalpojumu sniegšanā. Izmaiņām sociālā darba politikas jomas ieviešanā būtu jābūt vērstām, lai būtu iespējams īstenot tādas nozīmīgas tendences, kā:

- pakalpojumu sniegšanā iesaistīt arvien vairāk izpildītājus, kā arī kooperēties dažādiem pakalpojumu sniedzējiem, tādā veidā radot plašāku pakalpojumu tirgu un palielinot izvēles spektru, dažādas pakalpojumu sniegšanas formas;
- līdzdalības principa ieviešanu, proti, valsts un potenciālo pakalpojumu sniedzēju partnerattiecību veicināšana.

Tas ļautu sociālā darba sniegšanā ienākt konkurences un sacensību principam. Sociālo pakalpojumu pircēju un sniedzēju nodalīšana radītu tādus ieguvumus kā:

- lielāka izvēle klientam;
- pakalpojumu kvalitātes uzlabošana;
- izvērtējums pamatojas klienta vajadzībās, nevis tajā, kas ir pieejams sociālajā dienestā;
- ļauj pašvaldības domei veikt mērķu sasniegšanas uzraudzību.

Pamatojums sociālā darba sniedzēju īpašo prasību neesamībai (sk. šīs nodaļas apakšnodaļu „Sociālais dienests kā sociālā darba pakalpojuma organizators un sniedzējs”) un sociālā darba kā atsevišķa sociālā pakalpojuma reģistra neveidošanās procesam ir meklējams sociālā darba profesijas iepriekšējās apakšnodaļās aprakstītajās jēdziena un satura dilemmā. Tas nozīmē, ka sociālais darbs nav sociālais pakalpojums, sociālais darbs ir atsevišķa sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa - atsevišķa, patstāvīga praktiskās un teorētiskās darbības joma, sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība ir palīdzošie resursi sociālā darba veikšanā, nevis sociālais darbs ir pakalpojums, pakalpojuma daļa vai metode.

Sociālā darba ietvars un sociālā darbinieka loma kvalitatīva sociālā darba nodrošināšanā

Atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktajam tiesības veikt sociālo darbu ir „personām, kas ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā”, tātad sociālajiem darbiniekiem vai karitatīvajiem sociālajiem darbiniekiem.

Sociālā darbinieka un karitatīvā sociālā darbinieka profesionālie uzdevumi skopi ir noteikti tikai Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, neatspoguļojot galveno uzdevumu – veikt sociālo darbu ar personu, ģimeni un personu grupām.

Sociālā aprūpētāja, sociālā rehabilitētājas un sociālās palīdzības organizatora profesijas profesionālie uzdevumi - ir saistīti ar funkciju klāstu, ko sociālie darbinieki intervijās nosauc kā funkcijas, kuras nebūtu jāveic sociālajam darbiniekam, proti, juridisko

dokumentu (piemēram, līgumu, lēmumu) sagatavošana, grāmatveža, kasiera funkcijas (pabalstu izmaksa, koriģēšana), lietveža funkcijas (dokumentu reģistrēšana, lietu kārtošana u.t.t.). personas funkcionālo spēju izvērtējums vai funkcijas, kuras atvieglo sociālā darba praksi īstenojot sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas mērķus un uzdevumus personas individuālo prasmju apguves un uzlabošanas līmenī. Tādējādi izvērtējuma autori uzskata, ka šo profesiju pārstāvji (mērķtiecīgi vadīti) uzlabo sociālā darba praksi, atvieglojot sociālo darbinieku darbu.

Izvērtējumā un iepriekš veiktajā analizē tika atzīts, ka sociālo darbinieku profesionalitātes nodrošināšanai un uzturēšanai, sociālā darbinieka profesionālās izaugsmes un pilnveides veicināšanai lietderīgs process būtu sertifikācija, bet skaidri jādefinē sertifikācijas mērķis, saturs un mehānisms.

Tādēļ ir nepieciešams izveidot profesionālā sociālā darba regulējumu, kurš paredzētu ieviest praktizēt tiesīgu sociālo darbinieku reģistru un ļautu sociālo pakalpojumu sniedzējiem (pašvaldības sociālie dienesti (aģentūras), u.c., kā arī klientiem (atsevišķiem pakalpojumiem, piemēram – ģimeņu terapija, mediācija, atkarību terapija un citas, kur klients ir **tiesīgs** saglabāt savu privātumu) izvēlēties sociālā darba praktiķi pakalpojuma sniegšanai. No institucionālā viedokļa sociālo darbinieku reģistra uzturēšana varētu būt LM kompetence.

Cits mehānisms, lai sasniegtu mērķi, nodrošināt sociālā darba kvalitāti neieviešot sertifikācijas modeli, varētu būt paredzēt periodisku sociālo darbinieku pārreģistrāciju (noteiktu, samērīgu laika periodu), iekļaujot prasības pēc profesionālās pilnveides un supervīzijas.

Pašvaldību sociālo dienestu loma sociālā darba sniegšanā

Iepriekš veiktā analīze liecina, ka Latvijā ir reģistrēti 119 pašvaldību sociālie dienesti, no kuriem atbilstoši pētījumā iekļautajai metodikai 9 ir izveidoti republikas pilsētās, 14 lielos novados, 57 vidēji lielos novados un 39 mazos novados.

8.tabula

Minimālais un maksimālais iedzīvotāju skaits 2011.gadā Republikas pilsētās/ Lielos novados/ Vidēji lielos novados/ Mazos novados

Pētījumā izmantotā novadu klasifikācija	Pilsētu/ novadu skaits	Minimālais iedzīvotāju skaits 2011.gadā	Maksimālais iedzīvotāju skaits 2011.gadā
Republikas pilsētas	9	24 017	650 478
Lieli novadi	14	21 832	35 712
Vidēji lieli novadi	57	5024	19 839
Mazi novadi	39	1148	4195

Autoru veidota tabula pēc 2.3.nodaļā iekļautajiem datiem

Kā redzams 8.tabulā, tad sociālo dienestu skaits pret novada iedzīvotāju skaitu ir ļoti atšķirīgs. Mazos novados iedzīvotāju skaits atšķiras vairāk kā trīs reizes, bet vidēji lielos novados gandrīz četras reizes. Iepriekšējā analīze arī parāda, ka sociālo dienestu

kapacitāte īpaši mazos un vidēji lielos novados ir ierobežota un neļauj novada iedzīvotājiem nodrošināt kvalitatīvu sociālā darba pakalpojumu, jo ir ierobežotas sociālo pakalpojumu un specializāciju piedāvāšanas iespējas.

Atbilstoši apkopotajai informācijai jāsecina, ka šobrīd nepietiekami tiek izmantoti jau normatīvajos aktos noteiktie esošie instrumenti efektīvākai resursu izmantošanai un pakalpojuma kvalitātes uzlabošanai:

- Proti, Publisko aģentūru likuma 3.pants paredz iespēju pašvaldību resursu efektīvai izmantošanai, kopīgu funkciju nodrošināšanai un sabiedrības vajadzību apmierināšanai tas ir lietderīgi, pašvaldības ir tiesīgas izveidot kopīgu aģentūru.
- Savukārt, likuma „Par pašvaldībām” 99.pants paredz iespēju pašvaldībām veidot kopīgas iestādes kopīgu uzdevumu risināšanai.

Izlasē iekļauto pašvaldības sociālo dienestu analīze liecina, ka neviena no pašvaldībām šobrīd šādu instrumentu neizmanto, lai gan it īpaši mazo novadu sociālo dienestu gadījumā tas iespējams ļautu rast efektīvākus risinājumus resursu izmantošanai un augstākai pakalpojuma kvalitātes nodrošināšanu.

Šobrīd normatīvajos aktos ir noteikta atšķirīga detalizācijas pakāpe regulējumam attiecībā uz prasībām pašvaldības iestāžu iekšējās kontroles sistēmai, to darba organizēšanai, uzraudzībai un kontrolei. Šādu situāciju rada pašvaldību iestāžu atšķirīgais juridiskais statuss un atšķirīgās iestāžu darbību reglamentējošās normatīvo aktu prasības. Tas rada atšķirīgās pieejas sociālo dienestu darba plānošanā, organizēšanā un ieviešanas uzraudzībā.

Sociālā darba kvalitātes uzlabošana – metodiskais atbalsts

Šobrīd spēkā esošie normatīvie akti regulē nacionāla, reģiona un vietēja līmeņa plānošanas dokumentu vispārējo saturu un to izstrādes un apstiprināšanas nosacījumus. Tomēr problēmas rada neskaidrais institucionālais un kompetenču ietvars reģionu līmenī, jo nevienā dokumentā nav skaidri definēts institucionālais ietvars un kompetences plānošanas dokumentu ieviešanā un uzraudzībā ne reģiona programmām, ne specifiskām nozares attīstības programmām reģionu līmenī.

Šobrīd ir izstrādāti un ir spēkā pieci reģionu plānošanas dokumenti sociālo pakalpojumu attīstībai. Šo dokumentu izstrādi noteica ESF atbalsta saņemšanas priekšnoteikumi. Ne normatīvajos aktos, ne izstrādātajās programmās nav noteikta reģiona nozaru programmu izpildes uzraudzības un novērtēšanas institucionālā struktūra, pienākumi un atbildība.

Normatīvajā regulējumā iztrūkst atbildību dalījums attiecībā uz reģiona līmeņa plānošanas dokumentu ieviešanas uzraudzību un rezultātu novērtēšanu, vietēja līmeņa plānošanas dokumentu uzraudzība un novērtēšana ir vairāk formāla un nesniedz vērtējumu par sasniegto rezultātu ietekmi uz pašvaldības teritoriju un iedzīvotājiem.

Apkopotā informācija liecina, ka gandrīz visās programmās tiek akcentēta nepieciešamība pēc integrēta starpnozaru sadarbības mehānisma izveides, kā arī reģionāla līmeņa institūcijas vai speciālista, kas organizētu sociālā darba speciālistu apmācības, supervīzijas un informācijas apmaiņu par pieejamajiem pakalpojumiem

reģionā. Tāpat programmās īpašs akcents tiek likts uz efektīvu sadarbības mehānismu veidošanu, kas sekmētu racionālāku resursu izmantošanu.

Laika periodā no 2009. līdz 2011.gadam veikto normatīvo aktu grozījumiem ir bijis mērķis samazināt sociālo pakalpojumu administrēšanas izdevumus. Tā rezultātā ir ticis mainīts gan sociālā darba jomas institucionālais ietvars, gan funkciju un atbalsta apjoms:

1. Likvidējot LM pakļautībā esošo institūciju (SPP) ir samazinātas iespējas sniegt pašvaldību sociālajiem dienestiem metodisko atbalstu. Pēc grozījumiem normatīvajos aktos ir izveidojusies situācija, kad šobrīd nevienai institūcijai netiek noteikti tādi pienākumi, kā, piemēram:
 - a. izstrādāt metodiskos materiālus par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības organizēšanu un sniegšanu;
 - b. izstrādāt metodiskos materiālus par valsts statistikas pārskatu aizpildīšanu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā;
 - c. sniegt fiziskajām un juridiskajām personām informāciju un konsultācijas sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jautājumos.
2. Šobrīd sociālā darba jomā LM nav pakļauta neviena institūcija, kura nodrošinātu politikas īstenošanu sociālā darba jomā. LM likumā noteikto funkciju īstenošanu nodrošina Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības departaments.
3. Attiecībā uz valsts atbalstu profesionāla sociālā darba ieviešanai un attīstībai pašvaldībās, jāsecina, ka pārskata periodā ir ticis samazināts finansējums, lai varētu pilnībā īstenot normatīvajā aktā noteikto pienākumu sniegt atbalstu pašvaldībām. Tā rezultātā tika samazināta normatīvajos aktos noteiktā mērķdotācija, kas līdz 2009.gada 1.jūlijam pašvaldībām tika nodrošināta to sociālo darbinieku amatalgas paaugstināšanai, kuri pašvaldību sociālajos dienestos sniedz sociālos pakalpojumus ģimenēm ar bērniem, izmantojot sociālā darba metodes. Lai gan laika periodā no 2009.gada 1.jūlija līdz 2012.gada 31.decembrim šāds atbalsts netika nodrošināts, tomēr apkopotā informācija ļauj izdarīt pieņēmumu, ka šāds mehānisms ir veicinājis sociālā darbinieka darbam ģimenēm ar bērniem profesijas attīstību sociālajos dienestos.

Iepriekšējos ziņojumos⁶² un ziņojuma 2.1.2.1.nodaļā veiktā plānošanas reģionu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmu analīze aktualizē nepieciešamību pēc metodiskā atbalsta un konsultatīvu, izglītojošu pasākumu, kas vērsti uz sociālā darba kvalitātes uzlabošanu un kvalitatīvāku pakalpojumu nodrošināšanu iedzīvotājiem, nodrošināšanu sociālo dienestu darbiniekiem. Sociālo dienestu vadītāji un darbinieki situācijas risinājumu redz reģionālo metodisko vadības centru izveidē. Tomēr jānorāda, ka šādu centru izveide bieži vien tiek pamatota ar metodiskās vadības trūkumu kopumā, lai gan izlases pašvaldību darbinieki intervijas parāda, ka darbiniekiem palīdzētu vienotu programmu un metodiku ieviešana darbam ar konkrētām klientu grupām pašvaldību sociālajos dienestos. Tādējādi, tiek aktualizēta nepieciešamība veikt līdz šim izstrādāto metodiku darbam ar konkrētām klientu grupām apkopošanu un labās prakses sistematizēšanu, kā arī citu informatīvu un sociālo darbiniekus atbalstošu pieredzes apmaiņas pasākumu organizēšanu reģionos. Faktiski tas nozīmē, ka nepieciešams veidot LM un plānošanas reģionu sadarbības modeli, kurā LM loma ir sniegt informāciju par nozares specifiskiem jautājumiem, bet

⁶² „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļa un „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.7.nodaļa

plānošanas reģioniem nodrošināt vajadzību izzināšanu un atbalstu pasākumu organizēšanā.

Sociālā darba jomas uzraudzībā un novērtēšanā tiek īstenota ārējā un iekšējā kontrole. Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam deleģējumam LM veic kontroli par normatīvo aktu ievērošanu sociālo pakalpojumu sniegšanā (t.sk. sociālo dienestu darbību), bet pašvaldības ir atbildīgas par to īstenoto institūciju darbību, pašvaldības iestāžu vadītāju un amatpersonu finansiālās darbības likumību un lietderību, pašvaldības finanšu līdzekļu, kustamās un nekustamās mantas apsaimniekošanu atbilstoši domes lēmumiem un iedzīvotāju interesēm.

Apkopotā informācija liecina, ka LM īstenotās kontroles ir vērstas uz sociālā dienesta kā profesionālās darbības veicēja, nevis kā pakalpojuma sniedzēja kontroli. Šādu situāciju rada normatīvajos aktos izvirzītās specifiskās prasības, kas ir jānodrošina sociālajam dienestam, un kas ir jāievēro sociālā dienesta speciālistiem, kā arī dažādiem sociālajiem pakalpojumiem, bet netiek izvirzītas specifiskas prasības sociālajam darbam kā pakalpojumam.

Problēmas izdarīt secinājumus par sociālā darba pakalpojumu sniedzējiem rada izveidotā sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrācijas sistēma, jo normatīvajos aktos noteiktā reģistrācijas kārtība neļauj izdarīt secinājumus par sociālā darba pakalpojumu sniedzēju skaitu. Tāpat nav skaidra likumdevēja prasība sociālo dienestu iekļaušanai šajā reģistrā gadījumā, ja tie nodrošina tikai pakalpojumu organizēšanu, nevis sniegšanu. Lai novērstu identificētās problēmas, būtu nepieciešams veikt grozījumus normatīvajā aktā, kas nosaka sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanas kārtību, precizējot, sociālo pakalpojumu uzskaitījumu un izslēdzot no tā pašvaldības sociālo dienestu. Tādējādi, turpmāk reģistrā tiktu reģistrēti tikai tie pašvaldību sociālie dienesti, kuri sniedz sociālo pakalpojumu t.sk. sociālā darba pakalpojumu, nevis to tikai organizē. Šādas izmaiņas sistēmā ļautu sākt arī pakalpojuma kvalitātes novērtēšanas aspektus, jo šobrīd atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam regulējumam pašvaldības sociālā dienesta pienākumos ietilpst gan sociālo pakalpojumu organizēšana un sniegšana, gan sava darba kvalitātes novērtēšana. Ieviešot iepriekš aprakstītās izmaiņas, tās pašvaldības, kuras turpinās organizēt pakalpojumu, loģiski varēs novērtēt pakalpojuma kvalitāti, bet tās pašvaldības, kuras pašas sniegs pakalpojumu paliks LM uzraudzībā, tādējādi, samazinot arī LM kontroļu apjomu.

Ņemot vērā, ka viens no ekspertu uzdevumiem ir balstoties uz veikto analīzi par esošo situāciju sociālo dienestu sociālajā darbā 2010./2011.gadā, analīzi par iespējamiem atbalsta virzieniem sociālā darba kvalitātes pilnveidošanai, kā arī veikto sociālā darba Latvijā tiesiskā regulējuma, institucionālās sistēmas un finanšu plūsmas izvērtējumu, nākamajā ziņojumā izstrādāt rekomendācijas profesionāla sociālā darba attīstības veicināšanai, tad nepieciešamās izmaiņas institucionālajā un tiesību sistēmā detalizēti tiks skatītas Gala ziņojumā, tomēr 9.tabulā tiek apkopti identificētie problēmjautājumi un nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, lai uzlabotu kvalitatīva sociālā darba nodrošināšanu iedzīvotājiem.

Identificētie problēmjautājumi un priekšlikumi izmaiņām normatīvajos aktos

Identificētā problēma	Nepieciešamie grozījumi normatīvajos aktos
Ne likumā „Par sociālo drošību”, ne Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā sociālais darbs nav viennozīmīgi definēts kā sociālais pakalpojums vai sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa (sociālās drošības sistēmas nozare, līdzīgi kā sociālā apdrošināšana, sociālie pakalpojumi u.c.). Normatīvajos aktos tiek lietota atšķirīga terminoloģija un nav skaidras definīcijas, kas ir sociālā darba robežas.	Veikt grozījumus normatīvajos aktos, definējot sociālo darbu kā sociālās drošības sistēmas sastāvdaļu. Precizēt sociālā darba terminu, nosakot, ka „Sociālais darbs — profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus;⁶³ Sociālais darbs paredz individuālas konsultācijas, ģimenes, vai grupu konsultācijas atbilstoši klienta vajadzībām un sociālā darbinieka profesionālām prasmēm un zināšanām. Sociālais darbs nav saistīts ar atsevišķu institūciju, tas var būt arī individuālā darbība, ievērojot profesionālās izglītības prasības.” Normatīvajos aktos būtu jāskata sociālā gadījuma vadīšanas process kā sociālā darba neatņemama sastāvdaļa un viens no sociālā darbinieka pamatuzdevumiem sociālajos dienestos.
Starptautiskās Sociālo darbinieku Federācijas (IFSW) sociālā darba definīcija ir daudz plašāka, kaut nav pretrunā ar Latvijas normatīvajos aktos noteikto, bet veicina noteikt sociālo darbu kā sociālās drošības sistēmas sastāvdaļu.	Jāveic izmaiņas normatīvajos aktos, nosakot klienta, sociālā darbinieka un sociālā gadījuma vadības sasaisti, skaidri atrunājot sociālā dienesta, sociālā darbinieka un citu sociālā darba speciālistu pienākumus sociālā gadījuma vadībā: Klients – Sociālais darbinieks – Sociālā gadījuma vadība (piemēram, gadījumi – konsultēšana par klienta tiesībām, pārstāvēšana, psihosociālās palīdzības sniegšana u.c.)
Normatīvajos aktos ietvertās informācijas analīze liecina, ka tajos ir definētas prasības institūcijām jeb pakalpojumu sniedzējiem, bet netiek izvirzīti sociālā darba kvalitātes mērīšanas kritēriji. Atbilstoši ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā	Klients – Sociālais darbinieks – Sociālā gadījuma vadība un Sociālais rehabilitētājs (piemēram, sastāda rehabilitācijas plānu, realizē, novērtē, informē sociālo darbinieku), vai sociālais aprūpētājs (piemēram, sastāda plānu, pārrauga, novērtē, informē sociālo darbinieku). Tādējādi, sistēma ir jāveido tādā veidā, lai jebkurā gadījumā klients, pirmkārt, nonāk pie sociālā darbinieka un viņš izvērtē situāciju pēc būtības. Jo primārā ir klienta „dzīves scenārija” maiņa, (padomdošana, motivēšana, utt.) nevis pabalsts. Tomēr sociālās palīdzības sniegšanai ir jāpaliek pašvaldības funkcijai, jo tas ir pašvaldības finansējums. Galvenajam uzsvaram, veicot izmaiņas sistēmā ir jābūt vērstam uz to, ka sociālo pakalpojumu sniedzējiem (pašvaldības sociālie dienesti u.c.), kā arī klientiem

⁶³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums

analīzi” ietvertajai analīzei par kvalitatīvu sociālo darbu liecina kvalitatīvi vadīts sociāla gadījuma process, kur tiek izvirzīti tādi gadījuma vadīšanas procesi kā izvērtēšana, t.sk. klienta uzklaušīšana, problēmas definēšana/mērķu izvirzīšana, sociālās rehabilitācijas plāna izstrādāšana, resursu izmantošana, komandas darbs, interence, t.sk. klienta motivēšana, intervences novērtēšana.	(atsevišķiem pakalpojumiem, piemēram – ģimeņu terapija, mediācija, atkarību terapija un citas, kur klients ir tiesīgs saglabāt savu privātumu) ir iespēja izvēlēties sociālā darba praktiķi pakalpojuma sniegšanai. Tādējādi, šādas pieejas attīstīšana veicinātu konkurences veidošanos un uzlabotu sociālā darba kvalitāti, ja pakalpojuma sniegšanā tiktu iesaistītas privātas sociālo darbinieku grupas vai individuāli nodarbinātas personas. Tas prasītu paplašināt esošo normatīvo regulējumu par prasībām sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanai sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā, paredzot, ka sociālo darbu var sniegt individuāli sociālie darbinieki un nosakot izglītības un profesionālās pilnveides prasības šādu darbinieku reģistrācijai, kā arī pienākumu aktualizēt informāciju reģistrā. Šāda sistēma ļautu arī uzlabot sociālā darba prestižu, kā arī veicinātu sociālo darbinieku profesionālo izaugsmi un karjeras attīstību.
Nepieciešams papildināt sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrācijas sistēmu ar prasībām sociālo darbinieku reģistrācijai un iekļaušanai šajā reģistrā.	
Nav noteikts, kas ir sociālā darba prakse.	Nepieciešams definēt normatīvajos aktos, kas ir sociālā darba prakse: 1. individuālā prakse - sociālā darba prakse, kura tiek veikta tieši ar klientu vai grupu (brīvprātīgo vai obligāto), izmantojot sociālās intervences metodes, kas ir sociālā darbinieka resursu zināšanu un prasmju kopums, ievērojot nacionālā normatīvā regulējuma prasības. 2. mezoprakse (kopienas darbs) – sociālais darbs, kurš vērsts uz noteiktām sabiedrības grupām; ietver sevī sociālo darbu, kas vērsts gan uz kopienas sociālo pakalpojumu attīstību, gan uz atsevišķām sociālām grupām (jaunieši, atkarīgais, minoritātes u.c.). 3. makroprakse – sociālā darba un sociālo pakalpojumu plānošana un realizācija valsts un pašvaldību līmenī; ietver sevī sociālās politikas, administrācijas, finanšu, cilvēkresursu plānošanu un administrēšanu, lai nodrošinātu kopienas un individuālās prakses vajadzības un iedzīvotāju intereses.
Pašvaldību likumā esošā sociālās palīdzības definīcija ir pretrunīga. Bez tam normatīvajos aktos, kas nosaka	Nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos precizējot sociālās palīdzības definīciju, kā arī papildināt autonomās funkcijas ar pašvaldības pienākumu nodrošināt sociālo darbu.

pašvaldību autonomās funkcijas nav noteikts, pašvaldības pienākums nodrošināt iedzīvotājiem sociāla darba pakalpojumu.	
Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktais pienākums katrai pašvaldībai izveidot pašvaldības iestādi — sociālo dienestu ierobežo pašvaldību iespējas efektīvākai sociālā darba administrēšanai un pakalpojuma nodrošināšanai.	Nepieciešams veikt grozījumus normatīvajā aktā, paredzot iespēju vairākām pašvaldībām veidot kopīgu pašvaldības iestādi - sociālo dienestu.
Normatīvajos aktos par sociālā darba politiku un ieviešanu atbildīgajai institūcijai – LM- šobrīd nav noteikts pienākums sniegt metodisko atbalstu pašvaldību sociālajiem dienestiem.	Nepieciešamas veikt grozījumus normatīvajos aktos, nosakot pienākumu LM sniegt metodisko atbalstu un organizēt metodiskās vadības pasākumus pašvaldību sociālajiem dienestiem, ņemot vērā teritoriālo novietojumu.
Normatīvajos aktos⁶⁴ ir noteikts, ka pašvaldībai ir pienākums nodrošināt konsultatīvu atbalstu pašvaldības sociālā dienesta un tās izveidoto sociālo pakalpojumu sniedzēju sociālā darba speciālistiem.	Nepieciešams veikt grozījumus normatīvajos aktos precizējot terminu „konsultatīvs atbalsts”, lai būtu nepārprotami skaidri noteikti pašvaldības pienākumi supervīzijas nodrošināšanā.

⁶⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.panta sestā daļa

2.2. Finanšu analīze

Šajā nodaļā atbilstoši tehniskās specifikācijas prasībām un izvērtējuma veicēju piedāvātai metodoloģijai tiek analizēti sociālā darba jomas (sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības) finanšu aspekti.

Atsevišķu metodoloģijā identificēto darba uzdevumu izpilde daļēji vai pilnībā jau ir veikta izvērtējuma 1. un 2.ziņojuma („Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”, „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu”) ietvaros un jāskata kontekstā un kopumā ar tiem. Tādos gadījumos zemāk tiek dota atsauce uz attiecīgā starpziņojuma nodaļu.

Darba uzdevumi:

- veikt valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanai pašvaldību sociālajos dienestos izvērtējumu, nolūkā novērtēt tā adekvātumu profesionālā sociālā darba funkciju nodrošināšanā;
- veikt valsts un pašvaldību finanšu plūsmu un piešķiršanas nosacījumu analīzi, nolūkā novērtēt, cik lielā mērā finanšu vadības mehānismi nodrošina profesionālā sociālā darba attīstību pašvaldību sociālajos dienestos;
- veikt valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējumu;
- veikt sociālo dienestu sociālā darba veicēju atalgojuma atbilstības novērtējumu.

Uzdevumu veikšanā izmantotie dati ir iegūti no:

- valsts statistikas pārskatu kopsavilkumiem par 2009.⁶⁵, 2010.⁶⁶ un 2011.⁶⁷ gadu;
- valsts statistikas pārskata par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas centriem kopsavilkuma par 2011. gadu⁶⁸;
- izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītiem informācijas pieprasījumiem;
- CSP statistikas pārskatiem (skat. atsauces tekstā);
- Eurostat statistikas pārskatiem (skat. atsauces tekstā);
- Valsts kases datiem no pašvaldību pārskatiem (skat. atsauces tekstā).

⁶⁵ Valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pilsētā/novadā” kopsavilkums par 2009.gadu, pieejams LM mājaslapā: <http://www.lm.gov.lv/text/1728>, skatīts: 03.08.2012.

⁶⁶ Valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2010.gadu, pieejams LM mājaslapā: <http://www.lm.gov.lv/text/2003>, skatīts: 13.06.2012.

⁶⁷ Provizoriskais valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu, saņemts no LM 22.06.2012.

⁶⁸ Valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011.gadu, pieejams LM mājaslapā: <http://lm.gov.lv/text/2357>, skatīts: 28.09.2012.

Šajā ziņojumā, tāpat kā iepriekšējos izvērtējuma ziņojumos, finanšu analīze tiek veikta par visiem 119 sociālajiem dienestiem, izņemot gadījumus, kad analīzei nepieciešamā informācija nav pieejama valsts statistikas pārskatu kopsavilkumos. Tādos gadījumos analīze tiek veikta par 22 sociālajiem dienestiem, par kuriem izvērtējuma gaitā tika iegūta plašāka informācija.

2.2.1. Valsts un pašvaldību finansiālā nodrošinājuma sociālā darba organizēšanai pašvaldību sociālajos dienestos izvērtējums

Saskaņā ar izvērtējuma autoru piedāvāto metodoloģiju šajā nodaļā tiek veikta finansiālā nodrošinājuma adekvātuma makrofiskālā analīze, vērtējot sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu finansējumu relatīvo īpatsvaru pret IKP uz vienu iedzīvotāju dažādās Eiropas Savienības valstīs.

Analīzē tiek izmantoti Eurostat⁶⁹ dati:

- par iekšzemes kopproduktu (IKP) Eiropas Savienības valstīs uz vienu iedzīvotāju, ņemot vērā pirktspējas līmeni;
- par izdevumiem sociālajai aizsardzībai Eiropas Savienības valstīs uz vienu iedzīvotāju.

Jaunākie pieejamie dati par izdevumiem sociālajai aizsardzībai ir par 2009. gadu, tādēļ salīdzinošā analīze tiek veikta pa šo gadu.

Publiski pieejamā Eurostat datu bāze nesniedz pietiekami detalizētu informāciju, lai salīdzinātu tieši sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu finansējuma apjomu dažādās ES valstīs. Tādēļ tiek analizēti dati par izdevumiem sociālajai aizsardzībai (angļu val. – *social protection*), kas ietver šādas pozīcijas: slimība/veselības aprūpe, invaliditāte, vecums, apgādnieka zaudējums, ģimene/bērni, bezdarbs, mājoklis, sociālā atstumtība, administratīvās izmaksas un citi izdevumi. Neskatoties uz datu trūkumu, izvērtējuma autori uzskata, ka galvenie secinājumi, kas rodas salīdzinot kopējos izdevumus sociālajai aizsardzībai, ir spēkā arī attiecībā uz izdevumiem sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem.

Tāpat Eurostat pieejamie dati nedod iespēj atsevišķi izvērtēt valsts un pašvaldību nodrošināto finansējumu sociālajai aizsardzībai.

10.tabulā ir apkopoti dati par visu 27 ES valstu IKP uz vienu iedzīvotāju, izdevumiem sociālajai aizsardzībai (ISA) uz vienu iedzīvotāju un sociālo izdevumu īpatsvaru IKP rādītājā. Valstis ir sarindotas pēc izdevumu sociālajai aizsardzībai īpatsvara IKP rādītājā.

⁶⁹ Eiropas Komisijas statistikas datubāze, pieejama:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>, skatīta: 08.08.2012.

10. tabula

IKP, izdevumi sociālajai aizsardzībai un to īpatsvars, EUR uz vienu iedzīvotāju, 2009. gads

Valsts	IKP ⁷⁰	Izdevumi sociālajai aizsardzībai ⁷¹	ISA īpatsvars ⁷²
Dānija	40 600	13 473	33,2%
Francija	29 200	9 676	33,1%
Zviedrija	31 500	10 063	31,9%
Nīderlande	34 600	10 919	31,6%
Vācija	29 000	9 097	31,4%
Austrija	33 000	10 105	30,6%
Somija	32 299	9 820	30,4%
Beļģija	31 600	9 597	30,4%
Itālija	25 200	7 529	29,9%
Eiropas Savienība (27 valstis)	23 500	6 935	29,5%
Lielbritānija	25 500	7 390	29,0%
Grieķija	20 500	5 742	28,0%
Īrija	35 900	10 042	28,0%
Portugāle	15 800	4 272	27,0%
Spānija	22 800	5 749	25,2%
Slovēnija	17 300	4 200	24,3%
Ungārija	9 100	2 135	23,5%
Luksemburga	75 200	17 359	23,1%
Kipra	20 600	4 409	21,4%
Lietuva	8 000	1 694	21,2%
Čehija	13 500	2 756	20,4%
Malta	14 100	2 817	20,0%
Polija	8 100	1 604	19,8%
Igaunija	10 300	1 982	19,2%
Slovākija	11 600	2 189	18,9%
Bulgārija	4 600	792	17,2%
Rumānija	5 500	940	17,1%
Latvija	8 200	1 384	16,9%

Avots: Eurostat, Gross domestic product at market prices per inhabitant; Expenditure on social protection per inhabitant

⁷⁰ Eurostat, Gross domestic product at market prices per inhabitant, pieejams

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_gdp_c&lang=en, skatīts 08.08.2012.

⁷¹ Eurostat, Expenditure on social protection per inhabitant, pieejams

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00100&plugin=1>, skatīts: 08.08.2012.

⁷² Izdevumi sociālajai aizsardzībai dalīti ar IKP

Latvija ieņem pēdējo vietu starp ES valstīm pēc sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvara iekšzemes kopproduktā, atpaliekot no vidējā ES līmeņa par 43% jeb 12,6 procentpunktiem. No Igaunijas un Lietuvas Latvija atpaliek par 12% un 20%.

Dažādās valstīs izdevumiem sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvars var būt atkarīgs no dažādiem faktoriem. Tā lielumu var noteikt gan nepieciešamība (ekonomiskā krīze, iedzīvotāju novecošana, utt.), gan vēsturiski izveidojusies, mērķtiecīga sociālā politika (piemēram, atšķirības starp Skandināvijas valstu un ASV sociālās aizsardzības modeļiem).

Neatkarīgi no cēloņiem, kas ir izraisījuši atšķirības sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvarā, finansējums sociālajai aizsardzībai līdzīgi ietekmē iedzīvotāju labklājību visās ES valstīs. 11.tabulā un 3.attēlā ir parādīta sakarība starp sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvaru no IKP un iedzīvotāju, kas ir pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības (NSA) riskiem, īpatsvaru no kopējā iedzīvotāju skaita. Valstis ir sarindotas pēc NSA riskiem pakļauto iedzīvotāju īpatsvara: no mazākā uz lielāko.

11. tabula

Izdevumu sociālajai aizsardzībai un nabadzības vai sociālās atstumtības riskiem pakļauto iedzīvotāju īpatsvars, 2009. gads

Valsts	ISA īpatsvars ⁷³	Iedzīvotāju ar NSA riskiem īpatsvars ⁷⁴
Čehija	20,4%	14,0%
Nīderlande	31,6%	15,1%
Zviedrija	31,9%	15,9%
Somija	30,4%	16,9%
Austrija	30,6%	17,0%
Slovēnija	24,3%	17,1%
Dānija	33,2%	17,6%
Luksemburga	23,1%	17,8%
Francija	33,1%	18,5%
Slovākija	18,9%	19,6%
Vācija	31,4%	20,0%
Beļģija	30,4%	20,2%
Malta	20,0%	20,2%
Lielbritānija	29,0%	22,0%
Kipra	21,4%	22,9%
ES (27 valstis)	29,5%	23,1%

⁷³ Izdevumi sociālajai aizsardzībai dalīti ar IKP

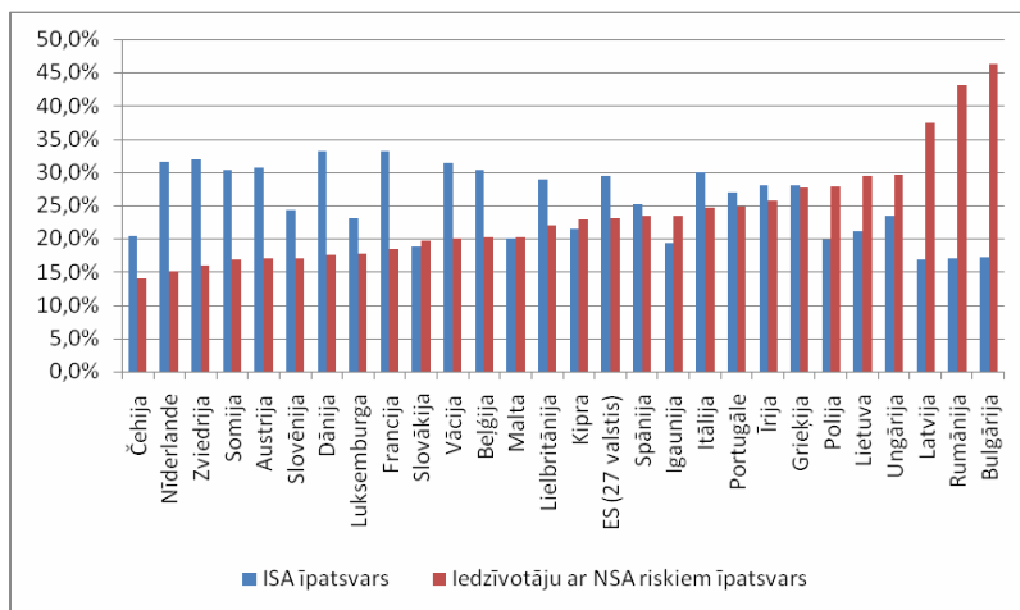
⁷⁴ Eurostat, People at risk of poverty or social exclusion, percentage of total population, pieejams

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en, skatīts: 08.08.2012.

Valsts	ISA īpatsvars ⁷³	Iedzīvotāju ar NSA riskiem īpatsvars ⁷⁴
Spānija	25,2%	23,4%
Igaunija	19,2%	23,4%
Itālija	29,9%	24,7%
Portugāle	27,0%	24,9%
Īrija	28,0%	25,7%
Grieķija	28,0%	27,6%
Polija	19,8%	27,8%
Lietuva	21,2%	29,5%
Ungārija	23,5%	29,6%
Latvija	16,9%	37,4%
Rumānija	17,1%	43,1%
Bulgārija	17,2%	46,2%

Avots: Eurostat, People at risk of poverty or social exclusion, percentage of total population.

3. attēls. Sakarība starp izdevumu sociālai aizsardzībai un nabadzības vai sociālās atstumtības riskiem pakļauto iedzīvotāju īpatsvaru, 2009. gads⁷⁵

Avots: Eurostat, People at risk of poverty or social exclusion, percentage of total population⁷⁶

⁷⁵ Izdevumi sociālajai aizsardzībai dalīti ar IKP

⁷⁶ Eurostat, People at risk of poverty or social exclusion, percentage of total population, pieejams

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en, skatīts: 08.08.2012

Datos ir skaidri redzama sakarība: jo vairāk līdzekļu (procentos no IKP) tiek novirzīts sociālajai aizsardzībai, jo mazāks ir nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits.

To uzskatāmi parāda arī Latvijas rādītāji: zemākais sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvars un trešais augstākais nabadzības vai sociālās atstumtības riskiem pakļauto iedzīvotāju īpatsvars starp visām ES valstīm.

Sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvars dod arī priekšstatu par to, cik plašu sociālo pakalpojumu „grozu” katra valsts nodrošina saviem iedzīvotājiem.

Secinājumi

Kā minēts šīs nodaļas ievadā, izvērtējuma autoru mērķis bija novērtēt sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem novirzītā finansējuma adekvātumu salīdzinot ar citām ES valstīm.

Datu trūkuma dēļ salīdzinājums tika veikts par izdevumiem sociālajai aizsardzībai, kas, cita starpā, ietver sevī izdevumus sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem. Datu analīze parāda, ka 2009.gadā Latvijā bija viszemākais sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvars (16,9% no IKP), kā rezultātā Latvijā ir trešais augstākais nabadzības vai sociālās atstumtības riskiem pakļauto iedzīvotāju īpatsvars (37,4%) starp visām ES valstīm.

Nākamais solis, lai novērtētu, vai Latvijā sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu apjoms ir adekvāts nodrošinātajam „pakalpojumu grozam” būtu:

- identificēt valstis ar līdzīgu „pakalpojumu grozu” kā Latvijā; un
- salīdzināt šī „pakalpojumu groza” nodrošināšanai izlietoto līdzekļu apjomu kā īpatsvaru no IKP.

Tātad, lai noteiktu finansējuma adekvātumu, būtu jāsalīdzina atsevišķu sociālo pakalpojumu un to paveidu kopējās izmaksas un finansējums dažādās valstīs. Kā parāda šī ziņojuma 2.3.3.nodaļā veiktā sociālo pakalpojumu izmaksu efektivitātes analīze, ne valsts statistikas pārskatos, ne sociālo dienestu publiskajos pārskatos nav atrodama pietiekami detalizēta informācija, lai veiktu šādu salīdzinājumu pat Latvijas sociālo dienestu starpā. Tāpat arī līdzvērtīga informācija par atsevišķu pakalpojumu finansējumu nav atrodama publiski pieejamos ārvalstu statistikas pārskatos.

Tomēr dati par izdevumu sociālajai aizsardzībai īpatsvaru dažādu valstu iekšzemes kopproduktā ļauj izdarīt vairākus secinājumus, kuri būtu jāņem vērā plānojot sociālā darba nozares attīstību Latvijā:

- katrā valstī sociālajai aizsardzībai piešķirto līdzekļu apjoms ir pietiekams tikai, lai nodrošinātu esošo sociālās aizsardzības līmeni;
- tādēļ, ja tiek plānots Latvijā sociālās aizsardzības līmeni paaugstināt, tajā skaitā paplašinot iedzīvotājiem pieejamo sociālo pakalpojumu „grozu”, būs nepieciešams palielināt sociālajai aizsardzībai novirzīto līdzekļu īpatsvaru IKP.

Citiem vārdiem sakot, nav iespējams nodrošināt tādu sociālās aizsardzības līmeni kā, piemēram, Slovēnijā, nepalielinot finansējumu sociālajai aizsardzībai (procentos no IKP) līdz līdzīgam apjomam kā Slovēnijā.

2.2.2. Sociālo dienestu finanšu plūsmu un piešķiršanas nosacījumu analīze

Sociālo dienestu finanšu plūsmu un piešķiršanas nosacījumu analīze tika uzsākta izvērtējuma 1. ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.1.nodaļā „Sociālo dienestu darba plānošana”, kurā tika apkopoti sociālo dienestu pārstāvju viedokļi par valsts un pašvaldību finansējuma piešķiršanas nosacījumiem un pietiekamību.

Analīze tika turpināta, papildinot to ar ekspertu secinājumiem, 1.starpziņojuma 3.1.nodaļā „Šķēršļi, kas traucē sociālajiem dienestiem veikt sociālā darba funkciju (normatīvie, finansiālie, cilvēkresursu, cita veida šķēršļi)”. Tajā tika dots novērtējums par, cita starpā, finanšu vadības sistēmu, un vai tā nodrošina, ka profesionāls sociālais darbinieks ir motivēts resursu lietderīgā un efektīvā izlietojumā, un ir motivēts pašizglītībai un jaunu sociālā darba metožu attīstībā.

Analīze tika pabeigta izvērtējuma 2.starpziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.5.nodaļā „Atalgojuma sasaiste ar kvalifikācijas līmeni un sociālā darbinieka darba rezultātiem”, kuras ietvaros tika dots sociālo dienestu darbinieku un ekspertu novērtējums sociālo darbinieku atalgojuma politikai un perspektīvākajiem tās attīstības virzieniem.

Secinājumi

Gan sociālo dienestu pārstāvju intervijas, gan statistikas dati apliecina, ka finansējums sociālā darba nodrošināšanai un sociālajiem pakalpojumiem periodā no 2009. līdz 2011. gadam ir pieaudzis.

Pozitīvi no sociālo dienestu vadītāju puses tiek vērtēts GMI un dzīvokļu līdzfinansējuma atbalsts, kā negatīvs aspekts, kas ietekmē sociālo dienestu darba plānošanu un darba kvalitāti tiek minēta nevienādā darba samaksa dažādās pašvaldībās, ko ietekmē pašvaldības budžeta iespējas, kā arī finansējuma trūkums lauku pagastu sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem.

Lielākā daļa saņemtā finansējuma tiek novirzīta sociālajai palīdzībai, un tikai atlikumu pašvaldības atvēl sociālajiem pakalpojumiem. Tam ir dažādi iemesli un tie atšķiras sociālo dienestu starpā (skat. šī ziņojuma 2.3.3. nodaļu par līdzekļu izlietojuma analīzi), bet pēc izvērtējuma autoru domām, galvenais iemesls ir tas, ka sociālās palīdzības instrumentus regulē normatīvie akti (kam piešķirt, kādos gadījumos, cik daudz), līdz ar to tie ir viegli administrējami un pielietojami. Savukārt, sociālie pakalpojumi prasa no sociālā darbinieka papildus motivāciju un piepūli, kā arī papildus resursus.

Attiecībā uz sociālo dienestu darbinieku atalgojuma politiku tika konstatēts, ka:

- viena līmeņa darbinieku algas dažādos sociālajos dienestos ievērojami atšķiras (skat. analīzi izvērtējuma 1. ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.3.4. nodaļā);
- sociālajos dienestos, kuros atalgojuma noteikšanas sistēma tiek pielietota tikai „pēc iespējas”, atalgojuma sistēma nav caurspīdīga, prognozējama un darbiniekus motivējoša.

2.2.3. Valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējums

Saskaņā ar izvērtējuma autoru piedāvāto metodoloģiju par efektīvu ir uzskatāms tāds finansējuma izlietojums, kurš nodrošina pēc iespējas pilnvērtīgāku konkrētā sociālā gadījuma risinājumu. Sociālā palīdzība nenovērš cēloņus, kas ir izraisījuši sociālo problēmu. Tā neatrisina sociālā dienesta klienta problēmu pēc būtības, bet gan sniedz tikai īstermiņa situācijas atvieglojumu. Tādēļ izvērtējuma autori uzskata, ka sociālajai palīdzībai izlietotie līdzekļi nevar tikt uzskatīti par efektīvi izlietotiem.

Par efektīvāku finansējuma izlietojumu ir uzskatāms finansējums sociālajiem pakalpojumiem. Kvalificēts sociālais darbinieks var izvēlēties katram sociālajam gadījumam piemērotāko sociālā pakalpojuma veidu, lai novērstu sociālās problēmas cēloņus un atrisinātu sociālā dienesta klienta problēmu pēc būtības un ilgtermiņā.

Tādēļ visā izvērtējuma gaitā padziļināta uzmanība tiek veltīta sociālo dienestu izlietotā finansējuma sadalījumam starp sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem, kā arī iemesliem, kas to nosaka.

Valsts un pašvaldību piešķirtā finansējuma izlietojuma efektivitātes izvērtējums tiek veikts ar statistiskām metodēm, salīdzinot finansējuma apjomu un izlietojumu sociālajai palīdzībai un sociālajiem pakalpojumiem dažādos sociālajos dienestos.

Sociālajiem dienestiem piešķirtā finansējuma apjoma un izlietojuma izvērtējums tika uzsākts izvērtējuma 1.ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi”. Finansējuma avoti un apjoms tika apskatīti 1. ziņojuma 2.3.1.nodaļā „Sociālo dienestu finansējuma avoti”, bet finansējuma izlietojums – 2.3.2.nodaļā „Finansējums sociālajai palīdzībai un pakalpojumiem”.

Šajā ziņojumā finansējuma un tā izlietojuma analīze ir papildināta ar sekojošo:

- pašvaldības sociāli ekonomisko un demogrāfisko rādītāju ietekme uz sociālo dienestu finansējumu un tā izlietojumu;
- korelācija starp sociālā darba speciālistu skaitu un izlietotā finansējuma sociālajiem pakalpojumiem īpatsvaru;
- korelācija starp sociālo darbinieku atalgojumu un izlietotā finansējuma sociālajiem pakalpojumiem īpatsvaru;
- sociālo pakalpojumu vienības izmaksu analīze;
- sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu sadalījums starp ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtiem pakalpojumiem un pārējiem sociālajiem pakalpojumiem.

Pašvaldības sociāli ekonomisko un demogrāfisko rādītāju ietekme uz sociālo dienestu finansējumu un tā izlietojumu

Šajā apakšnodaļā tiek analizēts:

- pašvaldību piešķirtais sociālo dienestu finansējums un tā īpatsvars pašvaldības kopējos budžeta izdevumos; un
- pašvaldības sociāli ekonomisko un demogrāfisko rādītāju ietekme uz līdzekļu sadali starp sociālajiem pakalpojumiem un palīdzību.

Pašvaldību piešķirtais sociālo dienestu finansējums un tā īpatsvars pašvaldības kopējos budžeta izdevumos

Analīze tiek veikta par izvērtējumā iekļautajām 22 pašvaldībām, par kuru sociālo dienestu finansējuma apjomu un avotiem tika saņemta informācija izvērtējuma ietvaros sociālajiem dienestiem nosūtītajos informācijas pieprasījumos.

12.tabulā ir apkopoti dati par sociālajiem dienestiem piešķirtajiem līdzekļiem no pašvaldību budžeta, attiecīgo pašvaldību budžeta kopējiem izdevumiem un sociālajiem dienestiem piešķirtā finansējuma īpatsvaru kopējos budžeta izdevumos.

12. tabula

**Sociālo dienestu finansējums no pašvaldību budžeta, pašvaldību kopējie izdevumi un sociālo dienestu finansējuma īpatsvars,
LVL, 2009.-2011. gads**

Kate- gorija ⁷⁷	Pilsēta/novads	Pašvaldības finansējums sociālajam dienestam ⁷⁸			Pašvaldības kopējie izdevumi ⁷⁹			Sociālo dienestu finansējums pašvaldības kopējos izdevumos ⁸⁰		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
P	Daugavpils	2 689 895	2 949 213	3 512 053	43 335 875	42 218 160	43 010 142	6,2%	7,0%	8,2%
	Jelgava	1 734 493	1 880 420	2 179 372	42 976 381	48 838 290	44 063 882	4,0%	3,9%	4,9%
	Liepāja	4 568 797	3 989 311	4 023 356	50 191 009	39 852 909	40 995 452	9,1%	10,0%	9,8%
	Rīga	-	19 103 617	24 746 411	536 403 859	746 945 621	552 344 810	-	2,6%	4,5%
	Kopā (LVL)/ vidēji (%)	8 993 185	27 922 561	34 461 192	672 907 124	877 854 980	680 414 286	6,6%	3,2%	5,1%
LN	Daugavpils	370 085	420 993	541 300	16 152 081	15 324 398	16 280 405	2,3%	2,7%	3,3%
	Dobeles	1 039 091	1 076 098	1 132 713	16 057 526	15 887 798	15 975 602	6,5%	6,8%	7,1%
	Gulbenes	-	565 605	576 656	15 056 246	14 576 344	14 345 945	-	3,9%	4,0%
	Ogres	-	-	1 127 915	29 024 148	28 357 431	28 589 791	-	-	3,9%
	Saldus	229 344	630 082	732 893	19 315 687	18 327 908	19 628 520	1,2%	3,4%	3,7%
	Kopā (LVL)/ vidēji (%)	1 638 520	2 692 778	4 111 477	95 605 688	92 473 879	94 820 263	3,2%	4,2%	4,3%
VN	Aizkraukles	498 361	536 814	541 756	6 602 140	6 434 788	5 993 494	7,5%	8,3%	9,0%
	Brocēnu	114 449	135 453	189 868	3 805 618	5 023 579	3 767 123	3,0%	2,7%	5,0%

⁷⁷ Teritoriālās kategorijas: P – pilsēta, LN – lielais novads, VN – vidējais novads, MN – mazais novads

⁷⁸ Izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums

⁷⁹ Pašvaldību pārskati, pieejami Valsts kases mājaslapā: <https://bp.kase.gov.lv/pub5.5/code/pub.php?module=pub&orgs=pasv>, skatīta: 08.08.2012.

⁸⁰ Eksperta aprēķini

Kategorija ⁷⁷	Pilsēta/novads	Pašvaldības finansējums sociālajam dienestam ⁷⁸			Pašvaldības kopējie izdevumi ⁷⁹			Sociālo dienestu finansējums pašvaldības kopējos izdevumos ⁸⁰		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
	Cēsu	465 709	579 892	597 761	19 550 358	22 615 545	12 758 932	2,4%	2,6%	4,7%
	Grobiņas	305 362	353 427	306 811	4 908 613	5 502 575	5 687 956	6,2%	6,4%	5,4%
	Jaunjelgavas	115 605	320 957	305 474	3 683 548	3 820 918	3 712 301	3,1%	8,4%	8,2%
	Kandavas	258 475	339 834	384 426	5 612 208	7 788 096	5 799 360	4,6%	4,4%	6,6%
	Preiļu	255 119	357 417	387 328	6 103 859	6 061 640	6 165 741	4,2%	5,9%	6,3%
	Kopā (LVL)/ vidēji (%)	2 013 080	2 623 794	2 713 424	50 266 344	57 247 141	43 884 907	4,0%	4,6%	6,2%
MN	Cesvaines	148 167	240 071	229 159	1 891 803	2 365 915	2 413 326	7,8%	10,1%	9,5%
	Durbes	61 055	69 498	76 049	1 973 242	1 399 008	1 619 543	3,1%	5,0%	4,7%
	Mālpils	88 000	58 000	88 140	3 340 972	3 124 603	2 882 101	2,6%	1,9%	3,1%
	Raunas	32 212	23 596	27 283	2 149 857	2 349 582	2 474 239	1,5%	1,0%	1,1%
	Skrīveru	153 609	163 929	151 273	2 568 021	2 237 090	2 309 134	6,0%	7,3%	6,6%
	Vārkavas	70 950	89 459	51 156	1 244 906	1 264 377	1 255 886	5,7%	7,1%	4,1%
	Kopā (LVL)/ vidēji (%)	553 993	644 553	623 060	13 168 801	12 740 575	12 954 229	4,2%	5,1%	4,8%
KOPĀ (LVL)/ VIDĒJI (%)	13 198 778	33 883 686	41 909 153	831 947 957	1 040 316 575	832 073 685	5,2%	3,3%	5,0%	

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums, pašvaldību pārskati.

Dati par Rīgas Sociālā dienesta finansējumu no pašvaldības budžeta 2009.gadā nav pieejami sociālā dienesta reorganizācijas dēļ. Tā paša iemesla dēļ nav pieejami dati par finansējumu Gulbenes novada sociālajā dienestā 2009. gadā un par finansējumu Ogres novada sociālajā dienestā 2009. un 2010. gadā.

Laikā no 2009. līdz 2011.gadam visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos, sociālo dienestu vajadzībām piešķirtais pašvaldību finansējums ir pieaudzis. Kopējais sociālo dienestu finansējuma īpatsvars 2009.gadā (5,2%) ir matemātiski korekts, bet neatbilst faktisko situāciju, jo neietver Rīgas Sociālā dienesta finansējumu, par kuru dati nav pieejami. Var prognozēt, ka iekļaujot datus par Rīgas Sociālo dienestu, kopējais sociālo dienestu finansējuma īpatsvars 2009.gadā būtu aptuveni 4%. Sociālo dienestu finansējums ir pieaudzis neskatoties uz to, ka pašvaldību kopējie izdevumi, salīdzinot 2009. gadu ar 2011. gadu, praktiski nav mainījušies.

Kopumā var secināt, ka nav novērojama tieša saistība starp pašvaldības budžeta kopējo izdevumu apjomu un sociālajām vajadzībām novirzīto līdzekļu apjomu.

Pašvaldības sociāli ekonomisko un demogrāfisko rādītāju ietekme uz līdzekļu sadali starp sociālajiem pakalpojumiem un palīdzību

Šeit tiek analizēta visu 119 pašvaldību sociāli ekonomisko un demogrāfisko rādītāju ietekme uz sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai palīdzībai izlietotā finansējuma sadalījumu. Novadu sociāli ekonomisko un demogrāfisko situāciju labi raksturo attiecīgās teritorijas attīstības indekss (turpmāk - TAI). TAI reizi gadā aprēķina Valsts Reģionālās attīstības aģentūra un publicē MK noteikumos. Aktuālās TAI vērtības ir norādītas MK 25.05.2010. noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām".

Zemāk tiek pārbaudīta hipotēze, ka, jo zemāks ir novada vai pilsētas TAI, jo vairāk līdzekļu tiek novirzīts sociālajai palīdzībai, bet mazāk sociālajiem pakalpojumiem.

Republikas pilsētas

13.tabulā ir sarindotas republikas pilsētas pēc to TAI un norādīts attiecīgajā sociālajā dienestā pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars 2011. gadā.

13. tabula

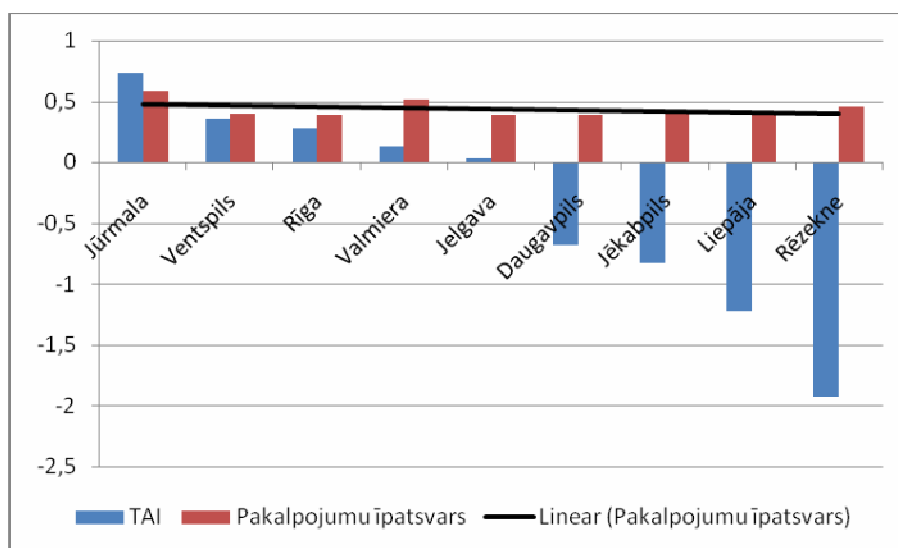
Republikas pilsētu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Pilsētas	TAI	Pakalpojumu īpatsvars ⁸¹
Jūrmala	0,736	59%
Ventspils	0,359	40%
Rīga	0,281	39%
Valmiera	0,126	51%
Jelgava	0,03	39%
Daugavpils	-0,68	39%
Jēkabpils	-0,829	43%
Liepāja	-1,222	40%
Rēzekne	-1,931	46%
Vidēji	-0,348	41%

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr. 371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām"; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

4.attēlā ir grafiski attēloti šie paši rādītāji un sakarība starp TAI un attiecīgā sociālā dienesta finansējuma izlietojumu sociālajiem pakalpojumiem.

4. attēls. Republikas pilsētu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

⁸¹ Pakalpojumu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu apjomu ar sociālajiem pakalpojumiem un sociālai palīdzībai izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām""; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

Republikas pilsētu sociālajos dienestos sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvaram ir tendence nedaudz samazināties līdz ar TAI vērtības samazināšanos, tomēr, apskatot atsevišķas pilsētas, ir atrodamu izņēmumi. Piemēram, Rēzeknes pilsētas (ar zemāko TAI vērtību starp pilsētām) sociālā dienesta finansējuma izlietojums sociālajiem pakalpojumiem ir lielāks nekā republikas pilsētās ar augstāku TAI, tādās kā Ventspils, Rīga, Jelgava un Daugavpils.

Lielie novadi

14.tabulā ir sarindoti lielie novadi pēc to TAI un norādīts attiecīgajā sociālajā dienestā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars.

14. tabula

Lielo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Novadi	TAI	Pakalpojumu īpatsvars ⁸²
Ķekavas novads	1,595	62%
Salaspils novads	0,937	29%
Ogres novads	0,466	26%
Bauskas novads	0,181	52%
Jelgavas novads	0,103	47%
Dobeles novads	0,058	42%
Saldus novads	0,049	35%
Talsu novads	0,043	31%
Tukuma novads	0,011	49%
Gulbenes novads	-0,139	30%
Madonas novads	-0,175	51%
Kuldīgas novads	-0,347	26%
Daugavpils novads	-0,576	63%
Rēzeknes novads	-1,113	36%
Vidēji	0,078	41%

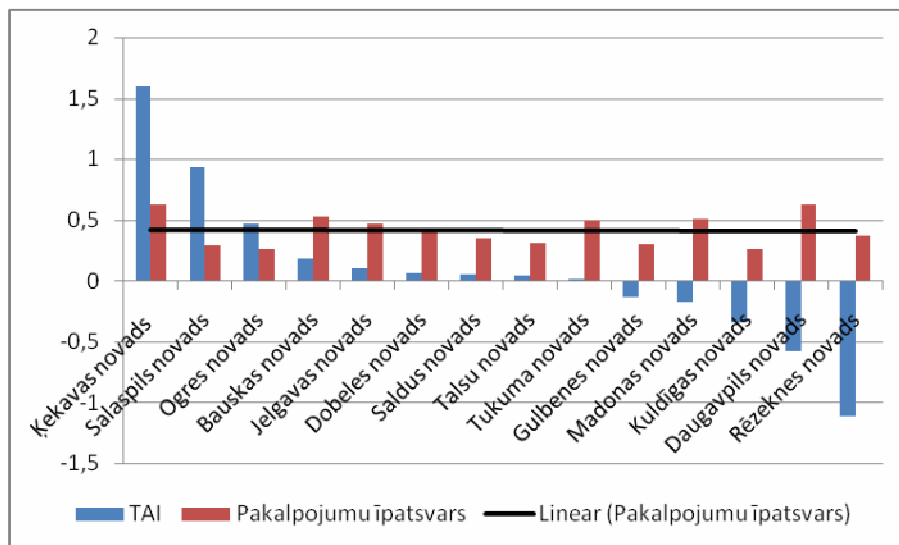
Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām""; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata

⁸² Pakalpojumu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu apjomu ar sociālajiem pakalpojumiem un sociālai palīdzībai izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100.

„Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

5.attēlā ir grafiski attēloti šie paši rādītāji un sakarība starp TAI un attiecīgā sociālā dienesta finansējuma izlietojumu sociālajiem pakalpojumiem.

5. attēls. Lielo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām"; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

Apskatot visus lielo novadu sociālos dienestus kopumā, var secināt, ka finansējums sociālajiem pakalpojumiem praktiski nav atkarīgs no attiecīgā novada TAI. Piemēram, Daugavpils novadā, kurā ir otrs zemākais TAI rādītājs, ir visaugstākais sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvars.

Vidēji lielie novadi

15.tabulā ir sarindoti vidējie novadi pēc to TAI un norādīts attiecīgajā sociālajā dienestā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars.

15. tabula

**Vidēji lielo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā
finansējuma īpatsvars, 2011. gads**

Novadi	TAI	Pakalpojumu īpatsvars⁸³
Garkalnes novads	2,308	22%
Mārupes novads	2,188	35%
Ādažu novads	1,741	8%
Stopiņu novads	1,677	11%
Babītes novads	1,639	15%
Ikšķiles novads	1,232	42%
Ropažu novads	1,211	27%
Carnikavas novads	1,186	38%
Olaines novads	0,955	30%
Baldones novads	0,674	32%
Inčukalna novads	0,664	24%
Ķeguma novads	0,653	39%
Aizkraukles novads	0,609	9%
Siguldas novads	0,608	33%
Krimuldas novads	0,582	55%
Lielvārdes novads	0,528	19%
Iecavas novads	0,394	16%
Ozolnieku novads	0,367	1%
Priekuļu novads	0,345	39%
Cēsu novads	0,343	28%
Saulkrastu novads	0,273	45%
Engures novads	0,226	28%
Kocēnu novads	0,216	26%
Ventspils novads	0,19	9%
Smiltenes novads	0,168	32%
Vecumnieku novads	0,152	66%
Salacgrīvas novads	0,147	46%
Burtnieku novads	0,054	12%
Amatas novads	0,035	39%
Kokneses novads	0,001	41%
Jaunjelgavas novads	-0,003	45%
Grobiņas novads	-0,008	20%
Kandavas novads	-0,134	52%
Rūjienas novads	-0,191	16%
Limbažu novads	-0,22	33%

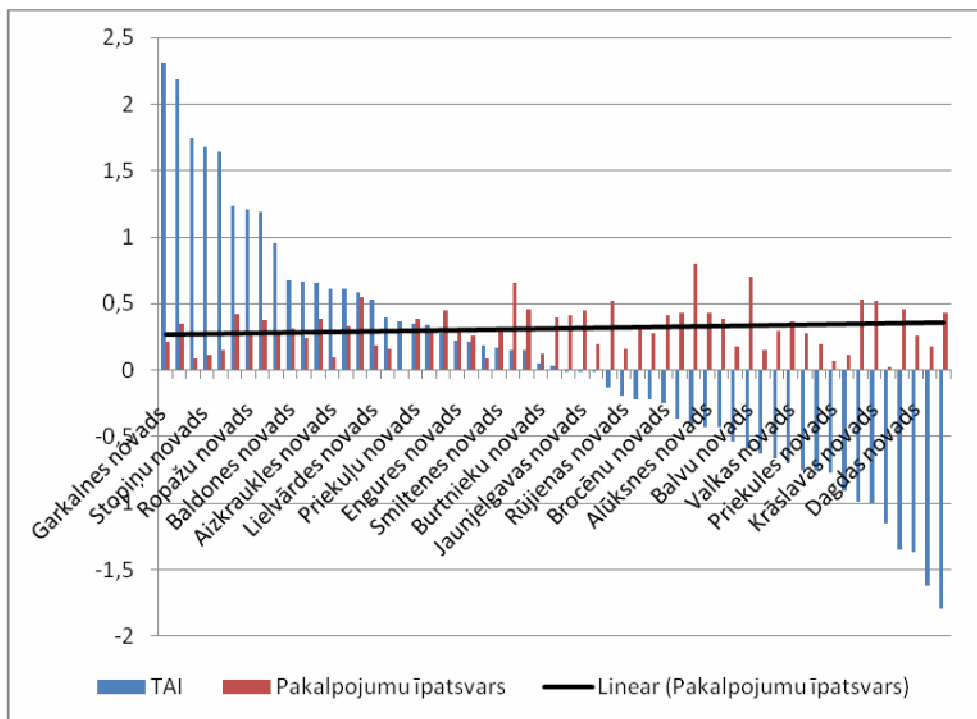
⁸³ Pakalpojumu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu apjomu ar sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai palīdzībai izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100.

Novadi	TAI	Pakalpojumu īpatsvars⁸³
Preiļu novads	-0,223	28%
Brocēnu novads	-0,245	41%
Jēkabpils novads	-0,368	43%
Alojas novads	-0,409	80%
Alūksnes novads	-0,43	43%
Pļaviņu novads	-0,432	39%
Auces novads	-0,538	18%
Balvu novads	-0,591	70%
Līvānu novads	-0,622	15%
Ilūkstes novads	-0,661	29%
Valkas novads	-0,695	37%
Krustpils novads	-0,753	28%
Aizputes novads	-0,757	20%
Priekules novads	-0,774	7%
Skrundas novads	-0,905	11%
Ludzas novads	-0,992	53%
Krāslavas novads	-1	52%
Riebiņu novads	-1,148	2%
Viļakas novads	-1,349	46%
Dagdas novads	-1,366	26%
Viļānu novads	-1,624	18%
Kārsavas novads	-1,789	43%
Vidēji	0,055	35%

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām"; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

6. attēlā ir grafiski attēloti šie paši rādītāji un sakarība starp TAI un attiecīgā sociālā dienesta finansējuma izlietojumu sociālajiem pakalpojumiem.

6. attēls. Vidēji lielo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām""; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

Pretēji izvirzītajai hipotēzei, vidēji lielajos novados kopumā ir novērojama tendence sociālajiem pakalpojumiem izlietotajam finansējumam pieaugt, samazinoties novada TAI vērtībai. Tomēr ir novērojamas ārkārtīgi lielas atšķirības sociālo pakalpojumu finansējuma īpatsvarā (no 2% līdz 80%), tajā skaitā starp novadiem ar līdzīgu TAI. Piemēram, starp Kandavas (52%) un Rūjienas (16%), Balvu (70%) un Līvānu (15%), un Krāslavas (52%) un Riebiņu novadiem (2%). Tas liek domāt, ka ir citi faktori bez TAI, kas ietekmē izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Mazie novadi

16.tabulā ir sarindoti mazie novadi pēc to TAI un norādīts attiecīgajā sociālajā dienestā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars.

16. tabula

Mazo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Novadi	TAI	Pakalpojumu īpatsvars ⁸⁴
Sējas novads	0,898	30%
Mālpils novads	0,434	65%
Rojas novads	0,135	14%
Beverīnas novads	0,129	19%
Tērvetes novads	0,097	58%
Naukšēnu novads	0,068	13%
Salas novads	0,024	64%
Nīcas novads	-0,004	12%
Pārgaujas novads	-0,031	18%
Jaunpils novads	-0,04	12%
Aknīstes novads	-0,043	45%
Dundagas novads	-0,079	71%
Vecpiebalgas nov.	-0,109	22%
Durbes novads	-0,164	56%
Raunas novads	-0,167	32%
Neretas novads	-0,177	33%
Rundāles novads	-0,2	30%
Jaunpiebalgas nov.	-0,27	20%
Skrīveru novads	-0,279	35%
Pāvilostas novads	-0,312	39%
Lubānas novads	-0,322	21%
Mērsraga novads	-0,323	45%
Cesvaines novads	-0,394	61%
Apes novads	-0,442	79%
Alsungas novads	-0,525	41%
Līgatnes novads	-0,532	25%
Ērgļu novads	-0,659	84%
Viesītes novads	-0,868	33%
Mazsalacas novads	-0,91	30%
Rucavas novads	-0,957	20%
Strenču novads	-1,044	10%
Rugāju novads	-1,056	41%
Varakļānu novads	-1,141	58%
Ciblas novads	-1,231	17%
Vārkavas novads	-1,288	10%

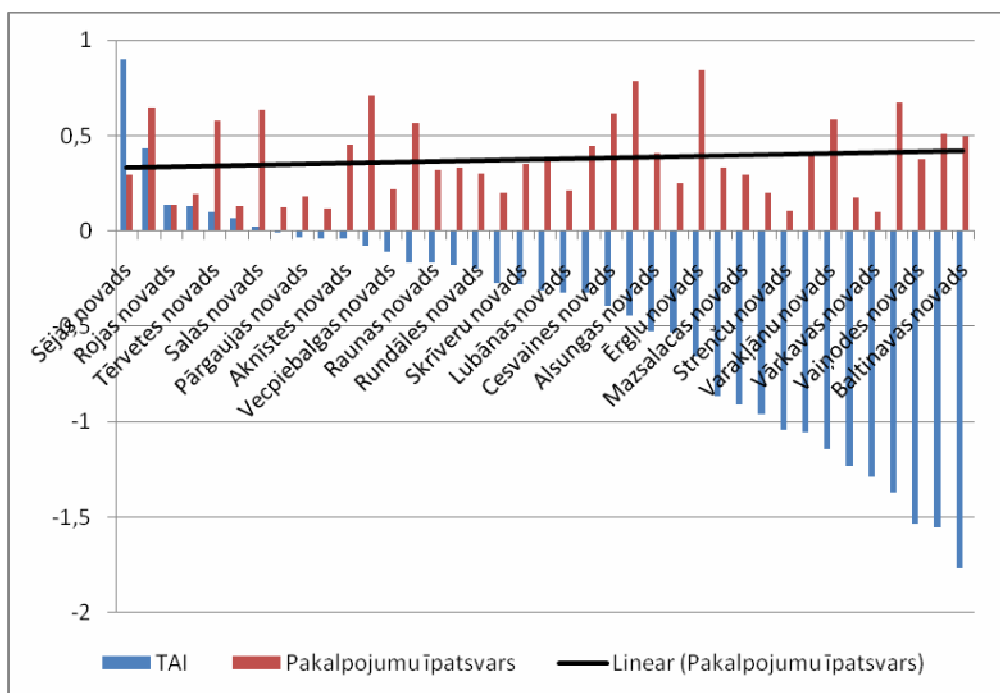
⁸⁴ Pakalpojumu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu apjomu ar sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai palīdzībai izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100.

Novadi	TAI	Pakalpojumu īpatsvars ⁸⁴
Aglonas novads	-1,368	67%
Vaiņodes novads	-1,531	38%
Zilupes novads	-1,551	51%
Baltinavas novads	-1,765	49%
Vidēji	-0,461	47%

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām""; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

7.attēlā ir grafiski attēloti šie paši rādītāji un sakarība starp TAI un attiecīgā sociālā dienesta finansējuma izlietojumu sociālajiem pakalpojumiem.

7. attēls. Mazo novadu TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām""; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumu par 2011.gadu.

Pretēji izvirzītajai hipotēzei, arī mazajos novados kopumā ir novērojama tendence sociālajiem pakalpojumiem izlietotam finansējumam pieaugt, samazinoties novada TAI vērtībai. Tāpat ir novērojamas lielas atšķirības sociālo

pakalpojumu finansējuma īpatsvarā (no 10% līdz 84%), tajā skaitā starp novadiem ar līdzīgu TAI. Piemēram, starp Mālpils (65%) un Rojas (14%), Līgatnes (25%) un Ērgļu (84%), un Vārkavas (10%) un Aglonas novadiem (67%). Līdzīgi kā gadījumā ar vidējiem novadiem, tas liek domāt, ka ir citi faktori bez TAI, kas ietekmē izlietotā finansējuma sadalījumu starp pakalpojumiem un palīdzību.

17.tabulā ir apkopoti dati par visām četrām sociālo dienestu teritoriālajām kategorijām, sarindojot tās pēc vidējās TAI vērtības.

17. tabula

Visu teritoriālo kategoriju vidējie TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvara rādītāji, 2011. gads

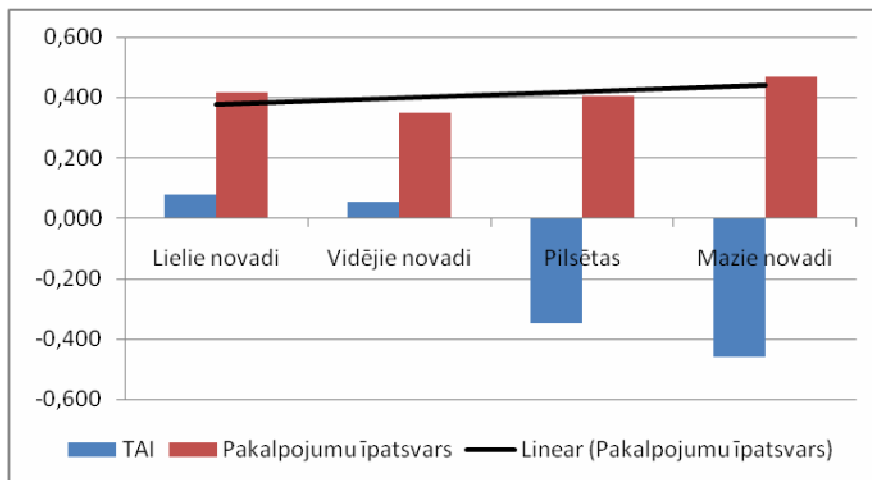
Teritorija	TAI	Pakalpojumu īpatsvars ⁸⁵
Lielie novadi	0,078	41%
Vidējie novadi	0,055	35%
Pilsētas	-0,348	41%
Mazie novadi	-0,461	47%
Vidēji	-0,169	40%

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr.371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām"; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

8.attēlā ir grafiski attēloti šie paši rādītāji un sakarība starp TAI un finansējuma izlietojumu sociālajiem pakalpojumiem.

⁸⁵ Pakalpojumu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu apjomu ar sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai palīdzībai izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100.

8. attēls Vidējais TAI un sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars, 2011. gads

Avoti: MK 29.05.2012. noteikumi Nr. 371 „Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 25.maija noteikumos Nr.482 "Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām"; eksperta aprēķini, balstoties uz datiem no valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu.

Secinājumi

Kā redzams, apskatot datus par visiem Latvijas sociālajiem dienestiem kopumā, šīs nodaļas sākumā izvirzītā hipotēze par to, ka sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir tieši saistīts ar attiecīgā novada TAI vērtību, nav apstiprinājusies. Tātad, nav novērojama saistība: jo attīstītāks un turīgāks novads, jo lielāks līdzekļu īpatsvars tiek novirzīts sociālajiem pakalpojumiem, nevis sociālajai palīdzībai.

Dati parāda pretēju situāciju: jo zemāks ir TAI, jo ir lielāka tendence līdzekļus novirzīt sociālajiem pakalpojumiem. Šī tendence parādās gan Latvijā kopumā, gan vidējos un mazajos novados. Tikai republikas pilsētās sociālajiem pakalpojumiem izlietotais finansējuma īpatsvars samazinās līdz ar TAI samazināšanos, kamēr lielajos novados TAI lielumam praktiski nav ietekmes uz sociālajiem pakalpojumiem izlietoto finansējumu.

Tas liek domāt, ka ir citi faktori bez novada sociāli ekonomiskās un demogrāfiskās situācijas, kas ietekmē izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību, īpaši ņemot vērā ievērojamās atšķirības šajā rādītājā starp sociālajiem dienestiem, kas atrodas novados vai pilsētās ar līdzīgu TAI.

Turpmākajās apakšnodaļās tiks pārbaudītas hipotēzes par sociālo dienestu iekšējo faktoru, tādu kā darbinieku skaits un atalgojums, ietekmi uz finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Korelācija starp sociālā darba speciālistu skaitu un izlietotā finansējuma sociālajiem pakalpojumiem īpatsvaru

Šajā nodaļā tiek pārbaudīta hipotēze, ka sociālajiem pakalpojumiem novirzīto līdzekļu īpatsvars ir saistīts ar sociālā darba speciālistu skaitu uz 1000 iedzīvotājiem. Proti, vai ir novērojama sakarība: jo lielāks sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistīto darbinieku skaits, jo lielāks finansējuma īpatsvars tiek novirzīts sociālajiem pakalpojumiem, nevis sociālajai palīdzībai?

Šīs analīzes mērķis nav pārliecināties vai sociālā darba speciālistu skaits atbilst Sociālo pakalpojumu un palīdzības likumā noteiktai normai (1 speciālists uz 1000 iedzīvotājiem), bet gan to, cik lielā mērā darbinieku pārslodze ietekmē izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Analīzē ir izmantoti dati no valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumiem no 2009. līdz 2011.gadam. 2009.gada pārskatā attiecīgo darbinieku skaits ir sasummējot ar kodiem 020011 „Sociālā dienesta darbinieku skaits, kuru funkcijās ietilpst sociālā darba organizēšana (neieskaitot SD struktūrvienību vadītājus, vietniekus un darbiniekus)” un 020012 „Darbinieku skaits, kuru funkcijās ietilpst darbs ar klientu sociālā dienesta struktūrvienībās - sociālo pakalpojumu sniedzējos” apzīmētos datus. 2010. un 2011. gada pārskatos darbinieku skaits ir norādīts ar kodu 1122 „Sociālā darba speciālisti kopā”.

Kā redzams, analīzē ir iekļauti tikai tie darbinieki, kas strādā sociālajā dienestā un dienesta struktūrvienībās, bet ne sociālā darba speciālisti, kas ir nodarbināti atsevišķās pašvaldības iestādēs, kas sniedz sociālos pakalpojumus, piemēram, krīzes centrā vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

2009.gada rādītāji nav tieši salīdzināmi ar 2010. un 2011.gada rādītājiem, jo tajā gadā valsts statistikas pārskata attiecīgajā kodā tika iekļauts plašāks darbinieku loks - darbinieku skaits, kuru funkcijās ietilpst darbs ar klientu sociālajā dienestā un sociālā dienesta struktūrvienībās - sociālo pakalpojumu sniedzējos, bez noteiktas profesijas un noteiktām funkcijām. Tādēļ korektus novērojumus par darbinieku skaita un īpatsvara izmaiņu tendencēm var izdarīt tikai par 2010. un 2011. gadu.

Sociālie dienesti ir sadalīti teritoriālās kategorijās: pilsētu, lielo, vidējo un mazo novadu sociālajos dienestos.

Republikas pilsētas

18.tabulā ir apkopoti dati par republikas pilsētu iedzīvotāju skaitu, sociālā darba speciālistu skaitu un to skaitu uz 1000 iedzīvotājiem.

18. tabula

Republikas pilsētu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu kopējais skaits un skaits uz 1000 iedzīvotājiem, 2009.-2011.gads

Teritorija	Iedzīvotāju skaits ⁸⁶			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Daugavpils	103 922	93 588	91 478	99	77	104	0,95	0,82	1,14
Jēkabpils	26 386	24 672	24 017	55	17	17	2,08	0,69	0,71
Jelgava	64 898	59 640	58 280	36	16	35	0,55	0,27	0,60
Jūrmala	55 858	50 952	50 616	22	22	21	0,39	0,43	0,41
Liepāja	84 074	76 910	75 372	172	73	73	2,05	0,95	0,97
Rēzekne	35 074	32 422	31 559	11	30	31	0,31	0,93	0,98
Rīga	706 413	659 418	650 478	321	253	290	0,45	0,38	0,45
Valmiera	27 234	25 226	24 722	7	9	9	0,26	0,36	0,36
Ventspils	42 734	38 824	38 068	69	23	23	1,61	0,59	0,60
Kopā/vidēji	1 146 593	1 061 652	1 044 590	792	520	603	0,96	0,60	0,69

Avots: CSP dati, valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu, eksperta aprēķini

No 2010. līdz 2011.gadam, pateicoties gan iedzīvotāju skaita sarukumam, gan speciālistu skaita pieaugumam, speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis no 0,60 līdz 0,69 uz 1000 iedzīvotājiem. Tajā pašā laikā, sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvars ir palicis nemainīgs: 41%.

Vislielākais sociālā dienesta struktūrvienībās nodarbināto speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2011. gadā bija Daugavpilī (1,14), bet vismazākais – Valmierā (0,36).

Lielie novadi

19.tabulā ir apkopoti dati par lielo novadu iedzīvotāju skaitu, sociālā darba speciālistu skaitu un to skaitu uz 1000 iedzīvotājiem. Novadi ir sarindoti pēc to iedzīvotāju skaita.

⁸⁶ Šajā tabulā, kā arī 19.,20.,21. un 22. tabulā izmantoti CSP dati, tabula ISG12. PASTĀVĪGO IEDZĪVOTĀJU SKAITS STATISTISKAJOS REĢIONOS, REPUBLIKAS PILSĒTĀS UN NOVADOS GADA SĀKUMĀ, pieejama CSP mājaslapā: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ledzsoc/lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/ledz%C4%ABvot%C4%81ji/ledz%C4%ABvot%C4%81ji.asp>, skatīts: 08.03.2012.

19. tabula

Lielo novadu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu kopējais skaits un skaits uz 1000 iedzīvotājiem, 2009.-2011.gads

Teritorija	Iedzīvotāju skaits			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Ogres novads	38 776	36 307	35 712	41	30	32	1,06	0,83	0,90
Talsu novads	34 543	31 305	30 755	48	29	30	1,39	0,93	0,98
Tukuma novads	33 383	30 678	30 087	44	34	36	1,32	1,11	1,20
Rēzeknes novads	31 832	28 279	27 952	29	34	38	0,91	1,20	1,36
Saldus novads	28 796	25 646	25 232	27	25	28	0,94	0,97	1,11
Bauskas novads	28 089	25 630	25 062	14	16	18	0,50	0,62	0,72
Madonas novads	27 840	25 186	24 843	76	20	18	2,73	0,79	0,72
Daugavpils nov.	28 403	25 219	24 701	39	2	2	1,37	0,08	0,08
Kuldīgas novads	27 213	24 898	24 529	23	24	24	0,85	0,96	0,98
Jelgavas novads	27 122	24 713	24 331	25	12	29	0,92	0,49	1,19
Gulbenes novads	25 159	22 868	22 463	17	18	20	0,68	0,79	0,89
Salaspils novads	23 110	22 400	22 179	19	11	13	0,82	0,49	0,59
Dobeles novads	24 288	22 249	21 848	33	42	42	1,36	1,89	1,92
Ķekavas novads	21 420	21 906	21 832	10	9	8	0,47	0,41	0,37
Kopā/vidēji	399 974	367 284	361 526	445	306	338	1,09	0,83	0,93

Avots: CSP dati; valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu; eksperta aprēķini

No 2010. līdz 2011.gadam, pateicoties gan iedzīvotāju skaita sarukumam, gan speciālistu skaita pieaugumam, speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis no 0,83 līdz 0,93 uz 1000 iedzīvotājiem. Tajā pašā laikā, sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvars ir pieaudzis no 39% līdz 41%.

Vislielākais sociālā dienesta struktūrvienībās nodarbināto speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2011.gadā bija Dobeles novadā (1,92), bet vismazākais – Daugavpils novadā (0,08).

Vidējie novadi

20.tabulā ir apkopoti dati par vidējo novadu iedzīvotāju skaitu, sociālā darba speciālistu skaitu un to skaitu uz 1000 iedzīvotājiem. Novadi ir sarindoti pēc to iedzīvotāju skaita.

20. tabula

Vidējo novadu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu kopējais skaits un skaits uz 1000 iedzīvotājiem, 2009.-2011.gads

Teritorija	Iedzīvotāju skaits			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Olaines novads	20 435	20 144	19 839	14	15	15	0,69	0,74	0,76
Cēsu novads	19 786	18 330	17 937	24	10	12	1,21	0,55	0,67
Limbažu novads	19 589	17 831	17 564	14	16	16	0,71	0,90	0,91
Krāslavas nov.	19 958	17 559	17 175	12	13	18	0,60	0,74	1,05
Alūksnes novads	19 337	17 227	16 859	29	20	23	1,50	1,16	1,36
Siguldas novads	17 689	16 758	16 718	11	7	8	0,62	0,42	0,48
Mārupes novads	14 729	15 912	16 110	9	7	7	0,61	0,44	0,43
Ludzas novads	15 817	14 263	13 948	14	11	11	0,89	0,77	0,79
Balvu novads	15 635	14 199	13 868	30	21	21	1,92	1,48	1,51
Smiltenes nov.	14 275	13 119	12 884	11	10	10	0,77	0,76	0,78
Līvānu novads	14 134	12 549	12 306	9	9	9	0,64	0,72	0,73
Ventspils novads	13 586	12 171	11 946	12	30	14	0,88	2,46	1,17
Preiļu novads	11 804	10 722	10 479	7	8	12	0,59	0,75	1,15
Lielvārdes nov.	11 392	10 411	10 212	19	11	11	1,67	1,06	1,08
Stopiņu novads	9 774	10 086	10 020	3	4	4	0,31	0,40	0,40
Ādažu novads	9 741	10 032	9 972	7	4	5	0,72	0,40	0,50
Ozolnieku nov.	10 299	9 786	9 849	4	3	3	0,39	0,31	0,30
Babītes novads	9 112	9 403	9 402	8	8	8	0,88	0,85	0,85
Grobiņas novads	10 214	9 368	9 205	25	8	9	2,45	0,85	0,98
Valkas novads	10 551	9 333	9 150	10	12	12	0,95	1,29	1,31
Aizputes novads	10 446	9 286	9 137	7	5	8	0,67	0,54	0,88
Iecavas novads	9 808	9 079	8 947	10	6	4	1,02	0,66	0,45
Aizkraukles nov.	9 968	9 013	8 826	9	7	8	0,90	0,78	0,91
Ikšķiles novads	8 610	8 808	8 821	1	3	3	0,12	0,34	0,34
Kandavas nov.	9 980	8 908	8 744	26	12	12	2,61	1,35	1,37
Vecumnieku nov.	9 792	8 812	8 629	7	7	7	0,71	0,79	0,81
Priekuļu novads	9 452	8 396	8 290	16	8	8	1,69	0,95	0,97
Salacgrīvas nov.	9 436	8 350	8 188	6	7	7	0,64	0,84	0,85
Dagdas novads	9 380	8 309	8 134	18	13	12	1,92	1,56	1,48
Burtnieku nov.	8 557	8 334	8 110	11	6	7	1,29	0,72	0,86
Ilūkstes novads	9 052	8 026	7 877	9	9	9	0,99	1,12	1,14
Inčukalna nov.	8 476	7 947	7 832	11	6	6	1,30	0,76	0,77
Garkalnes nov.	7 047	7 757	7 804	3	1	2	0,43	0,13	0,26
Engures novads	8 051	7 587	7 437	6	5	5	0,75	0,66	0,67
Auces novads	8 694	7 371	7 223	8	9	10	0,92	1,22	1,38
Ropažu novads	6 963	6 903	6 790	19	4	5	2,73	0,58	0,74
Carnikavas nov.	6 446	6 723	6 745	4	5	5	0,62	0,74	0,74
Viļānu novads	7 156	6 426	6 290	70	6	6	9,78	0,93	0,95

Teritorija	Iedzīvotāju skaits			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Kocēnu novads	6 999	6 328	6 240	5	4	6	0,71	0,63	0,96
Kārsavas novads	7 012	6 295	6 146	7	5	6	1,00	0,79	0,98
Brocēnu novads	7 117	6 267	6 130	5	6	6	0,70	0,96	0,98
Krustpils novads	6 717	6 104	6 036	8	7	8	1,19	1,15	1,33
Saulkrastu nov.	6 143	5 870	5 802	3	3	3	0,49	0,51	0,52
Priekules novads	6 624	5 845	5 768	7	6	7	1,06	1,03	1,21
Jaunjelgavas nov.	6 488	5 815	5 693	7	6	6	1,08	1,03	1,05
Amatas novads	6 393	5 687	5 647	20	7	5	3,13	1,23	0,89
Ķeguma novads	6 351	5 742	5 614	5	5	6	0,79	0,87	1,07
Pļaviņu novads	6 344	5 708	5 585	4	4	4	0,63	0,70	0,72
Viļakas novads	6 428	5 693	5 557	8	7	6	1,24	1,23	1,08
Rūjienas novads	6 164	5 596	5 479	6	6	6	0,97	1,07	1,10
Riebiņu novads	6 237	5 553	5 445	8	7	7	1,28	1,26	1,29
Baldones novads	5 682	5 486	5 429	5	4	4	0,88	0,73	0,74
Kokneses novads	6 058	5 458	5 390	3	4	6	0,50	0,73	1,11
Skrundas novads	5 986	5 331	5 243	7	5	5	1,17	0,94	0,95
Alojas novads	6 060	5 335	5 228	8	4	6	1,32	0,75	1,15
Krimuldas nov.	5 761	5 335	5 218	4	5	5	0,69	0,94	0,96
Jēkabpils novads	5 787	5 107	5 024	5	7	7	0,86	1,37	1,39
Kopā/vidēji	565 522	523 793	515 941	638	448	461	1,19	0,87	0,92

Avots: CSP dati; valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu; eksperta aprēķini.

No 2010. līdz 2011.gadam, pateicoties gan iedzīvotāju skaita sarukumam, gan speciālistu skaita pieaugumam, speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis no 0,87 līdz 0,92 uz 1000 iedzīvotājiem. Tajā pašā laikā, sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvars ir samazinājies no 37% līdz 35%.

Vislielākais sociālā dienesta struktūrvienībās nodarbināto speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2011. gadā bija Balvu novadā (1,51), bet vismazākais – Garkalnes novadā (0,26).

Mazie novadi

21.tabulā ir apkopoti dati par mazo novadu iedzīvotāju skaitu, sociālā darba speciālistu skaitu un to skaitu uz 1000 iedzīvotājiem. Novadi ir sarindoti pēc to iedzīvotāju skaita.

21. tabula

Mazo novadu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu kopējais skaits un skaits uz 1000 iedzīvotājiem, 2009.-2011.gads

Teritorija	Iedzīvotāju skaits			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Dundagas novads	4 809	4 249	4 195	5	2	2	1,04	0,47	0,48
Vecpiebalgas nov.	4 792	4 176	4 085	6	6	6	1,25	1,44	1,47
Viesītes novads	4 640	4 142	4 038	5	5	5	1,08	1,21	1,24
Rojas novads	4 405	3 977	3 936	7	8	9	1,59	2,01	2,29
Pārgaujas novads	4 441	3 960	3 893	4	3	3	0,90	0,76	0,77
Aglonas novads	4 476	3 958	3 856	6	4	5	1,34	1,01	1,30
Neretas novads	4 369	3 900	3 815	4	3	3	0,92	0,77	0,79
Salas novads	4 314	3 817	3 798	3	2	3	0,70	0,52	0,79
Apes novads	4 316	3 841	3 775	6	6	5	1,39	1,56	1,32
Strenču novads	4 241	3 838	3 734	5	3	3	1,18	0,78	0,80
Rundāles novads	4 270	3 707	3 646	4	2	3	0,94	0,54	0,82
Līgatnes novads	4 035	3 692	3 632	3	3	2	0,74	0,81	0,55
Skrīveru novads	4 081	3 714	3 619	5	3	3	1,23	0,81	0,83
Tērvetes novads	4 145	3 696	3 612	9	5	4	2,17	1,35	1,11
Nīcas novads	3 877	3 594	3 547	3	2	3	0,77	0,56	0,85
Mālpils novads	4 068	3 633	3 546	4	4	4	0,98	1,10	1,13
Raunas novads	4 027	3 608	3 510	4	3	3	0,99	0,83	0,85
Varakļānu novads	3 927	3 565	3 508	3	3	3	0,76	0,84	0,86
Mazsalacas nov.	3 993	3 468	3 430	4	4	4	1,00	1,15	1,17
Zilupes novads	3 708	3 362	3 292	3	2	3	0,81	0,59	0,91
Beverīnas novads	3 554	3 274	3 248	4	3	3	1,13	0,92	0,92
Ērgļu novads	3 545	3 207	3 146	3	2	2	0,85	0,62	0,64
Durbes novads	3 415	3 056	2 998	4	1	1	1,17	0,33	0,33
Aknīstes novads	3 252	2 978	2 909	3	2	3	0,92	0,67	1,03
Ciblas novads	3 323	2 887	2 839	4	4	5	1,20	1,39	1,76
Pāvilostas novads	3 249	2 857	2 839	7	2	2	2,15	0,70	0,70
Cesvaines novads	3 120	2 814	2 758	4	2	2	1,28	0,71	0,73
Vaiņodes novads	2 937	2 620	2 577	3	1	3	1,02	0,38	1,16
Lubānas novads	2 844	2 540	2 504	2	4	5	0,70	1,57	2,00
Jaunpils novads	2 752	2 454	2 455	3	3	3	1,09	1,22	1,22
Rugāju novads	2 684	2 373	2 350	3	1	1	1,12	0,42	0,43
Jaunpiebalgas nov.	2 684	2 398	2 342	2	2	2	0,75	0,83	0,85
Sējas novads	2 459	2 294	2 263	2	1	2	0,81	0,44	0,88
Vārkavas novads	2 384	2 122	2 087	3	2	2	1,26	0,94	0,96
Naukšēnu novads	2 304	1 984	1 940	2	1	1	0,87	0,50	0,52
Rucavas novads	1 997	1 819	1 765	3	2	2	1,50	1,10	1,13
Mērsraga novads	1 838	1 644	1 609	0	0	1	0,00	0,00	0,62

Teritorija	Iedzīvotāju skaits			Sociālā darba speciālistu skaits			Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Alsungas novads	1 646	1 476	1 462	1	1	1	0,61	0,68	0,68
Baltinavas novads	1 364	1 182	1 148	1	1	1	0,73	0,85	0,87
Kopā/vidēji	136 285	121 876	119 706	147	108	118	1,08	0,88	0,97

Avots: CSP dati, valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu; eksperta aprēķini

No 2010. līdz 2011.gadam, pateicoties gan iedzīvotāju skaita sarukumam, gan speciālistu skaita pieaugumam, speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis no 0,88 līdz 0,97 uz 1000 iedzīvotājiem. Tajā pašā laikā, sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvars ir samazinājies no 51% līdz 47%.

Vislielākais sociālā dienesta struktūrvienībās nodarbināto speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2011.gadā bija Rojas novadā (2,29), bet vismazākais – Durbes novadā (0,33).

22.tabulā ir apkopoti dati par visu kategoriju sociālo dienestu sociālā darba speciālistu skaitu uz 1000 iedzīvotājiem laikā no 2009. līdz 2011. gadam un sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu īpatsvaru tajā pašā laika periodā (detalizētus finansējuma izlietojuma aprēķinus skat. 1.starpziņojuma 2.3.2. nodaļā).

22. tabula

Visu sociālo dienestu sociālā darba speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem un pakalpojumu finansējuma īpatsvars, 2009.-2011.gads

Teritorija	Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem			Pakalpojumu finansējuma īpatsvars		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Pilsētas	0,96	0,60	0,69	47%	41%	41%
Lielie novadi	1,09	0,83	0,93	45%	39%	41%
Vidējie novadi	1,19	0,87	0,92	45%	37%	35%
Mazie novadi	1,08	0,88	0,97	40%	51%	47%
Vidēji valstī	1,08	0,79	0,88	46,0%	40,2%	39,9%

Avots: CSP dati, valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu; eksperta aprēķini.

Kā jau minēts, 2009.gada rādītāji nav tieši salīdzināmi ar 2010. un 2011.gada rādītājiem, jo tajā gadā statistikas pārskata attiecīgajā sadaļā tika iekļauts plašāks darbinieku loks. Tādēļ korektus novērojumus par darbinieku skaita un īpatsvara izmaiņu tendencēm var izdarīt tikai par 2010. un 2011.gadu.

Visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos, kā arī valstī kopumā, laikā no 2010. līdz 2011.gadam ir pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits gan absolūtos

skaitļos, gan uz 1000 iedzīvotājiem. Speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir pieaudzis par 10%, visstraujāko pieaugumu uzrādot pilsētu sociālajos dienestos (aptuveni 15%). Vislielākais speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem 2011.gadā ir mazo novadu sociālajos dienestos.

Tajā pašā laikā kopējais vidējais finansējuma izlietojums sociālajiem pakalpojumiem ir palicis praktiski nemainīgs, tajā skaitā:

- pilsētās – saglabājies nemainīgs;
- lielajos novados – pieaudzis;
- vidējos novados – sarucis;
- mazajos novados – sarucis.

Secinājumi

No augstāk minētā varētu izdarīt divus dažādus secinājumus:

- speciālistu skaits neietekmē sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvaru, un citi faktori (normatīvo aktu prasības, finansējuma vai darbinieku motivācijas trūkums, nepietiekams atalgojums) ir būtiskāki; vai
- neskatoties uz speciālistu skaita pieaugumu apskatītajā periodā, tas joprojām ir nepietiekams.

Pēc izvērtējuma autoru domām abi secinājumi ir daļēji pareizi. Būtisks darbinieku trūkums nevar negatīvi neietekmēt paveicamā darba apjomu vai kvalitāti, vai, bieži vien, abus divus. Tajā pašā laikā gan šajā, gan iepriekšējā nodaļā veiktā analīze norāda uz to, ka zemu pakalpojumu finansējuma īpatsvaru visdrīzāk rada nevis kāds atsevišķs faktors, bet gan vairāku, augstāk minēto, faktoru mijiedarbība. Precīzi noteikt katra faktora ietekmi uz pakalpojumu finansējuma īpatsvaru ir neiespējami.

Arī otrajā secinājumā ir daļa patiesības. Sociālā darba speciālistu skaits Latvijā kopumā ir mazāks par normatīvajos aktos noteikto vienu speciālistu uz 1000 iedzīvotājiem. Ņemot vērā arī intervijas, kurās aptaujātie sociālo dienestu darbinieki atzīst, ka regulāri (24% no aptaujātajiem) vai dažreiz (68% no aptaujātajiem) izjūt pārslodzi darbā (skat. 1. starpziņojuma 2.4.2. nodaļu), var secināt, ka sociālā darba speciālistu skaits ir nepietiekams.

Tomēr, apskatot sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvaru sociālajos dienestos, kuros 2011. gadā ir visaugstākais speciālistu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, var konstatēt sekojošo:

- Daugavpils pilsētā (1,14 speciālisti uz 1000 iedzīvotājiem) pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir 39%, kas ir zemāks rādītājs kā vidēji valstī un pilsētu sociālos dienestos;
- Dobeles novadā (1,92 speciālisti uz 1000 iedzīvotājiem) pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir 42%, kas ir augstāks rādītājs kā vidēji valstī un lielo novadu sociālos dienestos;

- Balvu novadā (1,51 speciālisti uz 1000 iedzīvotājiem) pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir 70%, kas ir ievērojami augstāks rādītājs kā vidēji valstī un vidējo novadu sociālos dienestos;
- Rojas novadā (2,29 speciālisti uz 1000 iedzīvotājiem) pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir tikai 14%, kas ir ievērojami zemāks rādītājs kā vidēji valstī un mazo novadu sociālos dienestos.

Kā redzams, sociālajos dienestos, kuros nevajadzētu izjust darbinieku trūkumu, sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir ārkārtīgi atšķirīgs. Tas liecina par to, ka tikai palielinot speciālistu skaitu, pakalpojumu finansējuma īpatsvars automātiski nepalielināsies. Būtiska nozīme ir tādiem faktoriem kā normatīvā regulējuma prasībām attiecībā uz nodrošināmo sociālo pakalpojumu „grozu” un darbinieku motivācijai strādāt radoši.

Korelācija starp sociālo darbinieku atalgojumu un izlietotā finansējuma sociālajiem pakalpojumiem īpatsvaru

Šajā nodaļā tiek pārbaudīta hipotēze, ka sociālajiem pakalpojumiem novirzīto līdzekļu īpatsvars ir saistīts ar sociālo darbinieku atalgojumu. Proti, vai ir novērojama sakarība: jo lielākas sociālo darbinieku algas, jo lielāks finansējuma īpatsvars tiek novirzīts sociālajiem pakalpojumiem, nevis sociālajai palīdzībai?

Analīzes mērķis ir pārlicināties, cik lielā mērā sociālo darbinieku nepietiekams atalgojums un no tā izrietošā neapmierinātība ar darbu un motivācijas trūkums, ietekmē izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību. Šeit tiek izvērtēts sociālo darbinieku, nevis citu sociālo dienestu amatpersonu atalgojums, jo tieši sociālie darbinieki ir tie, kuriem vairumā gadījumu ir tiesības pieņemt lēmumu par to, kādus atbalsta instrumentus (pakalpojumus vai palīdzību) piemērot konkrētajā gadījumā.

Analīzē tiek izmantoti dati par 22 sociālajiem dienestiem, kuriem izvērtējuma ietvaros tika nosūtīts informācijas pieprasījums par darbinieku atalgojumu.

23.tabulā ir apkopoti dati par visu aptaujāto sociālo dienestu sociālo darbinieku atalgojumu un atbilstošajā sociālajā dienestā sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvaru. Sociālie dienesti, savu teritoriālo kategoriju ietvaros, ir sašķiroti pēc to darbinieku atalgojuma lieluma.

23. tabula

Sociālo darbinieku atalgojums un sociālo pakalpojumu finansējuma īpatsvars, 2011.gads

Teritorijas	Bruto alga, LVL/mēn.⁸⁷	Pakalpojumu finansējuma īpatsvars
Pilsētas:		
Jelgava	533	38,7%

⁸⁷ Sociālo dienestu sniegtie dati izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītajā informācijas pieprasījumā

Teritorijas	Bruto alga, LVL/mēn. ⁸⁷	Pakalpojumu finansējuma īpatsvars
Rīga	420	38,9%
Liepāja	366	39,6%
Daugavpils	320	38,8%
Vidēji:	410	39,0%
Lieli novadi:		
Dobele	400	42,2%
Daugavpils nov.	380	62,7%
Gulbene	454	29,8%
Ogre	345	25,7%
Saldus	440	34,9%
Vidēji:	404	38,3%
Vidējie novadi:		
Aizkraukle	560	9,5%
Cēsis	485	28,2%
Jaunjelgava	440	44,5%
Kandava	401	51,9%
Grobiņa	385	19,7%
Preiļi	368	28,0%
Brocēni	330	41,1%
Vidēji:	424	31,9%
Mazie novadi:		
Skrīveri	378	35,2%
Cesvaine	359	61,2%
Mālpils	414	64,7%
Rauna	345	31,7%
Vārkava	320	9,8%
Durbe	220	56,4%
Vidēji	339	43,2%

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums; eksperta aprēķini, balstoties uz valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma par 2011.gadu datiem

Republikas pilsētu sociālajos dienestos, neskatoties uz sociālo darbinieku atalgojuma atšķirībām, ir praktiski identisks sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvars.

Lielo, vidējo un mazo novadu sociālajos dienestos ir novērojamas gan ievērojamas atšķirības atalgojumā, gan sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma īpatsvarā. Tomēr ir skaidrs redzams, ka nepastāv sakarība starp attiecīgā sociālā dienesta sociālo darbinieku atalgojumu un izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Piemēram, Aizkraukles novadā ir visaugstākās sociālo darbinieku algas starp visiem aptaujātajiem sociālajiem dienestiem, bet viszemākais sociālo

pakalpojumu īpatsvars. Vidējos novados kopumā, pat izslēdzot no analīzes Aizkraukles novadu, ir augstākais atalgojuma līmenis starp novadu sociālajiem dienestiem, bet zemākais sociālo pakalpojumu finansējuma īpatsvars.

Savukārt, mazajos novados kopumā ir zemākais vidējais atalgojums, bet augstākais sociālo pakalpojumu finansējuma īpatsvars. Durbes novadā ir viszemākās sociālo darbinieku algas no visiem aptaujātajiem sociālajiem dienestiem, bet sociālajiem pakalpojumiem novirzītā finansējuma daļa ir ievērojami lielāka nekā vidēji valstī vai mazajos novados kopumā.

Secinājumi

Līdzīgi kā iepriekšējās apakšnodaļās, ir jāsecina, ka izvirzītā hipotēze nav apstiprinājusies. Proti, nav novērojama sakarība starp sociālo darbinieku atalgojumu un attiecīgajā sociālajā dienestā izlietotā finansējuma sadalījumu starp sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Tomēr nevar noliegt, ka situācija, kad sociālajos dienestos ar līdzīgu noslodzi ir ievērojamas atalgojuma atšķirības, nav uzskatāma par atbalstāmu un apmierinātību ar darbu veicinošu. Piemēram, Durbes novadā sociālo darbinieku bruto alga tikai nedaudz pārsniedz valstī noteikto minimālo algu. Tas nozīmē, ka šī sociālā dienesta darbinieki saņem neto algu, kas ir zemāka par valstī noteikto iztikas minimumam⁸⁸ un paši balansē uz nabadzības robežas. Šāds atalgojuma līmenis ilgtermiņā nevar neietekmēt darbinieku motivāciju. 2.3.4.nodaļā ir detalizētāk apskatīta sociālo dienestu darbinieku atalgojuma atbilstība.

Šajā nodaļā veiktā analīze norāda uz to, ka zemu sociālo pakalpojumu finansējuma īpatsvaru rada nevis kāds atsevišķs faktors, bet gan vairāku to mijiedarbība. Var secināt, ka, lai arī tādi faktori kā novada vai pilsētas teritoriālās attīstības indekss, darbinieku skaits un atalgojums kaut kādā mērā ietekmē sociālo dienestu darbu, un visdrīzāk ietekmē katru atsevišķo sociālo dienestu atšķirīgā pakāpē, nevienam no tiem, atsevišķi ņemtam, nav izšķirošas nozīmes.

Tas ļauj izdarīt secinājumu, ka citiem faktoriem, tādiem kā normatīvajos aktos nostiprināta, vienota sociālo pakalpojumu sniegšanas metodika, varētu būt lielāka nozīme. Līdzekļu izlietošana sociālajai palīdzībai, no sociālā dienesta darbinieka viedokļa ir vieglākais ceļš: to regulē normatīvie akti un tā ir viegli administrējama. Kamēr līdzīga situācija nebūs radīta arī attiecībā uz sociālajiem pakalpojumiem, būtiskas izmaiņas līdzekļu izlietojumā sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai palīdzībai nav sagaidāmas.

Sociālo pakalpojumu vienības izmaksu analīze

Šajā nodaļā tiek veikta izmaksu efektivitātes analīze sociālajiem pakalpojumiem, salīdzinot vienādu sociālo pakalpojumu izmaksas uz vienu vienību pakalpojumiem, kurus sniedz attiecīgā novada pašvaldības institūcijas un pakalpojumiem, kuri tiek iepirkti no trešajām personām: citām pašvaldībām, NVO un privātpersonām.

⁸⁸ LVL 177.26/mēnesī, 2012. jūnijs; avots: CSP dati, pieejami šeit: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaju-ienemumi-galvenie-raditaji-30268.html>, skatīti: 03.08.2012.

Izmaksas uz vienu vienību, proti, vienu sociālo pakalpojumu saņēmušo personu (LVL/personu) tiek aprēķinātas izdalot pakalpojuma nodrošināšanai izlieto līdzekļu summu (LVL) ar pakalpojumu saņēmušo personu skaitu. Šāds aprēķins tiek veikts atsevišķi pašvaldības institūciju nodrošinātiem sociālajiem pakalpojumiem un no trešajām personām iepirktiem pakalpojumiem. Salīdzinot iegūtos rezultātus, ir iespējams izdarīt secinājumus par sociālo pakalpojumu vienības izmaksām atkarībā no to nodrošināšanas veida.

Analīzē tiek izmantoti valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu, izņemot analīzi par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas centru personām ar garīga rakstura traucējumiem pakalpojumu izmaksām, kurā tiek izmantots atsevišķs LM mājas lapā pieejamais valsts statistikas pārskatu kopsavilkums⁸⁹.

Visi 119 sociālie dienesti šajā nodaļā tiek iedalīti divās teritoriālās kategorijās: republikas pilsētu un novadu. Sīkāks sadalījums lielos, vidējos un mazos novados nav lietderīgs, jo katras šīs kategorijas ietvaros ir pārāk mazs analizējamo datu apjoms, lai izdarītu pamatotus secinājumus.

Izmaksu efektivitātes analīze tiek veikta šādiem pakalpojumu veidiem:

- aprūpe mājās;
- ilgstošas sociālās aprūpes centri pilngadīgām personām;
- dažādām mērķa grupām (bērniem, pilngadīgām personām, personām ar garīga rakstura traucējumiem, personām ar fiziska rakstura traucējumiem, bērniem ar invaliditāti, bērniem no trūcīgām ģimenēm un ģimenēm, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, pensijas vecuma personām) paredzētie dienas aprūpes centri;
- grupu mājas personām ar garīga rakstura traucējumiem;
- ilgstošas sociālās aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem.

Aprūpe mājās

Analīzē tiek izmantoti šādi dati:

- aprūpei mājās izlietotie līdzekļi – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 213);
- aprūpei mājās izlietotie līdzekļi – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 213);
- aprūpes mājās pakalpojumus saņēmušo personu skaits – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 214);

⁸⁹ Valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011. gadu, pieejams LM mājas lapā: <http://lm.gov.lv/text/2357>, skatīts: 28.09.2012.

- aprūpes mājās pakalpojumus saņēmušo personu skaits – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 214).

24.tabulā ir apkopoti dati par republikas pilsētu un novadu sociālo dienestu izlietotajiem līdzekļiem sociālā pakalpojuma sniegšanai, pakalpojumu saņēmušo personu skaitu un tā vienības izmaksām. Ekspertu aprēķinātās pakalpojuma vienības izmaksas par visiem sociālajiem dienestiem ir šī ziņojumā pielikumā Nr.2.

24. tabula

Aprūpes mājās pakalpojumu vienības izmaksas, 2011.gads

	Savas pašvaldības institūciju nodrošinātais sociālais pakalpojums	Pašvaldība pērk sociālo pakalpojumu					Kopā / Vidējās vienības izmaksas ⁹⁰
		no citas pašvaldības	no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā	no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas	no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā	ārpus savas pašvaldības teritorijas	
Izlietotie līdzekļi, LVL:							
Pilsētas	1 223 772	0	1 163 840	0	1 225 188	0	2 389 028
Novadi	1 126 388	0	27 433	5 004	17 444	0	49 882
Personu skaits:							
Pilsētas	3 072	0	1 973	0	2 236	0	4 209
Novadi	2 765	0	51	11	87	0	149
Vienības izmaksas, LVL/personu:							
Pilsētas	398	-	590	-	548	-	569
Novadi	407	-	538	455	201	-	398
Valstī kopā⁹¹	403	-	589	455	535	-	526

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu

Tikai trīs republikas pilsētās no deviņām: Rīgā, Liepājā un Ventspilī, aprūpes mājās pakalpojumi tiek sniegti gan pašvaldības institūcijās, gan iepirkti no NVO un privātpersonām. Pārējās republikas pilsētās šo pakalpojumu sniedz tikai pašvaldības institūcijas. Liepājā un Ventspilī iepirktais pakalpojuma apjoms ir niecīgs, kamēr Rīgā lielāko daļu šī pakalpojuma tiek iepirkta no NVO un privātpersonām.

⁹⁰ Šajā kolonnā ir norādītas kopējās vērtības pašvaldības iepirktajiem pakalpojumiem: izlietotie līdzekļi un personu skaits, kā arī no visu veidu trešajām personām iepirkto pakalpojumu vidējās vienības izmaksas

⁹¹ Vidējās svērtās vienības izmaksas.

Vislielākās republikas pilsētu pašvaldību nodrošinātās aprūpes mājās pakalpojuma vienības izmaksas ir Jūrmalā (LVL 1 371), vismazākās – Ventspilī (LVL 203).

Rīgā, kur gan pašvaldības institūciju nodrošinātais, gan iepirktais pakalpojumu apjoms ir pietiekami liels, lai būtu salīdzināms, ir novērojama šāda situācija: pašvaldības nodrošināto pakalpojumu vienības izmaksas ir LVL 257, kamēr vidējās iepirkto pakalpojumu izmaksas ir LVL 574, proti, vairāk kā divas reizes lielākas.

Tikai septiņos novados no 110 aprūpes mājās pakalpojumi tiek iepirkti. Tikai divos: Ogres un Ropažu novados, šo pakalpojumu gan iepērk, gan sniedz pašvaldības institūcijas. Abos gadījumos iepirkto pakalpojumu vienības izmaksas ir būtiski zemākas nekā pašvaldību institūcijas nodrošinātajiem: Ogres novadā LVL 36 pret LVL 208, Ropažu novadā LVL 230 pret LVL 756.

Vislielākās novadu pašvaldību nodrošinātās aprūpes mājās pakalpojuma vienības izmaksas ir Dundagas novadā (LVL 2 615), vismazākās – Vārkavas novadā (LVL 9). Dundagas novadā pakalpojuma sniegšanai divām personām ir izlietoti LVL 5 231, kamēr Vārkavas novadā – 22 personām, LVL 194.

Šīs atšķirības uzskatāmi parāda galveno problēmu, kas rodas salīdzinot pakalpojumu vienību izmaksas: aktivitāšu klāsts, kuras var ietilpt pakalpojumā „aprūpe mājās” un citos šajā nodaļā analizējamos pakalpojumos, ir plašs un ar dažādām izmaksām. Nezinot, kādas tieši aktivitātes konkrētajā gadījumā šī pakalpojuma ietvaros ir veiktas, nav iespējams izdarīt pamatotus secinājumus par to izmaksu efektivitāti. Tik detalizētu informāciju par sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem nesniedz ne Valsts statistikas pārskati, ne sociālo dienestu publiskie pārskati. Tādēļ, lai arī sociālo pakalpojumu vienības izmaksu salīdzināšana starp konkrētiem sociālajiem dienestiem ir matemātiski iespējama (skat. visu sociālo dienestu nodrošināto pakalpojumu vienības izmaksas 2.pielikumā), jēgpilna to analīze, proti, tāda analīze, kas identificētu un izskaidrotu iemeslus sociālo pakalpojumu vienības izmaksu atšķirībās starp konkrētiem sociālajiem dienestiem, ar esošajiem datiem nav iespējama. Tam ir nepieciešama detalizēta informācija no vadības grāmatvedības, t.i. konkrēta pakalpojuma sniegšanai veikto aktivitāšu (telefona sarunu, apmeklējumu, konsultāciju, utt.) uzskaitē un aktivitāšu izmaksu noteikšana. Šādi dati ļautu objektīvi salīdzināt aktivitāšu līmenī dažādu pakalpojumu izmaksas atsevišķos sociālajos dienestos, kā arī pašu sociālo dienestu nodrošināto un iepirkto pakalpojumu izmaksas. Šī izvērtējuma ietvaros tāda informācija par pietiekami lielu skaitu sociālo dienestu nav iegūstama.

Tādēļ, turpmāk tiks analizēti tikai piecu sociālo pakalpojumu veidu (aprūpe mājās, ilgstošas sociālās aprūpes centri pilngadīgām personām, dažādām mērķa grupām paredzētie dienas aprūpes centri, grupu mājas personām ar garīga rakstura traucējumiem, ilgstošas sociālās aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem) vienības izmaksu vidējie rādītāji republikas pilsētās un novados, kuri parāda atšķirības starp pilsētu un novadu sociālajiem dienestiem, starp pašvaldību institūciju sniegto un iepirkto pakalpojumu, un atšķirības starp piecu minēto sociālo pakalpojumu veidu vienību izmaksām.

Kā redzams, aprūpes mājas pakalpojuma vienības izmaksas republikas pilsētu un novadu pašvaldību institūcijās ir līdzīgas. Iepirktā pakalpojuma izmaksas republikas pilsētās ir lielākas nekā pašu nodrošinātajam pakalpojumam, bet šo rezultātu praktiski nosaka viena sociālā dienesta, Rīgas, rādītāji. Novados nav novērojamas būtiskas atšķirības starp pašu nodrošinātā un iepirktā pakalpojuma vienības izmaksām.

Ilgstošas sociālās aprūpes centri pilngadīgām personām

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas (sociālās aprūpes centri) sniedz pakalpojumus gan pilngadīgām personām, gan bērniem. Tomēr atbilstoši izvērtējuma autoru piedāvātai metodoloģijai vienības izmaksu analīzē ir iekļauti tikai pilngadīgām personām sniegtie pakalpojumi.

Analīzē tiek izmantoti šādi dati:

- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām sniegtiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2272);
- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām sniegtiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2272);
- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām sniegtos pakalpojumus saņēmušo personu skaits – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2273);
- ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām sniegtos pakalpojumus saņēmušo personu skaits – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2273).

25.tabulā ir apkopoti dati par republikas pilsētu un novadu sociālo dienestu izlietotajiem līdzekļiem pakalpojuma sniegšanai, pakalpojumu saņēmušo personu skaitu un tā vienības izmaksām. Ekspertu aprēķinātās pakalpojuma vienības izmaksas par visiem sociālajiem dienestiem ir šī ziņojumā pielikumā Nr.2.

25. tabula

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pilngadīgām personām pakalpojumu vienības izmaksas, 2011.gads

	Savas pašvaldības institūciju nodrošinātais sociālais pakalpojums	Pašvaldība pērk sociālos pakalpojumus					
		no citas pašvaldības	no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā	no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas	no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā	ārpus savas pašvaldības teritorijas	Kopā / Vidējās vienības izmaksas ⁹²
Izlietotie līdzekļi, LVL:							
Pilsētas	5 050 193	1 273 848	214 523	51 970	29 367	280 436	1 850 144
Novadi	6 166 113	1 228 720	34 996	31 625	141 172	36 918	1 473 431
Personu skaits:							
Pilsētas	1 628	915	178	35	19	149	1 296
Novadi	2 567	962	31	23	168	24	1 208
Vienības izmaksas, LVL/personu:							
Pilsētas	3 102	1 392	1 205	1 485	1 546	1 882	1 502
Novadi	2 402	1 277	1 129	1 375	840	1 538	1 232
Valstī kopā⁹³	2 674	1 333	1 194	1 441	912	1 834	1 343

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu iepirkšana no trešajām personām ir ļoti izplatīta, ņemot vērā augstās pakalpojuma sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveides un uzturēšanas izmaksas. Šie pakalpojumi tiek iepirkti četrās no deviņām republikas pilsētām un 89 no 110 novadiem. Pie tam, lielākā daļa iepirkto pakalpojumu tiek iepirkti no citām pašvaldībām.

Republikas pilsētās gan iepirkto, gan pašu sniegto pakalpojumu vienības izmaksas ir par, attiecīgi, 22% un 29% lielākas nekā novados.

Tabulā skaidri ir redzams, ka iepirkto pakalpojumu vienības izmaksas gan republikas pilsētās, gan novados ir par aptuveni 50% zemākas nekā savas pašvaldības nodrošinātiem pakalpojumiem. Viszemākās izmaksas ir novados no privātpersonām pašvaldības teritorijā iepirktiem pakalpojumiem.

Šie dati ļauj secināt, ka ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojumu nodošana NVO un privātā sektora rokās, tajā skaitā izmantojot publiskās privātās partnerības instrumentus, ir perspektīvs attīstības virziens, kas var ievērojami samazināt šī pakalpojuma nodrošināšanai izlietos līdzekļus. Ja 2011.gadā visi pakalpojumi, kas tika nodrošināti pašu pašvaldības institūcijās tiktu iepirkti no

⁹² Šajā kolonā ir norādītas kopējās vērtības pašvaldības iepirktajiem pakalpojumiem: izlietotie līdzekļi un personu skaits, kā arī no visu veidu trešajām personām iepirkto pakalpojumu vidējās vienības izmaksas

⁹³ Vidējās svērtās vienības izmaksas

privātpersonām savas pašvaldības teritorijā, Latvijā kopumā tiktu ietaupīti aptuveni LVL 7,4 miljoni⁹⁴.

Dažādām mērķa grupām paredzētie dienas centri

Analīzē tiek izmantoti šādi dati:

- dienas aprūpes centru sniegtiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2403);
- dienas aprūpes centru sniegtiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2403);
- dienas aprūpes centru sniegtos pakalpojumus saņēmušo personu skaits – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2404);
- dienas aprūpes centru sniegtos pakalpojumus saņēmušo personu skaits – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2404).

26.tabulā ir apkopoti dati par pilsētu un novadu sociālo dienestu izlietotajiem līdzekļiem pakalpojuma sniegšanai, pakalpojumu saņēmušo personu skaitu un tā vienības izmaksām. Ekspertu aprēķinātās pakalpojuma vienības izmaksas par visiem sociālajiem dienestiem ir šī ziņojuma pielikumā Nr.2.

⁹⁴ Aprēķinu gaita: savas pašvaldības institūciju nodrošināto sociālo pakalpojumu saņēmušo personu skaits (4 195) reizināts ar starpību starp savas pašvaldības institūciju nodrošināto un no privātpersonām iepirkto sociālo pakalpojumu vienības izmaksām (2 674 - 912=1 762 LVL)

26. tabula

Dienas aprūpes centru pakalpojumu vienības izmaksas, 2011.gads

	Savas pašvaldības institūciju nodrošinātais sociālais pakalpojums	Pašvaldība pērk sociālos pakalpojumus					
		no citas pašvaldībās	no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā	no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas	no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā	ārpus savas pašvaldības teritorijas	Kopā / Vidējās vienības izmaksas ⁹⁵
Izlietotie līdzekļi, LVL:							
Pilsētas	735 582	10 527	799 655	0	202 949	0	1 013 131
Novadi	779 807	152	83 391	1 147	0	0	84 690
Personu skaits:							
Pilsētas	5 342	30	1 209	0	161	0	1 400
Novadi	9 872	4	156	2	0	0	162
Vienības izmaksas, LVL/personu:							
Pilsētas	138	351	661	-	1 261	-	758
Novadi	79	38	535	574	-	-	382
Valsti kopā⁹⁶	100	314	647	574	1 261	-	699

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu

Dienas aprūpes centru pakalpojumi ir pieejami visās deviņās republikas pilsētās. No tām tikai trīs: Jūrmala, Rīga un Ventspils, iepērk šos pakalpojumus no trešajām personām, galvenokārt NVO un privātpersonām.

Tikai 33 no 110 novadiem tiek nodrošināti dienas aprūpes centru pakalpojumi, tajā skaitā 28 novados šie pakalpojumi tiek nodrošināti ar savu institūciju palīdzību, bet 5 novados – iepirkti no citām pašvaldībām un NVO.

Republikas pilsētās gan pašu sniegto, gan iepirkto pakalpojumu izmaksas ir aptuveni divas reizes lielākas nekā novados.

Iepirkto pakalpojumu vienības izmaksas gan republikas pilsētās, gan novados, ir aptuveni septiņas reizes lielākas nekā pašvaldības institūcijās sniegto. Tas norāda uz to, ka pastāv tendence dārgākos pakalpojumus iepirkt, bet lētākos – nodrošināt pašiem.

Grupu mājas (dzīvokļi) personām ar garīga rakstura traucējumiem

Analīzē tiek izmantoti šādi dati:

⁹⁵ Šajā kolonā ir norādītas kopējās vērtības pašvaldības iepirktajiem pakalpojumiem: izlietotie līdzekļi un personu skaits, kā arī no visu veidu trešajām personām iepirkto pakalpojumu vidējās vienības izmaksas

⁹⁶ Vidējās svērtās vienības izmaksas

- grupas māju (dzīvokļu) pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2633);
- grupas māju (dzīvokļu) pakalpojumiem izlietotie līdzekļi – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2633);
- grupas māju (dzīvokļu) pakalpojumus saņēmušo personu skaits – savas pašvaldības institūciju nodrošinātie sociālie pakalpojumi (kods 2634);
- grupas māju (dzīvokļu) pakalpojumus saņēmušo personu skaits – pašvaldības iepirktie sociālie pakalpojumi: no citas pašvaldības, no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā, no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas (kods 2634).

27.tabulā ir apkopoti dati par republikas pilsētu un novadu sociālo dienestu izlietotajiem līdzekļiem pakalpojuma sniegšanai, pakalpojumu saņēmušo personu skaitu un tā vienības izmaksām. Ekspertu aprēķinātās pakalpojuma vienības izmaksas par visiem sociālajiem dienestiem ir šī ziņojuma pielikumā Nr. 2.

27. tabula. Grupu māju (dzīvokļu) personām ar garīga rakstura traucējumiem pakalpojumu vienības izmaksas, 2011.gads

	Savas pašvaldības institūciju nodrošinātais sociālais pakalpojums	Pašvaldība pērk sociālo pakalpojumu					
		no citas pašvaldības	no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā	no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas	no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā	ārpus savas pašvaldības teritorijas	Kopā / Vidējās vienības izmaksas ⁹⁷
Izlietotie līdzekļi, LVL:							
Pilsētas	110 518	0	129 943	4 205	18 156	23 499	175 803
Novadi	63 688	0	0	0	0	0	0
Personu skaits:							
Pilsētas	43	0	78	2	14	14	108
Novadi	19	0	0	0	0	0	0
Vienības izmaksas, LVL/personu:							
Pilsētas	2 570	-	1 666	2 103	1 297	1 679	1 686
Novadi	3 352	-	-	-	-	-	-
Valsti kopā⁹⁸	2 810	-	1 666	2 103	1 297	1 679	1 686

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkums par 2011.gadu

⁹⁷ Šajā kolonā ir norādītas kopējās vērtības pašvaldības iepirktajiem pakalpojumiem: izlietotie līdzekļi un personu skaits, kā arī no visu veidu trešajām personām iepirkto pakalpojumu vidējās vienības izmaksas

⁹⁸ Vidējās svērtās vienības izmaksas

Saskaņā ar valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkuma datiem par 2011.gadu, grupu māju (dzīvokļu) personām ar garīga rakstura traucējumiem pakalpojumi bija pieejami tikai četrās republikas pilsētās: Daugavpilī, Jelgavā, Liepājā un Rīgā. Pirmās trīs nodrošina šos pakalpojumus savu pašvaldību institūcijās, kamēr Rīga tos pilnībā iepērk no NVO un privātpersonām.

No novadiem šie pakalpojumi ir pieejami tikai Dobeles novadā, kur tie tiek pilnībā nodrošināti pašvaldības institūcijās.

Līdz ar to, vispār nav iespējas novērtēt iepirkto pakalpojumu izmaksas novados, un pilsētās par pakalpojuma izmaksām ļauj spriest tikai dati par Rīgu.

Balstoties uz šo trūcīgo informāciju, var konstatēt, ka pakalpojuma vienības izmaksas pašvaldību institūcijās novados (Dobelē) ir par 30% augstākas nekā republikas pilsētās. Savukārt, Rīgas Sociālajā dienestā, kurš iepērk šos pakalpojumus, to vienības izmaksas ir vidēji par 34% zemākas nekā republikas pilsētās, kur tos nodrošina pašvaldības institūcijas. Ja 2011.gadā visi pakalpojumi, kas tika nodrošināti pašu pašvaldības institūcijās, tiktu iepirkti no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā, Latvijā kopumā tiktu ietaupīti aptuveni LVL 94 tūkstoši⁹⁹.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas personām ar garīga rakstura traucējumiem

Analīzē tiek izmantoti dati no valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkuma par 2011.gadu, 7.2. sadaļas „Finanšu līdzekļu izlietojums uz vienu personu (bez humānās palīdzības un kapitālieguldījumiem)” (kods 0721).

28. tabula. Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju personām ar garīga rakstura traucējumiem pakalpojumu vienības izmaksas, 2011.gads

Teritorija	Institūcijas nosaukums	Izmaksas uz vienu personu, LVL/mēn.	Izmaksas uz vienu personu, LVL/gadā
Daugavpils	Valsts SIA „Daugavpils psihoneiroloģiskā slimnīca” Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija	311,22	3 735
Daugavpils nov.	Sociālo pakalpojumu centrs "Pilādzis"	303,71	3 644
Grobiņas nov.	Valsts sociālās aprūpes centrs „Kurzeme”	347,71	4 173
Iecavas novads	Valsts sociālās aprūpes centrs „Zemgale”	255,76	3 069
Ilūkstes novads	SIA „Veselības un sociālās aprūpes centrs „Subate”	300,35	3 604

⁹⁹ Aprēķinu gaita: savas pašvaldības institūciju nodrošināto sociālo pakalpojumu saņēmēju personu skaits (62) reizināts ar starpību starp savas pašvaldības institūciju nodrošināto un no privātpersonām iepirkto sociālo pakalpojumu vienības izmaksām (2 810 - 1 297=1 513 LVL)

Teritorija	Institūcijas nosaukums	Izmaksas uz vienu personu, LVL/mēn.	Izmaksas uz vienu personu, LVL/gadā
	SIA „Veselības centrs Ilūkste”	311,99	3 744
Jelgava	Valsts SIA „Slimnīca „Ģintermuiža”” Ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas nodaļa	326,03	3 912
Neretas novads	Valsts sociālās aprūpes centrs „Latgale”	328,93	3 947
Rīga	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Atsaucība"	268,89	3 227
	Valsts sociālās aprūpes centrs "Rīga"	424,40	5 093
Rūjienas novads	Rūjienas novada pašvaldības Sociālās aprūpes centrs Lode	286,83	3 442
	Valsts sociālās aprūpes centrs "Vidzeme"	311,14	3 734
Strenču novads	Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca Sociālās aprūpes nodaļa	440,15	5 282
Talsu novads	Latvijas Sarkanā Krusta Sociālās aprūpes centrs „Stūrīši”	252,09	3 025
Vecpiebalgas novads	Valsts SIA „Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs” Ilgstošās sociālās aprūpes centrs „Vecpiebalga”	320,89	3 851
	Vidējās izmaksas uz 1 personu, LVL	319,34	3 832

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011.gadu

Jāatzīmē, ka atšķirībā no citiem pakalpojumu veidiem, šis pakalpojums tiek nodrošināts (tieši vai ar līgumorganizāciju palīdzību) un finansēts no valsts, nevis pašvaldību budžeta. 2011.gadā Latvijā bija 15 ilgstošas sociālās aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, no kuriem četri darbojas pilsētās (Rīgā, Jelgavā un Daugavpilī), bet pārējie – novados. Vidējās vienības izmaksas pilsētās (LVL 3 992/gadā) un novados (LVL 3 774/gadā) strādājošajiem sociālās aprūpes centriem būtiski neatšķiras (starpība aptuveni 6%). Tāpat nav novērojamas būtiskas atšķirības starp valsts organizāciju un līgumorganizāciju nodrošināto pakalpojumu izmaksām.

Visu pakalpojumu veidu vienības izmaksu salīdzinājums

29.tabulā ir apkopoti dati par visu šajā nodaļā apskatīto pakalpojumu veidu vienības izmaksām pilsētās, novados un valstī kopumā.

29. tabula

Aprūpes mājās, ilgstošas aprūpes un rehabilitācijas institūciju, dienas aprūpes centru un grupu māju pakalpojumu vienības izmaksas, 2011. gads

Savas pašvaldības institūcija	Pašvaldība pērk sociālos pakalpojumus

		no citas pašvaldības	no nevalstiskajām organizācijām savas pašvaldības teritorijā	no nevalstiskajām organizācijām ārpus savas pašvaldības teritorijas	no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā	ārpus savas pašvaldības teritorijas	Kopā / Vidējās vienības izmaksas ¹⁰⁰
Aprūpe mājās, LVL/personu/gadā:							
Pilsētas	398	-	590	-	548	-	569
Novadi	407	-	538	455	201	-	398
Valstī kopā	403	-	589	455	535	-	526
Ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas, LVL/personu/gadā:							
Pilsētas	3 102	1 392	1 205	1 485	1 546	1 882	1 502
Novadi	2 402	1 277	1 129	1 375	840	1 538	1 232
Valstī kopā	2 674	1 333	1 194	1 441	912	1 834	1 343
Dienas centri, LVL/personu/gadā:							
Pilsētas	138	351	661	-	1 261	-	758
Novadi	79	38	535	574	-	-	382
Valstī kopā	100	314	647	574	1 261	-	699
Grupu mājās personām ar garīga rakstura traucējumiem, LVL/personu/gadā:							
Pilsētas	2 570	-	1 666	2 103	1 297	1 679	1 686
Novadi	3 352	-	-	-	-	-	-
Valstī kopā¹⁰¹	2 810	-	1 666	2 103	1 297	1 679	1 686

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu” kopsavilkums par 2011.gadu

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju personām ar garīga rakstura traucējumiem pakalpojumu vidējās vienības izmaksas ir **LVL 3 832** uz vienu personu gadā.

Secinājumi

Galvenā problēma, kas rodas salīdzinot pakalpojumu vienību izmaksas ir tā, ka aktivitāšu klāsts, kuras var ietilpt šajā nodaļā analizējamajos pakalpojumos, ir plašs un ar dažādām izmaksām. Nezinot, kādas tieši aktivitātes konkrētajā gadījumā pakalpojuma ietvaros ir veiktas, nav iespējams izdarīt pamatotus secinājumus par to izmaksu efektivitāti. Tik detalizētu informāciju par sniegtajiem pakalpojumiem nesniedz ne valsts statistikas pārskatu kopsavilkumi, ne sociālo dienestu publiskie pārskati. Tādēļ, lai arī konkrētu sociālo dienestu pakalpojumu vienības izmaksu salīdzināšana ir matemātiski iespējama (skat. visu sociālo dienestu vienības izmaksas pielikumā Nr.2), jēgpilna to analīze ar esošajiem datiem nav iespējama. Tam ir nepieciešama vadības grāmatvedības detalizācijas pakāpes informācija, t.i. konkrēta pakalpojuma sniegšanai veikto aktivitāšu (telefona sarunu, apmeklējumu, konsultāciju, utt.) uzskaitē un

¹⁰⁰ Šajā kolonā ir norādītas kopējās vērtības pašvaldības iepirktajiem pakalpojumiem: izlietotie līdzekļi un personu skaits, kā arī no visu veidu trešajām personām iepirkto pakalpojumu vidējās vienības izmaksas;

¹⁰¹ Vidējās svērtās vienības izmaksas

aktivitāšu izmaksu noteikšana. Šādi dati ļautu objektīvi, aktivitāšu līmeni salīdzināt dažādu pakalpojumu izmaksas atsevišķos sociālajos dienestos, kā arī pašu nodrošināto un iepirkto pakalpojumu izmaksas. Šī izvērtējuma ietvaros tāda informācija par pietiekami lielu skaitu sociālo dienestu nav iegūstama.

Tādēļ, šajā nodaļā tika analizēti tikai pakalpojumu izmaksu vidējie rādītāji republikas pilsētās un novados, kuri parāda atšķirības starp republikas pilsētu un novadu sociālajiem dienestiem, starp pašvaldību institūciju sniegtajiem un iepirktajiem pakalpojumiem, un starp dažādiem pakalpojumu veidiem.

Kā redzams, visdārgākais sociālā pakalpojuma veids pēc izmaksām uz vienu to saņēmušo personu ir ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas personām ar garīga rakstura traucējumiem sniegtie pakalpojumi (LVL 3 832), kuru izmaksas par aptuveni 70% pārsniedz otra dārgākā pakalpojuma – grupu mājas (dzīvokļi) personām ar garīga rakstura traucējumiem – izmaksas.

Otrs dārgākais pakalpojumu veids, kā jau minēts, ir grupu mājas (dzīvokļi) personām ar garīga rakstura traucējumiem: vidējās pašu nodrošināto un iepirkto pakalpojumu vienības izmaksas ir LVL 2 248.

Šis rezultāts gan ir iegūts tikai no piecu sociālo dienestu datiem, kuri Latvijā nodrošina šādus pakalpojumus, tomēr tie ļauj konstatēt, ka grupu mājas (dzīvokļi) ir pakalpojums, kura vienības izmaksas ir līdzīgas tādām, Latvijā plaši izplatītam pakalpojumam kā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas (vidējās vienības izmaksas: LVL 2 008).

Abiem šiem pakalpojumu veidiem ir redzama skaidra tendence - no trešajām personām iepirkto pakalpojumu vienības izmaksas ir ievērojami zemākas nekā pašvaldības institūcijās sniegtajiem pakalpojumiem.

Tas norāda uz to, ka, lai panāktu pēc iespējas efektīvāku finanšu līdzekļu izlietojumu, šajos divos pakalpojumu veidos ir nepieciešama aktīva sadarbība gan starp sociālajiem dienestiem dažādās pašvaldībās, gan starp pašvaldībām un nevalstisko un privāto sektoru.

Pakalpojumu veids, kuram ir ceturtais augstākās vienības izmaksas, ir aprūpe mājās: vidējās vienības izmaksas LVL 464. Iepirktie pakalpojumi valstī kopā ir par 31% dārgāki nekā pašvaldības institūcijās nodrošinātie, lai gan apskatot atsevišķi novadu datus ir redzams, ka tajos praktiski nav atšķirības starp pašu nodrošināto un iepirkto pakalpojumu izmaksām.

Viszemākās vienības izmaksas ir dienas aprūpes centru sniegtajiem pakalpojumiem: vidēji LVL 399. Šim pakalpojumu veidam ir vislielākās atšķirības starp izmaksām republikas pilsētās un novados (novados izmaksas ir par 50% zemākas), kā arī starp izmaksām pašu nodrošinātajiem un iepirktajiem pakalpojumiem (pašu nodrošinātie pakalpojumi ir par 86% lētāki). Šādu starpību gan nevarētu izskaidrot ar atšķirīgu izmaksu efektivitāti, bet gan drīzāk ar atšķirībām pakalpojumu grozā republikas pilsētās un novados, un to, ka pastāv tendence dārgākos pakalpojumus iepirkt, bet lētākos – nodrošināt pašiem.

Sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu sadalījums starp ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtiem sociālajiem pakalpojumiem un pārējiem sociālajiem pakalpojumiem

Šīs nodaļas ievadā ir teikts, ka sociālo pakalpojumu nodrošināšanai izlietotais finansējums ir uzskatāms par efektīvāk izlietotu nekā finansējums sociālajai palīdzībai.

Tomēr sociālie pakalpojumi ir atšķirīgi gan pēc to piemērotības konkrētam sociālajam gadījumam, gan vienības izmaksām. Sociālos pakalpojumus var iedalīt divās grupās:

- institucionālā jeb ilgstošā aprūpe, kurā ietilpst ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie pakalpojumi;
- alternatīvā aprūpe, kurā ietilpst aprūpe mājās, dienas aprūpes centri, grupu mājas (dzīvokļi), pusceļa mājas, krīzes centri, servisa dzīvokļi un patversmes un nakts patversmes.

Alternatīvā aprūpe nodrošina sociālo dienestu klientiem nepieciešamos sociālos pakalpojumus apstākļos, kas ir maksimāli pietuvināti ģimeniskai videi. Turklāt, kā parāda iepriekš veiktā sociālo pakalpojumu vienības izmaksu analīze, alternatīvā aprūpe pārsvarā ir lētāka nekā institucionālā.

Šajā apakšnodaļā tiek analizēts sociālajiem pakalpojumiem izlietoto pašvaldības budžeta līdzekļu sadalījums starp institucionālo un alternatīvo aprūpi. Tiek izvērtētas:

- izlietoto līdzekļu sadalījuma izmaiņas laikā no 2009. līdz 2011. gadam;
- atšķirības izlietoto līdzekļu sadalījumā pilsētu, lielo, vidējo un mazo novadu sociālajos dienestos.

Analīze tiek veikta par visiem 119 sociālajiem dienestiem, izmantojot valsts statistikas pārskatu kopsavilkumus par 2009. līdz 2011.gadam. 2009.gada pārskatā institucionālajai aprūpei izlietoto līdzekļu apjoms ir iegūstams sasummējot pašu nodrošināto un iepirkto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās sniegto pakalpojumu izmaksas pieaugušām personām (kods 090101) un bērniem (kods 090102). Kopsavilkumos par 2010. un 2011. gadu institucionālajai aprūpei izlietotie līdzekļi ir norādīti 2.2.sadaļā „Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju sniegtie sociālie pakalpojumi” (kods 223).

Republikas pilsētas

30.tabulā ir sniegti dati par institucionālajai un alternatīvajai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījumu republikas pilsētu sociālajos dienestos.

30.tabula

Institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījums republikas pilsētu sociālajos dienestos, LVL, 2009.-2011. gads

Pilsēta	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Daugavpils	88 876	1 176 665	768 592	492 527	618 400	613 492
Jēkabpils	611 607	603 578	307 569	403 216	375 907	243 818
Jelgava	96 036	355 084	628 809	227 231	225 012	384 368
Jūrmala	880 763	796 277	842 365	532 399	420 569	560 577
Liepāja	500 371	335 104	313 098	886 640	1 112 889	1 176 832
Rēzekne	723 664	724 029	910 242	259 556	248 167	236 365
Rīga	7 133 490	5 155 173	6 794 898	6 041 252	4 380 428	5 960 108
Valmiera	29 975	428 679	516 271	124 069	64 527	76 223
Ventspils	599 661	549 642	612 794	193 796	171 355	162 672
Kopā	10 664 443	10 124 231	11 694 638	9 160 686	7 617 253	9 414 454
Īpatsvars ¹⁰²	54%	57%	55%	46%	43%	45%

Avots: valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu

Republikas pilsētu sociālajos dienestos nedaudz vairāk kā puse no kopējiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotajiem līdzekļiem tiek novirzīti institucionālajai aprūpei. Laikā no 2009. līdz 2011.gadam līdzekļu sadalījums nav būtiski mainījies.

Lielie novadi

31.tabulā ir apkopoti dati par institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījumu lielo novadu sociālajos dienestos.

31. tabula

Institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījums lielo novadu sociālajos dienestos, LVL, 2009.-2011. gads

Novads	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Bauskas novads	458 308	230 458	462 060	150 933	0	0
Daugavpils novads	116 651	457 584	490 113	40 721	270 038	305 850
Dobeles novads	209 456	194 125	199 608	186 431	216 610	196 851
Gulbenes novads	74 298	72 296	83 061	69 923	86 714	124 337
Jelgavas novads	113 680	89 584	464 410	39 800	0	0
Kuldīgas novads	71 475	176 198	178 646	20 490	20 046	15 187
Ķekavas novads	12 592	165 162	188 849	14 054	50 740	78 227

¹⁰² Šajā tabulā, kā arī 31.,32., 33. un 35.tabulā institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu īpatsvars tiek aprēķināts izdalot, attiecīgi, institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu apjomu ar abiem aprūpes veidiem izlietoto līdzekļu kopsummu, un sareizinot rezultātu ar 100.

Madonas novads	261 356	416 102	424 404	75 034	16 087	57 079
Ogres novads	87 302	103 931	127 721	145 316	139 353	126 529
Rēzeknes novads	416 129	453 709	446 209	135 504	132 049	291 318
Salaspils novads	53 254	50 616	61 488	201 412	39 686	57 178
Saldus novads	49 695	317 976	126 242	6 200	106 376	163 260
Talsu novads	97 030	154 191	243 395	130 460	94 961	106 069
Tukuma novads	135 782	146 022	307 335	187 048	194 765	216 966
Kopā	2 157 008	3 027 954	3 803 541	1 403 325	1 367 425	1 738 851
Īpatsvars	61%	69%	69%	39%	31%	31%

Avots: valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu

Lielo novadu sociālajos dienestos gandrīz 70% no kopējiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotajiem līdzekļiem tiek novirzīti institucionālajai aprūpei. Laikā no 2009. līdz 2010.gadam institucionālai aprūpei izlietoto līdzekļu īpatsvars pieauga par 8 procentpunktiem, kamēr no 2010. līdz 2011.gadam tas praktiski nav mainījies. Kā redzams, divu novadu sociālajos dienestos 2010. un 2011.gadā visi sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi ir novirzīti institucionālai aprūpei.

Vidējie novadi

32.tabulā ir sniegti dati par institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījumu vidējo novadu sociālajos dienestos.

32.tabula

Institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījums vidējo novadu sociālajos dienestos, LVL, 2009.-2011. gads

Novads	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Ādažu novads	0	0	7 789	42 644	124	0
Aizkraukles nov.	39 027	44 928	30 199	14 986	11 949	21 895
Aizputes novads	47 959	43 063	51 027	10 762	16 111	14 026
Alojas novads	49 042	455 270	438 940	19 881	15 921	17 076
Alūksnes novads	83 538	297 941	286 469	42 065	47 720	37 371
Amatas novads	23 823	27 796	27 471	28 732	76 265	64 974
Auces novads	16 296	57 830	41 505	1 821	14 277	22 638
Babītes novads	32 572	23 268	28 789	3 630	6 193	5 530
Baldones novads	21 844	48 133	51 585	32 884	12 123	1 508
Balvu novads	834 471	665 962	657 120	64 659	109 911	113 459
Brocēnu novads	9 136	44 430	44 725	0	3 406	0
Burtnieku novads	3 120	23 546	29 435	16 751	5 061	1 527
Carnikavas novads	8 267	2 652	7 725	900	25 855	40 220
Cēsu novads	75 546	70 778	71 124	34 224	33 267	32 157
Dagdas novads	110 448	357 537	69 890	21 747	10 663	6 505
Engures novads	16 452	15 959	17 732	5 893	5 962	6 429

Novads	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Garkalnes novads	23 296	19 761	18 997	10 352	9 642	9 600
Grobiņas novads	61 009	49 812	58 373	1 290	0	0
Iecavas novads	17 531	39 718	10 268	29 219	22 051	23 198
Ikšķiles novads	17 745	25 080	26 805	2 400	10 309	19 232
Ilūkstes novads	12 881	20 778	19 331	51 388	46 356	50 832
Inčukalna novads	548 148	54 390	71 189	36 301	14 243	19 032
Jaunjelgavas nov.	33 008	37 072	44 525	6 589	2 719	59 281
Jēkabpils novads	27 879	78 045	57 891	17 298	13 590	23 800
Kandavas novads	3 126	4 650	4 281	181 040	217 289	169 126
Kārsavas novads	37 583	89 334	104 670	49 804	45 153	41 576
Kocēnu novads	21 483	31 715	44 003	1 096	0	44
Kokneses novads	29 391	38 967	46 226	32 485	28 431	28 134
Krāslavas novads	135 699	270 749	345 905	21 566	8 309	12 205
Krimuldas novads	196 698	91 980	95 003	1 768	0	0
Krustpils novads	23 082	105 129	103 633	735	0	260
Ķeguma novads	22 693	67 195	71 708	82 795	7 410	8 707
Lielvārdes novads	23 882	35 825	45 960	3 751	32 841	10 689
Limbažu novads	217 855	196 241	208 181	71 742	18 757	19 898
Līvānu novads	43 168	36 401	61 677	34 887	16 344	16 977
Ludzas novads	47 949	317 318	313 888	39 812	30 724	36 230
Mārupes novads	51 798	63 615	53 453	23 913	36 060	38 076
Olaines novads	231 954	205 515	198 428	33 601	31 211	34 129
Ozolnieku novads	26 697	0	0	9 817	2 049	2 026
Pļaviņu novads	79 313	65 764	59 003	7 807	8 234	10 584
Preiļu novads	1 516	37 542	69 662	22 844	15 888	18 256
Priekules novads	18 578	12 617	11 831	9 642	3 152	0
Priekuļu novads	13 092	18 196	23 306	64 280	69 156	59 695
Riebiņu novads	63 988	73 684	0	3 529	3 180	2 940
Ropažu novads	32 416	20 006	35 931	38 285	33 692	28 929
Rūjienas novads	157 492	15 523	19 865	10 708	13 108	13 868
Salacgrīvas novads	94 339	57 133	62 788	24 335	24 404	23 909
Saulkrastu novads	54 778	63 195	66 626	12 736	488	13 455
Siguldas novads	74 796	48 237	55 890	153 982	99 627	119 748
Skrundas novads	7 088	9 737	11 540	5 393	3 255	3 850
Smiltenes novads	21 873	26 133	24 570	36 095	54 009	33 604
Stopiņu novads	18 403	16 700	12 706	15 272	3 964	9 633
Valkas novads	83 230	169 235	180 655	26 577	16 108	26 763
Vecumnieku nov.	218 379	110 223	199 053	2 898	0	0
Ventspils novads	43 898	36 872	26 375	10 822	6 109	2 036
Viļakas novads	137 947	133 982	144 416	5 786	70	0
Viļānu novads	7 888	2 408	8 571	41 112	16 102	50 841
Kopā	4 355 111	4 975 570	4 878 705	1 577 330	1 358 842	1 426 478
Īpatsvars	73%	79%	77%	27%	21%	23%

Avots: valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu

Vidējo novadu sociālajos dienestos gandrīz 80% no kopējiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotajiem līdzekļiem tiek novirzīti institucionālajai aprūpei. Laikā no 2009. līdz 2011.gadam līdzekļu sadalījums nav būtiski mainījies. Kā redzams, divu novadu sociālajos dienestos 2010. un 2011.gadā visi sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi ir novirzīti institucionālajai aprūpei. Kā redzams, septiņu novadu sociālajos dienestos laikā no 2009. līdz 2011. gadam, atsevišķos gados visi sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi ir novirzīti institucionālajai aprūpei.

Mazie novadi

33.tabulā ir sniegti dati par institucionālajai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījumu mazo novadu sociālajos dienestos.

33.tabula

Institucionālajai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījums mazo novadu sociālajos dienestos, LVL, 2009.-2011. gads

Novads	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Aglonas novads	9 245	254 710	261 346	6 765	2 699	3 188
Aknīstes novads	15 545	73 877	66 346	5 584	7 699	6 007
Alsungas novads	4 127	69 838	4 471	2 326	2 600	2 561
Apes novads	10 891	43 274	227 172	24 309	6 175	0
Baltinavas novads	2 154	8 361	8 960	9 732	9 480	7 079
Beverīnas novads	690	1 359	12 167	1 635	396	0
Cesvaines novads	94 128	103 423	95 399	4 112	0	0
Cīblas novads	6 703	18 352	1 142	7 400	3 414	8 184
Dundagas novads	62 543	74 122	63 400	20 342	12 841	15 986
Durbes novads	12 670	9 377	13 256	900	3 170	2 400
Ērgļu novads	1 340	283 940	320 863	3 937	1 758	480
Jaunpiebalgas nov.	11 667	8 961	7 836	1 479	1 341	1 375
Jaunpils novads	6 333	6 949	6 185	5 879	6 307	6 425
Līgatnes novads	38 173	32 233	26 888	1 038	0	0
Lubānas novads	6 825	116 145	7 727	11 841	8 824	4 433
Mālpils novads	13 933	83 265	95 521	1 546	596	596
Mazsalacas novads	2 419	26 142	29 752	13 438	2 863	2 250
Mērsraga novads	0	0	17 537	0	0	0
Naukšēnu novads	7 305	10 525	5 917	0	0	0
Neretas novads	36 310	66 701	39 793	12 928	11 165	7 831
Nīcas novads	6 520	7 047	8 914	0	2 400	0
Pārgaujas novads	21 622	21 904	19 995	100	1 225	0
Pāvilostas novads	0	7 376	15 792	11 466	1 927	3 261
Raunas novads	14 728	22 035	25 386	15 970	547	0

Novads	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Rojas novads	15 936	43 039	3 224	5 770	27 057	2 828
Rucavas novads	4 232	1 896	2 256	0	3 842	6 841
Rugāju novads	40 302	77 505	55 029	4 324	5 575	5 885
Rundāles novads	0	25 763	25 746	0	0	0
Salas novads	21 764	39 997	71 568	1 454	960	0
Sējas novads	3 712	4 745	13 713	1 422	0	0
Skrīveru novads	28 377	37 804	30 177	2 665	5 633	4 340
Strenču novads	8 679	7 224	9 158	4 882	1 707	7 615
Tērvetes novads	9 337	20 736	34 843	9 360	12 663	14 023
Vainodes novads	19 890	14 078	11 490	0	14 078	32 057
Varakļānu novads	49 730	66 008	76 138	14 046	22 646	27 677
Vārkavas novads	2 478	3 309	5 031	0	180	194
Vecpiebalgas nov.	4 333	12 173	14 630	4 665	150	250
Viesītes novads	10 982	72 318	42 582	11 772	9 811	7 815
Zilupes novads	3 361	42 710	40 423	27 089	8 651	8 952
Kopā	608 985	1 819 222	1 817 772	250 176	200 380	190 532
Īpatsvars	71%	90%	91%	29%	10%	9%

Avots: valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu

Mazo novadu sociālajos dienestos vairāk kā 90% no kopējiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotajiem līdzekļiem tiek novirzīti institucionālajai aprūpei. Laikā no 2009. līdz 2010.gadam institucionālajai aprūpei izlietoto līdzekļu īpatsvars pieauga par 19 procentpunktiem, kamēr no 2010. līdz 2011.gadam tas praktiski nav mainījies. Kā redzams, 15 novadu sociālajos dienestos laikā no 2009. līdz 2011.gadam, atsevišķos gados visi sociālajiem pakalpojumiem izlietotie līdzekļi ir novirzīti institucionālajai aprūpei.

34.tabulā ir apkopoti dati par visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos izlietoto līdzekļu sadalījumu starp institucionālo un alternatīvo aprūpi. y. tabulā ir sniegti šī sadalījuma īpatsvari.

34.tabula

Institucionālajai un alternatīvajai aprūpei izlietoto līdzekļu sadalījums visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos, LVL, 2009.-2011. gads

Teritoriālās kategorijas	Institucionālā aprūpe, LVL			Alternatīvā aprūpe, LVL		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Pilsētas	10 664 443	10 124 231	11 694 638	9 160 686	7 617 253	9 414 454
Lielie novadi	2 157 008	3 027 954	3 803 541	1 403 325	1 367 425	1 738 851
Vidējie novadi	4 355 111	4 975 570	4 878 705	1 577 330	1 358 842	1 426 478
Mazie novadi	608 985	1 819 222	1 817 772	250 176	200 380	190 532
Kopā	17 785 548	19 946 976	22 194 657	12 391 517	10 543 899	12 770 316

Avots: valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2009., 2010. un 2011.gadu

35.tabula

Institucionālai un alternatīvai aprūpei izlietoto līdzekļu īpatsvars visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos, 2009.-2011. gads

Teritoriālās kategorijas	Institucionālā aprūpe, %			Alternatīvā aprūpe, %		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Pilsētas	54%	57%	55%	46%	43%	45%
Lielie novadi	61%	69%	69%	39%	31%	31%
Vidējie novadi	73%	79%	77%	27%	21%	23%
Mazie novadi	71%	90%	91%	29%	10%	9%
Vidēji	59%	65%	63%	41%	35%	37%

Avots: izvērtējuma autoru aprēķini balstoties uz valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumiem par 2009., 2010. un 2011.gadu

Secinājumi

Laikā no 2009. līdz 2011.gadam ir vērojams nebūtisks kopējo institucionālajai aprūpei izlietoto līdzekļu pieaugums. Apskatot līdzekļu sadalījumu teritoriālo kategoriju griezumā, ir skaidri redzama saistība starp sociālo dienestu darbības teritoriju un līdzekļu sadalījumu starp institucionālo un alternatīvo aprūpi. Jo lielāku teritoriju (iedzīvotāju skaita ziņā) apkalpo sociālais dienests, jo mazāk līdzekļu tiek novirzīts institucionālajai aprūpei. Kā redzams, 2011.gadā mazo novadu sociālajos dienestos institucionālajai aprūpei tika izlietots 91% no sociālajiem pakalpojumiem izlietoto līdzekļu kopsummas, kamēr pilsētu sociālajos dienestos šis īpatsvars bija tikai 55%.

Tas apstiprina izvērtējuma gaitā¹⁰³ izdarītos novērojumus par to, ka visšaurākais sociālo pakalpojumu klāsts tiek nodrošināts mazo novadu sociālajos dienestos. To izraisa tādi faktori kā nepietiekams finansējums, telpu trūkums pašvaldībā, nepietiekama pašvaldības izpratne par sociālo pakalpojumu nepieciešamību, kvalificētu speciālistu trūkums, augstas transporta izmaksas apsekojumu un aprūpes mājās pakalpojumu nodrošināšanai, un mobilo pakalpojumu trūkums, kas varētu risināt pakalpojumu pieejamības problēmu lauku iedzīvotājiem.

¹⁰³ „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011. gadā un tā analīzi” 3. nodaļa

2.2.4. Sociālā dienesta darbinieku atalgojuma atbilstības novērtējums

Sociālo dienestu darbinieku atalgojuma analīze tika uzsākta izvērtējuma 1.ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.3.4.nodaļā „Sociālo dienestu darbinieku atalgojums”, kurā tika salīdzināti atalgojuma līmeņi dažādos sociālajos dienestos.

Tā tika turpināta 2.ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu” 2.1.5.nodaļā „Atalgojuma sasaiste ar kvalifikācijas līmeni un sociālā darbinieka darba rezultātiem”, kurā tika apkopoti sociālo dienestu, pašvaldību un nozares profesionāļu viedokļi par esošo atalgojuma sistēmu un novērtēti perspektīvākie atalgojuma sistēmas attīstības virzieni.

Šajā ziņojumā augstāk minētā analīze tiek papildināta ar novērtējumu par sociālo dienestu darbinieku: sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku, atalgojumu:

- salīdzinājumā ar normatīvos aktos noteiktajiem mēnešalgu maksimāliem apmēriem; un
- salīdzinājumā ar vidējām algām pašvaldību sektorā strādājošiem.

Analīzē izmantotie dati par sociālo dienestu darbinieku faktisko atalgojumu ir iegūti, apkopojot informācijas pieprasījumus, kuri tika nosūtīti izvērtējuma izlasē iekļautajiem 22 sociālajiem dienestiem.

Izvērtējuma 1.ziņojuma 2.3.4.nodaļā „Sociālo dienestu darbinieku atalgojums” tika apkopota no 22 izvērtējumā iekļautajiem sociālajiem dienestiem saņemtā informācija par darbinieku atalgojumu un veikts trīs amatu: sociālā dienesta vadītāju, sociālo darbinieku un sociālās palīdzības organizatoru, atalgojuma salīdzinājums republikas pilsētu, lielo, vidēji lielo un mazo novadu sociālajos dienestos.

Šajā nodaļā analīzes vajadzībām ir izvēlēts sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku atalgojums, jo šīs divas pozīcijas ir uzskatāmas par kritiskām veiksmīgam sociālā dienesta darbam. Bez tam šie divi amati ir izveidoti visos sociālajos dienestos, kas dod iespēju analizēt visplašāko pieejamo datu klāstu.

Sociālo dienestu darbinieku reālo algu salīdzinājums ar normatīvos aktos noteiktajiem mēnešalgu maksimāliem apmēriem

Sociālo dienestu kā pašvaldību institūciju darbinieku maksimālo atalgojumu nosaka 22.12.2009. MK noteikumi Nr.1651 „Noteikumi par valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku darba samaksu, kvalifikācijas pakāpēm un to noteikšanas kārtību”.

Šo MK noteikumu 1.pielikums nosaka amatpersonu un darbinieku amatu saimēm (apakšsaimēm) un līmeņiem atbilstošās mēnešalgu grupas. Saskaņā ar to sociālais darbs ir ierindots 39. amatu saimē un šādās mēnešalgu grupās:

- I līmenis – 3. grupa;
- II līmenis – 5. grupa;

- III līmenis – 8. grupa;
- IV līmenis – 10. grupa.

MK 30.11.2010. noteikumu Nr.1075 „Valsts un pašvaldību institūciju amatu katalogs” II sadaļā „Amatu saimju raksturojums” ir sniegts visu četru amatu līmeņu raksturojums un pienākumu paraug-apraksti. Saskaņā ar to sociālais darbinieks atbilst III amata līmenim, bet sociālā dienesta vadītājs – IV līmenim.

22.12.2009. MK noteikumu Nr.1651 „Noteikumi par valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku darba samaksu, kvalifikācijas pakāpēm un to noteikšanas kārtību” 3.¹ pielikums nosaka Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (01.01.2012. redakcijā) 11.panta pirmajā daļā minēto amatpersonu un darbinieku mēnešalgas maksimālo apmēru atbilstoši amatam noteiktajai mēnešalgu grupai, tajā skaitā:

- 8. grupai – ne vairāk kā LVL 614 (bruto);
- 10. grupai – ne vairāk kā LVL 825 (bruto).

36.tabulā ir apkopoti dati par sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku bruto mēnešalgām un to izmaiņām laikā no 2009. līdz 2011. gadam, kā arī procentuālo starpību līdz normatīvos aktos noteiktajai maksimālai mēnešalgai.

36. tabula

Sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku bruto mēnešalgas un starpība līdz maksimālai mēnešalgai, LVL, 2009.-2011.gads

	2009	2010	2011	Starpība, 2011. gads
Sociālā dienesta vadītājs				
Pilsētas	950	909	931	13%
Lielie novadi	655	659	668	-19%
Vidējie novadi	548	596	616	-25%
Mazie novadi	503	458	476	-42%
Sociālais darbinieks				
Pilsētas	412	402	410	-33%
Lielie novadi	387	416	404	-34%
Vidējie novadi	398	409	424	-31%
Mazie novadi	342	334	339	-45%

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums

Kā redzams, republikas pilsētu sociālo dienestu vadītāju vidējā bruto mēnešalga par 13% pārsniedz normatīvos aktos noteikto maksimālo līmeni, kamēr novadu sociālo dienestu vadītāju algas no tā būtiski atpaliek.

Savukārt, sociālo darbinieku atalgojums visu teritoriālo kategoriju sociālajos dienestos ir ievērojami zemāks nekā tiek pieļauts normatīvos aktos.

Sociālo dienestu darbinieku reālo algu salīdzinājums ar vidējo darba algu pašvaldības struktūras nodarbinātajiem

26.tabulā un 27.tabulā ir salīdzinātas sociālo dienestu vadītāju un sociālo darbinieku faktiskās bruto mēnešalgas ar attiecīgās pilsētas/novada pašvaldību sektorā strādājošo vidējām bruto mēnešalgām. Tāpat tabulās ir parādītas sociālo dienestu darbinieku algu un statistisko algu izmaiņas laikā no 2009. līdz 2011.gadam.

37. tabula

Sociālo dienestu vadītāju mēnešalgas salīdzinājumā ar pašvaldību sektorā strādājošo vidējām mēnešalgām, 2009.-2011.gads

	Sociālo dienestu vadītāju bruto mēnešalga, LVL ¹⁰⁴				Pašvaldību sektorā strādājošo vidējā bruto mēnešalga, LVL ¹⁰⁵				Starpība ¹⁰⁶		
	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹⁰⁷	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹⁰⁸	2009	2010	2011
Pilsētas											
Daugavpils	700	700	780	11%	349	336	352	1%	101%	108%	122%
Jelgava	1130	1074	1074	-5%	392	395	419	7%	188%	172%	156%
Liepāja	720	612	620	-14%	411	394	405	-1%	75%	55%	53%
Rīga	1250	1250	1250	0%	435	409	435	0%	187%	206%	187%
Lielie novadi											
Daugavpils novads	505	505	508	1%	341	345	352	3%	48%	46%	44%
Dobele	800	800	800	0%	386	395	398	3%	107%	103%	101%
Gulbene	nav. dati	653	653	0% ¹⁰⁹	336	359	372	11%	-	82%	76%

¹⁰⁴ Sociālo dienestu sniegtie dati izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītajā informācijas pieprasījumā

¹⁰⁵ CSP dati, pieejami:

<http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=DS0111&ti=DSG0111%2E+STR%C2D%C2JO%D00+M%C7NE%D0A+VID%C7J%C2+DARBA+SAMAKSA+REPUBLIKA+S+PILS%C7T%C2S+UN+NOVADOS++%28latos%29&path=../DATABASE/Iedzoc/Ikgad%E7jie%20statistikas%20dati/Darba%20samaksa/&lang=16> , skatīti:

06.08.2012.

¹⁰⁶ Starpība starp attiecīgā gada faktisko algu un vidējo pašvaldību sektorā strādājošo algu (pozitīvs skaitlis – algas sociālajos dienestos ir lielākas nekā vidēji statistiskās, negatīvs skaitlis - algas sociālajos dienestos ir zemākas nekā vidēji statistiskās).

¹⁰⁷ Izmaiņas laikā no 2009. līdz 2011. gada (pozitīvs skaitlis – pieaugums, negatīvs skaitlis - samazinājums)

¹⁰⁸ Izmaiņas laikā no 2009. līdz 2011. gada (pozitīvs skaitlis – pieaugums, negatīvs skaitlis - samazinājums)

¹⁰⁹ Izmaiņas no 2010. gada uz 2011. gadu

	Sociālo dienestu vadītāju bruto mēnešalga, LVL ¹⁰⁴				Pašvaldību sektorā strādājošo vidējā bruto mēnešalga, LVL ¹⁰⁵				Starpība ¹⁰⁶		
	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹⁰⁷	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹⁰⁸	2009	2010	2011
Ogre	nav. dati	nav. dati	570	-	390	359	366	-6%	-	-	56%
Saldus	660	680	808	22%	362	356	357	-1%	82%	91%	126%
Vidējie novadi											
Aizkraukle	700	784	784	12%	424	402	395	-7%	65%	95%	98%
Brocēni	364	364	400	10%	318	351	350	10%	14%	4%	14%
Cēsis	650	700	750	15%	453	418	419	-8%	43%	67%	79%
Grobiņa	540	540	540	0%	320	354	396	24%	69%	53%	36%
Jaunjelgava	450	495	545	21%	327	337	334	2%	38%	47%	63%
Kandava	531	630	630	19%	365	371	384	5%	45%	70%	64%
Preiļi	600	660	660	10%	361	368	385	7%	66%	79%	71%
Mazie novadi											
Cesvaine	498	498	498	0%	333	363	366	10%	50%	37%	36%
Durbe	nav dati	310	340	10% ¹¹⁰	323	333	340	5%	-	-7%	0%
Mālpils	589	506	691	17%	361	384	394	9%	63%	32%	75%
Rauna	396	396	396	0%	318	344	347	9%	25%	15%	14%
Skrīveri	518	518	518	0%	379	397	385	2%	37%	30%	35%
Vārkava	514	520	414	-19%	333	319	349	5%	54%	63%	19%

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums; CSP dati

¹¹⁰ Izmaiņas no 2010. gada uz 2011. gadu

38. tabula

Sociālo darbinieku mēnešalgas salīdzinājumā ar pašvaldību sektorā strādājošo vidējām mēnešalgām, 2009.-2011.gads

	Sociālo darbinieku bruto mēnešalga, LVL ¹¹¹				Pašvaldību sektorā strādājošo vidējā bruto mēnešalga, LVL ¹¹²				Starpība ¹¹³		
	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹¹⁴	2009	2010	2011	Izmaiņas ₁₁₅	2009	2010	2011
Pilsētas											
Daugavpils	300	300	320	7%	349	336	352	1%	-14%	-11%	-9%
Jelgava	533	533	533	0%	392	395	419	7%	36%	35%	27%
Liepāja	396	356	366	-8%	411	394	405	-1%	-4%	-10%	-10%
Rīga	420	420	420	0%	435	409	435	0%	-3%	3%	-3%
Lielie novadi											
Daugavpils novads	386	386	380	-2%	341	345	352	3%	13%	12%	8%
Dobele	400	400	400	0%	386	395	398	3%	4%	1%	1%
Gulbene	nav. dati	449	454	1%	336	359	372	11%	-	25%	22%
Ogre	nav. dati	nav. dati	345	-	390	359	366	-6%	-	-	-6%

¹¹¹ Sociālo dienestu sniegtie dati izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītajā informācijas pieprasījumā

¹¹² CSP dati, pieejami šeit:

<http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=DS0111&ti=DSG0111%2E+STR%C2D%C2JO%D00+M%C7NE%D0A+VID%C7I%C2+DARBA+SAMAKSA+REPUBLICAS+PILS%C7T%C2S+UN+NOVADOS+%28latos%29&path=../DATABASE/Ikgad%E7jie%20statistikas%20dati/Darba%20samaksa/&lang=16>, skatīti: 06.08.2012.

¹¹³ Starpība starp attiecīgā gada faktisko algu un vidējo pašvaldību sektorā strādājošo algu (pozitīvs skaitlis – algas sociālajos dienestos ir lielākas nekā vidēji statistiskās, negatīvs skaitlis - algas sociālajos dienestos ir zemākas nekā vidēji statistiskās)

¹¹⁴, ¹¹⁵ Izmaiņas laikā no 2009. līdz 2011. gada (pozitīvs skaitlis – pieaugums, negatīvs skaitlis - samazinājums)

	Sociālo darbinieku bruto mēnešalga, LVL ¹¹¹				Pašvaldību sektorā strādājošo vidējā bruto mēnešalga, LVL ¹¹²				Starpība ¹¹³		
	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹¹⁴	2009	2010	2011	Izmaiņas ¹¹⁵	2009	2010	2011
Saldus	376	430	440	17%	362	356	357	-1%	4%	21%	23%
Vidējie novadi											
Aizkraukle	435	545	560	29%	424	402	395	-7%	3%	36%	42%
Brocēni	277	277	330	19%	318	351	350	10%	-13%	-21%	-6%
Cēsis	450	450	485	8%	453	418	419	-8%	-1%	8%	16%
Grobiņa	385	385	385	0%	320	354	396	24%	20%	9%	-3%
Jaunjelgava	400	440	440	10%	327	337	334	2%	22%	31%	32%
Kandava	381	401	401	5%	365	371	384	5%	4%	8%	4%
Preiļi	456	368	368	-19%	361	368	385	7%	26%	0%	-4%
Mazie novadi											
Cesvaine	359	359	359	0%	333	363	366	10%	8%	-1%	-2%
Durbe	nav dati	220	220	0% ¹¹⁵	323	333	340	5%	-	-34%	-35%
Mālpils	349	341	414	19%	361	384	394	9%	-3%	-11%	5%
Rauna	304	345	345	13%	318	344	347	9%	-4%	0%	-1%
Skrīveri	378	378	378	0%	379	397	385	2%	0%	-5%	-2%
Vārkava	319	364	320	0%	333	319	349	5%	-4%	14%	-8%

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums; CSP dati

¹¹⁵ Izmaiņas no 2010. gada uz 2011. gadu

Piecās no 22 pašvaldībām vidējais darba samaksas līmenis laikā no 2009. līdz 2011. gadam ir samazinājies, kamēr 17 pašvaldībās – palielinājies. Būtu loģiski sagaidīt, ka līdzīga situācija ir novērojama arī attiecībā uz sociālo dienestu darbinieku algām.

Apskatot sociālo dienestu vadītāju atalgojuma izmaiņas, redzams, ka trijos sociālajos dienestos (Jelgavā, Liepājā un Vārkavā) tas minētajā laika periodā ir samazinājies, kamēr pārējos sociālajos dienestos - pieaudzis vai palicis nemainīgs.

Sociālo darbinieku atalgojums kopš 2009.gada ir samazinājies trīs sociālajos dienestos: Liepājas, Daugavpils novada un Preiļu, pie tam Preiļu sociālajā dienestā ir novērojams visstraujākais algu samazinājums – par 19%. Jāatzīmē, ka tajā pašā laikā vidējā darba samaksa Preiļu pašvaldībā pieauga par 7%, bet Preiļu sociālā dienesta vadītāja alga – par 10%.

Kā bija sagaidāms, sociālo dienestu vadītāju faktiskais atalgojums visos sociālajos dienestos, izņemot vienu (Durbe), pārsniedz vidējo attiecīgajā pašvaldībā strādājošo darba samaksu. Iestādes vadītājs ir augstāka par vidējo amata līmeni darbinieks un saņem augstāku par vidējo atalgojumu.

Durbes novadā 2011.gadā sociālā dienesta vadītājs saņēma tādu pašu atalgojumu kā vidēji šajā pašvaldībā strādājošais. Pozitīvi vērtējams ir tas, ka Durbes novadā sociālā dienesta vadītāja atalgojums 2010. un 2011.gadā pieauga straujāk nekā vidējais atalgojums pašvaldībā.

Sociālais darbinieks pēc sava amata līmeņa ir uzskatāms par vidēja līmeņa darbinieku, kas liek domāt, ka sociālo darbinieku faktiskajām algām vajadzētu būt līdzīgām vai nedaudz lielākām kā vidēji attiecīgajā pašvaldībā strādājošiem.

Apskatot faktisko atalgojumu 2011.gadā, jākonstatē, ka tikai 10 sociālajos dienestos ir novērojama šāda situācija, kamēr 12 sociālajos dienestos sociālo darbinieku algas ir zemākas par vidējo. Vislielākā negatīvā starpība starp sociālo darbinieku algām un vidējām algām pašvaldībā ir Durbes (-35%) sociālajā dienestā. Savukārt, vislielākā pozitīvā starpība ir Aizkraukles (+42%), Jaunjelgavas (+32%) un Jelgavas (+27%) sociālajos dienestos.

Secinājumi

Visu aptaujāto sociālo dienestu darbinieku, izņemot sociālo dienestu vadītājus republikas pilsētās, vidējais faktiskais bruto atalgojums ir ievērojami zemāks nekā to pieļauj normatīvie akti. Vidējais visu aptaujāto sociālo dienestu vadītāju bruto atalgojums 2011. gadā bija LVL 673, kas atbilst 82% no normatīvos aktos pieļautā maksimuma IV amatu līmenim, jeb 10. grupai (LVL 825).

2011.gadā vislielākā sociālā darbinieka bruto alga no visiem 22 aptaujātajiem sociālajiem dienestiem bija Aizkrauklē (LVL 560), kas sastāda 91% no III amatu līmeņa, jeb 8. grupas maksimālā atalgojuma (LVL 614). Visu aptaujāto sociālo dienestu vidējā sociālo darbinieku bruto alga 2011. gadā bija LVL 394, kas atbilst 64% no normatīvos aktos pieļautā maksimuma.

Visu aptaujāto sociālo dienestu, izņemot vienu, vadītāju bruto algas būtiski (no par 14% Raunā un Brocēnos līdz 187% Rīgā) pārsniedz vidējo attiecīgajā pašvaldībā strādājošo atalgojumu, kas ir normāli, ņemot vērā, ka iestādes vadītājam vajadzētu

saņemt vairāk nekā vidējā līmeņa pašvaldības darbiniekam. Tikai Durbes sociālā dienesta vadītājs saņem atalgojumu, kas ir vienāds ar vidējo atalgojumu pašvaldībā.

Visu aptaujāto sociālo dienestu sociālo darbinieku vidējā bruto alga 2011. gadā (LVL 394) par 4% pārsniedza pašvaldībā strādājošo vidējo algu (LVL 377).

Tomēr vairāk kā pusē aptaujāto sociālo dienestu (12) sociālo darbinieku bruto algas ir mazākas nekā vidējās algas attiecīgajā pašvaldībā strādājošiem, kas nav uzskatāms par pareizu stāvokli, ņemot vērā, ka sociālā darbinieka amata līmenis ir uzskatāms par vidēju vai virs vidējā.

Turklāt, visos gadījumos to nevar attaisnot ar finansējuma trūkumu, jo piemēram, Preiļu pašvaldībā strādājošo vidējā alga no 2009. līdz 2011.gadam pieauga par 7%, kamēr sociālo darbinieku alga samazinājās par 19%. Arī Liepājas pilsētas sociālajā dienestā sociālo darbinieku vidējā alga minētajā laika periodā samazinājās par 8%, lai gan vidējā pašvaldībā strādājošā alga saruka tikai par 1%.

Kopumā var secināt, ka nepieciešamības gadījumā pastāv iespēja paaugstināt sociālo dienestu darbinieku, īpaši sociālo darbinieku, algas esošo normatīvo aktu ietvaros. Atsevišķos šajā nodaļā minētos sociālajos dienestos, kuros darbinieku alga ir būtiski zemāka nekā citos sociālajos dienestos vai vidēji attiecīgajā pašvaldībā, šāda nepieciešamība ir acīmredzama.

2.3. Sociālā darba izglītības sistēma

Šis nodaļas mērķis ir analizēt sociālā darba izglītības sistēmu Latvijā. Sociālā darba izglītība skatīta kā viens no priekšnosacījumiem kvalitatīvai sociālā darba profesijas attīstībai Latvijā. Līdzīgi kā sociālā darba profesija, arī sociālā darba izglītība kopš tās aizsākumiem pagājušā gadsimta 90-to gadu sākumā, bijusi pakļauta pārmaiņām, nepieciešamībai attīstīties un pieskaņoties izaicinājumiem ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas un globālā mērogā.

2.3.nodaļā ir analizēta sociālā darba augstākā izglītība, neanalizējot situāciju izglītības jomā pārējiem sociālā darba speciālistiem – sociālais rehabilitētājs, sociālās palīdzības organizators, sociālais aprūpētājs. Šajā nodaļā veikta analīze neattiecas uz pirmā līmeņa profesionālo augstāko jeb koledžu izglītību, taču atsevišķās sadaļās tā ir pieminēta, lai akcentētu sociālā darba izglītības sistēmas kopskatu.

2.3.1. Sociālā darba speciālistu izglītība

39.tabulā atspoguļoti dati par sociālā darba speciālistu izglītību 2010.gadā un 2011.gadā. Datu apkopojumā izmantoti valsts statistikas pārskatu „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās” kopsavilkumi par 2010. un 2011.gadu (turpmāk tekstā - pārskati). Pārskatos ir apkopota informācija par sociālā darba speciālistu izglītību, neizdalot atsevišķi sociālos darbiniekus, sociālās palīdzības organizatorus, sociālos rehabilitētājus un sociālos aprūpētājus. No pārskatiem apkopotā informācija ļauj secināt, ka 2011.gadā salīdzinot ar 2010.gadu ir pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits un pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, nedaudz pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību, kā arī pieaudzis sociālā darba speciālistu skaits ar otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību citā profesijā. Kopumā ir samazinājies sociālā darba speciālistu skaits bez augstākās izglītības.

39.tabula

Sociālā darba speciālistu izglītības raksturojums, ieskaitot pakalpojumu sniedzējus (iekavās bez pakalpojumu sniedzējiem), 2010. un 2011.gadā

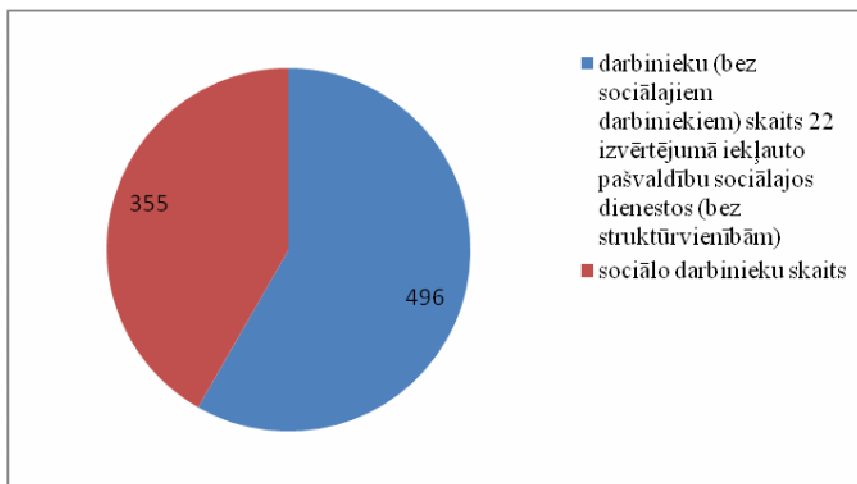
Nosaukums	2010	2011
Sociālā darba speciālistu skaits, kopā	1382 (1109)	1520 (1133)
No tiem:		
Sociālie darbinieki	921 (783)	1046 (798)
Sociālie aprūpētāji	120 (8)	117 (10)
Sociālie rehabilitētāji	32 (9)	43 (11)
Sociālās palīdzības organizatori	309	314
Sociālā darba speciālistu skaits ar augstāko izglītību, kopā	1098	1254

No tiem:			
	ar otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā	778 (702)	927 (852)
	ar pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību	162 (162)	165 (165)
	ar otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību citā profesijā	119 119	162 (123)
Sociālā darba speciālistu skaits bez augstākās izglītības, kopā		128	84

Avots: valsts statistikas pārskata „Pārskats par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā” kopsavilkumi par 2010. un 2011.gadu

Detalizētāku informāciju tieši par sociālajiem darbiniekiem sniedz izvērtējuma ietvaros veiktie informācijas pieprasījumu apkopojumi par 22 sociālajiem dienestiem. 9.attēls parāda sociālo darbinieku skaitu attiecībā pret pārējiem sociālā dienesta darbiniekiem, kur sociālie darbinieki sastāda gandrīz 42 % no sociālā dienesta darbiniekiem dotās izlases grupas ietvaros (22 pašvaldību sociālie dienesti). Tas ir mazāk nekā visos sociālajos dienestos kopā, kur saskaņā ar iepriekšējā tabulā apkopoto informāciju sociālie darbinieki veido 66.6 % no visiem sociālā darba speciālistiem kopā.

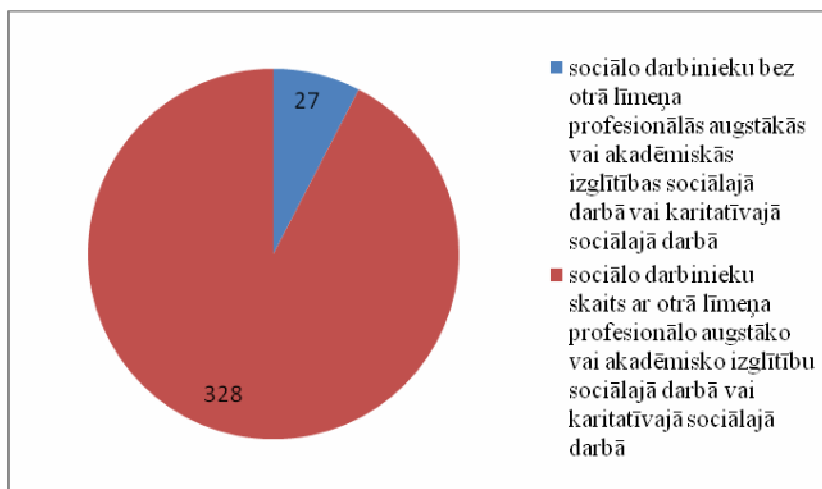
9.attēls. Sociālo darbinieku skaits 22 izvērtējumā iekļautajos pašvaldību sociālajos dienestos (bez struktūrvienībām) (uz 31.12.2011.)

Avots: izvērtējuma ietvaros veiktais informācijas pieprasījumu apkopojums par 22 pašvaldību sociālajiem dienestiem

10.attēls parāda izvērtējuma ietvaros analizēto 22 pašvaldību sociālo darbinieku ar 2.līmeņa profesionālo augstāko izglītību skaitu 2011.gadā.

10.attēls. Sociālo darbinieku skaits ar otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā 22 izvērtējumā iekļautajos pašvaldību sociālajos dienestos (2011.gads)

Avots: izvērtējuma ietvaros veiktais informācijas pieprasījumu apkopojums par 22 pašvaldību sociālajiem dienestiem

10.attēlā redzams, ka tikai 27 darbinieku izglītība nav atbilstoša normatīvajos aktos noteiktajam. Diemžēl dati neļauj izdarīt secinājumus par normatīvajiem aktiem atbilstošu sociālo darbinieku izglītības tendenci, tomēr ņemot vērā sociālā darba speciālistu pieaugumu ar 2.līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā (39.tabula), var secināt, ka pakāpeniski pieaug arī izglītotu sociālo darbinieku skaits.

2.3.2. Sociālā darba tiesiskais regulējums un izglītības līmeņi

Sociālā darba izglītības tiesiskais regulējums

Sociālā darba profesijas tiesisko regulējumu dažādos aspektos nosaka sekojoši normatīvie akti un dokumenti:

1) Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā ir noteiktas prasības sociālā darba speciālistiem, nosakot, ka „*tiesības veikt sociālo darbu ir personām, kas ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā.*”¹¹⁶ Likums stājās spēkā 2003.gadā un tajā tika paredzēts pārejas laiks līdz 2008.gada 1.janvārim, kad šai normai bija jāstājas spēkā.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā identificētās pretrunas sociālā darbinieka profesijas un sociālā darba definēšanā, ir analizējis M.Moors¹¹⁷ Likuma interpretācijā sociālais darbs tiek saprasts kā viens no sociālajiem pakalpojumiem blakus sociālajai aprūpei un sociālajai rehabilitācijai. Tajā pašā laikā citās likuma normās, sociālais darbs ir nodalīts no sociālajiem pakalpojumiem, piemēram, likuma 11.pants, kurā sociālais darbs izdalīts kā atsevišķs pašvaldības sociālā dienesta uzdevums līdzās sociālo pakalpojumu sniegšanai (nodrošināšanai). Likuma 17.panta nosaukums ir „Sociālo pakalpojumu sniedzējs”, taču panta tekstā tiek runāts tikai par sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēju, kā arī šo pakalpojumu sniedzēju pienākumu reģistrēties valsts informācijas sistēmā „Sociālo

¹¹⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 41.pants

¹¹⁷ M.Moors. Sociālā darbinieka profesionālās identitātes veidošanās problēmas. 2007, pieejams <http://www.socialwork.lv/resursi/materiali/sd-biedribas-raksti/177-moors-socdarbinieka-prof-ident-prob>, skatīts 06.08.2012

pakalpojumu sniedzēju reģistrs". No tā izriet secinājums, ka sociālais darbs netiek uzskatīts par sociālo pakalpojumu, un sociālā darba pakalpojuma sniedzējam nav pienākums reģistrēties valsts informācijas sistēmā „Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs”. Likuma III nodaļas nosaukums ir „Sociālo pakalpojumu sniegšanas mērķi, veidi un tiesības uz tiem”, taču nodaļā nav ne vārda par sociālo darbu.

2) 2003.gada 3.jūnija MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” nosaka prasības, kas jāievēro sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas un sociālā darba sociālo pakalpojumu sniedzējiem (turpmāk noteikumi Nr.291), nosakot, ka sociālo pakalpojumu sniedzējam jānodrošina *”atbilstošu skaitu darbinieku (nepieciešamo darbinieku skaitu nosaka sociālā pakalpojuma sniedzēja institūcijas vadītājs vai augstāka institūcija pēc sociālo pakalpojumu sniedzēja institūcijas vadītāja priekšlikuma) ar attiecīgu izglītību”*¹¹⁸ atbilstoši „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma prasībām; nosaka pašvaldības sociālajam dienestam minimālo sociālā darba speciālistu skaitu *”pašvaldības sociālajā dienestā ar klientiem strādā sociālā darba speciālisti (ne mazāk kā trīs), tai skaitā viens sociālais darbinieks darbam ar ģimenēm ar bērniem, otrs – darbam ar pilngadīgām personām un trešais – sociālās palīdzības organizators.”*¹¹⁹ un *”ja republikas nozīmes pilsētas vai novada pašvaldības sociālā dienesta attālinātā klientu pieņemšanas punktā strādā tikai viens sociālā darba speciālists, tam jābūt vismaz ar sociālā darbinieka kvalifikāciju.”*¹²⁰

3) MK 18.05.2012 noteikumi Nr.461 „Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību” nosaka profesijas standartus, tai skaitā 1.39.punkts nosaka sociālā darbinieka profesijas standartu. Profesijas standarts atspoguļo sociālā darba profesijas veikšanai nepieciešamās prasmes, zināšanas un kompetences, kā arī sniedz profesijas aprakstu. Sociālā darba prasmes var aplūkot kā sava veida tiltu, kas vieno sociālā darba zināšanas un vērtības, pārveidojot tās kvalitatīvā pakalpojumā. Kā atsevišķas prasmes var minēt izzinošās, administratīvās, komunikatīvās, lēmumu pieņemšanas un resursu identificēšanas un izmantošanas prasmes. Savukārt, lai izvēlētos nepieciešamās prasmes, ir nepieciešamas zināšanas. Citiem vārdiem sakot, viens no sociālā darba izglītības pamatprincipiem ir cieša teorijas un prakses integrācija, kura tiek ņemta vērā gan veidojot studiju programmu saturu, gan izmantojot attiecīgu apmācības metodiku.

Profesiju klasifikatorā ir iekļautas arī sekojošas specializācijas:

- Sociālais darbinieks;
- Karitatīvais sociālais darbinieks;
- Sociālais darbinieks darbam ar ģimeni un bērniem;
- Sociālais darbinieks darbam ar veciem cilvēkiem;
- Sociālais darbinieks darbam ar bezpajumtniekiem;

¹¹⁸ 2003.gada 3.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 2.2. apakšpunkts

¹¹⁹ Sociālo pakalpojumu sniedzēji šo noteikumu 2.2 .apakšpunktu nepiemēro līdz 2012.gada 31.decembrim

¹²⁰ 2003.gada 3.jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 7.¹ pants

- Sociālais darbinieks darbam ar personām ar atkarības problēmām;
- Sociālais darbinieks darbam ar personām brīvības atņemšanas iestādēs un personām, kuras atbrīvotas no šīm iestādēm;
- Sociālais darbinieks darbam ar personām ar funkcionāliem traucējumiem;
- Sociālais darbinieks darbam ar klientiem ārstniecības iestādēs;
- Sociālais darbinieks darbam ar vardarbībā cietušām personām;
- Sociālais darbinieks darbam ar personu grupām;
- Kopienas sociālais darbinieks¹²¹

4) Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss, pieņemts 10.05.2001. Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācijā - nosaka sociālā darba ētiskos principus un standartus.

5) izglītības sistēmas kontekstā svarīgi ņemt vērā sociālā darba izglītības profesionālos aspektus. Tas nozīmē, ka atšķirībā no akadēmiskas ievirzes studiju programmām sociālā darba izglītībā akcents likts uz teorijas un prakses integrāciju un sociālā darba prasmju apgūšanu. Tādēļ īpaši svarīga loma sociālā darba profesionālajās studijās ir pievērsta praksei. Tā kā sociālā darba studijām ir profesionāla ievirze, studiju programmu izglītības standartu nosaka īpaši profesionālo augstāko izglītības programmu izglītības standartu regulējoši MK noteikumi.

Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības standartu nosaka 20.03.2011 MK noteikumi Nr.141 „Noteikumi par pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu” (1.līmeņa sociālā darba profesionālās studiju programmas starpziņojumā netiek skatītas). Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības standartu līdz 2012.gadam noteica 20.11.2001 MK noteikumi Nr.481 „Noteikumi par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu”. Uz doto brīdi šie MK noteikumi ir zaudējuši spēku sakarā ar izmaiņām Izglītības likuma 14.panta 19.punktā (nosaka valsts izglītības standartus, kuros ietverti šo standartu prasībām atbilstoši izglītības programmu paraugi) un 32.panta trešo daļu (Valsts izglītības standartā ietver attiecīgā izglītības standarta prasībām atbilstošus izglītības programmu paraugus), kas paredz izglītības programmu paraugu iekļaušana valsts izglītības standartā. Savukārt, saskaņā ar Augstskolu likuma 4.panta trešās daļas 3.punkta (a) apakšpunktu augstskolai ir tiesības patstāvīgi noteikt studiju programmu saturu un formu. Lai risinātu šo pretrunu (saskaņā ar Augstskolu likumu izglītības programmu paraugu iekļaušana valsts izglītības standartā profesionālajā izglītībā un akadēmiskajā izglītībā nav nepieciešama) Izglītības likumā tiek gatavoti grozījumi, kā arī šobrīd sagatavošanā ir jauns MK noteikumu projekts par otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības valsts standartu, taču tas vēl nav publiski pieejams¹²². MK noteikumi par profesionālās augstākās izglītības valsts standartu

¹²¹4.pielikums 2010.gada 18.maija MK noteikumiem Nr.461 „Profesiju saraksts alfabēta secībā pēc profesijas pamatvārda vai pamatvārdiem, kas rakstīti ar latviešu alfabēta lielajiem burtiem”, pieejams http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/prof_pec_alf_0112.pdf, skatīts 15.06.2012

¹²² Konsultācija ar IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecāko ekspertu M.Mekši (07.08.2012)

nosaka profesionālo studiju programmu (gan profesionālā bakalaura, gan profesionālā maģistra; gan 1.līmeņa, gan 2.līmeņa) saturu, apjomu, vērtēšanas kārtību.

MK noteikumi par profesionālās augstākās izglītības valsts standartu ir saistoši visām augstākās izglītības profesionālajām studiju programmām. Papildus iepriekš minētajam no izglītības sistēmas normatīvā regulējuma puses sociālā darba izglītībai saistošs ir Augstskolu likums, Izglītības likums, Profesionālās izglītības likums.

No politikas plānošanas dokumentiem var atzīmēt 2007.gadā ESF ietvaros Izglītības un zinātnes ministrijas Nacionālās programmas projekta "Vienotas metodikas izstrāde profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai un sociālo partneru iesaistei un izglītošanai" ietvaros izstrādāto metodiku „Mehānisms sociālo partneru iesaistei profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanai”. Šis dokuments akcentē tieši profesionālas ievirzes izglītības (t.sk. profesionālās augstākās izglītības) specifiku, proti, nepieciešamību attīstīties kopsolī ar darba tirgus prasībām, kā arī veidot ciešu sadarbību starp darba devējiem, darba ņēmējiem un izglītotājiem. Kaut arī dokuments nesniedz analīzi nozares (sociālā labklājība) griezumā, tomēr tajā izvirzītie profesionālās izglītības izaicinājumi ir saistoši arī sociālā darba profesionālajai augstākajai izglītībai:

- darba tirgus aizvien vairāk pieprasa darbiniekus ar augstu profesionālo kompetenci un sociālām prasmēm;
- jauno darbinieku kvalitātei un kvantitātei jānodrošina darba devēju izvirzītās prasības;
- trūkst informācijas par darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu nozarēs;
- izglītības process kļūst dārgāks, jo prasa izmantot visjaunākās tehnoloģijas un aprīkojumu;
- izglītotāju kvalifikācijai jāatbilst straujajām izmaiņām nozarē un tehnoloģiju prasībām;
- normatīvajiem aktiem jāveicina darba devējus iesaistīties profesionālās izglītības kvalitātes paaugstināšanā.

Sociālā darba iekļaušanās izglītības sistēmā

Sociālā darba izglītība iekļaujas kopējā izglītības sistēmā atbilstoši tās institucionālajai struktūrai, normatīvajam regulējumam, apgūstamās izglītības līmeņiem un prasībām. Zemāk ir sniegts īss augstākās izglītības sistēmas raksturojums, kas ir saistošs arī sociālā darba izglītības jomai.

Augstākajā izglītībā var izdalīt akadēmiskas ievirzes un profesionālas ievirzes studiju virzienus, kuros studijas orientētas uz profesionālo zināšanu un prasmju apguvi. Sociālais darbs ir apgūstams profesionālās augstākās izglītības programmās, kaut arī vēl nesenā pagātnē atsevišķās augstskolās sociālais darbs klasificējās kā akadēmiska disciplīna. Saskaņā ar šo iedalījumu arī studiju programmas var iedalīt divos līmeņos. Var izdalīt pamatstudiju līmeni, kuram atbilst bakalaura grāda akadēmiskās augstākās izglītības programmas un profesionālās augstākās izglītības programmas noteiktās zinātnes nozarēs. Bakalaura grāda ieguves programma ilgst 3-4 gadus. Bakalaura grāda ieguves studijām ir akadēmiska ievirze. Pēc bakalaura grāda ieguves studijas var turpināt maģistrantūrā vai augstskolas profesionālās izglītības programmās. Profesionālās augstākās izglītības programmas dod tiesības iegūt profesionālo kvalifikāciju, kā arī bakalaura profesionālo grādu. Augstskolu likums un Profesionālās izglītības likums nosaka divu līmeņu profesionālo augstāko izglītību - pirmā līmeņa

profesionālo augstāko jeb koledžu izglītību un otrā līmeņa profesionālo augstāko jeb augstskolu izglītību.

Pirmā līmeņa augstākās izglītības programmas piedāvā apgūt sarežģītas pakāpes profesiju, taču ne studijas, ne tālākā darbība nav saistītas ar zinātnisko pētniecību. Absolventa iegūtā kvalifikācija atbilst 4. profesionālo kvalifikāciju līmenim, kura ļauj tam konkurēt darba tirgū vai arī turpināt studijas pēctecīgā augstskolas programmā augstākas profesionālās kvalifikācijas ieguvei. Ceturtā profesionālā kvalifikācijas līmeņa studiju programmu ilgums 2-3 gadi pēc vidējās izglītības.

Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmās iegūtā kvalifikācija atbilst 5. profesionālo kvalifikāciju līmenim (piektais līmenis - noteiktas nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju patstāvīgi analizēt, pieņemt lēmumus, projektēt un/vai plānot, organizēt, vadīt, kontrolēt, un/vai veikt zinātniskās pētniecības darbu attiecīgajā nozarē). Var būt arī tās sauktās "īsās" otrā līmeņa profesionālās studiju programmas (1-2 gadi), kurās tiek iegūta kvalifikācija, balstoties uz iepriekš iegūto pirmā līmeņa augstāko izglītību vai bakalaura akadēmisko grādu.

Nākamais studiju līmenis ir maģistra programmas. Maģistra programma ilgst 1-2 gadus, grāda iegūšanai kopumā nepieciešami 5-6 gadi. Maģistra grāds dod tiesības iestāties doktorantūrā, kas ilgst 3-4 gadus.

Augstākajā izglītībā studiju programmas tiek iedalītas pēc veida - pilna laika un nepilna laika. Studiju veids attiecas uz laika posmu, kurā tiek apgūta studiju programma. Programmu dalījums pēc veida attiecas tikai uz augstākās izglītības programmām. Studiju iedalījumu veidos nosaka Augstskolu likuma 1. pants. Pilna laika studijas nozīmē, ka akadēmiskajā gadā tiek iegūti 40 kredītpunkti, t.i., studijām tiek veltītas 40 akadēmiskās stundas (45 min.) nedēļā. Pamatstudiju programmas pilna laika studijās apgūstamas 3 vai 4 gadu laikā). Nepilna laika studijās ir mazāks studiju apjoms viena akadēmiskā gada ietvaros, t.i., mazāk kā 40 kredītpunkti gadā. Pamatstudiju programmas nepilna laika studijās apgūst 3,5 - 5 gadu laikā.

Profesionālā kvalifikācija

Izglītības likumā teikts, ka "profesionālā kvalifikācija ir noteiktai profesijai atbilstošas izglītības un profesionālās meistarības dokumentāri apstiprināts novērtējums." Tātad profesionālā kvalifikācija apliecina, ka cilvēks ar kādu konkrētu profesionālu kvalifikāciju:

- ir saņēmis attiecīgajai profesijai atbilstoša līmeņa izglītību,
- viņam ir šai profesijai atbilstošas profesionālās un vispārējas iemaņas un prasmes,
- profesionālās kvalifikācijas ieguve ir apstiprināta izglītības dokumentā.

Profesionālajai kvalifikācijai atbilstošās iemaņas un prasmes un citas prasības nosaka Profesijas standarts.

Profesionālās kvalifikācijas dokumenti

Profesionālā kvalifikācija tiek apliecināta ar profesionālās kvalifikācijas dokumentu. Šāds dokuments apliecina personas profesionālo kvalifikāciju un dod tiesības

pretendēt uz konkrētai profesijai un kvalifikācijas pakāpei atbilstoša amata ieņemšanu. Atkarībā no iegūstamā izglītības līmeņa un izglītības ieguves vietas profesionālā kvalifikācija var tikt apliecināta ar dažādiem izglītības dokumentiem. Latvijas izglītības sistēmā ir noteikti pieci profesionālās kvalifikācijas līmeņi.

40.tabula

Profesionālās kvalifikācijas līmeņi, apstiprinošs izglītības dokuments un attiecīgās studiju programmas

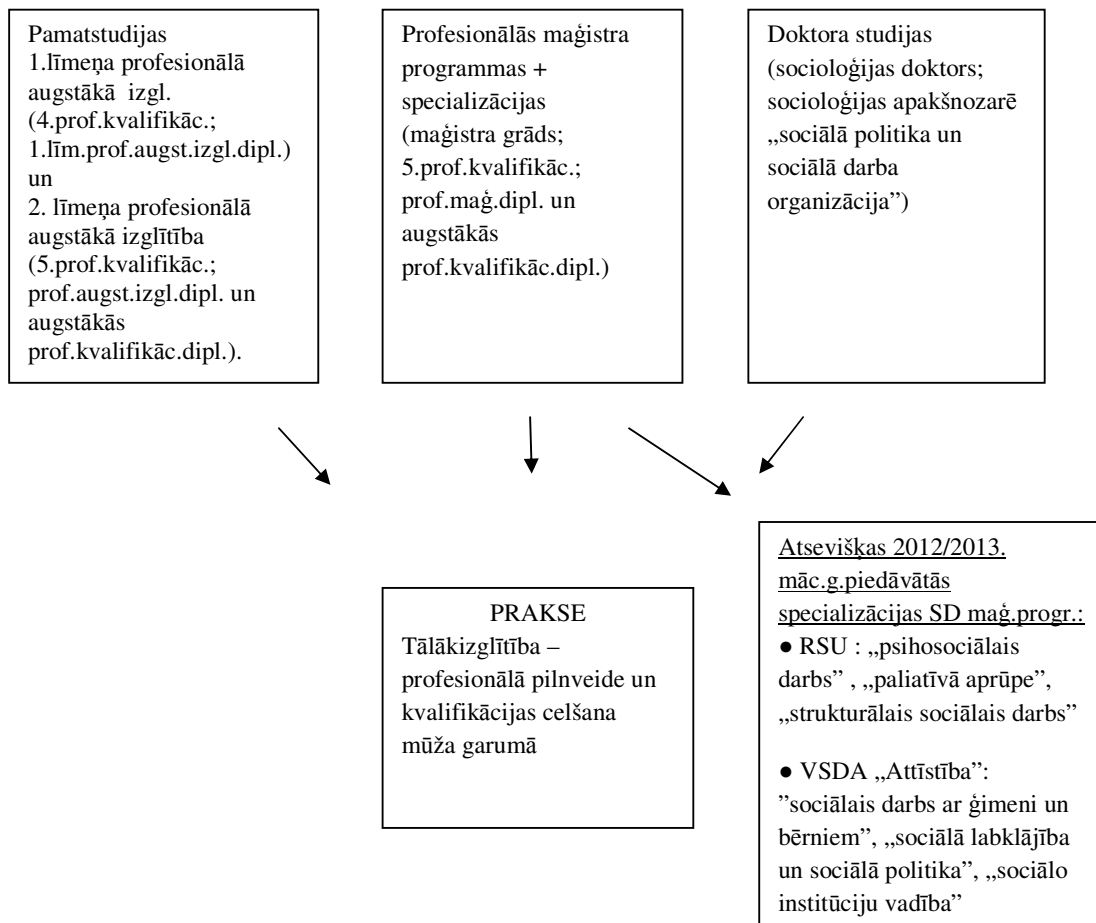
Izglītības dokumenta nosaukums	Prof. kvalif. līmenis	Programmas, kurās šāds izglītības dokuments ir iegūstams
Pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības diploms	4	1. līmeņa profesionālā studijas (koledža)
Profesionālās augstākās izglītības diploms un augstākās profesionālās kvalifikācijas diploms	5	Profesionālā augstākā izglītība
Profesionālā bakalaura diploms un augstākās profesionālās kvalifikācijas diploms	5	Profesionālā bakalaura studiju programma
Profesionālā maģistra diploms un augstākās profesionālās kvalifikācijas diploms	5	Profesionālā maģistra studiju programma

3.starpziņojumā analizētā sociālā darba augstākā izglītība apskata otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas, kur iegūtā kvalifikācija atbilst 5.profesionālo kvalifikāciju līmenim (40.tabulā pelēkā tonī). 5.kvalifikācijas līmeni raksturo „noteiktas nozares speciālista augstākā kvalifikācija, kas dod iespēju plānot un veikt arī zinātniskās pētniecības darbu attiecīgajā nozarē”.¹²³

11.attēls atspoguļo sociālā darba izglītības līmeņus – profesionālo augstāko izglītību, doktorantūras studijas un tālākizglītību.

¹²³Nacionālā izglītības iespēju datubāze „Izglītības sistēma Latvijā”, pieejama <http://www.niid.lv/node/9>. skatīts 04.08.2012.

11.attēls. Sociālā darba izglītības līmeņi

Atbilstoši augstākās izglītības ieguves secībai arī sociālā darba augstākā izglītība sākas ar pamatstudiju apguvi. Pamatstudijas sociālajā darbā nodrošina 1.līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas un 2.līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas. Atšķirību starp 1. un 2.līmeņa izglītības programmām nosaka iegūstamā kvalifikācija. 1.līmeņa izglītības programmas absolventi iegūst 4.profesionālās kvalifikācijas līmeni, kas nav saistīts ar zinātnisko pētniecību. 2.līmeņa izglītības programmas absolventi iegūst 5.profesionālās kvalifikācijas līmeni, kas ir saistīts ar komplicētāku apgūstamo kompetenču, prasmju un zināšanu līmeni un nodrošina iespējas turpināt studijas maģistratūras studiju programmās. Maģistrantūras studiju programmas apguves rezultātā tiek iegūta 5.profesionālā kvalifikācija. Sociālā darba augstākās izglītības kontekstā maģistratūras studiju programmām jānodrošina padziļināta specializācija konkrētās sociālā darba jomās. Piemēram, 30.tabulā un 9.attēlā redzams, ka Rīgas Stradiņa universitāte piedāvā profesionālo maģistratūras studiju programmu sociālajā darbā ar iespējām pilnveidot un padziļināt savas profesionālās zināšanas un prasmes trijās interešu jomās sociālajā darbā „psihosociālais darbs”, „paliatīvā aprūpe” un „strukturālais sociālais darbs.” Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola piedāvā profesionālo maģistratūras studiju programmu sociālajā darbā ar iespējām specializēties „sociālajā darbā ar

indivīdu un ģimeni” un „sociālajā darbā ar sociālo politiku un labklājību”¹²⁴. Vadības un sociālā darba augstskola „Attīstība” piedāvā profesionālo maģistratūras studiju programmu sociālajā darbā ar iespējām specializēties „sociālais darbs ar ģimeni un bērniem”, „sociālā labklājība un sociālā politika” un „sociālo institūciju vadība”.

30.tabulā apkopotie dati parāda, ka šobrīd maģistratūras studiju programmas sociālajā darbā var apgūt 6 augstskolās, no tām Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolā maģistrantūras līmeņa studiju programmu ir jaunizveidota, tāpēc uz pašreizējo brīdi licence nav saņemta (studentus sāk uzņemt 2012./2013.mācību gadam). Maģistratūras studiju programmas pabeigšana nodrošina iespējas turpināt studijas doktorantūrā zinātniskā grāda iegūšanai. Saskaņā ar Latvijas Zinātnes padomes akadēmisko un zinātnisko grādu nomenklatūru sociālais darbs klasificēts kā socioloģijas apakšnozare „sociālā politika un sociālā darba organizācija”. Līdz ar to doktorantūras absolvents, kurš aizstāvējis promocijas darbu socioloģijas apakšnozarē „sociālā politika un sociālā darba organizācija” iegūst doktora grādu socioloģijā, Dr.soc./ Dr.sc.soc. (lasīt vairāk par sociālo darbu kā socioloģijas apakšnozari un sociālo darbu kā zinātni, L.Vilka, 2012¹²⁵). Doktorantūras studijas socioloģijā, tai skaitā, apakšnozarē „sociālā politika un sociālā darba organizācija” šobrīd piedāvā Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte un Rīgas Stradiņa universitāte.

Sociālā darba profesija ir cieši saistīta ar nepieciešamību regulāri pilnveidot zināšanas un prasmes. Šis aspekts ir jo īpaši svarīgs sociālā darba praktiķiem, kas jau strādā. Šādu iespēju nodrošina t.sk. tālākizglītība jeb mūžizglītība. Tā kā tālākizglītības iespējas ir svarīgas tieši saistībā ar regulāru prasmju un zināšanu pilnveidi praktizējošiem sociālajiem darbiniekiem, 11.attēlā akcentēts tālākizglītības prakses ietvars. Šobrīd tālākizglītība jeb tā sauktā mūžizglītība „ir vājākais posms izglītības nodrošināšanas procesā Latvijā un nav skaidri atspoguļots normatīvajos aktos”¹²⁶.

11.attēlā redzamās bultas norāda izglītības līmeņu savstarpējo sasaisti un apguves iespējas.

41.tabulā ir apkopota informācija par profesionālajām augstākās izglītības studiju programmām sociālajā darbā, studiju formu, ilgumu, izmaksām, studiju vietu skaitu un izglītības iestādēm, kurās tās tiek īstenots. 30.tabulā apkopots augstskolu aktuālais piedāvājums 2012./2013.mācību gadam otrā līmeņa un maģistra līmeņa studiju programmām sociālajā darbā. Augstskolām sociālā darba studiju programmā valsts budžeta vietas finansē Izglītības un zinātnes ministrija, izņemot Rīgas Stradiņa universitātes budžeta vietas, kur valsts finansējumu piešķir Veselības ministrija.

¹²⁴ Programmas tuvākajā laikā tiks licencētas

¹²⁵ L.Vilka „Ne pusprofesija, ne puszinātne”. No „Var pazīt pēc darbiem. Sociālā darba izglītībai Latvijā 20 gadi”, izdevn. Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga, 2012, 68.-73.lpp.

¹²⁶ Turpat, 10.lpp.

41.tabula

Sociālā darba izglītības studiju programmas un institūcijas (2012/2013 māc.g.)¹²⁷

Izglītības iestāde	Studiju programma	Studiju programmas forma un ilgums		Studiju programmas izmaksas (studiju gads)		Studiju vietu skaits	
		PLK (pilna laika klātie)	NLK (nepilna laika klātie)	PLK (pilna laika klātie)	NLK (nepilna laika klātie)	Budž.	Maksas
Latvijas Universitāte	„ Sociālais darbs ” Otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma	4 sem.	-	1200	-	10 ¹²⁸	20
Rīgas Stradiņa universitāte	Sociālais darbs Profesionālā bakalaura studiju programma	8 sem.	9 sem.	930 gadā	800 gadā	PLK - 129-10 NLK- nav	PLK - 5 NLK- 14
	Sociālais darbs (maģistrs) Profesionālā maģistrantūras studiju programma • psihosociālais darbs	3 sem.	4 sem.	980 ¹³⁰	625 ¹³¹ gadā	PLK - 10 NLK- nav	PLK - 3 NLK- 14

¹²⁷ Dati iegūti apkopojot augstākās izglītības iestāžu mājas lapās publicēto informāciju

¹²⁸ LU budžeta vietas sociālā darba studijām piešķirtas no IZM valsts budžeta līdzekļiem

¹²⁹ RSU budžeta vietas sociālā darba studijām piešķirtas no Veselības ministrijas

¹³⁰ 10 % atlaide RSU studentiem

¹³¹ 10 % atlaide RSU studentiem

	• paliatīvā aprūpe • strukturālais sociālais darbs						
Liepājas universitāte	Profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā	8 sem.	9 sem.	950	700	PLK - ir ¹³² NLK- nav	PLK - ir NLK- ir
	Profesionālais maģistra grāds sociālajā darbā	2 sem.	-	1200	-	PLK- ir	PLK- ir
Latvijas Kristīgā akadēmija	Profesionālā augstākās izglītības bakalaura studiju programma "Karitatīvais sociālais darbs"	8 sem.	10 sem.	900	800	Nav inform.	Nav inform.
	Profesionālā augstākās izglītības maģistra studiju programma "Karitatīvais sociālais darbs"	4 sem.	-	1000	-	-	-
Vadības un sociālā darba augstskola „Attīstība”	2.līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programma “Sociālais darbs” ar iespēju iegūt specializāciju sociālajā pedagogijā	4 sem.	5 sem.	-	-	-	-
	Augstākās izglītības profesionālā bakalaura studiju programma “Sociālais darbs ”ar iespēju iegūt specializāciju sociālajā pedagogijā.	8 sem.	9 sem.	-	-	-	-

¹³² Liepājas Universitātei budžeta vietas sociālā darba studijām piešķirtas no IZM valsts budžeta līdzekļiem

	Profesionālā maģistra studiju programma "Sociālais darbs" ar iespēju iegūt specializāciju: sociālais darbs ar ģimeni un bērniem sociālā labklājība un sociālā politika sociālo institūciju vadība	4 sem.	-	-	-	-	-
Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola 133	„ Sociālais darbs ” Profesionālā bakalaura studiju programma	8 sem.	9 sem.	1000	800	PLK ¹³⁴ NLK	PLK NLK

Avots: dati no tabulā minēto augstākās izglītības iestāžu mājas lapās publicētās informācijas

Sociālā darba studiju pieejamība ir nodrošināta Latvijas reģionos sekojoši –Latvijas Kristīgā akadēmija atrodas Jūrmalā, Vadības un sociālā darba augstskolai „Attīstība” ir augstskolas filiāles Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Smiltēnē, Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolai filiāles atrodas Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī un Jēkabpilī. 41.tabulā apkopots 6 augstskolu studiju programmu aktuālais piedāvājums. Studiju maksa bakalaura līmeņa pilna laika klātienes studijām ir no 930 līdz 1200 Ls, nepilna laika klātienes studijām ir no 700 līdz 940 Ls vienā studiju gadā. Studiju maksas maģistra līmeņa studijām ir no 980 – 1200 Ls vienā studiju gadā. Jāņem vērā, ka augstskolām pastāv dažādi studiju maksas atlaišu piedāvājumi.

¹³³ Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolas mācību programmas, pieejamas http://www.psy.lv/index.php?t=general/study_programms&sid=152722262&branch=riga_skatita_05.08.2012.

¹³⁴ BPMA budžeta vietas sociālā darba studijām piešķirtas no augstskolas iekšējiem līdzekļiem

2.3.3. Valsts budžeta finansējums sociālā darba profesionālās augstākās izglītības studijām

Valsts atbalsta formas sociālā darba speciālistu izglītībai un profesionālajai pilnveidei var būt dažādas. Piemēram, kā viena no atbalsta formām, ir studiju vietu nodrošināšana sociālā darba izglītības programmās par valsts budžeta līdzekļiem.

Tas ir viens no jautājumiem, pret kuru atduras gan potenciālie studētgrībētāji, gan sociālā darba izglītības sistēmas pārstāvji. Potenciālo studētgrībētāju arguments ir augstās studiju izmaksas un nepietiekamais budžeta vietu skaits. Studiju izmaksas, kas vairumā gadījumu pārsniedz nākotnē sagaidāmo sociālā darbinieka algu, reāli samazina studentu skaitu un ietekmē sociālā darba programmu attīstības izredzes.

Studiju programmu finansējums iedalās budžeta vietās un maksas studijās. Tā piemēram, analizējot 2010.gadā un 2011.gadā no valsts budžeta līdzekļiem finansēto studiju vietu skaitu augstskolās pilna laika profesionālajās studiju programmās studiju virzienā „sociālā labklājība” sadalījumā pa augstskolām¹³⁵, redzams, ka (abus gadus budžeta vietu skaits nemainīgs):

- Latvijas Universitātei piešķirtas - 10 budžeta vietas/gadā,
- Liepājas Universitātei piešķirtas – 60 budžeta vietas/gadā,
- Rēzeknes augstskolai piešķirtas – 6 budžeta vietas/gadā,
- Rīgas Stradiņa universitātei piešķirtas – 43 budžeta vietas/gadā.

2011.gadā pilna laika maģistra studiju programmās studiju virzienā „sociālā labklājība” no valsts budžeta līdzekļiem ir finansētas 16 studiju vietas tikai vienā augstākās izglītības iestādē - Rīgas Stradiņa universitātē. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas ekspertu¹³⁶ sacīto šāds pats sadalījums saglabāts arī 2012.gadā. Jāpiezīmē, ka saskaņā ar Veselības ministrijas nolikumu Rīgas Stradiņa universitāte atrodas Veselības ministrijas padotībā, līdz ar to budžeta vietas studijām Rīgas Stradiņa universitātē tiek izdalītas no Veselības ministrija budžeta līdzekļiem. Līdzīga kārtība ir arī citām nozaru ministrijām, piemēram, Kultūras ministrijas padotībā ir Latvijas Mākslas akadēmija, J.Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Latvijas Kultūras akadēmija un Latvijas Kultūras koledža, Zemkopības ministrijas padotībā ir Latvijas Lauksaimniecības universitāte. LM padotībā un līdz ar to no ministrijas līdzekļiem finansēta ir tikai viena izglītības iestāde - Sociālās integrācijas valsts aģentūra (SIVA) – koledža. Sociālās integrācijas valsts aģentūra (SIVA) – koledža piedāvā iegūt personām ar invaliditāti 1.līmeņa profesionālo augstāko izglītību studiju programmās pilna un nepilna laika klātienē.

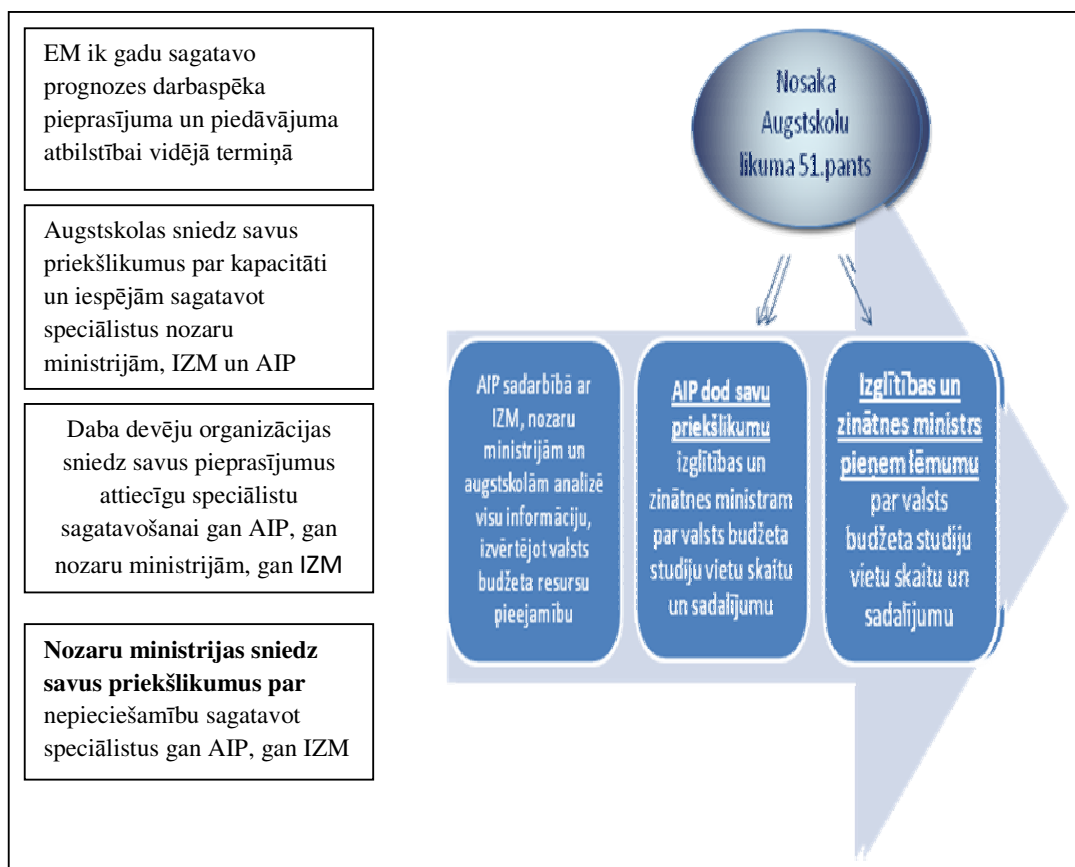
Priekšlikumu izglītības un zinātnes ministram lēmuma pieņemšanai par valsts budžeta studiju vietu sadalījumu sagatavo Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments. Šajā procesā nozīmīgu lomu pilda Augstākās izglītības padome, kura apkopo darba devēju, nozaru ministriju, Ekonomikas ministrijas, augstskolu un citu iesaistīto pušu priekšlikumus budžeta

¹³⁵ Izglītības un zinātnes ministrija Augstākās izglītības departaments. „Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2011.gadā (galvenie statistikas dati)”

¹³⁶ M.Mekša, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperte; sarakste 07.08.2012.

vietu sadalījumam. 12.attēls ilustrē lēmuma par valsts budžeta vietu sadalījumu procesu, kas galarezultātā tiek apstiprināts ar ikgadēju IZM rīkojumu.

12.attēls. Lēmuma par valsts budžeta studiju vietu sadalījumu pieņemšanas process¹³⁷

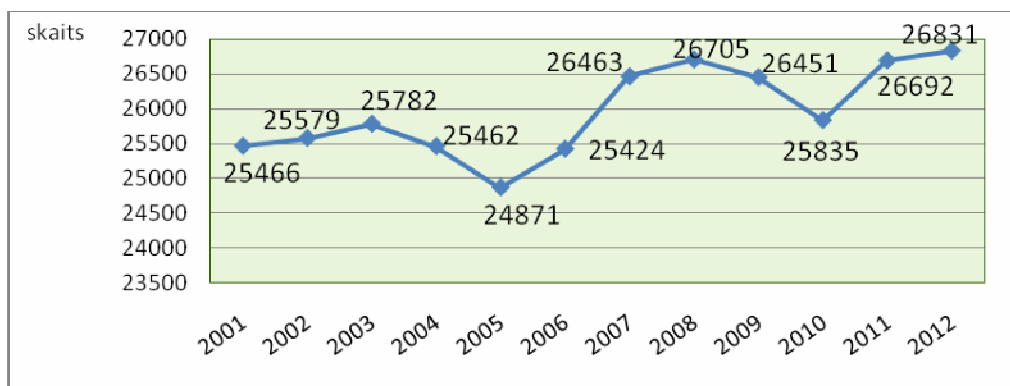
Avots: M.Mekša, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperte, 09.03.2012 prezentācija „Augstākās izglītības studiju vietu sadalījuma plānošana un finansēšana” Latvijas Studentu apvienības seminārā par augstākās izglītības finansēšanu

Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperta A.Meļņa¹³⁸ sacīto - gan budžeta vietu skaits, gan to sadalījums starp augstākās izglītības iestādēm ir ietekmējams rādītājs, kuru var ietekmēt attiecīgās nozaru ministrijas vai augstākās izglītības iestādes aktīva līdzdalība budžeta vietu piešķiršanas un sadales procesā. Kā piemēru A.Melnis minēja Ārlietu ministrijas īpašu pieprasījumu piešķirt papildus vietas tulkun un tulkotāju studijām, kas nepieciešami darbam ES institūcijās. Vides un reģionālās attīstības ministrija iepriekšējos gados ir sagatavojusi priekšlikumus par nepieciešamo vides zinātņu un ķīmijas nozaru speciālistu skaitu.

¹³⁸ 07.08.2012 tālruņa saruna ar A.Melni, IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākais eksperts

13.attēlā par valsts budžeta finansēto studiju vietu skaita izmaiņām augstskolās 2001. - 2012.g. redzams, ka neskatoties uz ekonomisko krīzi valsts budžeta vietu skaits nav īpaši samazinājies un pēdējos gados tam ir pat tendence palielināties. Redzams, ka 2012.gadā ir vislielākais valsts budžeta finansēto studiju vietu skaits laika periodā kopš 2001.gada.

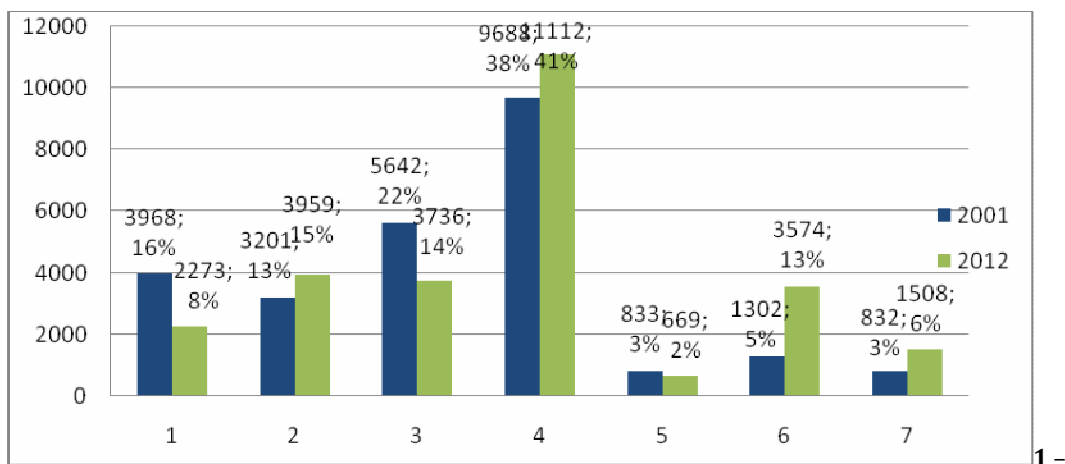
13.attēls. Valsts budžeta finansētu studiju vietu skaita izmaiņas augstskolās 2001.- 2012.g.

Avots: M.Mekša, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperte, 09.03.2012 prezentācija „Augstākās izglītības studiju vietu sadalījuma plānošana un finansēšana” Latvijas Studentu apvienības seminārā par augstākās izglītības finansēšanu

Kaut arī kopīgais valsts budžeta finansēto studiju vietu skaits saglabājas salīdzinoši augsts, laika posmā no 2010.-2012.gadam ir mainījies budžeta vietu sadalījuma pa jomām.

14.attēls. Izmaiņas valsts budžeta finansēto studiju vietu skaita sadalījumā augstskolās pa jomām kopš 2001.gada, vietu skaits un % no kopskaita (vietu skaits un % no valsts budžeta vietu kopskaita)

1 - Izglītība (-1695); 2 - Humanitārās zinātnes un māksla (+758); 3 - Sociālās zinātnes, komerczinības un tiesības (-1906 vietas); 4 - Dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas un Inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (+1424 vietas); 5 - Lauksaimniecība (-164 vietas); 6 - Veselības aprūpe un sociālā labklājība (+2272 vietas); 7 - Pakalpojumi, t.sk. vides zinātne (+670 vietas)

Avots: M.Mekša, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta vecākā eksperte, 09.03.2012 prezentācija „Augstākās izglītības studiju vietu sadalījuma plānošana un finansēšana” Latvijas Studentu apvienības seminārā par augstākās izglītības finansēšanu

14.attēlā redzams, ka studiju virzienā „Veselības aprūpe un sociālā labklājība” (iekļauj arī sociālā darba augstākās izglītības studiju programmas) laika periodā no 2001.gada līdz 2012.gadam budžeta vietu skaits ir pieaudzis par 2272 vietām. Lai analizētu sociālā darba studiju budžeta vietu skaita dinamiku pārskata periodā (2001.-2012.gads) nepieciešama padziļināta izpēte, taču jāņem vērā, ka uz doto brīdi no 135 valsts budžeta finansētajām studiju vietām studiju virzienā „sociālā labklājība” 59 jeb 43.7% tiek finansētas no Veselības ministrijas līdzekļiem.

Augstskolu likuma 78.panta 4.daļa nosaka, ka „(4) Izglītības un zinātnes ministrija, citas ministrijas un valsts institūcijas var slēgt līgumus ar valsts akreditētām citu juridisko un fizisko personu dibinātajām augstskolām par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, piešķirot attiecīgu valsts finansējumu. Jebkura valsts institūcija un privātstruktūra var patstāvīgi slēgt līgumus ar augstskolām par noteiktu speciālistu sagatavošanu vai pētījumu veikšanu, maksājot no to rīcībā esošajiem līdzekļiem, ja tas nav pretrunā ar spēkā esošajiem likumdošanas aktiem”. Tas nozīmē, ka, piemēram, LM var piešķirt papildus finansējumu (veikt pasūtījumu) noteiktu jomai nozīmīgu speciālistu sagatavošanai. Pēdējos gados šādas prakses nav bijis un LM nav papildus finansējusi sociālo darbinieku (sociālā darba speciālistu) sagatavošanu. Taču iepriekšējos gados LM ir aktīvāk atbalstījusi sociālā darba speciālistu apmācību. Piemēram, 1999.gadā LM pirmoreiz izsludināja konkursu uz valsts pasūtījumu sociālo darbinieku sagatavošanai, kura rezultātā atbilstošu izglītību ieguva 100 sociālie darbinieki (konkursā uzvarēja sekojošas izglītības iestādes: SIA SDSPA “Attīstība” un LKA). 2005.gadā tika paredzēti Ls 55 900 2003./2004.mācību gadā uzņemto 107 personu – sociālo darbinieku sagatavošanai otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas “Sociālais darbs” II kursā. Tādā veidā atbalstīti tie studenti, kuri studijas uzsāka un turpināja par valsts budžeta

līdzekļiem (konkrētā programma nedeva iespēju studijas uzsākt jauniem studentiem).
Piešķirto līdzekļu administrēšanu nodrošināja LM padotībā esošā SPP.

2.3.4. Tālākizglītība

Līdzās augstākajai profesionālajai izglītībai, praktizējošiem sociālā darba speciālistiem aktuāla ir iespēja pastāvīgi pilnveidot savas zināšanas un prasmes un celt profesionālo kvalifikāciju. Izglītības sistēmas kontekstā šo iespēju nodrošina profesionālās tālākizglītības sistēma.

Nodaļā izmantots termins „(profesionālā) tālākizglītība”, taču šis termins nereti tiek lietots kā sinonīms terminam „mūžizglītība”, „pieaugušo izglītība”, „neformālā izglītība”. Tādēļ zemāk sniegtas normatīvajos aktos, politikas plānošanas dokumentos, citos informācijas avotos minētās radniecīgo terminu definīcijas:

- **pieaugušo izglītība** – formālā, neformālā izglītība un ikdienas mācīšanās, kas nodrošina personības attīstību, sociālo iekļaušanos, pilsonisko līdzdalību un konkurētspēju darba tirgū dzīves garumā (Izglītības un zinātnes ministrija „Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007-2013” MK 23.02.2007 rīkojums nr.111)
- **mūžizglītība** - izglītības process cilvēka dzīves garumā, kas balstās uz mainīgām vajadzībām iegūt zināšanas, prasmes, pieredzi, lai paaugstinātu vai mainītu savu kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām, savām interesēm un vajadzībām. Mūžizglītība apvieno neformālo mācīšanos ar formālo izglītību, attīsta iedzimtas spējas līdztekus jaunām kompetencēm (Izglītības un zinātnes ministrijas mājas lapa¹³⁹)
- **neformālā izglītība** – ārpus formālās izglītības organizēta izglītojoša darbība, kas papildina formālo izglītību, nodrošinot to iemaņu un prasmju apguvi, kā arī vērtību sistēmas veidošanos, kas nepieciešama sociāli un ekonomiski aktīvam valsts pilsonim, lai integrētos sabiedrībā un darba tirgū (Izglītības un zinātnes ministrija „Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007-2013” MK 23.02.2007 rīkojums nr.111)
- **tālākizglītība** — iepriekš iegūtās izglītības turpināšana un profesionālās meistarības pilnveidošana atbilstoši konkrētās profesijas prasībām (Izglītības likums)
- **profesionālā tālākizglītība** ir profesionālās izglītības īpašs veids, kas pieaugušajiem ar iepriekšēju izglītību un profesionālo pieredzi dod iespēju iegūt noteikta līmeņa profesionālo kvalifikāciju” (Profesionālās izglītības likums)
- **profesionālās kvalifikācijas dokuments** — dokuments, kas apliecina personas profesionālo kvalifikāciju un dod tiesības pretendēt uz konkrētai profesijai un kvalifikācijas pakāpei atbilstoša amata ieņemšanu vai attiecīgā sertifikāta saņemšanu darbam privātpraksē (Izglītības likums)
- **karjeras attīstības atbalsta sistēma** – pasākumu kopums, kas dod iespēju indivīdam jebkurā dzīves posmā visa mūža garumā identificēt savas intereses, spējas, prasmes, pieredzi, lai pieņemtu apzinātus lēmumus par izglītības un/vai profesijas izvēli un, lai organizētu un vadītu savu individuālo dzīves ceļu mācību, darba un citās jomās, kurās šīs spējas un pieredze tiek apgūtas un/vai pielietotas (Izglītības un zinātnes ministrija

¹³⁹ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija „Kas ir mūžizglītība?”
<http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/muzizglitiba/7242.html>, skatīts 08.08.2012

„Mūzikizglītības politikas pamatnostādnes 2007-2013” MK 23.02.2007 rīkojums nr.111)

Definīcijas grupētas pēc iespējas ievērojot principu no vispārīgā uz konkrēto, sašaurinot pieaugušo izglītību līdz tādām izglītības apguves veidam kā profesionālā tālākizglītība. Korekti lietojot terminu profesionālā tālākizglītība, jāņem vērā, ka šo izglītības veidu apliecina profesionālās kvalifikācijas dokuments.

??06.2003. MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, kas regulē prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem (sociālā darba speciālistiem) paredz ikgadēju kvalifikācijas celšanu noteiktu stundu apjomā darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem.

42.tabula

Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem kvalifikācijas celšanai

Kvalifikācijas celšanai noteikto stundu skaits darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem (gadā)¹⁴⁰   • institūcijas vadītājam un sociālajam darbiniekam — ne mazāk par 24 stundām gadā;• sociālās palīdzības organizatoram, sociālajam aprūpētājam un sociālajam rehabilitētājam — ne mazāk par 16 stundām gadā;• aprūpētājam — ne mazāk par astoņām stundām gadā;• pārējiem darbiniekiem — atbilstoši nepieciešamībai; 2009.gadā sakarā ar ekonomisko krīzi un nepieciešamību taupīt finanšu resursus, valdība pieņēma pārejas noteikumus¹⁴¹, kas nosaka, ka līdz 31.12.2012 augstākminētais kvalifikācijas celšanai noteikto stundu skaits darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem, ir jānodrošina reizi trijos gados (nevis katru gadu).

Avots: 03.06.2003 MK noteikumu Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 2.4.punkts, 11.08.2009 MK noteikumi Nr.889 „Grozījumi Ministru Kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumos Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”

No nozares puses MK noteikumi nr.291 kvalifikācijas celšanu paredz kā obligātu prasību tiem darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem.

03.06.2003 MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” ir kvalifikācijas celšanas normatīvais ietvars, taču kvalifikācijas celšanas jeb tālākizglītības aktualitāti praktizējošiem sociālā darba speciālistiem apstiprina arī citi dati:

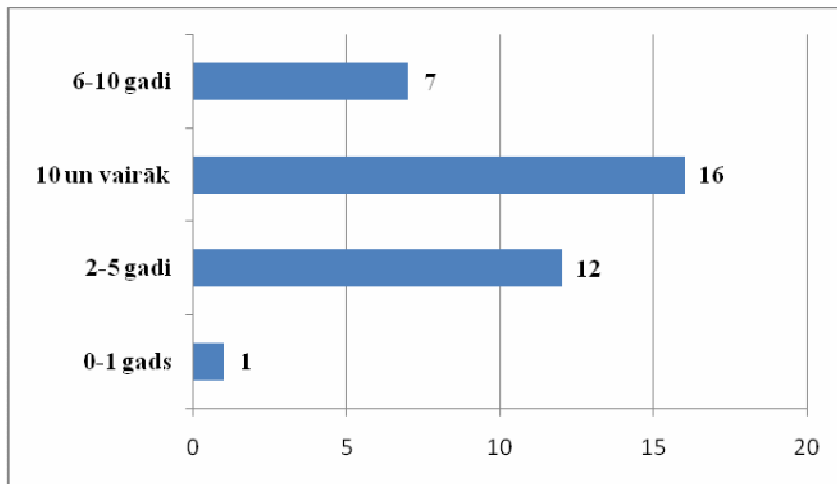
- 2012.gada sākumā tika atzīmēta sociālā darba profesijas un izglītības 20 gadadiena. Kaut arī salīdzinoši jauna, tomēr sociālā darba profesijai Latvijā jau ir aptuveni 20

¹⁴⁰ 03.06.2003 MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 2.4.punkts

¹⁴¹ 11.08.2009 MK noteikumi Nr.889 „Grozījumi Ministru Kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumos Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”

gadus ilga vēsture. Tas nozīmē, ka ir arī sociālie darbinieki, kas šajā profesijā strādā daudzus gadus.

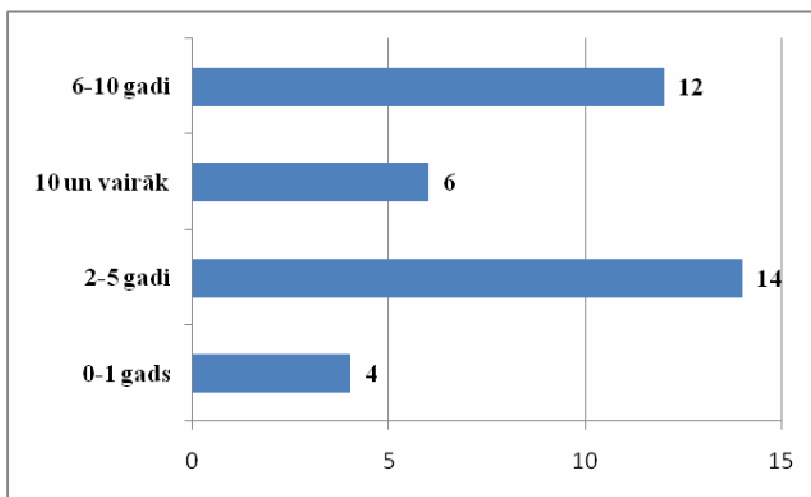
15.attēls. Izvērtējuma ietvaros intervēto sociālā darba speciālistu (n=36) darba stāžs sociālā darba jomā, 2011.gads

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums

15. attēlā redzams, ka lielākā daļa (16 no 36) intervēto sociālo darbinieku sociālā darba jomā strādā 10 un vairāk gadus. Otra skaitliski lielākā intervēto sociālo darbinieku grupa – 12 darbinieki no 36 ir ar darba stāžu 2-5 gadi. Tikai viens no intervētajiem sociālajiem darbiniekiem bija ar darba stāžu līdz vienam gadam.

16.attēls. Izvērtējuma ietvaros intervēto sociālā darba speciālistu (n=36) darba stāžs konkrētajā sociālajā dienestā, 2011.gads

Avots: izvērtējuma ietvaros 22 sociālajiem dienestiem nosūtītais informācijas pieprasījums

Arī 16.attēlā atspoguļotie dati par sociālā darba speciālistu darba stāžu konkrētajā sociālajā dienestā parāda, ka otra skaitliski lielākā respondentu grupa dienestā strādā 6-10 gadus. Tālākizglītības sistēma ir viens no ietvariem, kā profesionāļiem, kuri daudzus gadus strādā sociālā darba jomā, pilnveidot zināšanas un sekot līdzi

profesijas izaugsmei. Ir skaidrs, ka 20 gadu laikā sociālā darba prakse, metodes un pieejas ir mainījušās, tieši tāpat kā mainījusies sabiedrība un tās vajadzības.

- Profesionālā pilnveide ir iekļauta Sociālā darbinieka profesijas standartā kā viena no sociālā darbinieka kompetencēm (1.39.3. – 8) un kā viena no sociālā darbinieka prasmēm (1.39.4. – 16).

- Izvērtējuma ietvaros apkopojot datus par sociālo dienestu darbinieku un vadītāju visvairāk atbalstītajiem pasākumiem sociālā darba attīstībai, pasākums „sniegt valsts finansiālu atbalstu tālākizglītības iegūšanai sociālajiem darbiniekiem” kļuva par trešo visvairāk atbalstīto (sīkāk skat. izvērtējuma 2.ziņojumā „Starpziņojums par sociālā darba kvalitātes pilnveidošanu”). To, ka tālākizglītība uzskatāma par nozīmīgu sociālā darba speciālistu profesionalitātes aspektu norāda arī tas, ka neskatoties uz MK noteikumu Nr.291 pārejas normu, kas laika periodā līdz 31.12.2012. pieļauj iespēju gadā paredzēto kvalifikācijas stundu skaitu iegūt trīs gadu laikā, vairums pašvaldību saviem darbiniekiem cenšas rast iespēju nodrošināt lielāku stundu apjomu kvalifikācijas celšanai, nekā normatīvajos aktos paredzēts (sīkāk skat. izvērtējuma 1.ziņojuma „Starpziņojums par sociālā darba raksturojumu Latvijā 2010./2011.gadā un tā analīzi” 2.4.4. nodaļā Sociālo darbinieku kvalifikācijas celšana un supervīziju pieejamība).

- Izvērtējuma ietvaros veiktā fokusgrupas diskusija par sociālā darba izglītību (6. pielikums – fokusgrupas kopsavilkums, 7. pielikums fokusgrupas diskusijas dalībnieku saraksts), kā arī intervijas ar sociālo dienestu vadītājiem un darbiniekiem apstiprina tālākizglītības nepieciešamību un norāda uz problēmām šajā jomā (sīkāk skat. izvērtējuma 1.ziņojuma 2.4.4.nodaļā Sociālo darbinieku kvalifikācijas celšana un supervīziju pieejamība).

- Papildus datus par atbalsta nepieciešamību tālākizglītībai sniedz 2010.gadā notikušās konferences “Sociālais darbs ar ģimenēm Latvijā” rezultātu apkopojums, kur kā viens no profesijas attīstības perspektīvajiem virzieniem atzīmēts „jāveicina tālākizglītības iespējas”.

- Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (Nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) ietvaros starptautiska neatkarīga ekspertu komisija izvērtēja studiju virzienu „Sociālā labklājība”. Studiju virziena „Sociālā labklājība” tika izvērtētas 15 sociālā darba studiju programmas 9 augstākās izglītības iestādēs. Viens no ekspertu komisijas secinājumiem ir, ka „jāatbalsta mūžizglītības idejas sociālās labklājības kontekstā,,

- „Profesionāla sociālā darba attīstības programmas 2005. – 2011.gadam” (MK 28.06.2005 rīkojums Nr.413) ceturtais apakšmērķis ir „pilnveidot sociālā darba speciālistu tālākizglītības sistēmu”. Tādējādi, arī LM šajā politikas plānošanas dokumentā tālākizglītību izvirzījusi kā vienu no atbalsta virzieniem sociālā darba attīstībai.

- Attīstot tālākizglītību tiek veikta arī papildus profilakse sociālā darba speciālistu izdegšanai. To, ka ar izdegšanu saistītie jautājumi satrauc sociālā darba speciālistus, liecina izvērtējuma ietvaros veiktais sociālo dienestu darbinieku un vadītāju viedokļu apkopojums par atbalstāmajiem pasākumiem. Izvērtējuma ietvaros visvairāk atbalstītais pasākums ir „Konsultatīvā atbalsta (supervīziju) nodrošināšana”. Attīstot

tālākizglītību, tiek veicināta profesionālā kompetence spēt identificēt izdegšanas riskus un apzināti pieiet to mazināšanai.

Esošās problēmas sociālā darba speciālistu tālākizglītības jomā

Viens no pirmajiem politikas plānošanas dokumentiem, kur minēti risinājumi sociālā darba tālākizglītības attīstībai ir jau iepriekš pieminētā „Profesionāla sociālā darba attīstības programma 2005. – 2011.gadam” (MK 28.06.2005 rīkojums Nr.413). Programmas 8.sadaļā „Rīcības plāns programmas izpildei” minēti divi pasākumi tālākizglītības pilnveidei - 1.4.„Sociālā darba speciālistu un citu sociālo institūciju darbinieku, kuri ir tieši iesaistīti darbā ar klientiem, tālākizglītības nodrošinājums par ESF līdzekļiem” un 1.5.„Veikt pētījumu par sociālā darba speciālistu tālākizglītības nepieciešamo saturu un tā īstenošanas iespējām”. Minētie rīcības virzieni netiešā veidā norāda uz divām vajadzībām – pirmkārt, nepieciešamību paaugstināt sociālā darba speciālistu tālākizglītības apguves intensitāti un otrkārt, apzināt sociālā darba speciālistu vajadzības un tālākizglītības iespēju pieejamību. Kaut arī minētā programma tika izstrādāta pirms 7 gadiem, situācija un problēmas tālākizglītības jomā ir saglabājušās arī 2012.gadā. Zemāk minētas problēmas un ieteikumi tālākizglītības atbalstam sociālā darba speciālistiem. Problēmu un risinājumu identificēšanai izmantoti vairāki datu avoti:

- 1) izvērtējuma ietvaros veiktā sociālo dienestu vadītāju, darbinieku (sīkāk par sociālo dienestu vadītāju un darbinieku sniegto informāciju skat. izvērtējuma 1.ziņojuma 2.4.4.nodaļā Sociālo darbinieku kvalifikācijas celšana un supervīziju pieejamība) aptauja;

Izvērtējuma ietvaros aptaujātie 22 sociālo dienestu vadītāji kā galvenās problēmas tālākizglītības jomā nosauca (aiz problēmas minēts konkrēto problēmu atzīmējušo sociālo dienestu vadītāju skaits):

- finansiāla rakstura problēma (apmācību/kursu dārdzība) – 8;
- ļoti atšķirīga kursu kvalitāte, vienveidīgs kursu piedāvājums, trūkst inovatīvas apmācības (piemēram, nav apmācību piedāvājuma sociālās palīdzības organizatoriem, nav apmācību par darbu ar personām ar funkcionāliem traucējumiem, atkarīgiem, ilgstošiem bezdarbniekiem, pirmspensijas vecuma personām, ar veciem cilvēkiem, nav tālākizglītības piedāvājuma sociālo dienestu vadītājiem) – 8;
- apgrūtināta kursu pieejamība attālinātos novados -3;
- pietrūkst tālākizglītības metodiskās vadības (sagaida aktīvāku LM lomu, piemēram, nosakot jomas, tēmas u.tml.) – 2;

- 2) Izvērtējuma ietvaros organizētās fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībnieku viedokļu apkopojums;

- 3) 2010.gada 11. un 12.novembrī notikušās konferences “Sociālā darba attīstības virzieni 2012.-2017.gadam: problēmas un risinājumi” materiālu apkopojums.

Lai konkretizētu mērķa grupas intereses un vajadzības, tekstā ir izmantoti aptaujas un fokusgrupas diskusijas dalībnieku citāti.

Problēmas tālākizglītības jomā:

- vairumā gadījumu sociālo dienestu pieejai tālākizglītības nodrošināšanai sociālā darba speciālistiem pietrūkst mērķtiecības un plānošanas,
- pietrūkst reālās praktiķu vajadzībās pamatota tālākizglītības piedāvājuma
- tālākizglītības apguve nav saistīta ar karjeras izaugsmi un darbinieku motivācijas sistēmu,
- bieži izvēli tālākizglītības ietvaros piedāvātajām apmācībām nosaka finanses, nevis kvalitāte vai vajadzības,
- nozīmīga loma darbinieku tālākizglītības atbalstam ir sociālā dienesta vadītāja profesionalitātei un subjektīvam lēmumam,
- nepastāv tālākizglītību saņēmušo sociālā darba speciālistu uzskaitē, līdz ar to ir apgrūtinātas iespējas iegūt kopēju pārskatu valsts līmenī,
- netiek veikta sociālā darba speciālistu vajadzību apzināšana,
- nav sistēmas, kas izvērtētu tālākizglītības piedāvājuma kvalitāti,
- attālinātiem novadiem problēmas ar tālākizglītības pieejamību.

Risinājumi un ieteikumi

- Regulāra sociālā darba speciālistu vajadzību apzināšana un monitorings par interesēm tālākizglītības ieguvei.

„Tālākizglītība saistīta ar to, kas mainās dzīvē. Vajadzīgs regulārs monitorings par to kādas jaunas intereses, vajadzības ienāk speciālistu ikdienā. Ja tagad virziens ir bezdarba mazināšana, tad vajadzētu būt jautājumam, kā to var izdarīt sociālais darbinieks. Tad tiem mācību centriem, skolām var pasūtīt, teikt „ iemāciet mums, sociālajiem darbiniekiem, kā strādāt ar šo mērķa grupu. Mēs izdarījām tādu aprauju (augstskolas studenti), kur redzams, ko tad sagaida sociālie darbinieki. Mums ir jābūt dzīvā kontaktā un jātaisa monitorings par to, kas notiek. Rūpīgi jāieskatās, kas apkārt notiek.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Vairāku sociālo dienestu vadītāji saskata LM lomu metodiskajā vadībā, izstrādājot, piemēram, sociālā darba attīstības stratēģiju, kas arī sniegtu ievirzi tālākizglītības piedāvājumam.

„Ministriņai būtu jāvirza, ko mēs gribam sociālajiem darbiniekiem iemācīt, uz kuriem virzām.” (sociālā dienesta vadītāja; izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas ar 22 sociālo dienestu vadītājiem)

- Veikt valsts pasūtījumu tālākizglītības pakalpojuma sniegšanai konkrētās izpētē pamatotās jomās, tematikās u.tml. Sociālo darbinieku kvalifikācijas saglabāšanai vismaz 2x gadā organizēt apmaksātus profesionālās kvalifikācijas celšanas kursus no valsts vai pašvaldību budžeta. Rast iespēju piesaistīt papildus līdzekļus no dažādiem fondiem mūžizglītības iespēju kontekstā. Plašāka izvēle tālākizglītības programmu piedāvājumā atbilstoši profesionāli specifiskajām vajadzībām praksē.

„Jāidentificē jomas. Ir jābūt pasūtījumam. Ir jāredz kas tagad nestrādā.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- Pakāpeniski ieviest sistemātisku pieeju tālākizglītības nodrošināšanai:

- izstrādāt *Sociālā darba speciālistu tālākizglītības koncepciju* un šim nolūkam izveidot darba grupu iesaistot LM pārstāvjus, Sociālo darbinieku biedrības biedrus, sociālos darbiniekus praktiķus, augstskolu mācībspēkus,

- sasaistot ar kvalifikāciju un karjeras izaugsmes pakāpēm, atalgojumu, u.c. motivācijas shēmām,

„Es nedomāju, ka tikai pašvaldība ir atbildīga. Ja darbinieku nevar motivēt aiziet 24 stundas kaut kur pamācīties, tad tas ir milzīgs jautājums par (darbinieka) kvalifikāciju. Atsevišķu specializāciju gadījumā uzskatu, ka tikai sertifikācija var risināt. No otras puses, ko darbiniekam dod šī izglītība. Cik daudz sociālajā darbā ir mākslas terapieti, Smiltnieki, ģimenes sistēmisko mācās, kas ir augstas raudzes speciālisti, viņam no tā nemainās neviens santīms. Viņš izbrīvē laiku, lai veiktu tiešo darbu ar klientu. Cik daudz arī pamatlīmeņa izglītībā ir ielikts, ka visu mūžu jāmacās sociālais darbs. Jo daudziem, kas jau strādājuši daudzus gadus un studē, daudziem motīvs ir papīriņš, diplomīņš, viņu neinteresē apmācības.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- sociālās drošības sistēmas kompetences ietvaros veikt tālākizglītības piedāvājuma kvalitātes uzraudzību, kontroli,

„Problēmas ir par tālākizglītības kvalitāti. Piedāvājums ir interesants, bet aizbraucot nav nekā jauna. Sociālais darbs ir starpdisciplinārs, es arī esmu redzējusi skaistus piedāvājumus. Piedāvājums ir kā biznesa plāns, brīnišķīgs un tādi ir regulāri. Nedēļā ir vairāki tādi piedāvājumi. No vienas puses to var atstāt tirgus ziņā.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- veidot datu bāzi, kurā apkopota informācija par sociālā darba speciālistu tālākizglītības apguvi,

„Brauc vieni un tie paši sociālie darbinieki. Svarīgi, lai būtu tāda datu bāze, kura uzskaita, kuri brauc mācīties. Piemēram, pedagogiem ir List programma, kurā redzi, cik cilvēks ir nomācījies. Tie darbinieki, kuri strādā netiek pie mācībām. Pārsvārā brauc augstākās klases sociālie darbinieki, kas jau ir mācījušies. Nav arī karjeras izaugsmes.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- tālākizglītības nodrošināšanā izmantojot reģionālo līmeni veidojot sistemātisku pieeju tālākizglītības nodrošināšanai sociālā darba speciālistiem, piemēram, veidot metodiskā atbalsta centrus. Metodisko centrus veidot novados un lielajās pilsētās. Metodiskais centrs gadam izstrādā kursu, semināru plānu līdz oktobrim, lai sociālā dienesta vadītāji, plānojot budžetu varētu paredzēt kādiem darbiniekiem būs jāmacās. Sociālie dienesti paziņo metodiskajam centram, cik un kādi darbinieki mācīsies un ko nepieciešams mācīties. Apmācīt dažāda novada pārstāvjus, kuri katru gadu apmācīs pārējos darbiniekus, savos novados, reģionos. Metodiskais centrs varētu paredzēt pieredzes apmaiņas braucienus uz ārzemēm. Metodiskais centrs izplata metodisko literatūru, dokumentus, izstrādā rokasgrāmatas (praktiskās darbības metožu apkopojums, materiāli darbam ar individuālo gadījumu, veidlapu paraugi, novērtēšanas metodes un citi ieteikumi).

„Sociālo darbinieku konferencē izskanēja idejas par reģionāliem metodoloģiskiem centriem. Te varētu saiet kopā gan vajadzību apkopšana, gan tālākizglītības nodrošinājums.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Labās prakses piemēri

Nosacīti sociālā darba speciālistus var salīdzināt ar citām uz praksi orientētām profesijām, kurās sistemātiska tālākizglītības apguve ir viena no normatīvajos aktos noteiktām prasībām konkrētajā profesijā strādājošiem. Šajā gadījumā nedaudz ilustrētas tālākizglītības nodrošināšanas pieejas veselības aprūpes jomā strādājošiem un pedagogiem.

Veselības aprūpe

2008.gadā darbību uzsāka Eiropas Sociālā fonda projekts „Veselības aprūpes un veselības veicināšanas procesā iesaistīto institūciju personāla tālākizglītība nozares ilgtspējīgai attīstībai” (projekts tika īstenots Eiropas Sociālā fonda (ESF) darbības programmas “Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.3.2.3. aktivitātes “Veselības aprūpes un veicināšanas procesā iesaistīto institūciju personāla kompetences, prasmju un iemaņu līmeņa paaugstināšana” ietvaros). Projekta ilgums 3 gadi (no 01.10.2008.-30-10.2011) un tā administrēšanu nodrošināja Veselības ministrija. Projekta mērķa grupa veselības aprūpes un veselības veicināšanas procesā iesaistīto institūciju darbinieki (ārsti, ārsta palīgi, māsas, māsas palīgi, vecmātes, funkcionālie speciālisti u.c.). Projekta ietvaros izstrādāta mājas lapa (<http://talakizglitiba.lv/>), kurā sistematizēta informācija, kas saistīta ar tālākizglītības apguvi veselības aprūpes un veselības veicināšanas procesā iesaistīto institūciju darbiniekiem – mājas lapā regulāri tiek publicēta informācija par apmācību programmām, par iepirkumiem tālākizglītības pakalpojumu sniegšanai, veikta mērķa grupu aptauja par vajadzībām. Veselības aprūpes jomā viens no nozīmīgiem tālākizglītības apguves motivācijas kritērijiem ir sertifikācija, tomēr veselības aprūpes sistēmas piemērs var sniegt atsevišķas vadlīnijas tālākizglītības sistēmas izveidei sociālā darba speciālistiem.

Pedagogu tālākizglītība

Pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveidi regulē vairāki normatīvie akti – Izglītības likums, Profesionālās izglītības likums, MK noteikumi (piemēram, MK 07.06.2011 noteikumi Nr.431 „Pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveides kārtība”, MK 03.10.2000 noteikumi Nr.347 “Noteikumi par prasībām pedagogiem nepieciešamajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai”, u.c.). Kā viens no piemēriem tālākizglītības nodrošināšanai vispārējās izglītības pedagogiem ir ESF projekts “Vispārējās izglītības pedagogu tālākizglītība”¹⁴². Projektu administrē Valsts izglītības un saturs centra un tā ietvaros izveidota elektroniska sistēma, kurā interesenti var pieteikties tālākizglītības kursiem, turklāt paredzēts, ka kursu norise tiek organizēta pēc reģionālā principa. Turklāt projekta ietvaros izveidotā sistēma reģistrē kursa dalībniekus, tādējādi nodrošinot dalībnieku uzskaites pārskatu.

¹⁴²Valsts izglītības saturs centrs, ESF projekts „Vispārējās izglītības pedagogu tālākizglītība”, pieejams http://visc.gov.lv/talakizglitiba/vispizgl/esf_projekts.shtml, skatīts 08.08.2012.

2.3.5. Sociālā darba augstākās izglītības programmu un standartu izvērtējums

Sociālā darba augstākās izglītības programmu (2.līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas) izvērtējums balstīts uz Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (Nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) ietvaros veikto pētījumu. Starptautiska neatkarīga ekspertu komisija izvērtēja studiju virzienu „Sociālā labklājība” studiju programmu kvalitāti. Studiju virziena „Sociālā labklājība” tika izvērtētas 15 sociālā darba studiju programmas 9 augstākās izglītības iestādēs 2011./2012. mācību gada ietvaros. Vērtēto studiju programmu ietvaros bija gan 1., gan 2.līmeņa programmas, kas sagatavo sociālā darba speciālistus (sociālais darbs, karitatīvais sociālais darbs, sociālā aprūpe, sociālā rehabilitācija, sociālās palīdzības organizēšana).¹⁴³ Vadības un sociālā darba augstskola "Attīstība" nav vērtēta, jo šī augstskola nepieteica savas programmas izvērtējumam.

43.tabula

ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” ietvaros vērtētās augstākās izglītības iestādes un sociālā darba studiju programmas (studiju virzienu grupa „Sociālā labklājība”)¹⁴⁴

Augstskola	Studiju programmas	Vērtējums
Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola	41763 Sociālās palīdzības organizators	II
	42762 Sociālais darbs	II
Daugavpils medicīnas koledža	41762 Sociālā aprūpe	I
	41762 Sociālā rehabilitācija	I
Daugavpils Universitāte	42762 Sociālais darbs	-
Kristīgās vadības koledža	41763 Sociālās palīdzības organizēšana	I
Latvijas Kristīgā akadēmija	42762 Karitatīvais sociālais darbs	I
Latvijas Universitāte	42762 Sociālais darbs	I
	48762 Sociālais darbs	I
Latvijas Universitātes P.Stradiņa medicīnas koledža	41762 Sociālā rehabilitācija	I
	41762 Sociālā aprūpe	I

¹⁴³ Augstākās izglītības padome, „Studiju virziena „Sociālā labklājība” izvērtēšanas rezultāti apspriesti AIP seminārā”, pieejams http://www.aip.lv/ESF_projekts_publ_24.htm, skatīts 05.08.2012.

¹⁴⁴ Augstākās izglītības padome, "Eiropas Sociālā fonda projekts "Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai", pieejams http://www.aip.lv/ESF_projekts_publ_29.htm, skatīts 05.08.2012.

Liepājas Universitāte	41763 Sociālās palīdzības organizators	-
	41762 Sociālā rehabilitācija	-
	41762 Sociālā aprūpe	-
	42762 Sociālais darbinieks ¹⁴⁵	I
	47762 Sociālais darbs	I
Rēzeknes Augstskola	41762 Sociālā rehabilitācija	I
Rīgas Stradiņa universitāte	42762 Sociālais darbinieks ¹⁴⁶	I
	46762 Sociālais darbs	I

Avots: ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” Ekspertu kopīgais ziņojums par augstākās izglītības studiju programmām studiju virzienu grupā „Sociālā labklājība”

Saskaņā ar izvērtējuma metodoloģiju vērtējumi sadalīti 3 grupās: **I grupa** – programmas, kas ir kvalitatīvas (ilgtspējīgas); **II grupa** – programmas, kuru ilgstošai pastāvēšanai nepieciešami būtiski uzlabojumi; **III grupa** – programmas, kuru pastāvēšanas lietderība ir faktoloģiski pamatojami apšaubāma. Ar „-” atzīmētas projektā nevērtētas programmas. Programmas ir sadalītas grupās atbilstoši vērtējumam, kas ietvēra četrus studiju programmu rādītājus: kvalitāte, resursi, ilgtspēja, sadarbība/pārklāšanās.

Pēc ekspertu vērtējuma „Sociālās labklājības” studiju virzienā: I grupas vērtējumu ir saņēmušas sekojošas augstskolas - Latvijas Kristīgā Akadēmija, Latvijas Universitāte, Liepājas universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, II grupas vērtējumu saņēmusi Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola¹⁴⁷.

Studiju programmu izvērtēšanai tika izmantota anketa „Augstākās izglītības studiju programmu novērtēšana” (pielikums Nr.3), izdalot četrus studiju programmas kvalitātes izvērtēšanas rādītājus: **kvalitāte** (19 kritēriji), **resursi** (11 kritēriji), **ilgtspēja** (18 kritēriji), **sadarbība/pārklāšanās** (14 kritēriji), kuri padziļināti vērtēti no 6 aspektiem: (1) studiju programmu mērķi un uzdevumi, (2) studiju saturs un studiju procesa organizācija, (3) studiju metožu atbilstība mūsdienu prasībām, (4) studiju noteikumi un vadīšana, (5) zinātniski pētnieciskā darbība (6) kvalitātes nodrošināšana un garantijas. Katrs kritērijs vērtēts skalā no 1 līdz 4 punktiem, no kuriem zemākais novērtējuma līmenis atbilst **punktu skaitam 1** (studiju programma nesasniedz apmierinošu līmeni, nepieciešami tūlītēji uzlabojumi, resursu piesaiste; **punktu skaits 2** dod vērtējumu studiju programmai, ka tā ir apmierinošā līmenī un atbilst minimālajām prasībām, taču atsevišķi trūkumi prasa rūpīgu ilgtermiņa

¹⁴⁵ Studiju programmas kods 42762 pēc Joint report of experts on the Higher education study programmes in the study programme group „Social welfare”, 29.04.2012. datiem.

¹⁴⁶ Studiju programmas kods 42762 pēc Joint report of experts on the Higher education study programmes in the study programme group „Social welfare”, 29.04.2012. datiem.

¹⁴⁷ Augstākās izglītības padome, "Eiropas Sociālā fonda projekts "Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai", pieejams http://www.aip.lv/ESF_projekts_publ_29.htm, skatīts 05.08.2012.

plānošanu un resursu piesaisti, **punktu skaits 3** dod vērtējumu, ka studiju programma ir labā līmenī un atbilst visām prasībām, nenovēro materiālā aspekta grūtības, atsevišķi trūkumi ir viegli novēršami, **punktu skaits 4** ir augstākais novērtējums- studiju programma ir teicamā līmenī, var būt novēroti atsevišķi trūkumi, taču nav jāveic būtiskas izmaiņas to novēršanai.¹⁴⁸ Balsoties uz pētījumā veikto studiju programmu novērtējumu pēc iepriekš minētajiem anketas kritērijiem un punktu skalu, ir konstatēti sekojoši augstskolu studiju programmu kvalitātes rezultāti.

Augstskolām, kuru studiju programmas tika iedalītas I grupā, vērtējumi anketas kritērijos bija 4 un 3 punktu intervālā, savukārt II grupā ierindotajai programmai vērtējumi anketas kritērijos bija 4 līdz 1 punkta intervālā.

Balstoties uz anketās iegūtajiem rezultātiem, eksperti veidoja rakstiskus ziņojumus, norādot augstskolas studiju programmu kopīgos rezultātus (ja augstskolā tika vērtētas vairākas studiju programmas), akcentējot izglītības kvalitātes stiprās puses un vājās puses. Turpmākie apkopojumi katrai augstskolai ietver gan pirmā līmeņa, gan otrā līmeņa studiju programmu rezultātu analīzi.

Liepājas universitātei tika vērtētas tika divas studiju programmas Sociālais darbinieks (42762)¹⁴⁹ un Sociālais darbs (47762)¹⁵⁰, kas kopējā novērtējumā atbilst I **grupas līmenim** - programmas, kas ir kvalitatīvas (ilgtspējīgas). Kopīgajā ekspertu ziņojumā¹⁵¹ apkopoti anketās iegūtie rezultāti, raksturojot abu studiju programmu stiprās un vājās puses. Eksperti ziņojumā norādījuši, ka Liepājas universitātes studiju programmu mērķi un uzdevumi ir skaidri definēti, saturs atbilst studiju programmas nosaukumam, studiju programmas mērķi ir atbilstoši augstskolas misijai, studiju programmas vērstas uz kvalificētu speciālistu izglītošanu. Studiju programmas nodrošinājums atbilst mūsdienu prasībām, nodrošinot modernas tehnoloģijas un metodes zinātniski pētnieciskā darba veikšanai (video, audio iekārtas, datori, datubāzes), administratīvais un tehniskais atbalsts studentiem ir pietiekošs, lai sasniegtu mācību rezultātus, ir nepieciešamie finansiālie resursi, lai nodrošinātu studiju programmu ilgtspēju. Novērtējumā norādītas studiju programmu vājās puses un doti ekspertu ieteikumi studiju programmu pilnveidošanai kvalitātes, resursu, ilgtspējas un sadarbības uzlabošanai:

- pārskatīt studentu atlases kritērijus, veidojot tos vairāk konkurētspējīgākus,
- akadēmiskā personāla profesionālajām kvalitātēm un kompetencēm vairāk jāfokussējas uz sociālo darbu, jāmotivē akadēmisko personālu sākt

¹⁴⁸ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) anketas dati

¹⁴⁹ Iegūstamais grāds - Profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā, profesionālā kvalifikācija sociālais darbinieks, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.2012.

¹⁵⁰ Iegūstamais grāds - Profesionālais maģistra grāds sociālajā darbā, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.2012.

¹⁵¹ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012.

doktorantūras studijas sociālā darba jomā kādā augstskolā; uzlabot akadēmiskā personāla un studentu angļu valodas zināšanas,

- bibliotēkā nepieciešams vairāk grāmatas svešvalodās, jāpalielina sociālā darba profesionālā literatūra,
- jāizmanto SVID analīzes rezultāti, veidojot studiju programmas attīstības plānus,
- jāpalielina publikāciju skaitu starptautiskajos izdevumos, publicējot zinātnisko pētījumu rezultātus, veidot pētījumu pārskatus, pētījumos jāietver starptautisks skatījums,
- jāpaaugstina sadarbību ar citām Latvijas augstskolām, iesaistot studentus praktiskās apmācībās citu augstskolu studiju programmuursos, sadarbībā ar citām Latvijas augstskolām veidot doktorantūras līmeņa studiju programmu sociālajā darbā, izstrādāt starptautiskas sadarbības veidošanas metodes, paaugstināt studentu mobilitāti, veicināt ārzemju studentu, mācībspēku piesaisti un apmaiņu.

Rīgas Stradiņa universitātē tika vērtētas divas studiju programmas Sociālais darbinieks (42762)¹⁵² un Sociālais darbs (46762)¹⁵³, kas kopējā novērtējumā atbilst I **grupas līmenim** - programmas, kas ir kvalitatīvas (ilgtspējīgas). Kopīgajā ekspertu ziņojumā¹⁵⁴ apkopoti anketās iegūtie rezultāti, raksturojot abu studiju programmu stiprās un vājās puses. Eksperti ziņojumā norādījuši, ka Rīgas Stradiņa universitātes Sociālā darba studiju programmu mērķi un uzdevumi ir skaidri definēti, sasniedzami un pārbaudāmi, saturs atbilst studiju programmas nosaukumam, studiju programmas mērķi ir atbilstoši augstskolas misijai, studiju programmas vērstas uz kvalificētu speciālistu izglītošanu. Akadēmiskā personāla kvalifikācija atbilst studiju programmu saturam. Akadēmiskā personāla svešvalodas (angļu valodas) prasmes ir atbilstošas, lai veidotu studiju kursu ārzemju studentu izglītošanai. Studiju programmas nodrošinājums atbilst mūsdienu prasībām, nodrošinot modernas tehnoloģijas un metodes zinātniski pētnieciskā darba veikšanai (video, audio iekārtas, datori, datubāzes, e-vides mācīšanās). Administratīvais un tehniskais atbalsts studentiem ir pietiekošs, lai sasniegtu mācību rezultātus, ir nepieciešamie finansiālie resursi, lai nodrošinātu studiju programmu ilgtspēju.

Novērtējumā norādītas studiju programmu vājās puses un doti ekspertu ieteikumi studiju programmu pilnveidošanai kvalitātes, resursu, ilgtspējas un sadarbības uzlabošanai:

- dažos gadījumos atsevišķu studiju programmu komponenti (galvenokārt medicīnas studiju priekšmeti) būtu vairāk jāpiemēro sociālo darbinieku izglītības vajadzībām,

¹⁵² Iegūstamais grāds - Profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā, profesionālā kvalifikācija sociālais darbinieks, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.201

¹⁵³ Iegūstamais grāds -Profesionālais maģistrs sociālajā darbā, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.201

¹⁵⁴ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012.

- pēdējos gados būtiski ir samazinājies finansējums zinātniski pētnieciskajām aktivitātēm,
- jāpalielina studentu prakses apjoms sociālā darba jomā, studiju praktiskajai daļai vairāk jāatbilst teorētiskajai daļai, studenti jāorientē uz praksi un jāveido praktiska domāšana,
- mācību saturā jāievieš Starptautiskā Funkcionēšanas Klasifikatora koncepti, jāpiedāvā studentiem plašākas iespējas izvēlēties apgūt atsevišķus studiju priekšmetus, jāpalielina kredītpunktu skaits izvēles studiju priekšmetos, studentiem ir iespējas apgūt atsevišķus studiju priekšmetus citās augstskolās, taču viņi to neizmanto,
- nav skaidri izteikta atšķirība starp bakalaura darba un maģistra darba izstrādes prasībām, studentu noslēguma darbiem jāietver vairāk praktiskie aspekti.
- jāpiesaista papildus akadēmiskais personāls teorētisko un praktisko studiju kursu veidošanai no dažādām Latvijas un ārzemju organizācijām,
- jāpaaugstina akadēmiskā personāla un studentu mobilitāte.

Latvijas Universitātē tika vērtētas divas studiju programmas Sociālais darbs (42762)¹⁵⁵ un Sociālais darbs (48762)¹⁵⁶, kas kopējā novērtējumā atbilst I **grupas līmenim** - programmas, kas ir kvalitatīvas (ilgtspējīgas). Kopīgajā ekspertu ziņojumā¹⁵⁷ apkopoti anketās iegūtie rezultāti, raksturojot abu studiju programmu stiprās un vājās puses. Eksperti ziņojumā norādījuši, ka Latvijas Universitātes Sociālā darba studiju programmu mērķi un uzdevumi ir skaidri definēti, sasniedzami un pārbaudāmi, saturs atbilst studiju programmas nosaukumam, studiju programmas mērķi ir atbilstoši augstskolas misijai, studiju programmas vērstas uz kvalificētu speciālistu izglītošanu. Studiju programmas nodrošinājums atbilst mūsdienu prasībām, nodrošinot modernas tehnoloģijas un metodes zinātniski pētnieciskā darba veikšanai (video, audio iekārtas, datori, datubāzes, e-vides mācīšanās). Administratīvais un tehniskais atbalsts studentiem ir pietiekošs, lai sasniegtu mācību rezultātus. Studiju programmu ilgtspēja atkarīga no finansējuma palielināšanas.

Novērtējumā norādītas studiju programmu vājās puses un doti ekspertu ieteikumi studiju programmu pilnveidošanai kvalitātes, resursu, ilgtspējas un sadarbības uzlabošanai:

- abām studiju programmām studiju programmu mērķu izvērtēšanas kritērijā minēts, ka vienlaicīgi divu 2-gadīgu bakalaura studiju

¹⁵⁵ Iegūstamais grāds - profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā, profesionālā kvalifikācija sociālais darbinieks, <http://www.aiknc.lv/zinojumi/lv/LuSocDarbPB10lv.pdf>, skatīts 27.09.2012.

¹⁵⁶ 2.līmeņa profesionālā studiju programma, http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_por /, skatīta 27.09.2012.

¹⁵⁷ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012.

programmu īstenošana nav lietderīga, rekomendēts vienu studiju programmu pārveidot uz maģistra studiju līmeni,

- jāorganizē daudzveidīgas studiju prakšu iespējas atšķirīgās vidēs ar dažādām klientu mērķgrupām, atsevišķi studiju kursi jāveido atbilstoši sociālā darba izglītības vajadzībām un studiju rezultātiem, jāpārskata studentu atlases kritēriji, lai samazinātu nemotivētu studentu uzņemšanu,
- regulāri jāpaaugstina akadēmiskā personāla kvalifikācija, jāuzlabo angļu valodas zināšanas, lai varētu mācīt ārzemju studentus, nepieciešams vairāk akadēmiskais personāls ar doktora zinātnisko grādu,
- jāpalielina publikāciju skaitu starptautiskajos izdevumos, publicējot zinātnisko pētījumu rezultātus, jāpalielina pētījumu skaits,
- neskatoties uz labu studentu mobilitātes līmeni, jāveido kopīgas studiju programmas ar citām augstskolām.

Latvijas Kristīgajā akadēmijā tika vērtēta studiju programma Karitatīvais Sociālais darbs (42762)¹⁵⁸, kas kopējā novērtējumā atbilst I **grupas līmenim**- programma, kas ir kvalitatīvas (ilgtspējīgas). Kopīgajā ekspertu ziņojumā¹⁵⁹ apkopoti anketās iegūtie rezultāti, raksturojot studiju programmas stiprās un vājās puses. Eksperti ziņojumā norādījuši, ka Latvijas Kristīgās akadēmijas Karitatīvā Sociālā darba studiju programmu mērķi un uzdevumi ir skaidri definēti, sasniedzami un pārbaudāmi, saturs atbilst studiju programmas nosaukumam, studiju programmas mērķi ir atbilstoši augstskolas misijai, studiju programmas vērstas uz kvalificētu speciālistu izglītošanu. Studiju programmas nodrošinājums atbilst mūsdienu prasībām, nodrošinot modernas tehnoloģijas un metodes zinātniski pētnieciskā darba veikšanai. Kā stiprās puses ir uzsvērti sekojoši aspekti – ļoti motivēti studenti, ar studijām apmierināti absolventi, noteikta skaidra niša profesijā – karitatīvais sociālais darbinieks.

Novērtējumā norādītas studiju programmu vājās puses un doti ekspertu ieteikumi studiju programmu pilnveidošanai kvalitātes, resursu, ilgtspējas un sadarbības uzlabošanai:

- jāorganizē daudzveidīgas studiju prakšu iespējas atšķirīgās vidēs ar dažādām klientu mērķgrupām, jāveido ciešāka prakses supervizoru sadarbība ar akadēmisko personālu,
- nepieciešams vairāk skaidrot karitatīvā sociālā darba virzību un būtību, vairāk potenciālajiem studentiem jāsniedz informācija par studiju programmas būtiskiem konceptiem,

¹⁵⁸ Iegūstamais grāds - Profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā, profesionālā kvalifikācija karitatīvais sociālais darbinieks, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.2012.

¹⁵⁹ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012.

- jāpilnveido studiju metodes - jāievieš e-vides mācību sistēma, atsevišķi studiju kursi jāveido atbilstoši sociāla darba izglītības vajadzībām un studiju rezultātiem, jāpaaugstina studiju programmas elastība, piedāvājot studentiem vairāk izvēles kursus, studenti neizmanto studiju kursus citās augstskolās, lai gan pastāv tāda iespēja,
- jāpalielina zinātnisko publikāciju skaitu starptautiskajos izdevumos, jāpalielina starptautisko zinātnisko pētījumu skaits karitatīvā sociālā darba jomā, jāuzlabo sadarbība ar nacionāli nozīmīgiem pētniecības centriem zinātniski pētnieciskās darbības īstenošanai,
- ir atsevišķas problēmas ar jauna akadēmiskā personāla piesaisti studiju programmām uz pilna laika darbu, regulāri jāpaaugstina akadēmiskā personāla kvalifikācija, nepieciešams vairāk akadēmiskais personāls ar maģistra un doktora zinātnisko grādu,
- bibliotēkā nepieciešams vairāk grāmatas svešvalodās, jāpalielina sociālā darba profesionālās literatūras klāsts.

Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola tika vērtēta studiju programma Sociālais darbs (42762)¹⁶⁰, kas kopējā novērtējumā atbilst **II grupai** – programma, kuru ilgstošai pastāvēšanai nepieciešami būtiski uzlabojumi. Kopīgajā ekspertu ziņojumā¹⁶¹ apkopotī anketās iegūtie rezultāti, raksturojot studiju programmas stiprās un vājās puses. Kopumā eksperti ziņojumā norādījuši, ka studiju programmai ir jāveido līdzsvars starp psiholoģijas un sociālā darba studiju priekšmetiem, teorijām un metodēm, studiju programmas saturs ir jāstrukturē atbilstošāks sociālā darba jomai un vajadzībām, sociālā darba teoriju un metožu apgūšanu, vairāk nepieciešama sociālā darba profesionālā literatūra. Studiju programma sašķelta, vietām grūti diferencējamas robežas starp disciplinām (psiholoģija, sociālais darbs), starp izglītības līmeņu pāreju (no pirmā izglītības līmeņa uz otro), attālināta saistība ar reālajā sociālā darba praksē nepieciešamajām zināšanām. Jāievieš interaktīvas metodes studentu un akadēmiskā personāla sadarbībā, studentu darbu izvērtēšanā, savstarpējās atgriezeniskās saiknes sniegšanā, skaidras prasības studentu prakses organizēšanā. Vāja sadarbība ar citām augstskolām. Jāveido sadarbība ar Latvijas un ārzemju augstskolām, kurās ir stipras sociālā darba studiju programmas. Studentiem jāsniedz atbalsts un jāorganizē piemērotas prakšu vietas ar profesionāliem prakšu vadītājiem, īpaši Rīgā. Studiju programmas novērtējumā konstatētas atšķirīgas studiju programmas īstenošanas kvalitātes līmenis dažādās Latvijas pilsētās (Daugavpilī, Jēkabpilī, Jelgavā un Rīgā). Trūkst zinātnisko pētījumu sociālā darba jomā, jāveido publikācijas. Kā studiju programmas stiprās puses uzsvērtā mācībspēku atvērtība veidot elastīgu studiju programmas saturu atbilstoši tirgus prasībām, ir bilingvāla mācību sistēma, labs tehniskais nodrošinājums, kvalificēts akadēmiskais personāls, taču nepieciešami sociālā darba profesionāļi.

¹⁶⁰ Iegūstamais grāds - Profesionālais bakalaura grāds sociālajā darbā, profesionālā kvalifikācija sociālais darbinieks, <http://www.niid.lv>, skatīta 27.09.2012.

¹⁶¹ Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 28.04.2012.

Ziņojumā eksperti norādījuši vērtēto studiju programmu stiprās un vājās puses kopumā.¹⁶²

44. tabula

Vērtēto studiju programmu stiprās un vājās puses

Stiprās puses	Vājās puses
Studiju programmas tiek sagatavotas atbilstoši nacionālās ekonomikas un reģionu vajadzībām	Dažās augstskolās akadēmiskā personāla zinātniski pētnieciskā darbība nav tieši saistīta ar studiju kursiem, ko viņi lasa; kā arī zinātniski pētnieciskā darbība nav pietiekoši redzami atspoguļota starptautiskā līmenī
Daudzveidīgas iespējas sadarbības veidošanai ar dažādiem sociālo zinātņu virzieniem (socioloģija, politikas zinātne, komunikāciju zinātne, medicīna, psiholoģija). Plašs specializāciju spektrs ir iespējams, ja attiecīgo virzienu resursi tiks pietiekoši apgūti.	Vāja savstarpējā augstskolu sadarbība un koordinācija gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī, augstskolas savstarpēji izolējas.
Studenti ir motivēti, radoši, aktīvi	Nepietiekamas angļu valodas prasmes gan akadēmiskajam personālam, gan studentiem
Studiju programmu metodoloģiskā, informācijas un tehnoloģiju kapacitāte ir atbilstoša un studiju procesu veicinoša, tiek pielietotas modernās tehnoloģijas- datori, multimediji un internets. Bibliotēkās ir pieejamas internacionālas datubāzes ar zinātniskajiem rakstiem un citiem avotiem.	Atsevišķos gadījumos trūkst profesionālā literatūra angļu valodā sociālās labklājības jomā
	Zinātnisko darbu rezultāti nav pietiekamā apmērā publicēti starptautiskos zinātniskajos žurnālos
	Nav skaidri izprotama konceptuālā saikne starp 1. un 2. līmeņa izglītību, grūti diferencēt pārejas procesu no pirmā studiju līmeņa uz otro

Avots: Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (Nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) anketas dati

¹⁶² Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) „Kopīgais ekspertu ziņojums Studiju programmu virzienā: Sociālā labklājība” 29.04.2012.

Ekspertu gala ziņojumā sniegts kopīgs studiju programmu grupā "Sociālā labklājība" četrus studiju programmu rādītāju: kvalitāte, resursi, ilgtspēja, sadarbība/pārklāšanās analīze.

Studiju programmas vērtējumā kvalitātes un resursu aspektā atzīts, ka studiju programmu mērķi un studiju rezultāti ir atbilstoši, studiju programmu kapacitāte metodoloģiski, informatīvi un tehniski ir nodrošinātas. Akadēmiskā personāla kvalifikācija ir atbilstoša, atsevišķos gadījumos nav saistīta ar studiju programmu saturu. Būtiski ir diferencēt un konkretizēt atšķirību studiju programmās un veidot skaidrāk izprotamu pāreju starp 1. un 2. studiju līmeņa programmām.

Kā būtisku problēmu starptautiskie eksperti norādījuši studiju maksu, tās atšķirības starp dažādām studiju programmām.

Eksperti iesaka pazemināt studiju maksu sociālās labklājības studiju programmas virzienā, studiju maksas samazināšana varētu ietekmētu motivētu studentu piesaisti, kuri finansiālā aspekta dēļ nevar atļauties studēt, kā arī mazinātu risku studiju pārtraukšanai finansiāla rakstura problēmu dēļ. Zemākas studiju maksa piesaistītu vairāk studentus un paaugstinātu potenciālo studentu savstarpēju konkurenci, piedāvātu plašākas studentu atlases iespējas, zemāku studiju pārtraukšanas risku.

Nākamajā tabulā (45.tabula) ir apkopoti dati studiju programmu izvērtējumam par studējošo skaitu otrā līmeņa augstākās studiju programmās. Dati skatīti ir trīs mācību gadu intervālā. Ir vērojama tendence samazināties studentu skaitam Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskolā, Latvijas Universitātē, Liepājas universitātē, Latvijas Kristīgajā akadēmijā, savukārt Rīgas Stradiņa universitātē studentu skaits ir mainīgs no 30 līdz 50 skaita intervāla robežās. Minētie dati atklāj studentu skaita tendenci samazināties sociālā darba studiju programmās, par ko liecina kopējais studentu skaita samazinājums triju mācību gadu laikā no 840 līdz 604 (pieņemot, ka studenti, kas uzsāk studijas tās arī pabeidz). Tabulā norādīts arī mācībspēku skaits katrā studiju programmā, būtu būtiski redzēt cik no mācībspēkiem ir piesaistīti sociālā darba praktiķi, atsaucoties uz ekspertu rekomendācijām par nepieciešamību vairāk attīstīt sociālā darba studiju programmās praktisko sociālā darba prasmju apgūšanu studiju laikā.

Sociālā darba otrā līmeņa profesionālo augstāko studiju programmās studējošo skaits 2008./2009., 2009./2010., 2010./2011. un mācībspēku skaits 2011./2012.mācību gadā

A-skola ¹⁶³	Studiju programma	Studentu skaits			Mācībspēku skaits
		2008./2009 māc.g.	2009./2010 māc.g.	2010./2011 māc.g.	2011./2012 māc.g.
BPMA	42762 Sociālais darbs	270	247	210	47
LKA	42762 Karitatīvais sociālais darbs	75	95	79	24
LU	42762 Sociālais darbs	128	92	57	23
	48762 Sociālais darbs	30	13	12	6
LiepU	42762 Sociālais darbinieks	238	193	143	63
	47762 Sociālais darbs	21	15	12	18
RSU	42762 Sociālais darbinieks	37	49	45	25
	46762 Sociālais darbs	41	36	46	10
KOPĀ		840	740	604	216

Avots: Augstākās izglītības padomes ESF projekta „Augstākās izglītības studiju programmu izvērtēšana un priekšlikumi kvalitātes paaugstināšanai” (Nr.2011/0012/1DP/1.1.2.2.1/11/IPIA/VIAA/001) anketu dati

Studiju programmas vērtējumā ilgtspējas aspektā atzīts, ka studiju programmu mērķi kopumā atbilst augstākās izglītības sistēmas izvirzītajiem mērķiem un prasībām, izņemot atsevišķus gadījumus, studiju programmu saturs kopumā ir vērst uz augsti kvalificētu nozares speciālistu sagatavošanu ar pietiekamām praktiskām iemaņām un zināšanu līmeni. Studiju programmas satura izveidē tiek ņemtas vērā nacionālās un reģionālās vajadzības un aktualitātes, ieinteresēto personu un studentu viedoklis. Tiek veikta studiju programmas kvalitātes novērtēšana. Zināšanu, prasmju

¹⁶³ SIA Vadības un sociālā darba augstskola "Attīstība" nav vērtēta, jo šī augstskola nepieteica savas programmas izvērtējumam

un attieksmes novērtēšanas metodes ir objektīvas, atbilstošas studiju rezultātiem un darba tirgus prasībām.

Runājot par studiju programmu ilgtspēju un tālākizglītību, kā būtisku problēmu starptautiskie eksperti norādījuši Sociālā darba doktorantūras līmeņa studiju programmas trūkumu, ko saista to ar nozares klasifikācijas problēmām, kā arī sākuma posmu zinātnisko pētījumu veikšanā sociālās labklājības sistēmas jomā. Eksperti rekomendē attīstīt sociālā darba 3.līmeņa studijas ne tikai, lai paaugstinātu akadēmiskā personāla kvalifikāciju, bet arī iegūtu profesijas atzišanu un prestižu sabiedrībā.

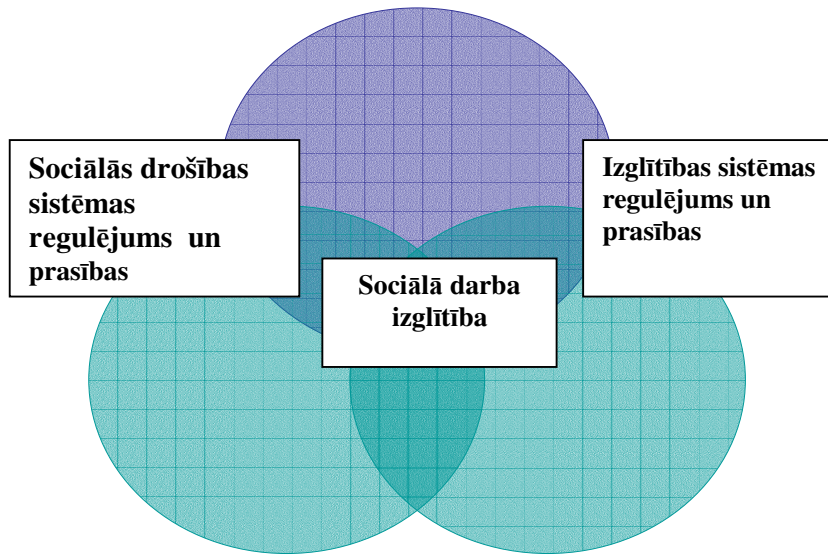
Studiju programmas vērtējumā sadarbības aspekts atzīts, ka daudzām augstskolām ir plāni vai projekti studentu mobilitātes paaugstināšanai un ārzemju studentu piesaistei. Sadarbība ir organizēta dažādos līmeņos studentu prakses vietas un studentu apmaiņas programmas (ERASMUS, Fulbright), sadarbība pētnieciskās bāzes veikšanai ir lokālā, nacionālā un starptautiskā līmenī.

2.3.6. Problēmas un risinājumi sociālā darba izglītības jomā

Problēmas un ieteikumi sociālā darba izglītības jomā fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībnieku un izvērtējumā aptaujāto 22 pašvaldību sociālo dienestu vadītāju skatījumā

Analizējot sociālā darba izglītību jāņem vērā, ka to nosaka gan valsts izglītības sistēmas, gan sociālās drošības sistēmas, gan sociālā darba izglītības prasības. Tādēļ situācija sociālā darba izglītības jomā jāanalizē kompleksi, turklāt risinājumiem nepieciešama cieša sadarbība starp dažādām ieinteresētajām pusēm.

17. attēls
Sociālā darba izglītības saistība ar citu sistēmu prasībām

Izvērtējuma ietvaros veiktā 22 pašvaldību sociālo dienestu vadītāju aptauja un fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībnieku viedokļu apkopojums ļauj iezīmēt problēmas un ieteikumus sociālā darba izglītības jomā. 47.tabulā ir sniegts problēmu apkopojums sociālās drošības sistēmā strādājošo speciālistu skatījumā un sociālās darba izglītības institūciju pārstāvju skatījumā.

47.tabula
Sociālā darba izglītības problēmas no sociālās drošības, sociālā darba un izglītības sistēmas viedokļa

Sociālās drošības sistēma	Sociālā darba izglītības sistēma	Izglītības sistēmā
Zems sociālā darba studiju programmu absolventu zināšanu un prasmju līmenis	Sociālā darba prakse	Neelastīgs jaunu, inovatīvu programmu licencēšanas process
Nav definētas sociālā darba robežas un kompetences	Mācībspēku trūkums	Budžeta vietu piešķiršanas process, budžeta vietu skaits un sadalījums
Augstas izglītības iegūšanas izmaksas (salīdzinot ar atalgojumu)	Darba devēju un praktiķu līdzdalība apmācību procesā (piemēram, prakses vietu nodrošināšanā un vadīšanā)	
Nepietiekams valsts finansējums sociālā darba izglītības studijām (visos līmeņos, ieskaitot tālākizglītību)	Nav profesionālās literatūras valsts valodā	
	Zems profesijas prestižs	
	Nav zinātniski pētnieciskās bāzes	
	Vāja sadarbība starp dažādu izglītības institūciju sociālā darba augstākās izglītības programmām	
	Vienoti standarti sociālā darba izglītībā profesionālā bakalaura un profesionālā maģistra līmenī	

Avots: izvērtējuma ietvaros organizētā fokusgrupas diskusija par sociālā darba izglītību; izvērtējuma ietvaros veiktā 22 pašvaldību sociālo dienestu vadītāju aptauja

Zemāk ieskicētas problēmas/ieteikumi, kas papildināti ar sociālo dienestu vadītāju un fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībnieku citātiem.

Sociālās drošības sistēma

• **Nav definētas sociālā darba robežas un kompetences**

Skaidrs „sociālā darbinieka” kompetenču, zināšanu un prasmju nodalījums no pārējiem sociālā darba speciālistiem ir svarīgs priekšnosacījums sociālā darba izglītības satura veidošanā un sociālā darbinieka profesijas identitātei. Diemžēl esošo situāciju raksturo virkne neskaidrību un interpretāciju, kas attiecīgi ietekmē arī sociālā darba izglītības jomu. Arī sociālā darba izglītības eksperti norāda uz nepieciešamību rast skaidrību sociālā darba definīcijas jautājumā:

„Svarīgi no kādas sociālā darba definīcijas mēs izejam, jo no tā ir daudz kas atkarīgs. Standarti un visa izpratne ir saistīta ar to, no kuras definīcijas vadāmies un no kuras definīcijas tālāk virzīsies sociālā darba stratēģija nākotnē. Ja tā ir definīcija, kas ir šobrīd Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, tas ir viens jautājums, ja tā ir starptautiskā definīcija, tas ir cits jautājums, un, ja tas ir globālās ietekmes uz sociālo darbu jautājums, kas ietekmē pasauli, Eiropu, tas ir cits. Būtu labi, ja mēs runājam par vienu un to pašu sociālo darbu. Latvijā viena no problēmām ir tas, ka šobrīd ir dažādas sociālā darba interpretācijas.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„...esmu nonākusi pie secinājuma, ka ir ārkārtīgi svarīgi uz kuras definīcijas stāvam. Jo mūs šeit šajā valstī savu pozīciju vajag pierādīt līdz apnikumam. Kamēr ES visas durvis ir atvērtas, mēs turpinām strīdēties, kas ir un kas nav. Jo šeit definīcijai ir prioritātes jautājums.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Neskaidrības sociālā darba definīcijas un sociālā darbinieka profesijas kompetenču jomā rada problēmas sociālā darba izglītības prakses laukā. Visbiežāk tā ir problēma, kas saistīta ar neatbilstību starp amata nosaukumu un reālajām darbinieka funkcijām. Piemēram, cilvēkam, kura amata nosaukums ir sociālais darbinieks, bet kurš reāli veic sociālās palīdzības organizatora funkcijas.

„Jāpaskatās, vai amatu nosaukums un saturs ir atbilstīgi. Ja ir cilvēki, kuri veic sociālās palīdzības organizatora pienākumus, tad, lai nesauc viņus par sociālajiem darbiniekiem. Lai mēs nesūtām studentus pie kaut kāda mistiska sociālā darbinieka, kurš nerisina gadījumus, bet nodarbojas ar pabalstu piešķiršanu.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Pārklājas, piemēram, sociālie darbinieki ar sociālās palīdzības organizatoru. Mazajās pašvaldībās praktiski ir identiski. Diemžēl. Otrs pāris - sociālais rehabilitētājs un sociālais darbinieks... Ļoti atšķiras lielo pašvaldību prakse no mazajām pašvaldībām. Tas, kas notiek Rīgā. To mēs reāli izjūtam praksē, kad studenti iet praksē vai veic zinātniski pētnieciskos darbus. Mēs redzam, ka praksē sociālie darbinieki veic sociālās palīdzības organizatora darbu un neko citu, un tad viņi saka: „nu, jā Rīgā jums tur ir sava republika, jums viss ir savādāk, mums ir savādāk.” Tā ir milzīga problēma, kas jārisina LM līmenī. Jo degradējas sociālā darba zināšanas, prasmes, viss.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

• **Zems sociālā darba studiju programmu absolventu zināšanu un prasmju līmenis**

Viena no problēmām, ko minējuši izvērtējuma ietvaros aptaujātie sociālo dienestu vadītāji ir kopējā sociālā darba izglītības līmeņa pazemināšanās un nepietiekama

sociālā darba studiju programmu absolventu sagatavotība praksei. Vairāku sociālo dienestu vadītāji atzīmē, ka „*kritas sociālā darba izglītības kvalitāte un augstskolu beidzēji nav sagatavoti praktiskajam darbam*” (sociālā dienesta vadītāja; izvērtējuma ietvaros veiktā sociālā dienesta vadītāju aptauja). Šajā gadījumā runa ir par bāzes zināšanām sociālā darba metožu un procesa jomā „*augstskolu līderi runā par paradigmām, globālu, kritisku domāšanu, bet reāli students vai praktiķis, kas pēc augstskolas atnāk man praksē viņš ir jāiemāca domāt no šaurā uz plašo. Jo a-skolā viņam tas nav iedots... es varu teikt, ka pēdējos gadus, es runāju tikai par bāzes lietām – kas ir sociālā darba process, pamatstudijas, elementārākās metodes, es neprasu viņam ekstra metodes, elementāras lietas un ļoti vāji pārzina.*” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

• **Augstas izglītības iegūšanas izmaksas (salīdzinot ar atalgojumu)**

Sociālā darba studiju programmas sagatavo sociālā darba speciālistus, no kuriem vairums strādā valsts sektorā. Arī vēsturiski sociālā daba profesija saistīta ar aktīvu līdzdalību sabiedrībai nevēlamu procesu novēršanā, tirgus ekonomikas nelabvēlīgo seku mazināšanā, cīnoties par vienlīdzīgām iespējām un nelabvēlīgā situācijā nonākušo grupu aizsardzību. Sociālais darbs pamatā ir saistīts ar ikdienas praksi valsts un pašvaldību sektorā. Līdz ar to ir pamatota vajadzība valsts atbalsta saņemšana sociālā darba speciālistu sagatavošanai. Augstās sociālā izglītības iegūšanas un pilnveides izmaksas ir viena no visbiežāk minētajiem iebildumiem problēmām izglītības jomā. Salīdzinot ar vidējo atalgojumu, pašvaldības sociālajā dienestā strādājošam sociālā darbiniekam vidējās izmaksas 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības iegūšanai svārstās no 900 LVL/mācību gadā līdz 1200 LVL/mācību gadā. Acīm redzama ir nesamērojāmība starp šīm divām pozīcijām.

„*....sociālais darbs Latvijā iesākās kā privāta iniciatīva, bet sociālie darbinieki strādā valsts un pašvaldību iestādēs. Vēl šodien valsts nav domājusi par budžeta vietu piešķiršanu sociālajiem darbiniekiem, situācijā, kad mums ir vairāk kā 500 brīvu štata vietu un neviens nekāro uz viņām iet. Tātad valsts finansējums sociālā darba izglītības iegūšanai un, ja arī kredīvēšana, tad domāt par to kā sociālie darbinieki ar savu „lielo algu” ir spējīgs apmaksāt kredītu. Finansējums ir absolūti pirmais un numur viens.*” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„*Pie tik zema atalgojuma tiek prasīta augstākā izglītība. Par 300 Ls algu nevar nomaksāt mācību maksu augstskolā. Neadekvātas prasības pret profesijas novērtējumu.*” (sociālā dienesta vadītāja; izvērtējuma ietvaros veiktā sociālā dienesta vadītāju aptauja)

„*Maksa par mācībām neadekvāta saņemtajai algai. Par maz budžeta grupu, kā rezultātā rodas problēmas ar sociālo darbinieku piesaisti. Problēmas atrast cilvēkus ar izglītību.*” (sociālā dienesta vadītāja; izvērtējuma ietvaros veiktā sociālā dienesta vadītāju aptauja)

• **Nav definētas sociālā darba robežas un kompetences**

2.3.sadaļā centrālā uzmanība pievērsta sociālo darbinieku izglītības jautājumiem. Vienlaicīgi tas nozīmētu skaidru „sociālā darbinieka” kompetenču, zināšanu un prasmju nodalījumu no pārējiem sociālā darba speciālistiem. Šāda skaidrība ir svarīgs priekšnosacījums sociālā darba izglītības satura veidošanā un sociālā darbinieka

profesijas identitātei. Diemžēl, esošo situāciju raksturo virkne neskaidrību un interpretāciju, kas attiecīgi ietekmē arī sociālā darba izglītības jomu. Arī sociālā darba izglītības eksperti norāda uz nepieciešamību rast skaidrību sociālā darba definīcijas jautājumā:

„Svarīgi no kādas sociālā darba definīcijas mēs izejam, jo no tā ir daudz kas atkarīgs. Jo standarti un visa izpratne ir saistīta ar to no kuras definīcijas vadāmies. Un no kuras definīcijas tālāk virzīsies sociālais darba stratēģija nākotnē. Ja tā ir definīcija, kas ir šobrīd Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, tas ir viens jautājums, ja tā ir starptautiskā definīcija, tas ir cits jautājums, un, ja tas ir globālās ietekmes uz sociālo darbu jautājums, kas ietekmē pasauli, Eiropu, tas ir cits. Būtu labi, ja mēs runājam par vienu un to pašu sociālo darbu. Latvijā viena no problēmām ir tas, ka šobrīd ir dažādas sociālā darba interpretācijas.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„...esmu nonākusi pie secinājuma, ka ir ārkārtīgi svarīgi uz kuras definīcijas stāvam. Jo mūs šeit šajā valstī savu pozīciju vajag pierādīt līdz apnikumam. Kamēr ES visas durvis ir atvērtas, mēs turpinām strīdēties, kas ir un kas nav. Jo šeit definīcijai ir prioritātes jautājums.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Neskaidrības sociālā darba definīcijas un sociālā darbinieka profesijas kompetenču jomā rada problēmas sociālā darba izglītības prakses laukā. Visbiežāk tā ir problēma, kas saistīta ar neatbilstību starp amata nosaukumu un reālajām darbinieka funkcijām, piemēram, cilvēkam, kura amata nosaukums ir sociālais darbinieks, bet kurš reāli veic sociālās palīdzības organizatora funkcijas.

„Jāapskatās, vai amatu nosaukums un saturs ir atbilstīgi. Ja ir cilvēki, kuri veic sociālās palīdzības organizatora pienākumus, tad, lai nesauc viņus par sociālajiem darbiniekiem. Lai mēs nesūtām studentus pie kaut kāda mistiska sociālā darbinieka, kurš nerisina gadījumus, bet nodarbojas ar pabalstu piešķiršanu.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Pārklājas, piemēram, sociālie darbinieki ar sociālās palīdzības organizatoru. Mazajās pašvaldībās praktiski ir identiski. Diemžēl. Otrs pāris sociālais rehabilitētājs un sociālais darbinieks... Ļoti atšķiras lielo pašvaldību prakse no mazajām pašvaldībām. Tas, kas notiek Rīgā. To mēs reāli izjūtam praksē, kad studenti iet praksē vai veic zinātniski pētnieciskos darbus. Mēs redzam, ka praksē sociālie darbinieki veic sociālās palīdzības organizatora darbu un neko citu un tad viņi saka: nu, jā Rīgā jums tur ir sava republika, jums viss ir savādāk, mums ir savādāk. Tā ir milzīga problēma, kas jārisina LM līmenī. Jo degradējas sociālā darba zināšanas, prasmes, viss.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Valsts finansējuma nepieciešamība sociālā darba izglītības studijām (visos līmeņos, ieskaitot tālākizglītību)

Situācija par valsts budžeta finansējumu sociālā darba studijām ir apskatīta šī ziņojuma 2.4.3.nodaļā. Taču šajā gadījumā runa var būt par esošā valsts budžeta sadalījuma un skaita pārskatīšanu, ņemot vērā esošās situācijas vajadzību un pieprasījumu. Piemēram, nepieciešamību pievērst uzmanību specializāciju apguvei, atbalstam doktorantūras studijām. Tas nozīmētu arī papildus valsts budžeta vietu piešķiršanu sociālā darba izglītības atbalstam no LM līdzekļiem.

„Finansēt lauku sociālo darbinieku, taisīt integrētu programmu, kas var darīt visu. Finansēm jābūt gan bakalaura, gan maģistratūras līmenī, jo maģistratūrā var iegūt specializāciju. Juristiem, ekonomistiem visiem ir šie līmeņi, sociālajā darbā nav, tas ir absurds.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

Sociālā darba izglītības sistēma

• **Sociālā darba prakse**

Neatbilstība starp sociālā darba praksi un teoriju ir viena no biežāk minētajām problēmām sociālā darba studiju programmu izvērtējumos. Šo problēmu kā vienlīdz aktuālu atzīst visas iesaistītās puses – gan sociālā darba izglītības iestāžu pārstāvji, gan praktiķi. Praktizējošo sociālo dienestu darbinieku viedoklis ir absolventu nesagatavotība praksei, savukārt, sociālā darba izglītības pārstāvji min virkni problēmu, kas saistītas ar prakses nodrošināšanu studentiem.

Studējošo prakse vienmēr cieši sasauksies ar reālo situāciju sociālajā darbā, piemēram, to ietekmēs gan prakses lauku pārklāšanās sociālā darba speciālistiem, gan sociālā darba birokratizēšanās, u.c. tendences, tajā pašā laikā prakse ir viens no svarīgākajiem profesionālās izglītības komponentiem, kuras nostiprināšana ir saistīta ar sadarbību starp darba devējiem, izglītotājiem un studentu. Tikai veiksmīgs dialogs un visu pušu interešu un vajadzību ņemšana vērā spēs risināt prakses problēmas sociālā darba izglītības jomā.

„Un cik daudz institūcijās vēl ir iespējams strādāt sociālo darbu ar gadījumu? Tas kļūst arvien apšaubāmāk un apšaubāmāk. Kaut arī students nāk praksē ar vēlmi apgūt klasiskos sociālā darba profesijas pamatus un izmantot arī teoriju. Bet no otras puses prakse kļūst arvien birokrātiskāka un sociālajam darbiniekam vajag būt ar ļoti lielu izdomu, lai tur iemanītos integrēt savas zināšanas un teoriju.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

• **Mācībspēku trūkums**

Situāciju mācībspēku jomā raksturo nepieciešamība sabalansēt akadēmiskā personāla un praktiķu ieguldījumu studiju procesā. Sociālā darba profesija un izglītība ir salīdzinoši jauna un tās akadēmiskā bāze nav pietiekama. Akadēmisko nodrošinājumu veido citu disciplīnu – socioloģijas, psiholoģijas, politoloģijas, u.c. pārstāvji. Līdz ar to akadēmiskā līmenī neveidojas patstāvīga sociālā darba disciplīna, kas ir būtisks augstākās izglītības priekšnosacījums.

• **Darba devēju un praktiķu līdzdalība apmācību procesā (piemēram, prakses vietu nodrošināšanā un vadīšanā)**

Kā profesionālai studiju programmai, sociālā darba izglītībā svarīga ir cieša sadarbība ar darba devējiem. Kā viena no sadarbības formām ir praktiķu iesaistīšana apmācību procesā, taču tikpat svarīga ir sadarbība prakses laukā un iesaiste studiju novērtēšanas procesā, sadarbība pētniecības jomā.

• **Pietrūkst profesionālā literatūra valsts valodā**

Sociālā darba profesionāļu vidū stabilu vērtību ir iekarojusi Vadības un sociālā darba augstskolas "Attīstība" veiktās iestrādes šajā jomā, piemēram, izdodot ikgadēju

mācībspēku un studentu zinātnisko darbu kopprojektu *Dzīves jautājumi*. Vadības un sociālā darba augstskolas "Attīstība" veiktais darbs profesionālās literatūras bāzes nostiprināšanā ir vērtējams pozitīvi, taču šajā jomā vēl ir daudz darāmā. Ņemot vērā, ka profesionālā sociālā darba literatūra pamatā ir angļu valodā, daudziem studentiem tas ir nopietns šķērslis apgūt profesijas pamatus.

„Sociālā darba izglītības nodrošinājums nav attīstījies 20 gadus. Sociālā darba literatūras, zinātniski pētnieciskās bāzes jomā. Ieejiet grāmatnīcā un atrodi vienu sociālā darba pietiekoši zinātnisku darbu latviešu valodā.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Vajadzētu mācībspēkiem tādu atbalstu, kas ļautu tās grāmatas uzrakstīt. Jo tas ir mūsu nakts darbs, ko mēs pavadām. Atbalstīt aktivitātes, kur top mācību grāmatas.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- **Nav zinātniski pētnieciskās bāzes**

Šī problēma cieši sasaucas ar profesionālās literatūras valsts valodā trūkumu, kā arī ar vispārējo situāciju profesijas akadēmiskajā nodrošinājumā. Ir viennozīmīgi skaidrs, ka šobrīd sociālā darba izglītībai Latvijā un tās turpmākajai attīstībai ir akūti nepieciešama akadēmiskā izaugsme, kas vienlaikus ir cieši saistīts ar zinātniski pētnieciskās bāzes izveidi.

- **Zems profesijas prestižs un atalgojums**

„Tā ir vardarbība, nemaksāt naudu adekvāti padarītajam darbam un vēl ietekmēt apmācību sprungulīti rokās un viņš laimīgs, ka viņš ar baltmaizīti var realizēt savas kompetences un paskatīties izsalkušajiem bērniņiem acīs un nodot to baltmaizi. Bet kāpēc sociālajam darbiniekam ir jāveic Hanzas maiznīcas PR? Jo pašvaldība to liek. Tas ir nonsens.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Svarīgs atalgojums, jo studenti pabeidz, bet negrib strādāt. Dienestos vakances ir, bet studentiem nav motivācijas.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- **Pamatstudiju līmenī nodrošināt universālu bāzes izglītību sociālajā darbā; magistratūrā attīstīt specializācijas**

Sociālā darba izglītības pārstāvji uzsvēra nepieciešamību vienotai pieejai attiecībā uz sociālā darba izglītības līmeņiem, proti, profesionālais bakalaura līmenis iezīmējās kā pamatstudijas, kas sniedz pamatzināšanas sociālā darba profesijā, metodēs, procesos un jomās, savukārt, magistratūrai jāsniedz iespēja iegūt specializācijas dažādās jomās. Pieejai magistratūras programmām jābūt elastīgākai un cieši piesaistītai situācijai prakses laukā.

„Pamatā ir jābūt sociālajam darbiniekam ar bakalaura grādu. Tālāk var būt specializācijas – ar bezdarbniekiem, sociālais darbs ar invalīdiem, lai katram ir iespēja specializēties.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Valsts Probācijas dienestā (turpmāk tekstā – VPD) no 355 strādājošiem 38 ir ar sociālā darba bakalaura izglītību. Bija daudz vairāk, bet tiklīdz pašvaldībās algas kāpa, cilvēki aizgāja. Jāsaka, ka sociālais darbs nav tikai pašvaldībās, sociālā darba pamatizglītībai jābūt tādai, lai cilvēks varētu strādāt ar klientu ar klasisku pieeju arī VPD un Eiropā,

dotajā brīdī šīm programmām jāiet saskaņā ar vienotu telpu Eiropā. VPD iesaistīties projektā – vienota VPD izglītība Eiropā un Anglijas universitāte ir centrālais programmas izstrādātājs un Latvija piedalās, varam no universitātes pielāgoties. Bet pamat bāze ir sociālā darba programma. Bakalaura programmai jābūt tādai, lai var strādāt. Maģistratūrā ir jābūt specializācijām. Ir ļoti svarīgi, ka nāk jauni cilvēki, kas ir startējuši bakalaura programmās valsts apmaksātās studiju programmās, nevis LM projektos. Ja tas LM projekts ir vērsts uz to, lai darbinieki strādātu sociālajā jomā. Bet mums ir svarīgi, lai darbinieki var strādāt arī citās jomās, ne tikai pašvaldībā. Svarīgas pamatstudijas jauniem cilvēkiem, lai ir bāzes izglītība.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- **Vāja sadarbība starp dažādu izglītības institūciju sociālā darba augstākās izglītības programmām**

Sociālā darba izglītību (2.līmeņa profesionālā augstākā izglītība) šobrīd realizē septiņas augstākās izglītības iestādes. Ja pieskaita izglītības iestādes (koledžas), kuras īsteno 1.līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmas sociālajā darbā, izglītības iestāžu skaits ir vairāk kā 10. Tajā pašā laikā starp izglītības iestādēm ir vāji attīstīta sadarbība. Esošajā situācijā sadarbības trūkums ir viens no faktoriem, kas vājina sociālā darba vienotību un iespēja pārvarēt esošos šķēršļus sociālā darba izglītības un profesijas jomā.

Izglītības sistēmā kopumā

- **Neelastīgs jaunu, inovatīvu programmu licencēšanas process**

Jaunu programmu licencēšanas jautājums ir izglītības politikas kompetence, tādēļ šis faktors ir jāpieņem zināšanai. Tajā pašā laikā sociālā darba izglītības jomas pārstāvji to uzskata par ierobežojošu faktoru, it īpaši ņemot vērā straujās izmaiņas, kopsolī ar kurām attīstās sociālā darba izglītība. Piemēram, izstrādājot un piedāvājot jaunas studiju programmas.

„Jautājums par integrēto sociālo darbu, kuru Latvijā nav iespējams attīstīt, kā tas ir Eiropas valstīs. Vienkārši ierēdniecības bremžu dēļ. Integrētā sociālā darba forma ir sociālā uzņēmējdarbība. Sociālā uzņēmējdarbība pašreiz ir tops, kas iet pāri Eiropai. Mēs uztaisijām sociālo uzņēmējdarbību kā sociālā darba formu maģistratūras programmai. Iesniedzām Trīs pušu padomē. Atdūrāmies pret pirmo iebildumu, ka uzņēmējdarbība ir tikai komercdarbība, jo nevar būt sociālā. Un tad es gāju pierādīt līdz nosvīšanai. Nevar pierādīt. Un vēl šobrīd tas nav atrisināts. Tālāk mēs iesniedzām programmu licencēšanai, bet kā runāt ar ierēdni? Kad viņš analizējot programmu saka: Sociālā uzņēmējdarbība ir komercdarbības forma, kas viņa nav. Es nokaru ausis un nesaku neko, jo saprotu ar kādu publiku man ir darīšana. Un tad saprotu, ka man jādara savas darbs, neatkarīgi kā valsts to dara.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Problēma tā, ka drīzāk nepieņem jauninājumus, jaunus jēdzienus, jaunas profesijas tas bija ar supervīziju, consulting, tagad ar sociālo uzņēmējdarbību. Akreditēšanu nosaka standarts un likums, tur neko nevar darīt. Ierēdņiem ir vārds un noteikšana.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

„Lielākais bieds maģistratūras studiju programmām ir Trīs pušu padomē, Licenzēšanas komisijā, kas tad ir ilgs process, paiet vismaz 2 gadi. Tas process ir nenormāli ilgs. Uzraksti kā viņiem vajag. Kad mēs oficiāli stagnējam, neoficiāli attīstāmies. Vajadzības iet pa priekšu.” (fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībniece)

- **Budžeta vietu piešķiršanas process, budžeta vietu skaits un sadalījums**

Valsts finansēto budžeta vietu jautājums raisa vairākus diskutējamus jautājumus. Gan no sociālā darba izglītības iestāžu pārstāvju, gan sociālā dienesta vadītāju un darbinieku viedoklis ir valsts finansiāla atbalsta nepieciešamība visiem sociālā darba augstākās izglītības līmeņiem (ieskaitot doktorantūras studijas) un tālākizglītībai. Mērķa grupas skatījumā svarīgs ir tieši mērķtiecīgs atbalsts, kas balstīs vajadzību izpētē, vērsts uz konkrētu sociālā darba speciālistu grupu, vai prakses problēmu/klientu grupu problēmu risināšanu. Cits jautājums ir esošo valsts budžeta vietu sadalījuma un skaita pamatojums. Situācijā, kad nepieciešams taupīt budžeta līdzekļus, jautājums par finansēm un to pamatojumu to izlietojumam, kļūst īpaši aktuāls. Tādēļ svarīgi ir nodrošināt caurspīdīguma principa ievērošanu.

Ieteikumi sociālā darba izglītības pilnveidošanai

Šī apakšnodaļa apkopo iepriekšējās nodaļās iezīmētos risinājumus un priekšlikumus sociālā darba izglītības attīstībai. Arī šajā nodaļā ir saglabāts atbildību un kompetenču sadalījums starp sociālā darba izglītības jomu (piemēram, izglītības iestādes), sociālās drošības sistēmu un nozari (piemēram, LM, pašvaldības) un valsts izglītības sistēmu (piemēram, IZM). Piedāvātais atbildības dalījums ir ļoti vispārīgs, jo katrs no iezīmētajiem atbalsta virzieniem prasa padziļinātu izpēti un dziļāku detalizācijas pakāpi. Bez jau minētajām, kā potenciālās iesaistītās puses atsevišķu atbalsta virzienu gadījumā ir biedrība „Sociālo darbinieku biedrība”, Sociālā darba izglītības un pētniecības padome, u.c. ieinteresēto grupu pārstāvniecības organizācijas.

48.tabula

Risinājumi sociālā darba izglītības jomā, iezīmējot sociālās drošības, valsts izglītības un sociālā darba izglītības sistēmas kompetences

Nr.	Risinājums	Sociālās drošības sistēma	Sociālā darba izglītības sistēma	Izglītības sistēmā
1.	LM atbalsts profesijas identitātes stiprināšanai – konference, žurnāls, studiju programmu satura pārstrādāšana, piemēram, moduļu sistēma ar noteiktu sasniedzamu rezultātu: zināšanām, prasmēm, kompetencēm), ar mērķi dot daudzveidīgas iespējas studentiem pašiem veidot savu profesionālo identitāti atbilstoši mainīgajām darba tirgus prasībām	X	X	X

2.	Normatīvajos aktos skaidri definēt sociālā darbu un noteikt sociālā darbinieka kompetences robežas (Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums)	X	X	
3.	Rast skaidrību sociālā darba klasificēšanai zinātņu klasifikatorā (Zinātnes padomes un Augstākās izglītības padomes kompetence)	X	X	X
4.	Pamatstudiju līmenī nodrošināt universālu bāzes izglītību sociālajā darbā; magistratūrā attīstīt specializācijas	X	X	X
5.	Veidot prakšu atbalsta sistēmu – veidot mentoru sistēmu, apzināt apmācīt tiesīgus speciālistus prakses laukā, labas prakses piemēru popularizēšana par pašvaldībām, kurās pastāv veiksmīgs studentu prakses modelis	X	X	
6.	Dažādot apmācību formas – ieviest e-studiju praksi, tālmācību, integrēti studiju kursu moduļi, patstāvīgie darbi, jaunas tehnoloģijas	X	X	
7.	Atbalsts doktorantūras studijām un zinātniski pētnieciskās bāzes stiprināšanai	X		
8.	Valsts finansējums un budžeta dotācijas sociālā darba studijām, arī doktorantūrai	X	X	
9.	Veidot doktorantūras studiju programmu sociālajā darbā - augstskolām kopā apvienojot kopā labākos nacionālos akadēmiskos resursus; meklēt iespējas kopīgai internacionālai Sociālā darba doktorantūras programmai		X	X
10.	Pilnveidot sociālā darba izglītības nodrošinājumu – mācībspēki, sociālā darba literatūra	X	X	
11.	Pārskatīt studentu uzņemšanas prasības, vairāk izmantot intervijas, motivācijas vēstules, lai piesaistītu motivētākos studentus, samazinātu studiju pārtraukšanas risku		X	
12.	Veidot strādājošiem studentiem labvēlīgu pieeju attiecībā uz studiju mācību laikiem, lai studijas augstskolā varētu		X	

	apvienot ar darbu (mācību laiki - darba dienu pēcpusdienas, brīvdienas)			
13.	Izlīdzināt studiju maksas atšķirības starp augstskolām; studiju maksas samazināšana, kas piesaistītu vairāk potenciālos studentus, veicinātu savstarpēju konkurenci un motivētāku studentu uzņemšanu		X	X
14.	Paaugstināt studentu zināšanu un prasmju līmeni - jāpaaugstina prasības noslīguma darba veikšanai (vairāk pētījumu, vairāk ārzemju literatūras avotu, vairāk radošu pieeju), jāpaaugstina studentu svešvalodu zināšanas, veidot efektīvu starptautisku sadarbību, paaugstināt studentu mobilitāti		X	
15.	Pilnveidot sociālā darba izglītības saturu - jāpielāgo studiju kursu saturu atbilstoši sociālā darba profesijas apguves vajadzībām. jāpadziļina mācībspēku un absolventu izpratne un zināšanas par sociālā darba metodēm; sociālās labklājības izglītības sistēmā jāievieš Starptautiskais Funkcionēšanas klasifikatora (SFK) koncepti	X	X	
16.	Paaugstināt sociālā darba studiju programmu mācībspēku kvalifikāciju - uzlabot mācībspēku prasmju, zināšanu un kompetences līmenis sociālā darba pētījumu veikšanā, īpaši otrā līmeņa izglītības studiju programmu mācīšanai, jāmotivē studēt doktorantūrā, pilnveidot mācībspēku svešvalodu zināšanas, piesaistīt vairāk ārzemju mācībspēkus, veidot efektīvu starptautisku sadarbību, paaugstināt mācībspēku mobilitāti		X	
17.	Paaugstināt augstskolu savstarpēju sadarbību - palielināt kopīgu zinātnisko pētījumu veikšanu gan Latvijā, gan starptautiskā mērogā, veidojot kopīgas studiju programmas, studiju moduļus, studentu un mācībspēku apmaiņu		X	X
18.	Atbalsts tālākizglītbai un kvalifikācijas celšanai – vajadzību monitorings, valsts pasūtījums, apmācību kvalitātes	X	X	

	kontrole, apmācīto darbinieku uzskaite			
19.	Aktīvāka VARAM iesaistīšanās pašvaldību sociālo dienestu darba jautājumu sakārtošanā – amatu aprakstu monitorings, sociālo dienestu funkciju atbilstība likumā noteiktajam, sociālā darba speciālistu atalgojuma jautājums	X	X	
20.	Pašvaldībās nodrošināt sociālā darba speciālistu darba funkciju atbilstību profesijas nosaukumam, mazināt sociālā darba speciālistu prakses lauku pārklāšanos	X	X	
21.	Paaugstināt sociālās labklājības sistēmā strādājošo prestižu un statusu sabiedrībā	X		

Secinājumi

Izglītības prasības sociālā darba speciālistiem nosaka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (2003). Likums paredz, ka „tiesības veikt sociālo darbu ir personām, kas ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko vai akadēmisko izglītību sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā.” Šis norma tika iestrādā likumā 2003.gadā, paredzot pārejas periodu līdz 01.01.2008., kad šai normai vajadzēja stāties spēkā. Kopš normas spēkā stāšanās ir pagājuši 4 gadi un kaut arī tā pilnībā nav sasniegta, tomēr sociālā darba speciālistu skaits ar normatīvajos aktos paredzēto izglītību katru gadu pieaug.

Informāciju par sociālo darbinieku izglītību sniedz izvērtējuma ietvaros veiktie 22 pašvaldību sociālo dienestu informācijas apkopojumi. Dati par situāciju 2012.gada sākumā liecina, ka 22 pašvaldību sociālajos dienestos strādā 355 sociālie darbinieki, no kuriem 27 nav normatīvo aktu prasībām atbilstoša izglītība - otrā līmeņa profesionālā augstākā vai akadēmiskā izglītība sociālajā darbā vai karitatīvajā sociālajā darbā.

Kaut arī ne visu Latvijā strādājošo sociālo darbinieku izglītība atbilst normatīvajos aktos noteiktajam, tomēr pastāv tendence ar katru gadu pieaugt sociālo darbinieku izglītībai pamatstudiju līmenī. Izglītības kontekstā jautājumam par sociālo darbinieku izglītību pamatstudiju līmenī, vienlīdz aktuāls jautājums ir sistēmā strādājošo sociālo darbinieku tālākizglītība un profesionālās kvalifikācijas celšana, kā arī sociālā darba izglītības kvalitātes stiprināšanu visos augstākās izglītības līmeņos. To nosaka arī sociālā darba izglītības Latvijā vēsture, kas 2012.gadā svinēja savu 20 gadadienu. Izglītība un prakse iet roku rokā un jāņem vērā, ka šo gadu laiku ir nostabilizējusies ne tikai pati sociālā darba profesija, bet arī tapusi vesela sociālo darbinieku paaudze. Neskatoties uz to, ka profesijai raksturīga kadru mainība, tomēr dati par izvērtējuma ietvaros aptaujāto 36 sociālo dienestu darbinieku darba stāžu sociālajā jomā parāda vēl vienu tendenci. Proti, lielākās daļas aptaujāto sociālo dienestu darbinieku 23 (no 36) darba stāžs sociālajā jomā ir 6 un vairāk gadi. Šāds darba stāžs liecina, ka sociālo darbinieku vidū ir stabila profesionāļu grupa, kuru profesionālā identitāte, pieredze un attīstība ir cieši saistīta ar sociālā darba profesiju. Strādājot pie sociālā daba atbalsta stratēģijas, svarīgi ir novērtēt tieši šīs mērķa grupas ieguldījumu un lojalitāti

līdzšinējā profesijas attīstībā, kā arī ņemt vērā tās vajadzības izglīties un profesionāli pilnveidoties.

Sociālā darba izglītības normatīvais regulējums ietver gan nozares, gan profesionālā izglītības normatīvajos aktos iekļautās prasības. Kaut arī sociālā darba izglītība ir cieši saistīta ar nozares politiku un sociālās drošības sistēmu, to nevar skatīt atrauti no profesionālās izglītības attīstības un aktualitātēm nacionālā līmenī. Līdzīgi kā daudzas citas profesionālās (augstākās) izglītības programmas arī sociālā darba profesionālā izglītība ir cieši saistīta ar profesionālās izglītības attīstību valstī. Lielā mērā profesionālās (augstākās) izglītības izaicinājumi, vajadzības un aktualitātes ir kopīgas visām profesionālās (augstākās) izglītības programmām, protams, ņemot vērā katras nozares kontekstu un specifiku.

Sociālā darba 2.līmeņa profesionālās augstākās studiju programmas sociālajā darbā piedāvā 6 augstskolas. Doktorantūras studijas piedāvā Latvijas Universitāte un Rīgas Stradiņa Universitāte. Saskaņā ar pastāvošo Latvijas Zinātnes padomes akadēmisko un zinātnisko grādu nomenklatūru sociālais darbs klasificēts kā socioloģijas apakšnozare „sociālā politika un sociālā darba organizācija”. Sociālā darba klasificēšana socioloģijas apakšnozarē ierobežo sociālā darba kā akadēmiskas disciplīnas attīstību. Sākotnēji Latvijā sociālais darbs vairāk attīstījies praktiskā nevis akadēmiskā gultnē, līdz ar to mazāka uzmanība pievērsta zinātniski metodoloģiskās bāzes nostiprināšanai un stabilas vietas ieņemšanai sociālo zinātņu grupā. Tāpat lēnām risinās jautājums par akadēmiskā personāla nodrošinājumu doktorantūras studijām.

03.06.2003. MK noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” paredz sistemātisku un ikgadēju profesionālās kvalifikācijas uzturēšanu/celšanu darbiniekiem, kuri strādā ar klientiem. Situācijas raksturojums tālākizglītības jomā sociālā darba speciālistiem nav būtiski mainījies kopš 2003.gada, kad šī prasība tika iestrādāta MK noteikumos. Proti, tālākizglītības nodrošināšana ir pašvaldības kompetencē. Līdz ar to katra pašvaldība īsteno atšķirīgu pieeju tālākizglītības nodrošināšanai sociālā dienesta darbiniekiem. Bieži to nosaka finanšu resursi, pieejamība, sociālā dienesta vadītāja subjektīvā izpratne un attieksme, pietrūkst sistemātiskas pieejas tālākizglītības nodrošinājumā. Izvērtējuma mērķa grupu skatījumā atbalstam tālākizglītības nodrošināšanā tiek sagaidīts finansiāls atbalsts (piemēram, daļēji valsts/daļēji pašvaldība), valsts iepirkums tālākizglītības pakalpojuma sniegšanai, sociālā darba speciālistu vajadzību apzināšana un monitorings, reģionālā līmeņa līdzdalība (piemēram, apzinot vajadzības, organizējot tālākizglītības nodrošināšanu), veidojot datu bāzi tālākizglītības interešu un piedāvājumu apkopošanai (piemēram, izmantojot piemērus veselības aprūpes, izglītības jomā), tālākizglītības sasaisti ar karjeras attīstību.

Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības departamenta dokumentu „Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2011.gadā (galvenie statistikas dati)” un „Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2010.gadā (galvenie statistikas dati)” datiem valsts budžeta finansējums sociālā darba studijām tiek nodrošināts Latvijas Universitātei, Liepājas Universitātei, Rīgas Stradiņa universitātei (Veselības ministrijas līdzekļi). Jau vairākus gadus šis finansējums nav mainījies nedz valsts budžeta finansēto studiju vietu skaita ziņā, nedz sadalījumā starp augstskolām – Latvijas Universitātei – 10 un Liepājas Universitātei - 60, Rīgas Stradiņa Universitāte - 59 valsts budžeta finansētas vietas. Saskaņā ar Izglītības ministrijas ekspertu sacīto

budžeta vietu sadalījums nav nemainīgs. Tā, piemēram, laika periodā no 2012.-2012.gadam kaut arī būtiski nav mainījies kopējais valsts budžeta vietu skaits, tomēr ievērojami mainījies sadalījums starp nozarēm. Šajā gadījumā svarīga loma ir dažādu ieinteresēto pušu sadarbībai, kur viens no izšķirošajiem spēlētājiem ir nozares ministrija. Kā nesens piemērs, papildus valsts budžeta vietu piešķiršanai, ir Ārlietu ministrijas iniciatīva piešķirt papildus vietas tulku un tulkotāju studijām, kas nepieciešami darbam ES institūcijās un Vides un reģionālās attīstības ministrijas sagatavotie priekšlikumi par nepieciešamo vides zinātņu un ķīmijas nozaru speciālistu skaitu.

No sociālās drošības sistēmas viedokļa svarīgi rast risinājumus, kas motivētu sociālā darba studiju programmu absolventus strādāt profesijā, piemēram, veidojot karjeras attīstības sistēmu.

Būtiski sociālā darba studiju programmu saturu piemērot un vairāk vērst uz sociālā darba teorētisko un praktisko zināšanu apguvi, kā arī veidot citu disciplīnu studiju kursu (piemēram, psiholoģijas, medicīnas u.c.) ciešāku sasaisti ar iegūto zināšanu pielietojšanu tieši sociālā darba praksē, pilnveidojot studiju metodes (e-kursi, e-mācīšanās), jāveido vairāk uz praksi orientēti studiju priekšmeti saskaņā ar tirgus prasībām, praksē lietderīgu zināšanu un prasmju apguvi, saskaņā ar dažādām klientu mērķgrupu vajadzībām un specifiku.

Nepieciešams skaidrāk diferencēt 1. un 2.līmeņa studiju programmu atšķirības, kā arī diferencēt prasības noslēgumu darbu veikšanai atbilstoši bakalaura, maģistra studiju līmenim.

Būtiski ir pilnveidot studentu praktisko kursu daļu, veidojot praktiskus treniņus sociālā darba metožu apgūšanai un izmantošanai praksē, veidojot prakšu vietu daudzveidību, ar mērķi iepazīt dažādas klientu mērķgrupas un to specifiku. Jāveido ciešāka sadarbība ar studentu prakšu vadītājiem.

Nepieciešams veidot elastīgākas studiju programmas piedāvājot studentiem daudzveidīgākas izvēles iespējas apgūt interesējošos studiju priekšmetus, tāpat piedāvāt iespējas kādu studiju kursu vai moduli apgūt citā augstskolā, atbalstot studenta profesionālās identitātes veidošanos, atbalstot studenta mērķtiecīgu studiju kursu apgūšanu atbilstoši savām interesēm.

Konstatēts, ka augstskolas darbojas savstarpēji izolēti, ir vāja savstarpēja augstskolu sadarbība gan kopīgu studiju kursu izveidē, gan kopīgu zinātnisko pētījumu veikšanā, gan studentu piesaistē specifisku studiju kursu, moduļu apgūšanā.

Nepieciešams attīstīt sociālā darba zinātniski pētniecisko bāzi/darbību, veidojot uz pierādījumiem balstītus pētījumus sociālā darba nozarē.

Jāpaaugstina kvalifikācijas līmenis akadēmiskajam personālam –gan zinātniskā grāda iegūšanai (maģistra, doktora), gan arī svešvalodu prasmju līmenis, lai veicinātu starptautisku sadarbību ar augstskolām, sekmētu pasniedzēju un studentu apmaiņu, starptautisko zinātnisko darbu / pētījumu veikšanu, pētījumu rezultātu publicēšanu starptautiskā vidē.

Jāpilnveido studentu atlases kritēriji un metodes (intervijas, motivācijas vēstules), kas piesaistītu motivētu potenciālo studentu piesaisti.

Jādomā finansējuma piesaistes iespējas un resursi studiju programmām (studiju maksa, finanses zinātniski pētnieciskās darbības veikšanai), kā arī jāpārskata studiju maksas samazināšanas iespēja, lai nozare iegūtu ieinteresētus studentus un iegūtu motivētus nozares speciālistus, lai sociālā darba studiju programmu studentu skaits nesamazinātos.

Pielikumi

1. pielikums. Interviju saraksts
2. pielikums. Pakalpojumu vienības izmaksas
3. pielikums. ESF anketa
4. pielikums. Profesijas standarts
5. pielikums. Augstskolas
6. pielikums. Fokusgrupas par sociālā darba izglītību kopsavilkums
7. pielikums. Fokusgrupas par sociālā darba izglītību dalībnieku saraksts
8. pielikums. Fokusgrupas ar sociālā darba speciālistiem dalībnieku saraksts
9. pielikums. Izmantotie avoti
10. pielikums. Apkopojums par sociālo darbu un pašvaldību sociālo dienestu lomu plānošanas reģionu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmās.